

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL YAPI SOSYAL DEĞİŞME ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**İLKELLİĞİN YENİDEN İNŞASI: DUYGU VE DİL
AÇISINDAN SOSYAL GEN AKTARIMI OLARAK KÜFÜR**

Hilal EKŞİ
2501210812

TEZ DANIŞMANI
Dr. Öğr. Üy. Uğur DOLGUN

İSTANBUL – 2023

ÖZ

İLKELLİĞİN YENİDEN İNŞASI: DUYGU VE DİL AÇISINDAN SOSYAL GEN AKTARIMI OLARAK KÜFÜR HİLAL EKŞİ

Gündelik hayatın iletişim aracılığıyla akmasını sağlayan en temel aracın dil olmasına binaen dil olgusunun, hem anlaşmayı sağladığını hem de herhangi bir anlam iletmek istediğini söyleyebilmek mümkündür. İletilmek istenen şeyin arka planında bulunan amaçsal gayenin bireyler arasındaki etkileşimlerden zuhur eden ve sosyal bağlamlar nazarında hayatta kalma duygusunun çıkarına tabi olarak rastgele semboller veya görünümler aracılığıyla oluşmuş olması, iletmek istenen şeyin anlamının etkileşimsel bir meseleyi imlediğini göstermektedir. Etkileşim, amaçsal gaye, bireylerin etkileşim esnasında karşılaştıkları amaçsal güdülere karşıt biçimde hayatta kalmalarını sağlayan nedensel tepkiyi vermeleri ve en nihayetinde etki-tepki meselesinden doğan sosyal bağlama dayalı bir anlam olarak rastgele biçimde yaratılmış dışsal görünüm, gündelik hayatta tipleştirilmelerin doğmasına vesile olmaktadır. Öznel anlamlar aracılığıyla inşa edilen bu tipleştirilmiş anlamlar, toplum içerisindeki ötekiler tarafından görülerek uygulanmaya devam edildiğinde gerçeklik haline gelmeye başlamaktadır. Gerçekliğin ardında görünmeyen amaçsal ve nedensel niyetlerin imlemiş olduğu duygu meselesi toplumsalı oluşturan muhtelif tipleştirmelerin esas temeli iken söz konusu oluşumun bir kere meydana gelmesinden sonra onun aktarılmasına aracılık eden bir diğer olgu ise dildir. Dolayısıyla duygu ve dilin anlam inşasındaki temel aracı rollerinden hareketle, söylemlerimiz ve duygularımızla ne anlatmak istediğimizi anlama gayesi ile çıkılan bu araştırma sürecinde söz konusu araştırmanın temel amacı, gündelik hayatta kullandığımız cinsel içerikli küfürlü söylemlerin nedensel görünümünün ne olduğunu ortaya çıkarmaktır. Zira literatüre bakıldığında küfrün işlevselliğine dair yapılan çalışmaların küfrün kendiliğimizle olan ilişkisini açıklamada yetersiz kalmış olması, esasında küfrün neden işlevsel olduğu ve neden olaylar karşısında özellikle cinsel içerikli söylemlerde bulunduğumuz gibi çeşitli sorunsallarının söz konusu araştırmalar aracılığıyla çözümlenememiş olması, küfürlü söylemlerin kullanımına yönelik birincil veriler aracılığıyla nitel araştırma yapılmasını elzem kılmaktadır.

Tüm bu aktarılan amaçsal ve nedensel gayelerle cinsel içerikli küfür kullanımının arkeolojisini anlayabilmek üzere gerçekleştirilen bu araştırmada, küfrü ve onun deneyimlenme biçimlerini anlayabilmek için nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Araştırma verileri, İstanbul’da toplam 20 katılımcıyla (10 erkek ve 10 kadın) yarı yapılandırılmış soru formuyla gerçekleştirilen yüz-yüze mülakatlara ve kelime deneyine dayanmaktadır. Sahadan toplanan verilerle çözümlenen aktarımlar sonucunda elde edilen en temel bulgu, küfürlü söylemlerin göstergesel toplumsallaşma biçiminin bir çıktısı olduğudur. Görünenin sorgulanmaksızın veya kimi zaman sorgulanmasına rağmen uygulandığını ve aktarıldığını imleyen göstergesel toplumsallaşma biçimi bireyleri pasifize ederek görüneni uygulayan birer ilkel varlıklar haline getirmektedir. Katılımcıların ifadelerine binaen söz konusu bu pasifize birey profili, kadınlarda kendilik erimesinin bir sonucu iken erkekler de ise toplumsal yönlendirmenin etkisiyle bürünmek zorunda kaldıkları kimliktir. Öte yandan küfrün anlamının sorgulanmasına tabi olarak iki farklı fakat en nihayetinde birleşen küfür görünümünün olduğu ortaya çıkmıştır; duygunun işlevselliği ve toplumun nedenselliği. Her iki görünümü oluşturan şu muhtelif alt başlıklar ise küfürlü söylemlerin kendilik ve sosyal gen ile nasıl ilişkisellik içinde olduğunu göstermektedir: “Benlik bölünmesi”, “benlik erimesi”, “homojen duygu kullanımı”, “kendilik tamamlanması”, “küfrün anlam yitimi ve kayması”, “karşılıklı çelişkide muafiyet”.

Anahtar Kelimeler: Göstergesel Toplumsallaşma, Hayatta Kalma Güdüsü, İlkellik, Kendilik, Küfür, Sosyal Gen, Toplumsal İnşa.

ABSTRACT

RECONSTRUCTION OF PRIMITIVENESS: SWEARING AS SOCIAL GENE TRANSFER IN TERMS OF EMOTION AND LANGUAGE

HİLAL EKŞİ

Due to the fact that language is the most basic tool that ensures the flow of daily life through communication, it is possible to say that the phenomenon of language both provides agreement and wants to convey any meaning. The fact that the purpose behind the thing to be conveyed is formed through random symbols or appearances, which emerges from the interactions between individuals and is subject to the interest of the sense of survival in the eyes of social contexts, shows that the meaning of the thing to be conveyed implies an interactional issue. The interaction, the purposeful purpose, the causal reaction that enables individuals to survive against the purposeful motives they encounter during interaction, and finally the external appearance, which is created randomly as a meaning based on the social context arising from the action-reaction issue, causes the emergence of typifications in daily life. These typified meanings, constructed through subjective meanings, begin to become reality when they continue to be seen and applied by others in the society. While the issue of emotion, implied by purposeful and causal intentions that are not visible behind reality, is the main basis of various typifications that make up the social, another phenomenon that mediates the transmission of the formation in question once it has occurred is language. Therefore, in the process of this research, which started with the aim of understanding what we want to say with our discourses and emotions, starting from the basic mediator roles of emotion and language in meaning construction, the main purpose of this research is to reveal what is the causal appearance of sexually explicit abusive discourses that we use in our daily life. Because when we look at the literature, the studies on the functionality of profanity have been insufficient to explain the relationship of unbelief with ourselves, in fact, various problematics such as why profanity is functional and why we use discourses with sexual content in the face of events have not been resolved through these studies, qualitative research through primary data on the use of abusive discourses, makes it necessary to do so. In this research, which was carried out in order to understand the archeology of the use of profanity with sexual content with

all these purposive and causal purposes, a phenomenology pattern, one of the qualitative research methods, was used in order to understand the curse and its experiences. The research data is based on face-to-face interviews with a total of 20 participants (10 men and 10 women) in Istanbul with a semi-structured questionnaire and word experiment. The most basic finding obtained as a result of the transfers analyzed with the data collected from the field is that abusive discourses are an output of the semiotic socialization form. The semiotic form of socialization, which implies that the visible is practiced and transmitted without being questioned or sometimes despite being questioned, pacifies individuals and turns them into primitive beings who practice what is visible. Based on the statements of the participants, this pacified individual profile is a result of the dissolution of the self in women, while it is the identity that men have to assume under the influence of social orientation. On the other hand, subject to the questioning of the meaning of unbelief, it has been revealed that there are two different, but ultimately unified, appearances of profanity; functionality of emotion and causality of society. The following various sub-headings that make up both views show how abusive discourses are related to the self and the social gene: "Self splitting", "self dissolution", "homogeneous use of emotion", "self-completion", "loss of meaning and shifting of profanity", "exemption in conflict".

Keywords: Indicative Socialization, Survival Instinct, Primitivism, Self, Profanity, Social Gene, Social Construction.

ÖNSÖZ

Danışman hocam -o zaman danışmanım olup olmayacağı belli değildi- ders döneminde hazırlamış olduğum bir ödevin değerlendirmesini ders esnasında yaparken bana “Bilimsel araştırma yapıyoruz, duygusal davranamayız, duygularımızla hareket edemeyiz. Tüm heyecanını, ateşini, nefretini çalışmada görüyoruz ama görmek istediğimiz şey bu değil, daha serinkanlı hareket etmemiz gerekiyor.” söylemleriyle yapmıştı ve bu söylemler hala o günkü gibi aynı ses tonuyla zihnimin içinden geçiyor. O gün ve daha sonrasında duyduğum söylemler üzerinde çok fazla düşünmüştüm, hatta araya zaman girdikten sonra çalışmamı tekrardan okumuş, hocaya hak vermiştim. Ama yine de duyguların öneminin savunucusu olmaya devam ediyorum, bilimsel araştırmanın içinde olmayacaksa bile onun ortaya çıkmasını sağlayan şeylerin temelde bu duygular olduğunu düşünüyor ve özellikle teşekkür kısmımı duygular çerçevesinde ele almak istiyorum. Böylece öncelikle duygularıma teşekkür ediyorum. Onlar olmasaydı ne yüksek lisans yapmış olurdum ne gündelik hayatta dert edindiğim bir konuyu araştırma aracılığıyla dile getirmiş ne de söz konusu tezi yazıp bitirmiş bir kişi olarak bu düşünceleri şu an aktarıyor olacaktım.

Krizli bir dönemde başlayan yüksek lisans sürecim, içinde güzel hikâyelerin bulunduğu bir serüvenle ve severek emek verdiğim bir çıktıyla sonlanıyor. Buradaki hikâyemi çok sevdim, sonrasında ne olur bilmiyorum ama İstanbul Üniversitesi’ni yaşamak güzeldi. Sosyal Yapı Sosyal Değişme Yüksek Lisans Programı bölüm hocalarının her birinin gözlerinde öğrencilere, heveslilere düşünsel bir miras bırakma ışıltısı ve isteğini fazlasıyla gördüm. Hepsine minnettarım. Tez yazım sürecinde cesaretlendirme ile planlama meselelerinde tüm samimiyeti, güler yüzü ve açık kapısı ile bana destek olan, öğrencilerinin akademi içinde ve dışında gelişimini isteyip bunun için çaba sarf eden ve yine bana bu konuda önemli katkıları bulunan değerli hocam Prof. Dr. Veysel BOZKURT’a ayrıca teşekkürlerimi iletiyorum.

Bilme arzusunu hissetmeye başladığım andan itibaren -en önemli etken çocukluğumdan beri öğretmen varlığına hayran olmam- akademi dünyasında hep yol göstericimle karşılaşmayı umut ediyordum. Sadece bilimsel olarak değil, hayat denilen bilgeliğin tartışmasını ve anlamlandırmasını beraberce hayretle yapabileceğim bir hayali karakter vardı zihnimde sürekli olarak akademi dünyasında hocalara dair. Sanırım onu burada, İstanbul Üniversitesi'nde buldum. Kendisinin çok kıymetli danışmanım Dr. Öğr. Üy. Uğur DOLGUN olması benim için ayrı bir önem teşkil ediyor. Zira önce sorgulatan soruları aracılığıyla kendimi kendimle tanıştıracak kadar akabinde ise beni gerek akademik sürecim içinde gerekse de kişisel yolculuğumun muhtelif zorlu karşılaşmalarında destekleyen büyük bir gücü var. Cevaplardan ziyade var olan soruları için, bu tezi benimle birlikte kelime kelime okuyarak hakiki geribildirimleri, zamanını ayırması, her koşulda beni dinleyip anlamaya çalışması, bazen tek bir söylemiyle cesaretlendirip harekete geçmemi sağlaması ve hayalimdeki danışman profiline tamamıyla kendi içinden gelerek yapmış olduğu eylemleri ve kendiliğinden varlığıyla uyumuş olduğu için kendisine sonsuz teşekkürlerimi aktarıyorum.

Bu süreçte bana gelen desteğin akademi dışında kalan tarafına yüzümü çevirdiğimde ise hayatımın başlangıcından itibaren hep yanımda birer şans niteliğinde bulunan, adımlarımdaki cesaretim ve kariyerimin yönlendirici-destekleyicisi konumunda bulunan ablam Merve'ye; kendimi her konuda sıkıştırdığımda olaya neşesiyle dâhil olup ruhumun öteki yanını eğlendirici-destekleyici özelliğiyle doyuran diğer şansım olan ablam Nur'a ve birlikte benim ruhumun iki ayrı tarafını sürekli ve daimi vaziyette hiç bırakmadan besledikleri için her ikisine en büyük sevgilerimi ve teşekkürlerimi sunuyorum. Hayallerime ortak olup ve saygı duyup sabır gösterdikleri için tüm aileme; bu çalışmanın ortaya çıkmasında en kritik konumda bulunan gönüllü, istekli ve yardımsever tüm katılımcılara ayrıca teşekkürlerimi iletiyorum. Her şeyin ötekinin varlığıyla var olduğu gibi hiçbir şeyin tek bir kişiyle zuhur edemeyeceği gerçeğine binaen kendim dâhil bu tezin ortaya çıkmasına vesile olan tüm atom parçalarına teşekkür ediyorum.

İstanbul, 2023

Hilal EKŞİ

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN TANIMI VE METODOLOJİSİ

1.1. Araştırma Konusu, Kapsamı ve Sınırları	7
1.2. Araştırmanın Önemi ve Problemi	29
1.3. Araştırmanın Amacı	31
1.4. Araştırmanın Yöntemi.....	32

İKİNCİ BÖLÜM

TOPLUMU YARATMAK: BİR ANLAM İNŞASI

2.1. Toplumu Anlamak: Fenomenolojik Bir Bakış	35
2.2. Toplum Nasıl Oluşur?	48
2.2.1. Ötekinden (Nesne) Doğan: Duygu.....	62
2.2.2. Kendinde Gelişen Rastgelelik: Sembol ve Düşünce.....	73
2.2.3. Dışarıya Aktarılan: Söylem.....	80
2.2.4. Söylem ile Duygu Arasında Bir Köprü: Beyin	88

2.3. Yaratılan Gerçeklik: Benliğin Sosyal İnşasından “Gerçekliğin Sosyal İnşa”sına 99

2.3.1. İnsan ve Birey (Beden) Toplumu: İrade Mümkün Mü Yoksa Sosyal Gen Devamı Mı?..... 110

2.4. Gerçeklik/ler Rasyonel Midir? : Rasyonelleştirilmiş Toplumlara 118

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CİNSELLİK VE OLUMSUZ BİR CİNSELLİK OLARAK KÜFÜR

3.1. Yaratılan Cinsellik: Tarihsel Bir Tipleştirme Modeli.....132

3.1.1. Sembolizm ve Göstergesel Toplumsallaşma: Mitolojiler, Mit Midir? ; Gerçekliğin Sembolik Yüzü 146

3.1.2. Hikâye/Anlatılardan Sembolik Gerçekliğin İnşasına: İlkellik..... 155

3.2. Cinsellik, İlkellik ve Küfür 161

3.2.1: “Karşılıklı Çelişkide Muafiyet”: Kendilik Gücü Olarak Küfür 166

3.2.2. Sosyal Gen Aktarımı Olarak Küfür: İşlevselliğin Ardındaki Kendilik..... 175

3.3. Küfrün Sosyal İnşası..... 185

3.3.1. Göstergesel Cinsellik Alanı Olarak Pornografi ve Küfür 203

3.3.2. Hızlı Erişimle Görünen Öteki Olabilmek: Dizilerdeki Kendiliğe Bürünmek ve Küfür 210

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İLKELLİĞİN YENİDEN İNŞASI: DUYGU VE DİL AÇISINDAN SOSYAL GEN AKTARIMI OLARAK KÜFÜR

4.1. Araştırma Verileri ve Veri Analizi 214

4.1.1. Katılımcıların Özellikleri 217

4.2. Bulgular..... 219

4.2.1. Sınıfsız Cinsellik Sınırsız Küfür 219

4.2.2. Küfrün Anlamı: Duygunun İşlevselliği Toplumun Nedenselliği.....	229
4.2.3. Göstergesel İlkelliğin Görünmeyen Yüzü Olarak Kendiliğin Örtülmesindeki Araç: Küfür	248
4.2.4. Benlik Bölünmesi Mi, Mantığa Büründürme Mi?: Yoksa Anlam Mı Kayıyor?.....	257
4.2.5. Korteksin Bildiğini Limbik Bilmez: “Karşılıklı Çelişkide Muafiyet”le Ne Görüyoruz?.....	269
SONUÇ.....	285
KAYNAKÇA	292
EKLER.....	303

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	217
Tablo 2: Kadın Katılımcıların Zihinlerinde Kalan Kelimeler - 1.....	221
Tablo 3: Kadın Katılımcıların Zihinlerinde Kalan Kelimeler - 2.....	222
Tablo 4: Erkek Katılımcıların Zihinlerinde Kalan Kelimeler	225

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Görünen Dünya Döngüsü 46

Şekil 2: Toplumsal Yeniden Üretim (Sosyal Gerçeklik) Süreci Şeması..... 60

KISALTMALAR LİSTESİ

Vb. : Ve benzeri

Vs. : Vesaire

GİRİŞ

Küfür, dile yansıyan düşünce veya duyguların dışavurumunu göstermekle birlikte kelime manası olarak genellikle olumsuz bir duruma atıf vermektedir. İnsana ait söylemlerin değişimini, tarih boyunca muhtelif olaylara binaen şekillenmesinden ötürü gerek gündelik hayatta iletişim amaçlı kullanılan sıradan dil gerekse kültürel olarak, özellikle alt-kültür olarak nitelendirebileceğimiz, belli bir gruba özgü hale gelmiş olan argonun içerisinde fark etmek mümkündür. Zira insanların birbirleriyle anlaşabilmek üzere inşa ettikleri dil olarak adlandırabileceğimiz sembolün yine üretilen veya üretilmesi/karşı tarafa yansıtılması gereken nazarında dönüşüme uğraması veya ifade edilecek olana göre şekillendirilmesi bir zorunluluk teşkil etmektedir. Başka bir deyişle, herhangi bir duygunun, düşüncenin aktarımının gerçekleşmesi iletişim ortamının toplumsal arka planıyla yakından alakalıdır. Bireylerin etkileşimleri esnasında birbirlerine yönelttikleri anlamlar dâhilinde birinin “nedensel güdüsü” ile ötekini “amaçsal güdüsü”ne (Schütz, 2020: 145) binaen iletişimin anlamı ve çıktısı değişim göstermektedir. Nihayetinde söylem, maddesel, düşünsel ve duygusal olandan sonra meydana gelmektedir.

Genelde dil veya söylemin özelde ise küfrün, toplumsal olana göre değişiminin anlaşılabilmesi en önemli nokta, küfür denildiğinde toplumumuzda iki farklı anlamın zihinlerde zuhur etmesidir. Bir anlamı din çerçevesinde gelişirken diğer anlamı ise gündelik hayatta sıradan bir şekilde herhangi bir şeye tepki olarak sövmeyi yansıtmaktadır (Sarı’dan akt. Çiçek, 2019: 35). Sövmenin arkasında bulunan amaç veya anlam, beddua ya da lanetleme iken gönderen tarafından alıcıya iletilen söz konusu ifadeler alıcıyı yok/tehdit etme, etkisiz hale getirme, zarara maruz bırakma, aşağılama gibi pek çok konuma düşürmeyi hedeflemektedir (Naskali ve Altun, 2010: 1). Muhtelif söylem aracılığıyla hedefe alınan kimse ya da nesne söyleyen tarafından alt edilmek istenmektedir.

Küfrün iki ayrı anlama gelmesi birbirine zıtmış gibi görünse de beslendiği kaynak aynı anlama tekabül etmektedir. Melissa Mohr’a göre küfür, gerçekleştirildiği toplum içerisinde her zaman değer atfedilen şeye yöneltilmektedir. Yani söz konusu olan toplum, anlam açısından neyi önemli görüyorsa herhangi bir durumda önem atfedilen şeye karşı söylem aracılığıyla tepki vermektedir. Başlangıçta söylemsel tepkiler ekseriyetle beddua ya da lanetleme tarzında iken zamanla değişen toplumsal olaylara binaen küfür söylemleri müstehcenliğe doğru evrimleşmiştir (Mohr, 2015: 79).

Söylemin iktidarın egemenliğine aracılık ettiğini ileri süren Foucault’ya göre bireylerden söylem aracılığıyla alınan her tür bilgi ve söylemin bizzat kendisi iktidarı kurmanın hem aracı hem de amacıdır. “*Cinselliğin Tarihi*”nde söylem aracılığıyla bireylere itiraf ettirilen tüm arzu, haz ve duygulanımların birer bilgi haline gelerek cinselliğin denetlenmesinde rol oynadıklarını aktaran Foucault böylece bilinen her şeyin hâkimiyet altına alınabileceğini iddia eder. Bu durumda söylem, iktidarın kurulumunu oluşturan ve meşruluğunu devam ettiren bir araç özelliğindedir (Foucault, 2020: 20-32). Öte yandan tüm söylemlerin hedeflerine ilettikleri mana açısından belirli amaçları da bulunmaktadır. Her söylemin farklı anlamları ve amaçları olmasından ötürü gündelik hayatta değişen konuşma dilinin içeriği, aktarılmak istenen duygu ve düşüncelerin içeriğine göre çeşitlilik göstermektedir. Özellikle karşılıklı iletişim esnasında tarafların arasında bir iktidarın varlığını belli eden ast-üst ilişkilerinin açığa çıktığı söylemler yaygın bir biçimde varlığını sürekli devam ettirmektedir. Gerek ebeveyn-çocuk ilişkisinde olsun gerekse de öğrenci-öğretmen, işçi-işveren veya iki yabancı arasında en sıradan konuşmalarda dahi iktidarın varlığını görebilmek mümkündür.

Küfrün tarihte değer verilen bir şey üzerine veya değer verilen şey üzerinden edilmesi insanın içerisinde güç istenci arzusunu taşıdığının göstergesidir. Zira tarihte başlangıçta inanç düzleminde Tanrı veya din adına edilen yeminler, beddualar küfür söyleminin oluşumunun zeminini inşa ederken aslında iletişim içerisinde aktarılmak istenen güç olgusunun kendisidir. Bu durumda söz konusu olan şey, Tanrı’nın adının verilmesi ile bireyin sözünü ötekilere dinlettirmesi veya sözünün güven vermesi ve

güçlü yapılandırılması iken aynı zamanda yine Tanrı adıyla edilen beddualar da gücün Tanrı aracılığıyla öteki üzerinde uygulanmasının göstergesidir (Mohr, 2015: 79). En değer verilenin gücünün kullanılması bireye iktidar sağlarken kullananın karşı tarafında bulunan kişi veya nesne ise üstesinden gelinmesi gereken, küçümsenen, hakaret aracılığıyla hor görülen, yok edilmek veya etkisiz hale getirilmek istenen konumundadır. Dolayısıyla çoğunlukla hedef alınan varlıklar bireyin kutsal olarak değerlendirdiği şeyler, mahrem olarak gördüğü değerler ve doğrudan kişinin kendisi veya kişiliğidir. Hedef alınana yönelik sarf edilen bu söylem türü (küfür), iktidar ile yakından ilişkili olduğu için fiziksel kuvvetinin yetmediği durumlarda bireyler, bu güç kullanma arzusunu söylemler vasıtasıyla dışarıya yansıtmaktadır ve özellikle cezalandırma ya da üstesinden gelme duygusunu yarattığını düşündüğü cinsel içerikli söylemlere yönelmektedirler (Erkek, 2010: 78-79). Esasında duygu, dil ve beyin aracılığıyla toplumsalın içinde öğrenme olgusuyla alımlanan cinsel içerikli söylemler, güç olgusu çerçevesinde bireyin bireysel ve toplumsal hayatta kalma güdüsünün hem bir aracı ve hem çıktısı konumunda yer almaktadır. Zira gücün Tanrı'dan bireyin en yakın kendiliği olan bedenine geçmesinden ötürü, kendiliği korumak ve ötekinin kendiliğini yok etmek gayesiyle kendilikle özdeşleştirilen cinsel içerikli küfürler, hem kendiliğin kurulumuna vesile olmakta hem de gücün kendilikte olduğunu ima etmektedir.

Melissa Mohr'un aktarımlarından (2015) hareketle, Batı tarihinde hakaret içerikli söylemlerin evrimleşmesi (ilahi olandan müstehcen olana doğru; beddua ve yeminden cinsel içerikli küfürlere dönüşme) toplumun değer yargılarının değişmesine paralel olarak gerçekleşmiştir. Başlangıçta dinin etkisiyle yeryüzüne hâkim olduğu düşünülen Tanrı adına edilen yeminler ve yine onun aracılığıyla bir başkasına yöneltilen beddualar dilin güç sembolünü teşkil etmekteydi. Zira o dönemlerde önemli ve güçlü olan şey Tanrı'nın varlığıydı ve böylece söylemlerde onun adının geçmesi hem söyleyenin kendisini yüksek konuma getirerek güçlü kılmaktaydı hem de söylenenin (kişi veya nesne) küçük görülerek yok edilmesi manasına gelmekteydi. Daha sonra yaşanan çeşitli toplumsal olaylara binaen toplumsal hayatta dinin görünürlüğünün azalmasıyla birlikte değer atfedilen şeyler de değişmiştir. Sözgelimi cinsellik ve cinsel etkinlik etken/edilgen bağlamında değerli

bir edim haline gelmişti. Batı tarihinin kökenini temsil eden Yunanlarda cinsel edimin kimler arasında gerçekleştiğinin bir önemi yoktu, önemli olan ilişki esnasında kimin aktif (etken) kimin pasif (edilgen) olduğuydu. Burada her zaman aktif olan daha değerli ve üstün iken pasif olan ise daha aşağı konumdaydı. Dolayısıyla ilişki kadın-erkek arasında zuhur ediyorsa pasif olan taraf kadın olurken aktif taraf erkekti. Öte yandan eğer ilişki erkek-oğlan arasında ise pasif olan taraf oğlan olmak zorundaydı. Pasiflik bazen cinsiyete bazen ise yaş veya güce göre değişim göstermiş olsa bile aktif kısımda bulunan özne her zaman güçlü olduğu düşünülen ve bu düşüncenin toplumsal olarak devam ettirildiği “erkek”ti. Cinsiyet açısından kadının pasifliği ve erkeğin aktifliği değeri belirleyen en temel göstergelerden biriydi. Değerli olan aktif erkeğin organıyken bu organın toplumsal hayattaki görünürlüğü ve temsili pek çok yerde varlığını belli etmekteydi. Nitekim ekseriyetle uğurlu olduğuna inanılan penis şeklindeki kolyeler erkek çocuklarının boynuna asılmakta, penise benzeyen binalar inşa edilmekte ve özellikle toplumun yönetici mekanizmasını temsil eden mekânsal mecraların inşası yine iktidar göstergesi olarak kabul edilen penis gibi yapılmaktaydı. Gündelik hayat içerisinde uygulanan tüm bu düzenlemeler değerli olanın belirleyicisi veya yansımasıydı. Önemli olan erkek ve onun bedeninin parçası olan penis iken değersiz, aşağı ve güçsüz olan her şey ise kadın bedeni ve onun bedeninin parçalarıydı. Cinsel ilişkide aktif olmayan taraf hor görülürken bu edimin pasif tarafında yer alan kişi aynı zamanda hakarete uğrayan birisiydi. Böylece zamanla edime yüklenen anlamlar (rastgele temelli göstergesel anlamlar) söylemler üretmeye başlamıştır. Artık cinsel ilişkide güçlü olan taraf ile güçsüz olan tarafın hareketlerine binaen yeni söylemler ortaya çıkmıştır. Söz konusu söylemlerin yansıtmak veya vermek istediği mesaj söyleyenin söylenene uygulamak istediği güçtü. Cinsel içerikli küfürler/hakaretler pasif olanın (kadın) aşağılanmasını vurgulamakla birlikte onun aşağı konumunda oluşuna ve etkisizliğine binaen aktif tarafın gücünü de ifade etmektedir. Bu durum yalnızca insanlar arasındaki ilişkilerde değil aynı zamanda insan veya aşılması zor, güç bir olay esnasında da ortaya çıkmaktadır. Herhangi bir zorlanma durumunda insan, eğer o zorluğun fiziksel olarak üstesinden gelemiyorsa güçlü olduğunu hissedebilmek için bu tarz söylemelere (cinsel içerikli küfürlere) başvurmaktadır. Çünkü böylece cinsel edim esnasındaki aktifliğin yanında gelen iktidar ve gücü söylem aracılığıyla kendisinde bulmaktadır.

Öte yandan sevinç, mutluluk, öfke, sinir gibi duygu durumlarında veya eğlence esnasında da aktarılan bu söylemler, aynı şekilde ya bir şeyin üstesinden gelindiğinin göstergesi (sevinç, eğlence ve mutluluk anında hissedilen bu duyguların arka planında bir şeyin başarıldığı veya kazanıldığı hissi vardır) ya da üstesinden gelinmesi gereken durumun hareket ettirici bir gücü, motivasyonu konumunda olmaktadır (Mohr, 2015). Genel olarak her iki duygu durumlarına (olumlu-olumsuz) bakıldığında, esas gayenin hayatta kalma meselesinde doğduğunu görebilmek mümkündür. Ancak hayatta kalma meselesi, salt biyolojik açıdan bireyin fiziksel olarak var kalması değil toplumsal birer varlıklar olarak toplumsal arenada görülmeyi de temsil etmektedir.

Gücün ilahi olandan beşer olanın doğasına doğru kaymasına paralel olarak önceden insan-yaratıcı arasında mevcut olan güç hiyerarşisi düzlem değiştirerek yaratılanlar arasında zuhur etmeye başlamıştır. Özellikle fiziksel gücün bir sonucu olarak ortaya çıkan ayrım cinsiyetlerin doğalarına veya atfedilen doğalarına göre şekillenmiştir. Yaratıcı-yaratılana göre egemenlik düşüncesinden var olanlar arasında egemenlik düşüncesine geçiş yapılmıştır. Zira artık hayatta kalmak, bireylerin kendilerine yükledikleri anlamlar nazarında şekillenmeye başlamıştır. Bireylerin kendiliklerine yönelik toplumsal bakış açısıyla şekillenen algılarının, yaşanan etkileşimsel olaylar akabinde duygu temelli üretilen anlamları yansıtmalarının yanı sıra gerçekliğin inşasındaki süreçler vasıtasıyla ötekilere aktarılması durumu söz konusu hale gelmektedir. Hem kendisinde oluşan hem de ötekine aktarılan bu kendilik, bireyin toplumsal arenada hayatta kalmasına vesile olmaktadır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde detaylı biçimde aktarılabilecek olan hayatta kalma ile kendilik arasındaki ilişki, en temelde toplumsalın bireylerin kendilikleri aracılığıyla ve aynı zamanda kendiliklerin toplumsal inşa aracılığıyla nasıl gerçekleştirildiğini ortaya çıkarmaktadır. Küfürlü söylemler vasıtasıyla cinsellik ile kendilik arasındaki ilişkinin ne olduğunu ve nasıl bir işleve yönelik zuhur edip küfürlü söylemlerin nasıl devam ettirildiğinin arka planında bulunan nedensel güdülerin ortaya konulmasını hedefleyen bu tez çalışması toplam dört bölümden oluşmaktadır. En temel varsayım olarak edimden türeyen (cinsel ilişki) ve görünenlerin düşünsel üretime dönüşerek bir sonucu teşkil eden küfürlü bireyler aracılığıyla inşa edilerek toplumsal gerçeklik

halini almaktadır. Bireyler arası etkileşimlerden doğan anlamların söylemlere ve dolayısıyla dile yansımalarıyla öğrenilen ve devam ettirilen her çeşit anlamın toplumsal inşasından bahsetmek için inşa sürecinin nasıl zuhur ettiğini ortaya koymak gerekecektir. Böylece tezin oluşturduğu dört bölüm, sırasıyla tezin gayelerini ortaya koymak üzere inşa edilmiştir. Birinci bölümde araştırmanın genel ve temel çerçevesi ile sınırlarını konu edinen araştırma konusu, amacı, yöntemi ve araştırma boyunca hangi kavramların hangi manalarda kullanılacağı aktarılmıştır. Akabinde konumlandırılan ikinci bölüm, genelde toplumun özelde ise küfürlü söylemlerin doğmasına vesile olan araçların tartışılmasını içermektedir. Zira en nihayetinde anlam (fenomenoloji) temelli olan bir toplumsal üretim, bireylerin etkileşimlerinde izleyen sıraya göre şekillenmektedir. Tez aracılığıyla ele alınan bu sıra ise; “Ötekinden doğan duygu”, “Kendinde gelişen rastgelelik: Sembol ve düşünce”, “Dışarıya aktarılan söylem” ve “Söylem ile duygu arasında bir köprü: Beyin”dir. Söz konusu araçlar vasıtasıyla gerçekliğin nasıl kurulduğu anlaşılmaya çalışılmıştır. Tezi takip eden üçüncü bölümde ise ikinci bölümde kurulan toplumsal inşa, cinselliğin kurulumunda aracı olarak kullanılmıştır. Başka bir deyişle cinselliğin de tıpkı toplumun toplumsal inşa süreçlerinden geçerek var olduğu analizi gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda bu bölümde, tezin esas konusunun temelleri diğer bölümlerle bağdaştırılarak gösterilmiştir. Cinsel içerikli küfürlü söylemlerin cinselliğin görünümsel tarihinden nasıl zuhur ettiğinin aktarımının yanı sıra cinsel içerikli küfürlerin varlık tanımlaması işlevsel ve nedensel görünümleri vasıtasıyla aktarıma sunulmuştur. En nihayetinde son bölümü teşkil eden dördüncü bölüm, çalışma kapsamında hedeflenen gaye üzerine gerçekleştirilen saha araştırmasından ele edilen bulguların aktarıldığı ve tartışıldığı bölümü imlemektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA TANIMI VE METODOLOJİSİ

1.1. Araştırma Konusu, Kapsamı ve Sınırları

Bireyler aracılığıyla üretilen maddi ve manevi kültürlerin oluşumuyla zuhur eden toplumun inşasındaki en temel iki dinamik duygu ve dildir. Dışsal, çevresel ve maddesel olanın algılanmasının ardından hissedilen (duygu) ve onun dışavurumunun göstergesi olan dil, dili oluşturan tüm semboller [im(ge)ler, kelimeler, söylemler vs.] yaşanılan alan ve düzen hakkında pek çok bilgi sunar. Dilin dışsal olandan veya herhangi bir varlıktan ötürü şekillenmesi (duygu temelli bir somutluk haline bürünmesi veya herhangi bir edimin doğması) onun söz konusu varlık hakkındaki düşünceleri yansıtmaya neden olmaktadır. Varlık hakkındaki düşünce, zamanla toplumlarda muhtelif sebeplerle birlikte ortak kabul haline gelerek bir yaşam tarzına dönüşmektedir. Yaşam tarzının, dolayısıyla en son haliyle görünenin doğuşuna vesile olan duygu ve dilin insanda tecessüm eden arkeolojisi anlaşıldığında birey yaratımı olan “sosyal gerçeklik” kendi parçalı bağlamı içerisinde ortaya çıkarılmış olacaktır. Zira toplumsal hayat, hem çevrenin hem de insani iradenin etkisiyle birlikte ilişkiselliğin ve etkileşimin olduğu alanların habitusuna binaen pek çok farklı gerçekliklerden meydana gelmektedir.

Maddenin algılanması, görülmesi, duyulması ve hissedilmesinden (duygu) doğan dil kendisini dışarıya vurduğu andan itibaren yaşamı etkilemeye başlar ve her söylemin arkasında görüngüler (sembol), algılar, duygular ve düşünsel aktiviteler bulunur. Dolayısıyla gündelik hayatta kullanılan dil (genel manada) veya çeşitli söylemler (özel manada) incelendiğinde bahsedilen söyleme dair hem düşünsel arka plan hem de düşüncenin¹ inşa ettiği hayatın kendisi anlaşılmış olur. Sözgelimi

¹ Buradaki düşünce mefhumu, rasyonelliği temsil eden veya akılsal olanın bir ürünü değil, aksine ilksel (beynin algılama sistemi yardımıyla dışarıda olan ve yeniden yaratılan simgeseli yaşam biçimi haline getiren ve devam ettiren, maddeselde kalan “ilkellik”) olgunun göstergesi olarak kullanılmaktadır. Başka bir deyişle, düşünülen şey, üzerine muhakeme yapılmadan görünenden “rastgele” biçimde çıkarılan anlamı ifade etmektedir. Nitekim Pierre Bourdieu’nun (2021: 38) “keyfiyet” kavramıyla benzerlik göstermektedir. Ona göre “keyfiyet”, herhangi bir şeyin sosyal bağlamına binaen başka alternatiflerin olmasına rağmen olduğu şey halinde var olmasıdır. Muhtelif olasılıklar arasından birinin o zamanki sosyal koşullara göre galip gelerek zuhur etmesi ve bir anlam

herhangi bir insanın ideolojik düşüncesi veya söylemi onun yaşam tarzına yansımaktadır ve kişinin söz konusu düşüncesi ve söylemi daha önce maddesel olan alana binaen filizlenmiştir. Başka bir deyişle, herhangi bir duygunun, düşüncenin aktarımının gerçekleşmesi iletişim ortamının toplumsal arka planıyla (iletişim esnasında bulunan maddi ve manevi her var oluşla) yakından alakalıdır. Nihayetinde söylem; maddesel, duygusal ve düşünsel olandan sonra meydana gelmektedir. Tüm bu ilişkiselliğin sırayla gerçekleşmesinden doğan yaşama, bireylerin örmüş olduğu toplum veya “sosyal gerçeklik” denmektedir.

Toplumsal olayların, “sosyal gerçeklik” ve kültürlerin oluşumunu, devamlılığını, dönüşüme uğramasını meydana getiren şeyin ne olduğu üzerine felsefi ve sosyolojik açıdan muhtelif tartışmalar günümüze kadar devam edegelmiştir. Gerek önceden dizayn edilmiş toplumun bireyi etkilediği gerekse bireylerin karşılıklı etkileşimleri aracılığıyla toplumsal yapının inşa edildiği düşünceleri söz konusu olagelmiştir. Yapının faile üstünlüğü ile failin yapıya üstünlüğü arasındaki hizipleşme, toplumsal alanın her kurumunun oluşum süreci hakkındaki düşüncelere yansımıştır. İleri sürülmüş olan hangi düşünce olursa olsun en nihayetinde yapı karşısında edilgen veya aktif olan bireyin edimleriyle mevcut toplumsal yapıyı ve kurumları devam ettirdiği hususunda ortaya atılmış mevcut düşüncelerin/toplumsal yapıya dair teorilerin hemfikir olduklarını söylemek mümkündür. Başlangıcın ardından düzenin devamlılığını sağlayan edim kalıplarının² varlığı, yapılaşmış bir sistemin olduğunun kanıtını sunmakla birlikte toplumsalın ve ortada bulunan gerçeğin toplumsal inşa aracılığıyla zuhur ettiğini aşikâr bir şekilde göstermektedir.

üstlenmesidir. Bu bağlamda düşünce denilen şey, söz konusu bu teze göre, görünenin (temelde sembol olan şey fakat toplumsallaşma aracılığıyla “olağan”laşmış kabulleri yansıtan anlamlar ya da sosyal olgular) gören (birey) aracılığıyla görüleni (seçilen anlamı) yansıtmaktadır. (Tezin ilerleyen bölümlerinde görünen-gören-görülen ve ilkellik ilişkisi detaylı biçimde açıklanacaktır).

² Bu tezde eylem ifadesi yerine “edim kalıpları” ifadesinin kullanılmasının nedeni, tezin hipotezlerine bağlı olarak tercih edilmiştir. Okuyucunun bu kısımda sadece edim kalıpları mefhumundan kastın ne olduğunu bilmesi yeterlidir. İlerleyen bölümlerde detaylı bir şekilde açıklanacak olan edim kalıpları, esasında deneyimler hafızasına işaret etmektedir. Bireylerin edimleri, yoktan var olan ve hiçbir anlam olmadan öylesine seçilip aktarılan bir hareketi değil, aksine geçmişte yaşanmış olaylar ve bu olaylara yüklenen anlamlar ile onlardan öğrenilen bilgilerin hafızada kaydedilip zamansal süreçte karşılaşılan öteki olaylarda kullanılan hareketleri yansıtmaktadır. Başka bir deyişle, olaylardan öğrendiğimiz deneyimler edimsel kalıplar haline gelir ve böylece bilgi stoku gibi onları yeni eylemlerimizde kullanırız.

Toplumsal inşa teorileri arasında en kapsamlı olanı, bilgi sosyolojisi bağlamında gerçekliğin nasıl oluştuğunu ele alan ve anlamaya çalışan Peter Berger ve Thomas Luckmann tarafından iddia edilmiştir. Onlara göre gerçeklik toplumsal olarak inşa edilmektedir, verili değildir. Bireylerin etkileşimleri aracılığıyla üretilen nesnelliğin yine onların öznel anlamlarından oluştuğunu iddia eden Berger ve Luckmann için söz konusu etkileşimler sonucunda doğan deneyimler ortak paylaşımı ve dolayısıyla bir gerçekliği doğurarak ötekilerin edimleri aracılığıyla yeniden yaratılmaktadır (Wallace ve Wolf, 2015: 380). Yeniden yaratılanın önceden verili bir şekilde var olmayıp bireylerin etkileşimleri aracılığıyla şekillenen bir yapı olmasından ötürü oluşmuş olana (yeniden yaratılana) “yaratılmış gerçeklik” açıklaması atfetmek yerinde olacaktır. Zira gerçeklik, doğal ve saf (ona anlamsallık yüklenildiği takdirde var olur) bir biçimde olmadığı gibi algılama ve yaratılma biçimlerine göre değişim göstermektedir. Bu olayı en iyi şekilde kanıtlayacak olan şey, mevcut tüm toplumların toplumsal yapılarının farklılık teşkil etmesidir. Her toplumsal yapı farklı bir gerçekliği sunmakla birlikte hâlihazırdaki topluma mensup bireyler o gerçekliğe göre harekette bulunmaktadır (Berger ve Luckmann, 2018: 3). Üstelik bu farklılaşma salt toplumlar arası bir durum değildir, aynı toplum içinde farklı alt kültürlerden oluşan muhtelif gerçeklikler mevcuttur (Alt kültür kavramsallaştırılması burada geniş manada kullanılmaktadır. Yalnızca etnik farklılıkları vurgulamamaktadır; ekonomik gösterge, statü ayrışması, Bordieu’nun “kültürel, sosyal ve ekonomik sermaye”si gibi gündelik hayatta beğenilerden inançlara, tutumlardan yaşam tarzlarına kadar geniş bir çatı altında toplanmaktadır). Yaratılmış gerçeklik, atfedilen herhangi bir anlamı taşımasından ötürü görelilik arz etmekle beraber söz konusu göreliliğin temelde iki nedeni bulunmaktadır; yaşanan dünyanın sembollerden oluşması ve mevcut olan şeylerin (kurum, düzen, olgu, yasa, norm, insan aracılığıyla üretilen her nesne vb.) rastgeleliğidir. Her ikisi de toplumsallaşma esnasında bir anlama ve işleve sahiptir. Toplumsallaşma ile yaratılan gerçeklik bireyler ve her yaşanan dönemde kendisine içkin olarak “günümüz” dünyasını yansıtmaktadır. Başka bir deyişle, hangi zamanda olunursa olunsun yaşanan dünya üretilen ve ardından yeniden üretilen dünyadır (Giddens, 2012: 201). İlk üretim kısıtlı koşullar çerçevesinde gerçekleşmiş olsa bile zamanla etkileşimler aracılığıyla toplumsala yayılarak iki şekilde devam ettirilerek

yeniden üretilir; üretilen ya olduğu gibi muhafaza edilip aktarılır ya da şekil değiştirerek varlığını sürdürür. Üretim sürecinin ilk aşamasını meydana getiren sembollerin işlevi bu noktada önem arz etmektedir. Nitekim sembol olarak var olan dış nesnelerle kurulan iletişimin yanı sıra bireylerin tekil veya karşılıklı edimlerinin sonucunda oluşturulan anlamlar, hem anlamsal rastgeleliğin oluşumuna zemin hazırlamakta hem de görünenin gören aracılığıyla görüleni yansıtmasına alan açmaktadır. İlk olarak dışarıda varlık gösteren herhangi bir nesne, madde veya bireylerin edimsel etkileşimleri, belli ve kesin bir anlam yansıtmadan sadece oldukları gibi dış dünyada bulunmaktadır. Sözelimi bir masa, “masa” olmadan önce veya bu adlandırılmaya sahip olmadan önce yaratılmaktadır (Wittgenstein, 2019: 28). Ya da insan bedeninde bulunan muhtelif organlar sadece birer organdırlar; akciğer, beyin, bağırsak veya cinsel organlar gibi. Söz konusu tüm bu varlıklar dışarıda gören tarafından görüldükten sonra sırasıyla onlara isim verilme ve işlevlerine bakılma sürecinden geçer ve böylece görünen haline gelir. Ancak bazı durumlarda isim verme girişimi ile işleve bakma işi yer değiştirebilir. Varlıklara anlam atfetme hususu bu dönemde başlamaktadır. Eğer önceden dışarıda sembol olarak bulunan şeylerin (bu semboller eğer madde ve nesnelerden ibaret ise) isimlendirilme işi önceleniyorsa (masa örneğinde olduğu gibi) şeylere anlam atfetme ayrıcalığı bireylerin kapasitesinde toplanmaktadır. Zira –masa örneğinden devam edilirse- bir masa bazen üzerinde ders çalışmak veya iş yapmak için kullanılırken bazen ise sadece oturmak için kullanılabilir (Wittgenstein, 2019: 28). Her iki durumda bağlama göre değişen anlam ve işlev bulunmaktadır. Öte yandan işleve bakma hususu isimlendirme işine göre öncelendiğinde ise anlam atfetme yine bireye ait olmakla birlikte sembollerden (görünen) doğan yeni bir sembol üretilmektedir. İşleve bakma durumuna bireylerin edimsel etkileşimleri örnek olarak verildiğinde, bu esnada bireylerin bedenleri ve kullanmış oldukları göstergelerin (ses, söylem, beden dili, yansıtılan duygu veya düşünce vs.) tümü birer sembolü temsil etmektedir. Çünkü bahsedilen tüm göstergelerin kendilerine içkin olarak etkileşimden bağımsız, kendi hallerinde var olduklarından ötürü işlevleri bulunmaktadır. Ses, söylem, beden dili ya da yansıtılan duygu veya düşünce Wittgenstein’in (2019: 34) dil teorisinde geliştirdiği iddialara göre başka bir şeyi imler. Ünlü düşünürü göre düşünme, zihinsel bir etkinlik değildir. Düşündüğümüzde zihinsel bir etkinlik -akılsal bir düşünme ya

da rasyonellik- sergilediğimiz zannederiz, oysa gerçekte her şey farklı biçimde işlemektedir. İmgelerden bağımsız olarak düşünme edimini gerçekleştiremeyiz. Wittgenstein’in imgelerden kastetmiş olduğu şey, dışarıda olan veya yaratılan şeyleri göstererek onların üzerlerine herhangi bir atıfta bulunup (ses ve söylem aracılığıyla) inşa edilen ne’liklerini öğrenmemizdir (Örneğin sarı renginde görünen her şeyi göstererek onlara “sarı” söyleminde bulunduğumuzda, ses ile yani im ile sembol -sarı olan şey-birleşmiş ve sarı görünen şeyin rengi artık “sarı” olmuş olur. Böylece aynı zamanda dile “sarı” sembolü ya da kelimesi eklenmektedir.). Böylece birey, öğrenme temelli gördüklerini ifa etmeye başlamaktadır. Öğrenme için gerekli olan araçlar; semboller, harfler, çizim, yazı, ağız veya konuşma gibi herhangi bir şeyi imleme niteliğine sahip olan göstergelerdir (Wittgenstein, 2019: 34-41). Bireyler arasındaki etkileşimin sembollerle çevrili olması, var olan semboller aracılığıyla yeni sembollerin üretilmesini sağlayarak anlam inşa etmekte ve gerçekliği yaratmaktadır. Sembollerin anlam aktarmasında rol oynayan üç faktör; görünen, gören ve görülendir. Görünen, sembol olan varlığın kendisini yansıtırken görülen (seçilen anlam) ise gören (birey) aracılığıyla görüne empoze edilen anlamdır. Gören ve görülenin sahneye çıkmasıyla birlikte görünen (sembol) artık şekillenen dünya içerisinde ham biçimde bulunma özelliğini yitirmiş bulunmaktadır. Önceden salt anlam yüklenmemiş varlığı temsil eden görünen (sembol –bu maddesel/cansız veya canlı herhangi bir şey olabilir), diğer iki faktörün –gören, görülen- ve toplumsallaşmanın –birey etkileşimleri ile doğan- etkisiyle “olağan”laşmış, normlaşmış anlamlar veya sosyal olgular haline gelerek toplumsal arenada ikinci versiyonuyla yerini almaktadır (Voloşinov, 2001: 65-68).

Sembollerin anlam ile ilişkisini açımlayan görünen-gören-görülen üçlemesinden özellikle “gören”in görmüş olduğu işlev, gerçekliğin yaratılmasında elzem bir yere sahiptir. Zira olan şeylere anlam yükleme ve kendisine içkin olan görme kapasitesine binaen gören, aynı zamanda yaratılmış gerçeklik(ler)te anlamsal göreliliğin ortaya çıkmasında temel ikinci etmende de rol oynamaktadır. Nitekim görünende (saf biçimde var olan şey/ler) görülenin (seçilen anlam) zuhur etmesini sağlayan başat rolü üstlenerek “rastgelelik” mevcudiyetini var kılmaktadır. Olmuş olan şeylerin (olgu, olay, toplumsala ait her yapılandırma ya da yorumlama) ne

içerdiği, nasıl ve neden zuhur ettiği gibi soruların cevaplanmasında kendisini daha çok belli eden “rastgelelik”, sonsuz olasılıklar arasından bağlamın da etkisiyle - ki bazen bağlam önemlilik arz etmeden de öylesine bir biçimde ortaya çıkabilir - seçilmiş edimleri ya da anlamları ifade etmektedir. Sözelimi “kalem” isimlendirmesinden önce var olan o maddeye sonra “kalem” adı verilmesi - pek tabii olarak bir kaleme defter isimlendirilmesiyle seslenilseydi, şu an kalem olarak bildiğimiz şeyi defter olarak bilecek ve defter isimlendirmesiyle tanımlayacaktık - ya da cinsel edim esnasında aktif-pasiflik algısının tek bir pozisyonundan ötürü - erkeğin üstte kadının altta olduğu pozisyon - görülmesi görünenin gören aracılığıyla nasıl manipüle edildiğini açığa çıkarmaktadır. Her iki örnekte görüldüğü üzere sayısız olasılıkların varlığı içinden tek bir şeyin seçilmesi yaratılmış gerçekliği doğuran temel etmenlerin ikinci sacayağı olan “rastgeleliği” yansıtmaktadır. Rastgelelik, Pierre Bourdieu’nun kültürel biçimde oluşturulan “keyfiyet” kavramıyla benzerlik taşımaktadır. Ona göre keyfiyet, öylesine anlamsız biçimde ortaya çıkan bir şey değil, söz konusu etkileşim esnasındaki bağlama göre kendisini yaratan ve sonradan kültürel iktidar haline gelen oluşumdur (Bourdieu ve Passeron, 2021: 38). İki kavramın - rastgelelik ve keyfiyet - ortaklaşa yansıttıkları esas, gerçekliğin zeminini teşkil etmektedir. Nihayetinde gerçeklik, kendiliğinden gelişen veya var olan bir şey değil aksine oluşturulan bir şeydir. Sembol ile rastgelelik ilişkisinden doğan gerçekliğin oluşum sürecinde başat rolü oynayan aktörler ise bizzat bireylerdir.

Berger ve Luckmann’ın (2018: 1) teorisinin genel sorusunun –toplumda nesnel olarak algılanan şeylerin nasıl öznel anlamlardan türediği- iki cevabı bulunmaktadır. İlk sacayağı olan nesnel olguların nasıl can bulduğu görünen üzerinden semboller ve rastgelelik aracılığıyla aktarıldıktan sonra -ki bu nesnelliği yansıtır- soruya cevap niteliğinde konumlanan ikinci sacayağının ise öznel anlamlar olduğunu belirtmek gerekmektedir ve öznel anlamların nasıl zuhur ettiğini açıklamak toplumsal yaratımı anlamak için elzemdir. Öznelliğin oluşumu kendi içinde duygu, dil³ ve edimleri barındırır. Başka bir deyişle, öznel olan ya da öznel görünen her

³ Bu tezde dil kavramı bazen söylem kavramıyla yer değiştirecektir. Yer yer dil mefhumu kullanılırken bazı bölümlerde ya da aktarımlarda onun yerine söylem mefhumu kullanılacaktır. İkisi de birbirini temsil etmektedir. Her ne kadar dil mefhumu genelliği, söylem ise daha özelliği yansıtmış

edim arka planda duygu, dil ve en nihayetinde toplumsal olanın etkisini taşımaktadır. Böylece öznel oluşumun varlığını ortaya koyan ve temel araç olarak bireyin bedeninde yer alan beyin organının araçsal görevinden bahsetmek mümkün hale gelmektedir. Nitekim beyin, söz konusu bu tezin hipotezlerine binaen salt biyolojik değil aynı zamanda toplumsal bir organ olarak ele alınmaktadır.⁴ Zira beyin aracılığıyla edimde bulunma özelliğine sahip olan bireyin edimlerinin nedenlerini incelemek ve anlamak için ilk olarak beyin donanımını ve bu donanıma ait bölümlerin işlevlerini bilmek gerekmektedir. Kaba bir tabirle beyin, toplumsal hafızanın bizzat kendisidir. Dışarıdan kendisine dayatılan şeyler -veya öğretilen- ya da sunulan seçenekler aracılığıyla yeni edimler için depo oluşturmaktadır. Her ne kadar beyne rasyonel olduğuna dair bir anlam atfedilmiş olsa da esasında görünen şeyin ardında bambaşka bir dizayn bulunmaktadır. Beyin çoğunlukla kendi başına -rasyonel ya da mantıklı- karar veren bir organ değil aksine toplumsal olarak yapılandırılmasından ötürü daha ziyade toplumsal kararlar -dayatılan ya da öğrenilen- veren bir varlıktır. Burada anlatılmak istenen şey, beynin elinde işlemesi için herhangi bir veri olmadan kendi donanımlarını harekete geçiremeyeceğidir. Söz konusu donanımlar ise özellikle duyusal işlemleri gerçekleştiren alanlardır. Temelde kabaca ayrıldığında iki kısımdan oluşan beyin -ilkel beyin olarak isimlendirilen günümüz adlandırılmasıyla limbik sistem ve evrimin en üst düzeyi olarak adlandırılan prefrontal korteks, söz konusu iki ayırım, sağ ve sol beyin ayırımı yapılmadan ve beynin toplamda dört lobunu ikili ayırım olarak içerecek şekilde gerçekleştirilmiştir- davranma ve alımlama süreçlerinde esasında duygusal olduğu günümüzde gelişen nörobilim araştırmalarınca desteklenmiştir (Ledoux, 2020: 23; Solms ve Turnbull, 2020: 109; Çift ve Canan, 2017: 155; Karaismailoğlu, 2017: 173; Gellatly ve Zarate, 2012: 90; Lehrer, 2009: 29). Dışsal olanı önce duygusal alanda işleyen beyin, işlediği şeyleri içindeki diğer araçlarla beyin üst kısmında yer alan

olsa da söz konusu tez kapsamında söylem ve dil, aynı şeyi imlemektedir. Bu hususta imlenen şey, sese aktarılan tüm sembollerin bağlamsal kültür içerisinde ne anlama geldiği ve o kültüre ait toplumsal üyelerin tümünün söz konusu sesten, sembolden aynı şeyi algılamış olmalarıdır. Böylece dil veya söylem, işlevsel olarak düzenleme, yönetme, yönlendirme ve öğretme gibi pek çok yeni oluşumun zühur etmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

⁴ Tezin ilerleyen bölümlerinde beyin söz konusu toplumsal işlevine daha detaylı bir şekilde değinilecektir. Şimdilik okuyucunun aklında tutması gereken tek husus, beynin, dışsal olanlar aracılığıyla içsel işlevlerinin kapasitesine binaen görev görmesidir. Başka bir deyişle, beyin, dışsal olarak var olanlar kadar alımlama yapar ve ona göre kendi donanımlarının etkisiyle harekette bulunur.

prefrontal kortekse gönderir. Bu bölümde duyulardan gelen bilgileri işleyen beyin, hafızasında yaşanmışlıkları deneyim olarak depolamaya başlar ve böylece depolanan deneyim havzasından bulduğu eylem veya anlamlarla hareketini gerçekleştirir. Başka bir deyişle, önceden deneyimlenmiş ya da duygusal beyin aracılığıyla öğrenilmiş olanlar üzerinden seçim yaparak işleyen beyin, geçmişine dayandırdığı kendi “aklıyla” edimde bulunmaktadır. Her ne kadar yaygın biçimde bu süreç sonucunda gerçekleştirilen edimlerin bazıları duygusal bazıları ise rasyonel edimmiş gibi yansıtılsa da esasında rasyonel edimlerin arkasında da duygusal beyin rol almaktadır. Rasyonel olan şey, önceden deneyimlenmiş olaylar ya da öğrenilmiş duygulardan başka bir şey değildir. Rasyonellik görünen bir illüzyon iken duygusal edim yaygın yanlış kanının aksine aşikar olan, ancak çoğunlukla görünmeyen kendisidir. Bu bağlamda tezin diğer hipotezlerinden bir diğeri ortaya çıkmaktadır. Toplumsal edimlerde, olgularda veya olaylarda rasyonellikten ziyade rasyonelleştirmenin olduğu ve akıldan ziyade duyguların dışsal olaylar ekseninde kendi akılsallığı bulunduğu durumudur. Olayları duygusal olarak kavrayan birey, akılsal ya da rasyonel değil duygusal davranmaktadır. Ancak söz konusu duygusal davranış, yine yanlış kanılarda olduğu gibi her zaman irrasyonel bir edim değildir. Bağlamına göre kendi aklına sahip olabilmektedir (Solomon, 2016: 34). Duyguların beyin duygulardan sorumlu olan bölgesinde işlenmesi, işlenen olayların prefrontal kortekse taşınması ve burada değerlendirilerek hafıza haline getirilmesiyle deneyimlerden oluşan bir depo kurulmaktadır (Canan ve Çift, 2017: 155). Kurulan bu depo bireylerin öteki hareketlerinde temel olmakla birlikte onların rasyonel davranışları yansıttığı yanılsamalı düşüncesini de doğurmaktadır. Oysaki söz konusu bu deneyimler, ötekiler tarafından ya da aracılığıyla öğrenilmiş duygulardan daha fazlası değildir (Canan ve Çift: 2017: 50). Tüm bu bağlamsal çerçevede iddia edilen ve anlatılan esas şey, son kez tekrarlandığında, bireyin ilk edimlerinin duygusal ancak benzer olayla karşılaşıldığında ise ikinci edimlerinin deneyimlerden oluştuğunu söylemek mümkün hale gelmiştir. Deneyimler öğrenilmiş duygulardır. Öte yandan aktarılan bu süreç, bireyler arası etkileşimler ile birey-nesne/sembol ilişkilerinde geçerlidir.

Toplumsal gerçeğin inşasında birbirinin ardı sıra sahneye çıkan öznellik ve nesnelliği oluşturan araçlar (öznellik için duygusal beyin, nesnellik için ise sembol ve rastgelelik) betimlendikten sonra her ikisinde ortak olarak aracı rol görevini üstlenen dil olgusu göz ardı edilmemelidir. Zira duygusal beynin ürettiğini, sembol ve rastgelelikten kaynaklanan anlamların toplum içinde ötekilere aktarılması için bir araca ihtiyaç duyulmaktadır. Bu araç dil veya söylem olarak adlandırılan iletişim mekanizmasından başka bir şey değildir. Dil ve söylem denildiğinde⁵ seslerden ve göstergelerden -beden dili, sembol, metin, yazılı herhangi bir şey vs.- oluşan herhangi bir anlamı imleyen ya da yansıtan aktarımlar bütünü anlaşılmalıdır. Bir anlam aktarımı olarak dil, hem varlığı tanımlamakta hem de varlığa dair tanımlanan bilgileri toplumun öteki üyelerine ses veya göstergeler aracılığıyla ileterek gerçeğin öğretilmesini ve yaratılmasını sağlamaktadır. Dilin, toplumsal gerçeğin inşadaki rolünü daha iyi kavrayabilmek için bu tezin hipotezinin dayandığı çatı teori olan Berger ve Luckmann'ın "Gerçeğin Sosyal İnşası" teorisine geri dönmek gerekmektedir. Nitekim onlara göre (2018: 90) gerçeğin inşasında bireyler dışsallaştırma, nesnelleştirme ve içselleştirme süreçlerinden geçerek toplumu temelde edimleri aracılığıyla yaratırlar. Söz konusu teoriden hareketle toplumların mevcut yapılarının (gerçeğin sosyal inşasının) oluşumunu sağlayan temel iki güdüleyicinin duygu ve dil olduğunu iddia eden bu tezin konusunu düşünceyi doğuran duygu –dolayısıyla beynin işleme süreci- ve semboller ile duygu ve düşünceyi aktarma aracı olan dilin, gündelik hayatta ortaklaşa inşa ettikleri küfürlü söylemlerin mahiyeti oluşturmaktadır.

Özellikle cinsel güdünün (duygu) ve bedensel anlamların (sembolik olarak, kadın ve erkek bedenine tarih boyunca atfedilen anlamlar) düşünceye yansiyarak toplumda bireyler aracılığıyla cinselliğin kamusal alanda inşasına odaklanıldığında cinsel çağrışımın her yerde olduğu görülmektedir. Nitekim en temelde iletişim aracı olan dilin yapısının dişi/erkek olarak ayrılması, kadın ve erkek kimliğine ait düşüncelerin söylemler vasıtası ile deyim veya atasözü haline gelerek kültürel miras

⁵ Çalışmanın bu kısmından itibaren artık dil veya söylem kavramlarından anlatının bağlamına göre herhangi biri kullanılacaktır. Daha önceden belirtilmesi yapılan bu kural, tezin şu an okunan kısmından itibaren geçerlidir.

yoluyla kuşaklararası aktarılması, mekânsal olanın cinsel organlara benzer şekilde inşa edilmesi, besin maddelerinden bazılarının (meyve veya sebze) gündelik hayatta kadın ve erkek cinsel organlarına benzetilerek anılması veya iletişim esnasında kullanılması (sosyal medyada küfür, hakaret veya cinsel mesaj gönderiminde kullanılması), beden dilinde el hareketleriyle kadın ve erkek cinsel organlarının taklit edilmesi, kitle iletişim araçlarında görsel, işitsel veya yazılı (bir gazete adının dahi cinsel küfürle bağdaştırılarak konulması; örneğin “AMK”) olarak cinselliğin öne çıkarılması gibi pek çok insanın bulunması cinselliğe göre şekillenen bir toplumsal yapının mevcut olduğunun göstergesidir. Dolayısıyla cinselliğin salt bedenler ve bedenler arasında var olan bir iletişim olmadığı aynı zamanda düşünce, duygu ve dil aracılığıyla toplumun oluşumundaki dinamiklere yansyarak toplumsal kurum ve alanlara nüfuz ettiğini söyleyebilmek mümkündür. Bu durum Michel Foucault’nun (2020: 19) cinselliğin Batı tarihinde esasında bastırılmadığı aksine söylemsel olarak hep aktif tutulduğu ve dolayısıyla görünür halde toplum içinde yer aldığı iddiasına benzemektedir. Söz konusu iddiaya göre cinsellik her yerdedir ve Foucault’nun anlamaya çalıştığı temel soru ise “Cinsellik on yedinci yüzyıl burjuva toplumlarında her ne kadar baskılanıyormuş gibi görünen bir algının içinde olsa da esasında neden bu kadar daha önce hiç olmadığı kadar dillerde kendisine yer edinmektedir?” sorusudur. Yaptığı derleme araştırmasının sonucuna göre cinselliğe dair her şey insanların söylemleri aracılığıyla itiraf ettirilerek elde edilen bilgilerle cinsellik kontrol altına alınmaktadır (Foucault, 2020: 19-20). Böylece Foucault’ya göre bilgi ve söylem iktidar aracı ve görevi mahiyetine sahiptir. Bu tezin konusunu da Michel Foucault’nun tezinden hareketle duygu ve dil (cinselliğin⁶ hissedilen duygudan –bu noktada duygunun doğumuna vesile olan şey ise sembollere atfedilen anlamlar, yani görünen-gören-görülen ilişkisi- sonra düşünce ve dile yansması) aracılığıyla cinsellikle inşa edilmiş toplumun ilkeliliğinin söylemsel olarak -küfür- sosyal gen

⁶ Bu tezde kullanılan cinsellik mefhumu salt cinsel ilişki veya edimi kastetmemektedir. Cinsel ilişki/edime ek olarak her iki cinsin bedenselliklerine de vurgu yapmaktadır. Söz konusu bedensellik, beden algısını ve bir sembol olarak beden düşüncesini içermektedir. Başka bir deyişle, cinsellik –cinsel edim dışında-, bireylerin bedenler hakkındaki algılarının ne olduğu ile bedenlerin özünde anlam ifade etmeyen salt birer varlık olduklarını yansıtmaktadır. Fakat ilerleyen kısımlarda aktarılacağı üzere salt varlık arz eden bedenlere gören aracılığıyla yüklenen anlamlardan ötürü cinsellik, tipleştirilmiş cinselliğe dönüşecek ve böylece bedenler sembolik anlamlar içermeye başlayacaktır.

(geçekliğin sosyal inşası) ile nasıl aktarıldığı oluşturmaktadır. Yukarıda aktarılan tezin konusuna binaen tezin iddia etmiş olduğu ifadeleri daha iyi kavrayabilmek için tez konusunda geçen bazı kavramları bu noktada açıklamak gerekmektedir. Daha önceden sadece varlık arz eden maddesel olanın nasıl sembol haline getirildiği -gören, görülen ve görünen ilişkisi- açıklanmıştı. Nitekim beden varlığının özünde hiçbir anlam belirtmediği de ifade edilmişti. Şu an ise eklenmesi gereken husus, beden maddesinin nasıl rastgele bir anlamı yansıttığını açıklamaktır. Kendi beden varlığıyla tanışmaya başladığı andan itibaren bireyin, hem birbirleri arasında etkileşimler hem de bedenlerin kendi fonksiyonları aracılığıyla beden algısı sembol haline gelmeye başlamaktadır. İlk olarak sadece bedensel fonksiyonların -doğurma ve besleme özelliği, cinsel edim esnasındaki pozisyonlar, beden uzuvları vb. bedene ait olan tüm göstergeler- anlam atfedilmeden salt varlığı söz konusu iken zamanla gerek bedenlerin toplumsal arenada görmüş olduğu işlevsellik -üreme potansiyeli, çalışma ediminde bulunma kapasitesi gibi pek çok bedenle yapılabilecek her şey- gerekse toplumsallaşma esnasında doğan iletişimsel kuralların⁷ zuhur etmesiyle bedene içkin olan her şey sembol haline dönüşmüştür. Varlığın sembol haline dönüşmesindeki temel etmen ise yine bireyin beden kapasitesi içinde bulunan duyguların bizzat kendisidir. Jean Cournut (2005: 19-22) korku duygusuna dayandırmış olduğu kadın-erkek hizipleşmesini, özellikle onların cinsel organlarının gören tarafından nasıl görüldüğü üzerinden açıklamaktadır. Ona göre her iki cinsin bedensel sembolizminden doğan korku, erkek cinsi tarafından kadınlara yönelik hissedilmektedir. Zira başlangıçta erkek organına atfedilen kırılganlık -yazar burada organın pörsümüş hâline atıfta bulunuyor- ve sonrasında cinsel dürtü esnasında

⁷ Bireylerin kendi çıkarlarından ötürü toplumsalın hayatta kalmasını amaç haline getirmesi. Zira bireyin kendisinde de ancak toplumsalın hayatta kalmasıyla var olup canına güvence -günümüz temel hakları gibi; yaşama, beslenme, barınma hakkı vs.- altına alabileceği düşüncesi veya duygusu söz konusudur. Temel ihtiyaçlarını rahatlıkla karşılayamayacak olan kişi, en zayıf halka olacaktır ve dolayısıyla böylece hayatta kalamayacaktır. Hayatta kalabilmek için toplumdaki tüm bireylerin birlikte uyum ve düzen gerektiren anlaşma yapmaları gerekmektedir. Bu düzen ve anlaşma, işbölümü -cinsel, iktisadi, maddi ve manevi pek çok alanda- en nihayetinde farklı bireylerden bir araya gelmiş toplumu bütün olarak tutacak ve böylece bireylerin hayatta kalmasını sağlayacaktır. Çıkar temelli söz konusu hayatta kalma düşüncesine binaen toplum içinde iletişimsel kurallar doğarak her alana yansımakta ve her kurumu kuralları aracılığıyla etkilemektedir. Sözgelimi cinselliğin kadın ve erkek tarafından toplumlarda zamansal olarak değişen sembollere dayalı algılanma kapasitesine binaen aile kurumunun zuhur etmesi, ekonomik kaynakların bölüşümü, cinsiyet rollerinin atfedilmesi, atfedilmiş rollerin mesleklere ve mekânsal ayrımlaşmalara yansımaları gibi mikrodan makroya doğru tüm toplumsal arena cinsel sembolizme göre kurulmuş, kurallaştırılmış ve kurumsallaştırılmıştır.

değişen şekline -dikilmesi- binaen görkemli olduğu düşüncesi, algısal açıdan ikilem doğurmaktadır. Bir tarafta yüceltilen erkeklik bulunurken diğer tarafta ise kırılganlığa ve zayıflığa atıf söz konusudur. Sabit, maddesel -erkek cinsel organı- olana görüngüsüne atfen farklı anlamlar yüklenmesi yine semboller ve sembollerin doğumuna vesile olan duygular vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Öte yandan kadın cinselliğine yüklenen “doyumsuz cinselliğe sahip olduğu” (bu husus erkek açısından olumsuz bir algıyı imlemektedir, zira doyumsuz kadın ifadesi onlar için eğer kadını cinsel açıdan doyuramazlarsa kendilerini eksik/yetersiz hissedeceği anlamına gelmektedir) düşüncesi ile doğurganlığına yapılan vurgu arasında kalan algı aracılığıyla kadına yönelik anlamsal hizipleşme de söz konusu hâle gelmektedir. Dolayısıyla erkekler göstergesel sembolizmden ötürü ya egemenleştirilecekler ya da kırılganlaştırılarak zayıf addedileceklerdir. Kadınlar ise benzer yazgıdan dolayı ya lanetlenecekler ya da yüceltileceklerdir. Tarih boyunca görülene gören aracılığıyla yüklenen, görülen (seçilen) anlam sembolleri yaratmıştır ve esasında söz konusu bu yaratımın temelinde korku duygusu bulunmaktadır. Korkuyla eğitilen insan beyni, artık gördüğü ve öğrendiği şey üzerinden hareket etmeye odaklanmıştır. Böylece sembollerin oluşumundaki araçların gören ile görülenin ilişkiselliğinden doğduğunu tekrardan belirtmekle birlikte görülenin (seçilen anlam) duygulardan ve dolayısıyla beyinden bağımsız olamayacağını söylemek mümkündür. Ancak burada bahsedilen korku, biyolojiye içkin olarak psikolojik bir durumun sonucu değil aksine sosyolojik açıdan öğrenilen bir duygu olarak korkunun bizzat kendisidir.

Kadın ve erkek bedeninin birer sembol olarak algılandığı ve yaratıldığı günümüz dünyasında cinselliğin ve cinselliğe dair anlamların tıpkı toplum gibi yoktan var olmayan bir yanı vardır. Olan mevcudiyetin arkeolojisine bakıldığında gerek toplum bazlı genel yaratımda gerekse de özel bazda birey yaratımını ifade eden söylemsel, mitolojik⁸, bilimsel veya dini açıdan pek çok anlatı türü bulunmaktadır.

⁸ Her ne kadar mitoloji kelimesinin anlamsal tartışması kısmen de olsa tezin konusunun dışında kalmış olsa bile bizi ilgilendiren kısmına binaen okuyucunun mitoloji kavramına yüklenen hikâye ya da anlatsal açıdan öykü açılımını sorgulaması elzemdir. Nitekim hikâye denilen şey, anlamsal açıdan gerçekliğin zıddını teşkil etmektedir. Ancak bu noktada sorulması gereken şey, söylem olarak aktarılan mitolojilerin neden gerçeklik değil de hikâye olarak tanımlandığıdır. Neyin kurgu neyin gerçek olduğunu özellikle tarihte kalan ve bizzat şahitlik etme fırsatı yakalayamadığımız hususlarda anlamsal açıdan kesin, mutlak ayrımları içeren her kelimenin herhangi bir ideolojiyi

Kimi dışsal olan tabiata bakarak kimi ise bedensel yapıya odaklanarak gözlemler veya öteki yöntemler aracılığıyla hayata yönelik açıklamalar getirmişlerdir. Hangi perspektife odaklanılırsa odaklanılsın, ortak olan yegâne şey, anlamın doğmasında göreninin başat rolde yerini almış olmasıdır. Ancak görenin gördüğü en temel şey ise başlangıçta saf biçimde sadece var olan madde veya harekettir. Maddeye/harekete bakan birey, hem yaşanan toplumsal bağlamın hem maddenin/hareketin etkisi hem de kendi bilişsel (duygu, öğrenmenin bilinç ve deneyim haline gelmesi, dil) fonksiyonlarının aracılığıyla rastgele anlam yüklemesi yaparak toplumda zuhur ettirilen olayların mayasını oluşturmaktadır. Bu durum mitolojileri, kadın ve erkek bedenlerine, başka bir deyişle cinselliklerine yüklenen anlamları saf ve hizipleşmiş vaziyette yansıtmamasından ötürü, başvurulması gereken önemli kaynaklardan biri haline getirmektedir. Nitekim kadın ve erkeğin cinselliğine yapılan lehte ve aleyhte olan vurgular, tek bir madalyonun iki farklı yüzüne benzemektedir. Zira hangi açıdan bakılırsa bakılsın madalyon sadece bir madalyondur ancak tek bir tarafına bakmaya odaklanıldığında görünen şey görenin gördüğüne indirgenmektedir. Bu noktada bireylerin, dışsal sembollere bakarak gördükleri ve dolayısıyla gördüklerine binaen söyleme dökükleri, düşündükleri, hissettikleri, edimde bulundukları şeyler indirgenerek salt ve başka bir alternatif mümkün olmayan gerçekliğe dönüşmektedir. Bu bağlamda tarihten gelen semboller, anlatılar, düşünceler ve edimlerin de etkisiyle hapsolmuş cinsellik algısı günümüze kadar aşamalı ve kimi zaman dönüşüme uğramış biçimde taşınarak kurumsallaşmış tüm toplumsal arenalara yansımıştır. Özellikle cinsellik nazarındaki söz konusu simgesellik, söylemden mekânlara, beden dilinden birey yapımı yapıtlara -sanat- doğal görüngülerden – meyve ve sebzelerin görsel temsillerinin- bedenle ilişkisellik içinde olan kıyafet

yansıması kaçınılmazdır. Mitoloji başlığı altında toplanan aktarımsal ifadelerin veya söylemlerin kurgu olduğunu imleyen hikâye mefhumu ideolojik söylemi içermekle birlikte anlamsal algı üzerine iktidarını da yansıtmaktadır. Böylece kelimelerin iktidarı doğrudan bireyin davranışsal ve algısal hallerine yansiyarak edim kalıplarının ortaya çıkmasına vesile olmaktadır. Tezin konusu bağlamında mitoloji ile tezin ilişkisi ise bu noktada kendisini belli etmektedir. Zira mitolojilerin anlattığı olayların hem kendileri bir sembolü yansıtırken hem de anlatılan olayın kelimeler aracılığıyla ideolojiye dökülerek bireylerin algısında iktidar aracı görevini üstlenerek istenilen edimlerin sergilenmesine vesile olmaktadır. Sözelimi yaratılış mitlerinde kadının günahkâr ve suçlu, erkeğin ise suçsuz ve kanan kişi olarak sembolize edilmesine binaen kadın ve erkek varlıklarına anlam yüklenmesi veya kadının doğurgan özelliği ile canlılara hayat vermesine atfen kutsal varlık olarak kabul edilmesi gibi anlatıları içeren hizipleşmiş mitolojiler arasından “rastgele” birinin seçilmesi ile inşa edilen edimlerden bahsetmek ve böylece toplumsalın inşasında sembollerin nasıl rol aldığını görmek mümkün hale gelmektedir.

ayrışması ve bedenın uzantısı olarak saçların biçimine kadar yayılmış vaziyettedir. Dolayısıyla özelde kadın-erkek farklılığına binaen genelde ise beden algısının sembolizminden doğan “tıpleştirilmiş cinsellik”ten bahsetmek mümkündür. “Tıpleştirilmiş cinsellik” bu tezin ileri sürdüğü iddiaların hem nedeni hem de sonucu konumundadır. Kavramsal mahiyet olarak açıldığında, “tıpleştirme” kavramını Alfred Schütz’ün (2020: 34) toplumun oluşumu sürecini açıklayan teorisinden anlamak gerekmektedir. Fenomenolojik sosyolojiyi yöntem olarak kendisine şiar edinen Schütz’e göre toplum güdüsel ve edimsel tıpleştirmeler aracılığıyla kurulur. Bireylerin karşılıklı etkileşimlerinden doğan toplum, söz konusu etkileşimlerin arka planında bulunan bireylere ait nedensel ve amaçsal güdülerin karşılıklı uygulanmasından öğrenilen deneyimlerin tıpleştirilmesiyle oluşur. Birbirlerine göre eyleyen bireyler, etkileşim esnasında anlamlar yaratırlar ve bu anlamlar zamanla tıpleşmiş yargı veya olgu haline gelerek kurulan gerçekliği yansıtırılar. Öte yandan yaratılan her edim ve edime giden anlamlar bütünü Schütz için simgenin bizzat kendisidir. Anlam simgesel olanın algılanmasıyla başlar. Ardından bir bireyin sergilemiş olduğu edim, ötekinden tepki gelmesi için amaçsal güdüyü yansıtırken edimi alımlayan ötekinin sergilemiş olduğu edimse nedensel güdü ile açıklanabilmektedir. Başka bir deyişle, bir bireyin amaçsal güdü içeren edimi ötekine yöneltildiğinde ve öteki tarafından algılanıp karşı tarafa yeni bir edim gösterildiğinde öteki aracılığıyla nedensel güdü doğmaktadır. Böylece her iki güdü esasında birbirinin diyalektiği konumundadır. Sembollerin güdüleri, güdülerin ise edimleri doğurmuş olduğu toplumsal arenada etkileşimler sonucunda ortaya çıkan anlamlar öğrenmenin etkisiyle tüm bireyler aracılığıyla uygulanarak ve muhafaza edilerek tıpleştirilmektedir. Bu noktada tıpleştirmenin, deneyimlerin veya edimlerin kalıplaşmış görüntüsü olduğunu söylemek mümkün hale gelmektedir. Toplumun geneline ayna tutan söz konusu Schütz’ün kapsamlı teorisi, mikrodan makroya doğru gelişimin seyrini görebilmek açısından elzem olmakla birlikte bu tezin konusu olarak küfürlü söylemlerin neden ve nasıl zuhur ettiğini anlayabilmek için tıpleştirme kavramından yararlanılmasından dolayı fayda sağlamaktadır. Nitekim küfür içerikli söylemler, semboller aracılığıyla algılanan ve yaratılan “tıpleştirilmiş cinselliğin” ürünüdürler.

Cinselliğin inşası sembol halinde olan varlıktan türemiştir. Sembol, bu noktada ikincil bir varlığı teşkil etmektedir. Zira gören (birey) aracılığıyla varlığa imlenen görülen (duygusal beynin ne görüyorsa) anlam sembole empoze edildiği andan itibaren varlık görünen (sembol) haline gelerek şekil değiştirmekten ziyade rastgele anlam kazanmaktadır. Böylece öznellikten çıkan anlam nesnel kapasiteye etkileşim ve ilişkisellik aracılığıyla dönüşmeye başlar. Etkileşimden bahsedilen yerde ise toplumsallaşma olgusunun olmaması kaçınılmazdır. Görerek ve nihayetinde öğrenerek edimde bulunan birey, ötekine kendi edimi ve bir sembol olarak bedeni aracılığıyla başka bir sembol aktarır. Aktarılan sembol öteki nezdinde algılandıktan sonra karşı tepkisellik mahiyetinde cevaben başka bir edimsellik üretilir. Üretilen semboller bütününe ve esasında ilişki esnasında doğan anlamın da sembol olmasına binaen gerçek hayatta ya da yaratılmış gerçeklikte zihinlerde dolaşan görüntüler aracılığıyla etkileşimde bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Başka bir deyişle, dışarıdaki varlık içerden hareketle –fakat bu bireysel rastgele bir içerdelik, psikolojik bağlam değildir, aksine içeriğin oluşumunu da sağlayan dışsallığın etkisidir- anlama büründürülerek sembol haline getirilir. Zihinde anlamıyla birlikte görüntüsel olarak kendisine yer edinen sembol (Bu süreç duygulardan kortekse giden süreci anlatır. Duyguda alımlanan dışsal olan kortekse gönderilerek deneyim ve hafıza haline gelir.) ötekine aktarılmak üzere hazır hale gelmektedir. Anlam aktarımı için ötekinin varlığı bir zorunluk teşkil etmekle birlikte aynı zamanda toplumsallaşmanın başlangıcı gün yüzüne çıkmaktadır. Böylece toplumsallaşma esnasında gerçeklik olarak yaratılan ve ötekine aktarma aracılığıyla devam ettirilip düzen haline gelmesini sağlayan şey, dışarıda kurgulanarak zihinde deneyim ya da depo haline gelen sembollerin bizzat kendileri olmaktadır. Özetle, gerçekliğin zemininde yer alan kurgulanmış etkileşimler semboller aracılığıyla gerçekleşmektedir. Sembollerin anlam kazanmasına olanak sağlayan araç ise dili işaret eden imleme olgusudur. İm ve sembolün bir aradalığından doğan gerçeklik görüntüsel olarak zihinsel bir etkinliğin dışavurumudur. Dolayısıyla beden varlığına atfedilen im ve sembolsele anlam kurgulanmış cinselliği/tipleştirilmiş cinselliği beraberinde getirmektedir. Toplumsallaşma esnasında im ve sembolen doğan tipleştirilmiş cinsellik, göstergesel toplumsallaşmanın bir ürünüdür. Ahlaki toplumsallaşma ve göstergesel toplumsallaşma arasında bir ayrıma gidildiğinde günümüzde göstergesel

toplumsallaşma üzerinden hareket edip gerçekliği inşa ettiğimizi söylemek mümkündür. Nitekim göstergesel toplumsallaşma daha çok beynin sembolde kalan kısmına –ilkel parçası olan limbik sistem- atıf verirken ahlaki toplumsallaşma ise kendisini tüm göstergelerden sıyrarak gerçekliğin kurgu olduğunun idrak edildiği noktada –prefrontal kortekste- varlığını göstermektedir. Ancak ahlaki toplumsallaşma kolayca zuhur eden bir toplumsallaşma türü değildir. Her ne kadar günümüzde gelişmiş ya da “Batılı” tarzda toplumsal edim sergileyen toplumların toplumsallaşma biçimi olarak ahlaki toplumsallaşma örnek olarak gösterilse de hakikatte bu husus çetrefilli bir konudur. Nitekim insan doğasına bakıldığında temel işleyiş mekanizması aynıdır. Özellikle beyin söz konusu olduğunda her insan, benzer algılama -sağlık sorunu olmayanlar için geçerli bir değerlendirme- süreçlerinden geçerek benzer veya farklı edimlerde bulunmaktadır. Söz konusu farklılığın bağlamsal olandan kaynaklanmasının yanı sıra asıl mesele, beynin hangi bölümünde çoğunlukla aktif kaldığıdır.⁹ Günümüzde gelişen teknoloji aracılığıyla yapılan beyin araştırmalarının ortaklaşmasından hareketle insanların hareket etmede ilkel beyin olarak adlandırılan limbik sistemi kullandığını ve böylece verilen kararlarda duygusal beynin önemli rol aldığını söylemek gerekmektedir. Duygusal beyne binaen edim sergileyen insanın dışsal olanı alımlaması için beş duyu organına ihtiyaç

⁹ Beynin hangi bölgede aktif kaldığı hususu duyguların toplumsal olarak öğrenilmesinden kaynaklanmaktadır. Nitekim daha önceden belirtildiği üzere beynin kabaca ayrımından işlevsel açıdan iki bölümü bulunur; limbik sistem ve prefrontal korteks. Limbik sistem duygusal anlamların alanı iken prefrontal korteks söz konusu duyguların deneyimlere çevrilmiş halini oluşturmaktadır. Limbik sistemde algılanan duyguya toplumsal olarak toplumsalın çıkarına yönelik iyi veya kötü değer yargısının atfedilmesine binaen söz konusu olan duygu toplum içinde öğrenilerek devam ettirilir. Ancak yaşanan herhangi bir duyguya değer yargısı yüklenmediği zaman sosyal gen aktarımı olarak bulaşıcı bir duygu öğrenilmemiş olacaktır. Dolayısıyla günümüzde “Doğu toplumları duygusal, Batı toplumları ise rasyoneldir” söyleminin arka planında yatan ayrım olana değer yargısı yükleyip yüklememe hususundan kaynaklanmaktadır. Başka bir deyişle mesele, var olan maddeyi gören aracılığıyla sembol haline dönüştürmemektir. Sembol haline dönüştürülen her varlık, değer yargısından bağımsız bir özgür var oluştan ayrı düşünülemez hale gelmektedir. Değer yükleme olgusu da yine toplumsal bağlam içinde hissedilen duygularla alakalıdır. Her ne kadar iki toplumsallaşma biçiminin ayrımı beynin hangi bölgesinin aktif olduğuna göre değişim gösterdiği düşünülse de başka bir hipotez daha ortaya atılabilir. Beynin cinsiyeti olduğu hipotezini yapmış olduğu doktora çalışmasında ileri süren Serkan Karaismailoğlu’na (2017: 46) göre, bedensel olarak ayrılan kadın-erkek farklılığından ziyade beyinsel olarak bir cinsiyet farklılığı bulunmaktadır. Yani cinsiyet farklılığı kendisini bedende bulunan cinsel organlarda değil beynin yapısında göstermektedir. Bu bağlamda bir erkek ya da dişi beyne sahip olabilirken herhangi bir kadın da benzer şekilde ya erkek ya da dişi beyne sahip olabilmektedir. İki beyin arasında ayrıma giden Karaismailoğlu’nun tezinden hareketle söz konusu cinsiyet beyinlerinin farklılıklarına göre (tezin ilerleyen bölümlerinde bu farklılıklara detaylı bir biçimde değinilecektir) erkek beyninin (erkek beynine sahip kadınların ve erkeklerin) inşa etmiş olduğu bir dünyada göstergesel toplumsallaşmanın kaçınılmaz olduğu da ileri sürülebilir.

duymaktadır. Her duyu organından giren uyarıcılar beyinde görüntüsel olarak zuhur ederek kortekse gönderilir. Korteksin görevi her ne kadar duygusal taraftan gelen veriyi işleyip bir hafızaya dönüştürmek olsa da gündelik hayatta verilen kararların temelinde işlenmiş ve hafızaya dönüştürülmüş duygular olduğunu aktarmak yerinde olacaktır. Rasyonel veya akılcı gibi görünen kararların arkasında deneyimlenmiş duygular bulunmaktadır. Dolayısıyla rasyonellik, duygusal deneyimken rasyonelleştirme ise duygusal olanın yine duygu aracılığıyla herhangi bir bağlama oturtulmasıdır. Böylece gündelik hayatta verilen kararların duygusal beyin temelli olmasından hareketle gün içinde gerçekleştirdiğimiz çoğu etkileşimsel edimin göstergesel biçimde oluştuğunu ileri sürmek makul bir çıkarım olmaktadır. Göstergeselin dolaşıma sokulduğu etkileşimlerde göstergesel toplumsallaşmanın varlığından söz etmek mümkün iken ahlaki toplumsallaşma mertebesinin kolay kolay zuhur edemeyeceğini de belirtmek gerekmektedir. Nitekim ahlaki toplumsallaşma daha çok korteks aracılığıyla ortaya çıkan/çıkacak olan bir toplumsallaşma biçimidir. Ancak gündelik hayatta gerçekleştirilen edimlerin çoğunluğunun depolanan hafızadan çıktığı ve devreye korteksel düşünme şekli girdiğinde işin daha çok karmaşıklaşmasından¹⁰ ötürü bireyler kolay ulaşılabilir olana yönelmektedir. Öte yandan sadece göstergesel toplumsallaşma değil esasında ahlaki toplumsallaşma da duygu içermektedir. Fakat bu toplumsallaşmadaki duygu, kurallaşmış duygulardan ziyade bireyin öznel ve özgür kapasitesine vurgu yapan empatiden başka bir şey değildir. Empati olgusu, insan varlığının kendisinin ve hissettiklerinin göstergesel

¹⁰ Sözelimi beynin karar verme sürecinde prefrontal korteksten ziyade duyguların ön planda olduğu ve esasında olması gerekenin o olduğu hususunda ileri sürülen görüşlere atıfta bulunan Jonah Lehrer, korteksin devreye girdiği andan itibaren bireylerin nasıl zorlayıcı durumlarla karşılaştığını tarihsel açıdan yaşanmış örneklerle açıklamaktadır. Mesela şu soru kısa bir süre düşünölsün: Araba satın almak için verilen kararda duygular mı yoksa prefrontal korteksin düşünümü mü etkilidir ya da etkili olmalıdır? Lehrer, duygularıyla hareket eden birisinin arabalar arasında herhangi birine renginden, hızından, modelinden ya da başka bir kıstastan ötürü duyduğu yoğun çekim nedeniyle hangisini alacağına kolaylıkla karar verebildiğini aktarır. Ancak ardından devreye korteksin işlevi girmeye başladığı andan itibaren her kıstas aynı anda ve eşit derecede düşünölmeye başlanacağı ve böyle hangisinin hangisini öncelediğinin kararını korteks veremeyeceği için -duygu yoksunluğundan dolayı- hangi arabanın alınacağı hususunda karar vermenin çetrefilli bir hal alacağını da ekler. Öte yandan başarılı ve tanınan bir müzisyenin defalarca topluluk karşısında başarılı şekilde düşünmeden sadece hissederek söylediği bir şarkıyı sahnesi esnasında “söyleyebilir miyim?” diye düşündüğü an kötü söylemeye başlaması gibi olaylarda Lehrer, düşüncenin nasıl karar verme sürecinde zorlayıcı ve bazen de parazit konumda olduğunu, duyguların yoksunluğunda kara vermenin ve edimde bulunmanın sekteye uğrayacağını göstermeye çalışmıştır. Bkz.: Lehrer, Jonah, Karar Anı: Beynimiz Karar Vermemizi Nasıl Sağlıyor? Çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2009.

olarak değil bilinçsel -prefrontal korteks- olarak farkına varmasından doğmaktadır. Nitekim, kabaca ve gündelik bir tabirle aktarıldığında, empati bireyin kendi yaşamışlıklarından hareketle ötekinin yaşamış olduğu herhangi bir olayda duygularını anlaması ve kendisine yapılmasını istemediği bir şeyi ötekine yapmama edimidir. Ancak günümüzde, etkileşim esnasında birey, kendi ve ötekinin edimlerinin arka planındaki bağlamsal nedenlere odaklan(a)madığından dolayı empati denilen yerine geçme durumu söz konusu hale gelememektedir. Kısa, yüzeysel ve çıkara dayalı olan gündelik iletişim, bireyleri sadece herhangi bir işin veya olayın halledilmesi amacıyla bir araya getirdiğinden dolayı karşılıklı olarak bireyler birbirlerinin derinliğine inememekte ve böylece empati gerçekleştirememektedir. Özgür iradeye vurgu yapan ahlaki toplumsallaşmaya karşıt olarak normlaştırılmış ve öğrenilmiş duygu ve edim kalıplarının dışına çıkamayarak öğrenilen semboller üzerinden hareket eden bireylerin oluşturmuş olduğu göstergesel toplumsallaşma, küfürlü söylemlerin doğumuna neden olan esas toplumsallaşma biçimidir. Zira duygu aracılığıyla bedene atfedilen bağlama dayalı rastgele semboller, anlatılar dil aracılığıyla imlenerek pekiştirilir. Pekiştirilen anlamsal olgular, yüzeysel gündelik hayatın içinde kendi göstergesi aracılığıyla yayılarak tipleştirilmiş cinselliğin ürünü olarak küfür söylemlerini ortaya çıkarır.

Ahlaki ve göstergesel toplumsallaşma ayrımından doğan ve özellikle söz konusu bu tezin konusunun temelini teşkil eden ilkelik mefhumunun açıklanması bu noktada önem arz etmektedir. Zira ilkelik kavramı tezin konusu bağlamında ilk akla gelen gelişmemiş, geri kalmış, çağa göre eski edevat ve düşünsel yapıda kalmış olana yapılan bir vurgu değildir. İlkelik burada kullanılacak olan anlamıyla, göstergesel sembolizmde kalmış zihin ve bu zihinle hareket eden toplumsalın genelini yansıtmaktadır. Başka bir deyişle, göstergesel toplumsallaşmaya içkin olarak özelde semboller aracılığıyla edimde bulunan bireyleri genelde ise söz konusu bireylerden oluşan toplumu ifade etmektedir. İlkeliliğin biyolojik değil sosyolojik bir olgu olduğu iddia edilmekle birlikte sosyolojik temellerinin gören-görülen-görünen ilişkisinde zuhur ettiğini ileri süren bu tezde, küfürlü söylemlerin sosyal gen aktarımı olarak nasıl doğup geliştiği ve yeniden yaratılarak ilkeliliğin devam ettirildiği anlaşılmaya çalışılacaktır. Hem günümüzden geçmişe hem de geçmişten günümüze doğru yapılan

duygusal ve dilsel arkeoloji çalışması, başka bir deyişle, küfürlü söylemlerin mahiyetini anlayabilmek için günümüz küfürlü söylemlerinden geçmişe doğru hareket etmek ile yine aynı olgudan yola çıkarak geçmişten günümüze doğru cinsellik hikâyesinden gelmek aracılığıyla, küfürlü söylemlerin tipleştirilmiş cinselliğin, tipleştirilmiş cinselliğin ise göstergesel toplumsallaşmanın ürünü olduğu tezi ileri sürülmektedir.

Günümüzde görünen halde bulunan küfürlü söylemlerin özellikle cinselliğin edimsel açıdan tabu olarak görüldüğü toplumlarda söyleme hakaretvari bir biçimde dökülmesinin ve böylece kendi içinde hizipleşmiş anlamlara sahip olmasının nedenini anlamak üzere tarih yolculuğuna çıkmak gerekmektedir. Nitekim mantıksal, gündelik tabirle rasyonel veya matematiksel olan şey her zaman netlik içermektedir. İki artı ikinin dört ettiği kuşku götürmez bir olguyken sosyal bilimler alanında inceleme nesnesi olan topluma içkin olguların karmaşıklığı ve bulanıklığı meselenin rasyonaliteden ziyade başka bir değişkenle bağıntılı oluşunu göstermektedir. Söz konusu bağlantı duygular ve duyguların yaratmış olduğu gerçeklikte gizlidir. Bu gizlin zuhur ettirdiği cinsel dikotomiye kavramak için, bilimsel ve ilahi anlatıların geçmişten günümüze kadar hangi bağlamlarda nasıl şekillendiği, anlatıların arkasındaki sembollerin neler olduğu ve dolayısıyla göstergesel toplumsallaşmanın nasıl yaratıldığı hususu üzerinde durarak küfür söylemlerinin nedeni hem günümüz verilerinden hem de geçmişin birikiminden hareketle bağlamsal zemine oturtulacaktır. Geçmişten miras alınan mitolojilerin, yaratılış anlatılarının gerçeklik mi yoksa kurgu mu olduğu tartışması, ayrıca daha elzem olan bakımından esasında tüm anlatıların arka planında bulunan ortaklaşa duyguların ne ifade ettiği bilgisi sembollerin üretimi ve anlaşılmasına ışık tutacaktır. Böylece küfür kullanımına binaen gerçekleştirilmiş olan günümüz çalışmalarının yoğunlaştığı küfrün işlevselliğinin aksine hem kendi hem de bireyler nezdinde fenomenolojik yapısı ortaya çıkarılmış olacaktır.

Türkiye’de bilimsel açıdan küfür çalışmaları çok yeni olmakla birlikte kısır kalmış bir alanı teşkil etmektedir. Oysaki artık günümüzün toplumsal arenasında tüm cümlelerin başlangıcına ve sonuna gelen küfürler zaman ve mekân fark etmeksizin yediden yetmişe çoğunluğun dilindedir. Ülkemizde ayrıca kültürel olarak da farklılaşan küfürlü söylemlerin tarihe kaydının yapıldığı zamana binaen -Osmanlı döneminin hukuki kayıtlarından elde edilen verilere göre- seyrek de olsa var olduğu bilinmektedir (Yılmaz, 2019: 347). Her ne kadar Osmanlı döneminde küfür yüzünden hakaret davalarının az olmasına binaen gündelik hayatta kullanımının az olduğu düşüncesi doğmuş olsa da derinlemesine düşünüldüğünde bu hususun pek makul olmadığı ortaya çıkmaktadır. Nitekim küfrün günümüzde olduğu gibi gündelik hayatta sıradan söylemler arasında yer almasının kanıksanmış olmasına binaen o dönemlerde de insanlar birbirlerine küfretseler bile ekseriyetle olayı hukuksal boyuta taşımamış olabilir. Ancak nedeni her ne olursa olsun Osmanlı döneminden günümüze kadar küfürlü söylemlerin var olduğu kayıtlar nezdinde bilinmektedir. Evrensel boyut dikkate alındığında ise durum daha açık ve belirgin bir vaziyettir. Nitekim Batı tarihine bakıldığında, kökenini Yunana dayandırdığı için Yunanlılar üzerinden yapılan bir incelemeyle küfrün, cinsel müstehcenliğin¹¹ hep dillerde olduğu aşikârdır. Fakat zamansal ilerleme boyunca devreye giren yeni toplumsal olaylara binaen şekillenen birey davranışları aracılığıyla küfür, sürekli olarak anlam ve göstergesel şekil değiştirmiştir. Neticede ise Doğu ve Batı ayrımından günümüze gelen küfrün son hali, mevcut durumda ortak olumsuz anlamını yansıtmaktadır. Bu noktada sorulması gereken bir soru doğmaktadır: Küfür neden tarih içinde değersel anlam bakımından anlam değiştirmiştir? Söz konusu sorunun cevabı bu tezin hipotezlerinden birini teşkil etmektedir. İçinde göreliliği

¹¹ Esasında günümüzden tarihsel olarak bir değerlendirme yapıldığı için geçmiş zamandan bahsedilirken günümüz düşüncesiyle düşünülmemesi gerekmektedir. Zira bu adım, beraberinde düşünsel yanılgıyı ve toplumsal yapının bağlamsal açıdan anlaşılabilmesi yanılgısını doğurur. Nitekim burada küfür kavramından sonra özellikle kullanılan cinsel müstehcenlik mefhumu, böylesi bir yanılgıya düşmemek içindir. Yunanlılar zamanında, bizim günümüzde küfür mahiyetinde adlandırdığımız söylemleri küfür gibi olumsuz içeriğe sahip bir kelimenin altında toplanan söylemler olarak görmüyorlardı. Onlara göre cinsellikte olumsuz olan tek husus, aktif-pasiflik ilişkisi bağlamındaydı. Söylemlerdeki cinsel müstehcenlik kullanımına bağlı olarak olumsuz değil olumlu imlemeleri içeriyordu. Sözgelimi düğünler esnasında doğurganlığı artırdığına inanıldığı için bol bol bu tarz söylemler açıkça söyleniyordu (Mohr, 2015: 62). Dolayısıyla bu paragraf bağlamında Batı tarihinin Yunan dönemlerindeki ilk kısımları nezdinde kullanılan küfür söylemi olumsuz bir değeri veya anlamı içermemektedir.

barındıran toplumsal bağlama göre değişen maddenin göstergesel sembolizmidir. Madde mefhumunun imlediği şey beden iken göstergesel sembolizmden kastedilen şey ise görenin gördüğü görüldür.

Küfürli söylemlerin oluşumsal tarihinin yanı sıra günümüzde özellikle yabancı literatürde küfür üzerine yapılan çalışmalar söz konusu söylemlerin işlevselliğine yöneliktir. Sözgelimi duygu durumlarında duygu boşalımını sağlaması, herhangi bir güç durumunda bireylerin bu kelimeleri sarf ettiğinde dayanıklılığını güçlendirmesi, fiziksel şiddetin önüne geçtiği iddiaları, başka biyolojik duyguların sonucu olduğu hipotezleri¹², küfrün beynin hangi bölgesinden neden kaynaklandığı, kadın ve erkeklerde farkın ne durumda olduğu, olaylar karşısında küfür içeren ve içermeyen kelimeler söylendiğinde beyin incelemelerine binaen bedenin vermiş olduğu tepkinin nasıl olduğu ve hangi söylemin nasıl etkide bulunduğu gibi pek çok söylemsel ifadelerin bedensel ve özellikle biyolojik yaratılışa hizmet eden veya onun düzenlenmesinde rol oynayan işlevselliğine yönelik çalışmalar bulunmaktadır. Öte yandan ülkemizle paralellik gösteren, toplumlarda kadın ve erkeğin küfür etme düzeyleri, hangi alanlarda küfür ettikleri, hangi yaş grubunun bu edimi ne sıklıkla ve düzeyde gerçekleştirdiğini ortaya koyan sosyolojik veri niteliğinde olan ancak yine de küfrün mahiyeti açısından yüzeysel kalan araştırmalar da vardır. Türkiye’de yapılan çalışmalar ekseriyetle eril alanı temsil eden futbol karşılaşmaları ile doğan taraftarların küfür kullanım düzeyleri, toplumsallaşmanın başında olan çocuk veya ergenlerin okullarda küfür kullanımı -ancak bu araştırmalar öğrencilerle değil onların velileri ya da öğretmenleri aracılığıyla gerçekleştirilmiştir- ve sosyal medyada linç kültürü esnasında veya şiddet içerikli nefret söylemi barındıran olaylarda karşılaşılan küfür kullanımı üzerinedir. Diğerlerinden farklı sayılabilecek sadece iki araştırma bulunmaktadır. Birisi üniversite öğrencilerinin küfür kullanımını incelerken diğeri küfür ve hakaretvari söylemlerin yaşanılan coğrafyada meydana gelen olaylar

¹² Burada bahsedilen başka duygudan kasıt, biyolojik olarak hayatta kalabilmek için biyolojik bedenin kendisinin üretmiş olduğu iddiasına dayanan temel duygulardan biri olduğu savına binaen tikslenme duygusudur. Ayrıca hem tikslenme duygusunu içeren çalışma hem de küfür nezdinde yapılmış olan diğer çalışmalar veya deneylerden söz konusu bu tezin küfür bölümünde detaylı bir şekilde bahsedilecektir. Şu an anlatımın kısa tutulmasının nedeni okuyucunun zihninde tez konusunun bağlamını ve sınırlarını şekillendirmek ve temel dayanağı ile tez hipotezlerini anlaşılmasını sağlamaktır.

sonucunda çekilmiş acıların, duyulan öfkelerin bir çıktısı olduğunu iddia eden içeriğe sahiptir.

İşlevsellik ağırlıklı yabancı literatür ile çocuk/ergen/genç/taftar nezdinde Türkiye’de küfür kullanımı üzerine yapılan araştırmalar, ilkinde salt işlevselliğe odaklanmasından ikincisinde ise belli gruplarla sınırlandırılan ve sadece gündelik hayatta küfür kullanılıp kullanılmadığını ölçen veya anlamaya çalışan bakış açılarından dolayı sınırlıdır. Küfrü ikincil veri olarak ele alan bu araştırmalar küfrün neden edildiği ve nasıl zuhur ettiği hususunda bir bilgi sunmamaktadır. Öte yandan hem nicel hem de nitel araştırma bağlamında derinlemesine bir veri toplama ve veri analizi, seçilen örneklemeler veya sorulan sorular açısından mümkün olamamıştır. Zira çocuklarla değil onların velileri veya öğretmenleriyle küfür kullanımı hakkında görüşmeler gerçekleştirilmiş olup (nitel araştırmalarda) ikincil veriler aracılığıyla analiz edilmeye çalışılmıştır. Nicel araştırma içeren diğer çalışmalarda ise durum pek farklı değildir. Zira bu tarz araştırmalarda ise sorun, sorulan soruların yüzeysel kalmış olması ve böylece küfrün mahiyetine odaklanılamamasıdır. Dolayısıyla söz konusu bu tezde araştırma alanında bulunan eksikliklerden ötürü hem yöntem açısından hem de konu bakımından küfür etmenin sosyolojisinin derinlemesine araştırılmasına alan açılmıştır.

Tezin konusunu anlamada yardımcı olan kavramların üzerinden son kez kabaca geçildikten sonra tezin problemlerini berrak bir şekilde ortaya koymak gerekmektedir. Küfürlü söylemlerin gerçeklikteki yaratımını (duygu ve dil aracılığıyla) ve yaratılan kurgusal gerçeklik aracılığıyla küfrün sosyal aktarımını ilkelik üzerinden açıklamaya çalışan bu tezin konusunu, esasında göstergesel toplumsallaşma biçimine içkin olan tipleştirilmiş cinselliğin sosyal çıktıları oluşturmaktadır. Tarih boyunca herhangi bir anlamsallığın yüklenmediği cinsellikten ziyade anlamsal sembolizmelerin sahneye girmesinden ötürü göstergeselleşmiş bir cinsellik anlayışının bulunduğunu ve böylece doğallıkla hareket etmekten çok kurgulanmış olan üzerinden ikincil hayatların yaşanmış olduğu düşüncesi cinsellik özelinde konu edinilmiştir. Duygu, duygunun merkezi beyin ve dil aracılığıyla inşa edilen cinsellik anlayışı, öznelikten çıkarak nesnel kapasiteye dönüşür. Berger ve

Luckmann'da olan öznellik-nesnellik ilişkisi yaratılmış gerçeklikte görelilik ve rastgeleliğe benzemektedir. Öznelden nesnele giden inşa sürecinde büyük resimdeki toplum gibi toplumu oluşturan tüm ilişkisel kurumların da kendi içinde inşa ve işleyiş mekanizması bulunmaktadır. Dolayısıyla toplumun toplum haline gelebilmesindeki en önemli faktör olan cinsellik -üremeyi sağlamasından ötürü- inşa sürecinde duygulardan kaynaklı olarak göstergesel sembolizm aracılığıyla yaratılmıştır. Yaratılan cinselliğin ise sonradan doğurduğu başka bir çıktı meydana gelmiştir. Söz konusu çıktı küfürlü söylemlerin bizzat kendisidir. Özetle, bireylerin temelde madde veya birbirleriyle girmiş olduğu etkileşimlerden doğan semboller - gören, görülen, görünenin etkisiyle- göstergesel toplumsallaşmayı, göstergesel toplumsallaşma tipleştirilmiş cinselliği, tipleştirilmiş cinsellik ise küfür söylemini doğurmaktadır. Maddeden edime doğru giden bu süreçte ilkelik olgusunun anlamı da bu noktada devreye girmektedir. Tezde kullanılan anlamına göre ilkelik, cinsel sembolizmde takılı kalan ve bu sembolizmi gerek söylemlerinde gerekse de edimlerinde devam ettiren bireyleri yansıtmaktadır. Tezin konusunu yansıtan tüm bu kavramlar teorilerle ve araştırma için toplanan verilerle desteklenerek açıklanacaktır.

1.2. Araştırmanın Önemi ve Problemi

Küfür kullanımı ile alakalı yapılan araştırmalarda ekseriyetle ikincil veriler üzerinden hareket edilmiştir. Sözgelimi küfrü kullanan kişilerle iletişime geçmekten ziyade toplumsallaşma sürecinin başında olan çocukların kendileri ile değil onların öğretmenleri ve ebeveynleri ile küfür kullanımı nedenleri¹³ hakkında görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Benzer şekilde toplumsallaşma sürecinin ikinci evresinde olan bireylerle yine doğrudan bir etkileşimde bulunulmamış, onların sosyal medya ya da kitle iletişim araçlarından aktarmış oldukları yorumları analize tabi tutulmuştur. Sadece iki çalışmada (üniversite öğrencileri, futbol taraftarları) doğrudan bireylerle küfür kullanımları hakkında etkileşime geçilmiştir. Öte yandan çalışmaların

¹³ Söz konusu nedenler, bu zamana kadar yapılmış tüm tezlerin hipotezlerinde sosyal öğrenme olgusuna bağlanmıştır. Ancak her ne kadar küfürlü söylemler sosyal öğrenme aracılığıyla öğrenilmiş ve aktarılmış olsa da küfrün neden var olduğu üzerinde herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu tezde, öncelikle küfrün ne olduğu ve nasıl zuhur ettiği tarihsel süreç içinden çıkarılacak ardından ise neden küfür ettiğimiz ve küfrün esasında neyin çıktısı olduğu sorgulanacaktır.

hipotezleri belli bir noktada ortaklaşmaktadır. Çalışmalara göre küfürlü söylemler sosyal çevre ve kitle iletişim araçları aracılığıyla yaygınlık kazanmaktadır. Ancak yukarıda bahsedilen durumlar küfür araştırmaları açısından yüzeysellik teşkil etmektedir. Zira hem bireylerin söz konusu edimi gerçekleştirirken asıl amaçlarına doğrudan ulaşamamakta hem de küfür kullanımının nedeninin derinlerine nüfuz edilememektedir. Dolayısıyla duygusal durumlara binaen kullanılan küfürlerin neden gerçekleştirildiğine dair bir analiz bulunmamaktadır. Yapılmış çalışmalarda nitel ve nicel araştırma ayırımına gidildiğinde, nicel araştırmaların (üniversite gençliği ve futbol taraftarları ile yapılan araştırmalar) soru bağlamında yüzeysel kalıp yalnızca küfretme sıklığı, cinsiyetlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı ve küfrün hangi ortamlardan öğrenilip hangi ortamlarda ifa edildiği hususunda sınırlı kalmış olmasından; nitel araştırmaların ise doğrudan araştırma kaynağına inememesinden ve yine benzer şekilde tekrarlayan küfrün sosyal öğrenme ile aktarıldığı hipotezinden ötürü (yapılan nitel araştırmalar ilkökul-ortaokul öğrencilerinin küfür kullanımı üzeridir ancak görüşmenin sağlandığı kişiler ebeveynler veya öğretmenlerdir) küfür söylemlerinin neden ifa edildiği hususunda derinlemesine görüşmeler yapılması gerekliliği zuhur etmektedir. Bu tez, literatürde eksik kalmış soruları cevaplamak ve küfrün nasıl ortaya çıktığı, bireyler aracılığıyla ve onların hem birbirleriyle hem de çevreleriyle (doğal çevre veya insan etkileşimi olabilir) olan ilişkilerinde küfrün nasıl inşa edilip (duygu ve dil aracılığıyla gerçekliğin sosyal inşası) ötekilere aktarıldığını küfrün sosyolojisi bağlamında ele alması açısından önem arz etmektedir. Ayrıca söz konusu araştırma, sosyal öğrenmenin arkeolojisini açıklamaya çalışarak küfür etme edimini sosyolojik zemine dayandırma girişiminden dolayı ileride yapılacak veya yapılması planlanan araştırmalar için de önayak niteliği taşımaktadır. Böylece araştırmanın en temel problemini “Neden duygu durumlarında küfür kullanıyoruz ya da sosyal çevrenin davranışlarını sürdürüyoruz? Eğer duygularımızı ifade etme aracı olarak küfür ediyorsak bunu neden cinsellik üzerinden inşa ediyoruz? Söz konusu küfürlerin yerine neden başka kelimeler veya söylemleri ikame etmiyoruz? Cinselliğin tabu halinde olduğu bir toplumda cinsel içerikli küfürler gündelik hayatın her alanı ve anında neden bu kadar dillerde?” soruları oluşturmaktadır.

Araştırmada yanıt aranacak diğer alt başlık soruları ise şunlardır:

- İnsan/birey için anlamı, biyolojik beden için yapısı ve her ikisinin birleşimiyle küfrün özü nedir?
- Küfür neden cinselliği yansıtan söylemlerden oluşuyor? Küfür mefhumu hakaretimiz ifadeler anlamına geliyorsa neden cinsellik üzerinden küfür ediyoruz?
- Küfrü nereden biliyoruz; sosyal çevreden mi, biyolojiden mi? Ya da ikisini birleştiren yaratılmış ilkelikten mi?
- Küfür anlık refleks olarak verilen bir tepki midir?
- Küfür nedensizce öğrenilen ve bilinçsiz bir şekilde aktarılan söylem midir?
- Cinsellik ve cinsel dünya bize nasıl görünüyor?
- Eril söylemi yansıtmamasından ötürü özelde kadınlar neden küfür ederler?
- Kadın-erkek fark etmeksizin bireylerin beden algılarıyla küfür kullanmaları arasında bir ilişki var mıdır?
- Bireylerin kendilik algılarıyla küfür kullanmaları arasında bir ilişki var mıdır?
- Küfür, gücün insan bedeninde olduğu düşüncesine mi atıfta bulunmaktadır?
- Küfrün anlamı nedir? Bireylerin küfrü yansıtan cinsellikle -söylemsel cinsellik- edimsel cinsellik algısı arasında fark bulunmakta mıdır?

1.3. Araştırmanın Amacı

Araştırma problemleri bağlamında gündelik hayatın her alanında bireylerin karşılaşma olasılığının giderek arttığı günümüzde, cinsel içerikli küfürlerin sosyal öğrenme aracılığıyla inşasının nasıl gerçekleştiğini ortaya koymayı hedefleyen bu çalışmada özellikle küfürlerin neden sürdürüldüğü anlaşılmaya çalışılacaktır. Zira bu zamana kadar yapılmış tüm çalışmaların iddiası olan “küfürlerin sosyal çevre aracılığıyla öğrenilip refleks haline geldiği” tezi henüz detaylıca irdelenmemiştir. Nitekim bu araştırmada, söz konusu tezin zıddı iddia edilmektedir. Küfürlü söylemlerin birer refleks olarak aktarılmadığı aksine yaratılmış ilkelik aracılığıyla ve öğrenilmiş duygusal tepkilere binaen bilinçli bir şekilde kendiliğin konumlandırılması gayesiyle ifa edildiği ileri sürülmektedir. Diğer çalışmalardan

farklı olarak bu çalışmanın amacı, ortak kabul haline gelmiş ve sıradanlaştırılarak kullanıldığı düşünülen cinsel içerikli küfürlerin esasında Peter Berger ve Thomas Luckmann'ın “*Gerçekliğin Sosyal İnşası*” teorisi, Alfred Schütz'ün “*tipleştirme*” kavramı, Ludwig Wittgenstein'in “*dil oyunu*” ve Pierre Bourdieu'nun “*keyfiyet*” mefhumuna benzeyen rastgelelik kavramı aracılığıyla kendiliğe yönelik sembolik anlamlar içerdiğini ortaya koymaktır.

1.4. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın hipotezini kanıtlamak için çalışma boyunca ağırlıklı olarak nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. İlk olarak küfür söyleminin ne olduğu ve nasıl zuhur ettiğine yönelik teorik bir arka plan oluşturulmuştur. Teorik arka planın kurulmasını sağlamak üzere muhtelif sosyolojik iddiaların sentezlenmesinden yararlanılmıştır. Cinsellik¹⁴ algısıyla doğrudan bağlantılı olan küfür içerikli söylemlerin araştırmasına geçmeden önce, kendisinin de içinde bulunmuş olduğu söylemsel cinsellik kategorisi başlığı altında günümüzde dönüşen cinsellik olgusu tartışılmıştır. Söz konusu tartışma göstergesel toplumsallaşmanın ürünü olan tipleştirilmiş cinselliğin sembolizm üzerinden nasıl yaşandığı ve en son haliyle hangi yapıda bulunduğu hususundadır. Sembolizm temelli yaşanan cinsellik, geçmişten günümüze kadar değişim göstererek varlığını devam ettirmektedir. Nitekim cinsellik, başlangıçta bireyler arası bir edim iken zamanla devreye göstergesel olarak izlenen ve yaşanan porno kültürünün girmesiyle sembollerin cinsel yaşamda nasıl etkili olduğunu ve esasında gerçek veya canlı cinselliğin temelinde de düşünsel

¹⁴ Tezin konusunun açıklandığı bölümde cinselliğin bedensel sembolizmi ve edimsel hareketi yansıttığı hususunda bilgilendirme yapılmıştı. Bu bölümde ek olarak yaratılmış cinselliğin iki biçiminin olduğunu söylemek gerekmektedir. Edimsel cinsellik ve söylemsel cinsellik, cinsellik olgusunun iki farklı yönüdür. Cinsellik salt bedenler arası bir olgu değil, aynı zamanda söylemde zuhur eden bir sembolü de yansıtmaktadır. Nitekim konuya destek sağlaması açısından cinsel edimin dahi esasında zihinde, başka bir deyişle beyinde başladığı hipotezleri bulunmaktadır. Dolayısıyla söylemin zihni, zihnin söylemi karşılıklı etkilediği bildiriminden hareketle kurgulanan yaşamlarımız, cinsel düşünsel tarafımızın bir ürünü olduğunu söyleyebilmek mümkündür. Cinsel düşünsel alanın sembollerle hareket ettiği, günümüzde yaşanan çeşitli cinsellik biçimleriyle daha net anlaşılabilir. Zira varlığı uzun zamana dayanan pornonun yanı sıra -ki kendisi göstergesel sembolizm üzerinden yaşanan cinselliği teşkil etmektedir- günümüzde mesajlaşma kültürü içinde yazı sembolüne dökülmüş bir şekilde yaşanan cinsellik türünden bahsedilebilmektedir. Müstehcen kelimelerin zihinde algılanmasına binaen canlanan cinsel dürtü cinselliğin salt görme duyusuna hitap eden bir olgu olmadığını göstererek onun aynı zamanda söylemsel ve duysal bir tarafı olduğunu ve böylece yeni sanal cinsel edimde bulunma dönüşümünü de beraberinde getirdiğini iddia etmek makul olacaktır.

sembollerin nasıl yer aldığını göstermesi açısından önem teşkil etmektedir. Dolayısıyla araştırmanın bu bölümünde dönüşen cinselliğin nasıl semboller –nitekim bu tezin temel hipotezinin küfrün de cinsel sembolizmden kaynaklandığı iddiası olmasından ötürü cinsel sembolizmin yarattığı cinselliklere değiniliyor- üzerinden inşa edildiğinin açıklanması hedeflenmiştir. Son ve esas yöntem olan fenomenolojik desenin kullanıldığı araştırma bölümünde ise yarı-yapılandırılmış mülakat/görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmada yöntem olarak fenomenolojik desenin tercih edilmesinin nedeni, hem söz konusu küfürlü söylemler üzerine önceden gerçekleştirilmiş az sayıdaki çalışmaların nicel verilerle analiz edilmesinden dolayı bireylerin küfür kullanım nedenlerinin derinine inilememesi hem de ikincil veriler (dergi veya sosyal medya platformlarında küfür kullanımının karşılıksız incelenmesi ve küfür kullanan ilkökul/ortaokul öğrencilerinin kendileriyle değil öğretmenleri ve velileriyle görüşmelerin sağlanması) aracılığıyla doğrudan yetişkin bireylerin deneyimlerine ve deneyimleme nedenlerine/biçimlerine ulaşamamış olmasıdır. Araştırma için hazırlanan yarı-yapılandırılmış soru formu, biçimsel olarak ikiye ayrılan gruplandırmayı içermektedir. İlk bölümde demografik sorular yer alırken ikinci ve ana bölümde küfür, beden ve sembolizm ilişkiselliğini söylem, duygu ve beyin aracılığıyla ortaya çıkaracak sorular bulunmaktadır. Neden küftettiğimiz ve küfrün ne anlama geldiğini anlamaya çalışan bu araştırmada yarı-yapılandırılmış görüşme tekniğinin yanında tez konusu bağlamında kelime deneyi de uygulanmıştır. Elli iki kelimelik bir listenin olduğu formun içeriği şu şekildedir: Gündelik hayatta sıradanlaşan ve sıkça duyduğumuz/karşılaştığımız olumsuz veya hakaretvari ime denk gelmeyen nötr kelimeler, herhangi bir duygu hissettiğimizde ağızımızdan çıkan sevinç nidalarını ya da sinir ifadelerini içeren derecelendirme açısından manevi içeriğe sahip, argoya doğru evrilen kelimeler -ki bu argo ifadeleri veya beddua/ilahi olana atıfla sitem ya da sevinç sözcükleri küfür yerine ikame edilebilecek anlama gelen kelimeleri yansıtır- ile en nihayetinde küfür kelimelerinden oluşmaktadır. Nötrden en olumsuzuna doğru dereceli biçimde kasten deneye eklenen kelime listesi katılımcılara belli bir süre listeye bakmaları için verilmiştir. Verilen süre dolduğunda katılımcılardan zihinlerinde kalan kelimelerin başka bir kâğıda¹⁵ yazılması

¹⁵ Deneyin orijinali Timothy Jay tarafından yapılmıştır (Mohr, 2015: 284). Ancak bu

istenmiştir. Kelime deneyindeki amaç, bireylerin zihinlerine gelen kelimeler arasında küfürlü söylemlerin yer alıp almadığı ile küfür yerine ikame edilebilecek kelimelerin mi yoksa doğrudan küfürlerin mi tercih edildiğini ortaya çıkarmaktır. Araştırma sorularının ve kelime deneyinin uygulanmış olduğu kişi sayısı yaş dağılımları ile eğitim düzeyleri dikkate alınarak toplamda 20'dir. Eğitim düzeyleri özellikle üniversite ve üzeri olarak kontrol altında tutulmuştur. Yaş aralığı ise 18-35 arasında değişim göstermektedir. Eğitim düzeylerinin üniversite ve üzeri olarak tercih edilmesiyle yaş aralığının kontrollü biçimde 18-35 aralığında tutulmasının nedeni, hem söz konusu tez konusunun hassasiyetinin göz önünde bulundurulmasına binaen güvenli bir ortamda araştırmayı gerçekleştirmek hem de yapılan pilot çalışmalarının akabinde 45 yaş üstü bireylerin gündelik hayatta pek küfürlü söylemlerde bulunmadığını iddia etmeleriyle görüşmeyi geri çevirmeleri durumunun tespit edilmiş olmasıdır. Zira küfürlü söylemlerin toplumsal arenada muhtelif biçimlerde ve alanlarda (sözelimi alt sınıfa mensup bireylerin yoğun biçimde yaşamış olduğu mekânlarda veya üst sınıfa mensup bireylerin küfürlü söylemlerde bulunup bulunmama meselesinin derinlemesine incelenmesini sağlamak üzere değişen mekânlarda) farklı perspektifler aracılığıyla çalışılabilme olanağının fazla olmasına binaen yukarıda belirtilen iki nedenden ötürü söz konusu çalışma yaş ve eğitim düzeyleri bazında kısıtlanmaya tabi tutulmuştur¹⁶.

çalışmaya uyarlanan deney Timothy Jay'in deneyinden bazı noktalarda farklılık göstermektedir. Orijinal deneyde katılımcılara verilen listeden sonra liste kendilerinden alınıp doğrudan akıllarında kalan kelimeler sorulmaktadır. Yani katılımcılardan sözel olarak yanıt beklenmektedir. Ancak bizim toplumumuzda cinsellik konularının konuşulması dahi tabu halinde olduğunda ötürü sağlıklı veri elde edebilmek için toplum algısına göre mahremiyet öncelenmiştir. Böylece sözel olarak yanıt almaktan ziyade katılımcıların kendilerini daha rahat aktarabilecekleri düşünülen yazma yöntemi tercih edilmiştir. Öte yandan diğer bir farklılık ise orijinal deneyde, bu tezin konusuna binaen hazırlanan listede olduğu gibi anlamlara göre derecelendirilen kelimeler yoktur. Sadece sıradan nötr kelimeler ile küfür söylemlerini içermektedir.

¹⁶ Araştırmada yer alan katılımcı profilleri ve araştırma yöntemi hakkında çalışmanın dördüncü bölümünde "Araştırma Verileri ve Veri Analizleri" başlığı altında daha fazla bilgilendirme yapılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

TOPLUMU YARATMAK: BİR ANLAM İNŞASI

“Görülen şey genellikle inşa edilen şey olarak ifadesini bulur.”

Uğur Dolgun

2.1. Toplumu Anlamak: Fenomenolojik Bir Bakış

Dünya (saf biçim) içinde yaşayan muhtelif varlıkların birleşiminden oluşan ikincil/kurgusal dünya (oluşturulan) hakkındaki görünüm, kendisinin bünyesinde bulunan tüm çeşitli canlıların varlıksal konumundan ötürü farklılaşmaktadır. Her ne kadar canlı ve cansız var oluşlar perspektifinden kurgusal dünya anlamlı veya anlamsız olsa da ötekine göre şekillenen varlıksal saf ve kurgusal dünyanın konumlandığını iddia etmek mümkündür. Nitekim ister canlı ister cansız varlıklar olsun, en nihayetinde herhangi bir varlığın bulunduğu konumdan görünen dünya bir veya aynı değildir. Sözelimi doğal var oluşu temsil eden dağ, ağaç, deniz vb. varlıklar veya insan yapımı olmasından dolayı ikincil varlık arz eden masa, bina, aletler gibi cansız varlıklar açısından dünya algılanamaz ve bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde deneyimlenemez iken hayvanlar tarafından sadece deneyimlenebilir vaziyettedir. Öte yandan hayvanların bilinçli ya da bilinçsiz olduğu tartışmasında bilinçsizlik halinin baskın geldiği arenada insan kavramıyla tanımlanan varlık, dünyayı hem algılayabilmesi hem de deneyimleyebilmesi bakımından diğer tüm varlıklara nazaran dünya varlığını kavrayabilmesi özelliğini taşımasına bağlı olarak daha avantajlıdır. Buradaki dünya varlığının kavranabilmesi niteliği, ayrı ayrı tüm varlıkların bütünleşik bir toplu var oluşu yansıttığı bilgisini ve böylece her şeyin esasında hem ötekine göre var olduğu hem de birbirleriyle bağlantılı silsileler bütününe yansıttığı fikrini imlemektedir. Ancak bu hususta varoluşsal konumlanışa atfen varlık sahnesinin görünümüne bir gürültü -iletişim esnasında aktarılacak isteneni dışsal olarak bozan şey anlamında kullanılan gürültü- dâhil olmaktadır. Söz konusu gürültü, farklı insan topluluklarına veya tekil biçimde insan varlığına göre önceden veya şu anda şekillendirilen/şekillendirilmiş özelde çevresel genelde ise toplumsal yapının bizzat kendisidir. İnsanın dâhil olduğu küçük toplumsal grup -en yakınında bulunan aile ve akranlar- ile giderek genişleyen topluluklar aracılığıyla zuhur eden toplum nesnesi zamana, mekâna, geliştirilen aletlere, biyolojik ve

toplumsal evrime, hukuka ve inanç gibi dışsal ve ilişkisel olan pek çok etmenlere göre değişim göstermektedir. Dolayısıyla değişen toplum nesnesi, ötekinin başka yollarla evrimleşmesine binaen dünya üzerinde aynı ve tek bir varlık halinde bulunmamaktadır. Farklılaşan toplumsal yapılara göre insanların gördükleri veya algıladıkları dünya da aynı olmamaktadır.

Dünyanın bize nasıl görüldüğü problemini (Solomon, 2016: 196) kendisine şiar edinen fenomenoloji, bireylerin dünya içinde kendi dünyalarını kurmasıyla ilgilenerek görünen dünyanın her yerde ve herkes tarafından benzer olmadığını anlaşılmaya sebebiyet vermektedir. Fakat ikincil olarak kurulan/kurgulanan dünya, genel dünyanın kendisine ve onun araçlarına bağlıdır (Schütz, 2020: 23). Başka bir deyişle, ikincil dünya birey aracılığıyla yoktan var edilmemekte aksine kendisinden önce var olan dünyanın sunmuş olduğu seçenekler aracılığıyla inşa edilmektedir. Dolayısıyla birey, içinde bulunmuş olduğu toplumsal yapının çerçevesine nazaran edim kapasitesinde veya eyleme seçeneklerine sahip bir konumda varlığını idame ettirerek anlamlar üretmekte ve ona sahip olmaktadır.

Kendisine sunulan -toplum tarafından sınırları ve görünümü belirlenmiş- seçenekler arasında her ne kadar bireyin özgür seçimde veya etken olarak rol oynadığı düşüncesi bulunmuş olsa da esasında bir kere topluluğa ya da toplum denilen gruba dâhil olmuş kimse seçtiği/seçmediği, olduğu/olmadığı kimse olarak toplumun dayatmasıyla şekillenmektedir. Diğer bir deyişle, tercih gibi görünen -birey nazarında- davranış kalıpları toplumsal olayların ürünüdür. Sözgelimi hayat boyunca benzer olaylar yaşamış iki kişi düşünölsün. Ailesi tarafından olumsuz davranış kalıplarıyla büyütölmüş, psikolojik olarak ihmal edilmiş ve aşağılanmış kişilerin, yetişkinliklerine geldiğinde nasıl birey olacakları hususunda üç ihtimal bulunmaktadır. İlk ihtimal, ikisinin benzer biçimde aileden gördükleri davranışlara atfen ailelerindeki rol modellerin bizzat kendileri gibi davranacakları durumuyken ikinci ihtimal ikisinin de söz konusu rol modellerinin zıddı biçimde davranışlara sahip yetişkin birey olmalarıdır. Ancak bu ihtimalde göz ardı edilmemesi gereken husus, bireyin seçmiş olduğu zıt yöndeki istikamet, aileden ziyade daha büyük bir grup olarak “toplum” varlığının yönlendiriciliğinden doğmuş bir yön olmasıdır.

Nitekim ilk toplumsallaşma alanı olan aileden ikinci toplumsallaşma alanlarına -okul çevresi, çalışma hayatı, arkadaşlık ilişkileri, kısa süreliğine bir araya gelinen topluluklar gibi- geçen birey, ötekinden gördüğünü seçebilmektedir. Böylece seçim gibi görünen olay esasında, görünenin uygulandığı -ya aileden ya da ötekilerden görünen- bir hal almaktadır. Üçüncü ve son ihtimal ise, iki kişinin birbirinden farklı olarak, birinin ailesi gibi olup ötekinin ailesinin aksi biçimde edimlerde bulunması durumudur. Tüm ihtimaller göz önüne alındığında tek ortak noktadan zuhur ettikleri gözlemlenmektedir; görünen dünya seçimi/uygulanması.¹⁷

Toplumsal yapının önceden oluşturarak alternatifler sunduğu, bireyin ise bu sınırlı çevrede gördüklerini uygulamış olmasını imleyen “görünen dünya seçimi/uygulanması” ifadesi açıklandığında konunun fenomenoloji ile ilgili olan tarafı anlaşılmış olacaktır. Fakat görünenin uygulandığı dünya varlığının açıklamasına geçmeden önce fenomenolojiden ne anlaşıldığı hususunun aktarılması gerekmektedir. Zira fenomen kavramı kendi içinde ayrımlaşan ve günümüzde hala muğlaklığının tartışıldığı bir ifadeyi imlemektedir. Özellikle iki zıt anlamı yansıtacak şekilde ileri sürülen iddialar bulunmaktadır. Bunlardan ilki, görünen dünyayı maddesel bir gerçeklik olarak kabul ederek veya algılayarak ona ait olan nesneleri anlamlandırdığımızı, duyularla hissederek algıladığımızı iddia eder. İkinci paradigma ise, net bir şekilde bağımsız olarak algılanabilecek maddesel bir gerçekliğin ve dolayısıyla ona içkin olan şeylerin algılanabilmesinin veya henüz açıklanabilmesinin mümkün olmadığı görüşüdür. Ancak saf, dışarıda bulunmayan gerçeklik bireylerin duyuları ve algılamaları aracılığıyla yaratılabilmektedir. Yorumlayıcı bir inşayı barındıran söz konusu bu analiz, fenomenoloji aracılığıyla herkes tarafından aynı şekilde algılanan hiçbir nesne ve dolayısıyla nesne toplamlarından oluşan dünyanın

¹⁷ Seçim ve uygulama mefhumlarının kullanılmasının nedeni birisinin yanlış olduğunu ötekinin varlığı ile ortaya koyma gayesinden ötürüdür. Nitekim yanlışlığı temsil eden kavram, seçim ifadesidir. Zira metnin ilgili bu bölümünün üst kısımlarında aktarıldığı üzere dünyada görünenlerin seçilmiş olduğu düşüncesi bir yanılgıdır. Seçimden ziyade görünenin uygulanması söz konusudur. Bu noktada iki kişinin farklı görüngüleri uygulaması durumunda ortada bir seçim olduğu düşüncesi doğabilir. Ancak aktarılacak istenen husus, seçimin ya da görünenin uygulanmasının sınırlı seçenekler arasında var olabilmesidir. Olmayan bir şeyin yoktan üretimi kendiliğinden değil, ötekinin varlığı - üretilen şeye neden olan koşul olarak varlık- aracılığıyla zuhur edebileceği gibi olmayan bir seçeneğin seçilmesi gibi görünen olayın ise esasında öteki var olan sınırlı veya sonsuz olasılığa/koşula bağlı bir durumdur.

olamayacağını savunur (Slattery, 2008: 231-232). Gerçeklik konusunda birbirinden farklılaşan bu iki bakış açısı, toplumsal yapıya yönelik görüş kapasitesinden kaynaklanmaktadır. Nitekim yapının faile üstünlüğünü yansıtan ilk paradigma, var olanları ortak anlamlar şeklinde kavramayı yansıtırken ikinci paradigma ise failin yapıya üstünlüğü düşüncesini temelinde barındırmasına binaen çeşitli bakış açılarından ötürü muhtelif dünya algılarının olabileceğini yansıtmaktadır. İki görüş, her ne kadar toplumsal yapı temelli düşünsel bir ayrılaşmayı temsil etse de birbirinden farklılaştıkları kadar esasında birbirini besleyen iki ayrı ama yine de birbirine muhtaç bakış açısını oluşturmaktadırlar. Zira kimi durumlarda ikinci görüşteki serbest hareket alanı aracılığıyla oluşturulan anlamlar zamanla ortak kabul haline gelerek birinci görüşteki halde sabitlenebilmektedir. Nitekim söz konusu olayın anlaşılabilmesi için verilebilecek en iyi örnek, geleneksel edimlerin bizzat kendisidir. Başlangıçta zamanın, mekânın ve olayın bağlamına göre gerçekleştirilmiş olan bir eylem, toplumsal şartların etkisiyle sürdürülebilirlik kazanarak geçmişten günümüze kadar kendisini muhafaza ettirerek -edilgenleşen birey aracılığıyla- gelebilmektedir. Ancak geçmişte eyleme geçirilen eylem şu ana geldiğinde “eyleme” kapasitesi ya da serbestisini kaybederek “edim” varlığına dönüşmektedir.¹⁸

Fenomenolojide birinci ve ikinci paradigmayı birbirine bağlayan, ikinci anlamdan birinci anlama geçişin nasıl gerçekleştiği açıklamaya çalışan ve fenomenolojiyi sosyolojiye taşıyan bir teorisyen olarak Alfred Schütz’ün bakış açısı bu noktada önem arz etmektedir. Nitekim Schütz’ün amacı ikinci görüşteki göreliliğe dayalı olan gerçekliğin ve gerçekliği algılama farklılıklarının nasıl bir yol aracılığıyla sabit, ortak kabuller ve anlamlar haline geldiğini -dolayısıyla fenomen kavramının birinci görüşüne nasıl dönüştüğünü- açıklamaya çalışmaktır (Schütz, 2020: 206). İleri sürmüş olduğu teze göre söz konusu geçiş bireyler arası ilişkisellik ile zuhur etmektedir. Bireyler arası etkileşim sonucunda üç olgu doğmaktadır; sağduyu (bilgi

¹⁸ Edim ve eylem arasındaki fark, çalışmanın birinci bölümünde aktarılmıştı. Eylem kavramı bu tezde, etkenliğe ve ilk harekete işaret etmektedir. Edim kavramı ise edilgenliği ve etken kişinin eylemini öğrenerek icra etmeyi imlemektedir. İlk hareketini eyleyen kişi -etken kişi-, karşı taraftan karşılık aldıktan sonra doğan anlamlardan öğrenme sürecine geçer. Böylece öğrenilmiş olan sonuç, deneyim haline gelerek ötekilere “edim” şeklinde aktarılır. Başka bir deyişle, ötekinin sergilemiş olduğu hareket esasında başkasının deneyimlemiş olduğu eylemdir. Ancak ötekinde gerçekleşen bu hareket başkasından öğrenme vasıtasıyla alındığı ve uygulandığı için “edim” haline gelmektedir.

stoku), tipleştirme ve karşılıklılık (Slattery, 2017: 233). Her biri etkileşim esnasında doğarak anlam kazanır ve böylece ötekilere aktarılmak için hazır hale gelir. Ancak en az iki kişinin etkileşiminden doğan (ilk hareket olarak etki ve tepki eylemi) anlamlar etken iken ötekilere aktarıldığı andan itibaren pasif veya edilgen bir hal almaktadır. Zira söz konusu eylem, ilk hareketten sonra devreye anlamlandırma ve öğrenmenin girmesiyle birlikte deneyime dönüşmüştür. Böylece etken eylemin pasif edime geçmesinin sonucu olarak toplumsal hafıza niteliğiyle adlandırabileceğimiz sağduyu bilgisi veya bilgi stoku ortaya çıkmaktadır. Ötekilerinin eylemlerinin sonucunda varlık kazanan anlamlar -ki bu anlamların adlandırılması tipleştirmeyi yansıtmaktadır- toplumu oluşturan diğer bireylerin bilgisi haline gelmektedir. Esasında gerçekleşen olay, etken ilk deneyimlerin yaşanmasının/adlandırılmasının ötekilerin bilgisine sunularak deneyimlerden öğrenilen pasifliğe geçiştir. Başka bir deyişle, en nihayetinde başkaları aracılığıyla -her ne kadar bireyin kendisinin yaşamamış olması durumu söz konusu olsa da- öğrenilen deneyimlerin ortak bilgi ve kabul (karşılıklılık) haline gelmesi durumu söz konusudur.

Schütz aracılığıyla fenomenolojinin iki farklı fakat birbirine bağlı paradigması birleştirildikten sonra etkileşimsellik aracılığıyla bir toplum içinde muhtelif şekilde görünen dünya kurgusunun olduğunu söylemek yerinde olacaktır. İlişki içinde oluşturulan veya üretilen anlamlar, tipleştirildiği -adlandırıldığı- andan itibaren toplum içinde varlık ve görüntü kazanmaktadır. Adlandırılan tüm görüntülerin bireylere nüfuz etmesiyle birlikte görünenin uygulandığı bir dünya kurgusu veya gerçekliği (kurgusal gerçekliği) ortaya çıkmaktadır. Böylece topluma içkin olan şeyler, önce bireyler (herhangi bir şeyin ortaya çıkmasında etken biçimde ilk eylemi sergileyenler) -sözelimi “arkadaşlık” olgusunun henüz doğmadığı bir toplumda iki kişinin birbiriyle karşılaşp karşılıklı olarak alma-verme dengesi içinde iyi anlaşp ilişkilerini sürdürüklerinde ve bu görüntünün “arkadaşlık” olarak adlandırılması- aracılığıyla üretilmekte ardından ise yine bireyler aracılığıyla devam ettirilmektedir. Ancak buradaki üretim etkenliği, devam ettirme edimi ise edilgenliği veya pasifliği yansıtmaktadır. Etken üretim sonucunda doğan anlam ve görüntüler, ötekiler tarafından görülmekle uygulanmaya koyulmaktadır. Dolayısıyla böylece görünenin uygulandığı dünya varlığından söz etmek mümkün hale gelmektedir.

Etkenlikten edilgenliğe doğru inşa edilen toplumsal yapının bileşenleri veya kurumları, içinde yaşayan bireylerin bağlamsal çevrelerine göre algılanmakta, görülmekte veya deneyimlenmektedir. Ancak söz konusu yapı ve kurumlar, her bireyin kendi bağlamında (kültüre veya ekonomiye tabi olan sınıflandırma ya da yaşam tarzına dâhil olma) yaşamasından ötürü bireylere göre farklılaşmaktadır. Farklılaşan yaşam tarzları, bireyler aracılığıyla uygulanmasından ötürü görüntü haline gelerek öteki kimseleri etkilemektedir. Söz konusu görüntülerle karşılaşan bireyler, çoklu gerçeklikler arasından tercihte bulunduğu yanılgısına kapılarak edimde bulunmaya başlar. Oysa gerçekte olan şey, bireyin yaptığı/yapmayı tercih etmediği, olduğu/olmadığı şeyin görüntülerden ibaret olması ve zuhur etmesidir.

Bulunulan sosyo-ekonomik ve kültürel zeminin etkisiyle farklı yorumlanan dünya veya sosyal gerçeklik –hatta gerçeklikler tanımlaması yapmak daha makul, zira dünya tek bir gerçeklikten değil içinde ayrımlaşan ekonomik ve kültürel göstergelere binaen muhtelif gerçekliklerden oluşmaktadır- sabit ve tek bir özün olup olmadığı sorunsalını meydana getirmektedir. Bu noktada görünen ve deneyimlenen şey üzerinden öze inmeyi ve özü keşfetmeyi amaçlayan fenomenoloji, esasında örtük biçimde tek bir özün değil özler olarak sunulabilecek olan gerçeklikler arenasını ortaya çıkarmaktadır. Fenomenolojiyi görünür halde dışta bulunan fenomenlerin, olguların birey dolayımıyla nasıl görüldüğünü anlamaya çalışma ve böylece görünenin özünü bulma aracı vasfında tanımlayan Bal’a (2016: 24) göre fenomenoloji, olguları yorumlama ve anlama biçimiyle yakından ilintilidir. Özellikle yorum ile zuhur eden olguları anlama veya anlamlandırma biçimini Gadamer’in hermeneutik anlamlandırmasıyla nasıl doğduğunu göstermesi fenomenolojinin içindeki sosyal gerçekliklerin muhtelif biçimlerde nasıl konumlandığını görme hususunda fayda sağlamaktadır. Zira Gadamer’e göre hermeneutik temelde açıklama anlamına gelmektedir. Söz konusu terim –hermeneutik- kavramsal mahiyetini ise mitolojilerden almaktadır. Mitolojiye göre Hermes’in Tanrılardan aldığı buyrukları veya iletileri diğer herkese onların anlayacağı şekilde iletmesi ile ortaya yeni bir anlam çıkmaktadır. Esasında doğrudan Tanrı’nın mesajını olduğu gibi değil söz konusu mesajları herkesin anlayacağı biçime dönüştürerek aktarma durumu var olan ifadenin yorumlanarak yeniden üretilmesi ve yeni anlam kazanmasına vesile

olmaktadır (Gadamer'den akt. Bal, 2016: 10). Böylece tek bir ifadeden sayısız olasılıkların bulunduğu anlam çeşitleri doğmaktadır. Söylemlerin aktarımına benzer bir paralellikte sosyal dünya denilen ve bireyler vasıtasıyla kurulan yaşamlar da hem maddesel olan ile hem de canlı varlıklar arasındaki iletişim ve etkileşimden doğan anlamlar ile yorumlanarak yeniden kurulmaktadır. Bu noktada Schütz'ün karşılıklılığına ve öncesinde Bourdieu'nun “keyfiyet” mefhumuna atıf veren sonsuz olasılıklar arasından seçilen bir anlama binaen varlık haline gelen tipleştirilmiş anlamlar, katmanlı ve çeşitli sosyal gerçekliklerin nasıl oluştuğunu izah etmektedir.

Esasında Bourdieu ve Passeron'un (2021: 38) eğitim sistemi üzerine yaptığı analizlerde sembolik bir şiddeti temsil eden “keyfiyet” olgusunun gündelik hayatta hem bireylerin etkileşimlerinde hem de Bordieu'nun eğitim gibi incelemiş olduğu muhtelif kurumların içinde örtük biçimde bulunduğunu söylemek mümkündür. Her ne kadar kavramın kullanıldığı esas bağlam, eğitim hareketlerinde keyfi olarak seçilmiş ve kurumlaşmış kültürel yapıların iktidar konumunda görev alarak bireylere kendisini tek biçimde dayatan, olması gerekenin –buradaki olması gereken de seçilmiş bir olması gerekendir- seçeneksiz şekilde bireylere empoze edilip herkesin aynı edimlerde bulunmasını sağlayan ve dolayısıyla sembolik şiddeti ifade eden anlamlar olsa da söz konusu keyfi iktidar bireyler arası etkileşimler sonucunda doğan anlamlarda da zuhur etmektedir. Kültürel bağlamla ilintili olan bu kavram, sosyal bağlam ve koşullara tabi olarak söz konusu bağlamlar değişmediği sürece sabit kalırken bağlamın ve sosyal koşulların değiştiği takdirde değişebilen bir özelliği vardır. Bu özellik, ilk bakışta kavramın kendi içinde çatışıyor olduğu manasını yansıtıyor olsa da, derine inildiğinde herhangi bir çatışmanın olmadığı görülecektir. Zira yaşanan zamanın, dönemin, kültürün, ortamın gerektirdiği ve beraberinde bulundurduğu koşullar belli bir edim kalıbının uygulanmasını sağlasa da daha sonra bağlama dâhil olan herhangi bir başka faktör ile yeni bir keyfiyet kalıbı üretilebilmektedir. Başka bir deyişle, keyfiyet, bağlam değişmediği veya bağlama dışsal bir müdahale yapılmadığı müddetçe sabit kalan bir iktidar aracı iken bağlama dâhil olan gürültü meydana geldiğinde değişebilen bir araçtır. Ancak bu değişim kendisini yine sabitleyen bir değişimdir. Eskinin yerine yeni olarak ikame eden değişmiş bir sabitliktir. Keyfiyet olgusunun iktidarı yansıtması veya temsil etmesi

duygusal, düşünsel ve deneyimsel olanın sonucunda üretilen anlam denilen bir anlamlandırma sürecine bağlıdır. Schütz'ün iki bireyinin bir araya gelerek karşılıklı etkileşimleri esnasında, özellikle birbirlerinin hareketlerine göre ilk eylemde bulunma, ürettikleri soyut/somut yeni varlıksal olan şey -arkadaşlık, annelik/babalık, öğrenci-öğretmen, işçi-işveren, sevgililik, evlilik, ilişkilerden doğan yasalar, hukuk, sanat, ekonomik ilişkiler vb. gibi toplumsal arenada üretilen soyut veya maddesel kurumlar- keyfiyet anlamının bizzat kendisidir. Nitekim iki kişinin bir araya gelmesiyle her iki taraf için de geçerli olan sonsuz eylem seçenekleri arasından seçilen tek bir anlam -tabii söz konusu anlam bireylerin amaçsal ve nedensel güdülerine bağlı olarak zuhur etmektedir- o andan itibaren kurumsallaşarak ötekiler üzerinde öğretme yoluyla iktidar vazifesi görmektedir. Başka bir deyişle, karşılıklı ilişkilerden doğan tipleştirmeler -adlandırmalar, arkadaşlık, sevgililik, yasa, görgü veya ahlaki kuralları vs.- kurumsallaşarak ve başlangıçta etken eyleme kapasitesinin sonucunda üretilmiş olsa da bundan sonrasında kurumsallaşmasından ötürü, yani bireylerden bağımsız bir varlık haline geldiği andan itibaren bireyler aracılığıyla pasif ve edilgen biçimde varlığı sürdürülür. Tam bu noktada bireylerin pasifçe sürdürmesine binaen esasında söz konusu olan şey, keyfiyet olgusunun iktidar özelliğinin zuhur etmesidir. Zira iktidarın olduğu yerde etkenlikten ziyade pasifliğin ve tek tipleştirilmiş varlıkların zorunlu biçimde bulunduğunu söylemek mümkündür. Nitekim gerek tepeden gerek aşağıdan gerekse de paralel konumdan gelen her bilgi, söylem, anlam bir kere kurumsallaştığı ve bireyden bağımsız bir varlık arz ettiği ve bireyi kendisine uydurmaya başladığı andan itibaren iktidar varlığı, kendisini göstermeye başlamaktadır. Dolayısıyla ilişkiler sonucunda doğan anlamlar (Mannheim, 2017: 87) ve söz konusu bu anlamların adlandırılması/tipleştirilmesi ile oluşan yeni kurumsal varlık ilişkisi içindeki bireylerden bağımsızlaşarak ayrı bir varlık haline gelir. İlişki içindeki bireylerden görünen anlamsal varlıklar öteki bireylere de görme ve öğrenme yoluyla bulaşarak ilişkiden doğan keyfiyet anlamı tüm topluma yayılır ve böylece zamanla toplum içinde onun üretip şekillendirdiği insanlar doğmaya başlar. Bu hususta, ilkin görme duyusuna binaen öğrenme temelli bir oluşum söz konusudur. Öteki olarak nitelenen her şey ile –bireyin kendisi dışındaki her varlık veya kurum- karşı karşıya gelen birey, sadece maddi bir varlık olarak değil biyolojik ve kültürel bir varlık biçiminde ötekinin karşısında yer alır. Biyoloji

açısından dışarıda olanı alımlayan tüm duyu organları ile bu iletileri işleyecek olan beyin ve kültürel açıdan doğmuş olduğu çevresinden görerek getirmiş olduğu özelliklerle bir birey ötekinin karşısında bulunmaktadır. Önceden şekillenmiş haliyle yeni bir varlıkla buluşan birey, yeni bir şey görmenin yanı sıra onunla girdiği etkileşimden ya yeni bir olgu veya anlam doğar ya da eskiden öğrenilmiş olan anlam devam ettirilir. Her iki olasılıkta da iktidarın dayattığı iletişim biçimi bulunmaktadır. Söz konusu iktidarlar ya geçmişten gelen, önceden oluşturulmuş anlamlardır/keyfiyettir ya da henüz yaşanmamış veya karşılıklı etkileşim esnasında bireylerin amaçsal ve nedensel güdülerine bağlı olarak yeni anlamlar/sonsuz olasılıklar arasından seçilen keyfiyetlerdir. Sözelimi sevgililik adıyla tipleştirilen bir kurumun henüz ortaya çıkmadığı düşünölsün. Fakat arkadaşlık denilen olgunun ise daha önceden en az iki insanın bir araya gelmesiyle oluştuğı varsayölsün. Akabinde birbirini hiç tanımayan başka iki kişi bir araya geldiğinde birbirlerine karşı arkadaşlıktan ziyade farklı şeyler hissetmeye başladığı ve karşılıklı olarak arkadaşların birbirlerine davrandıkları gibi değil başka türlü davranmaya doğru ilerledikleri bir senaryoda artık yeni bir ilişki biçiminin doğmuş olduğunu, zira ilişki içindeki söz konusu edimlerin arkadaşlık kurumundan farklı olduğunun aşikâr olmasından ötürü, söylemek mümkündür. Daha önceki bir sınıflandırmaya/adlandırmaya/tipleştirilmeye dâhil edilemeyen bu yeni durum, kendi özerk varlığını bireyler aracılığıyla kurarak zamanla onlardan bağımsız hale gelir ve böylece diğer kişilerin onun sınırları dâhilinde bulunmasının kurallarını da onu üreten kişiler aracılığıyla kendi içerisinde barındırarak iktidar mertebesine ulaşır. Nitekim bağımsızlaştığı andan itibaren artık bu yeni durum, o, insanların/bireylerin kendisine uymasını bekler.

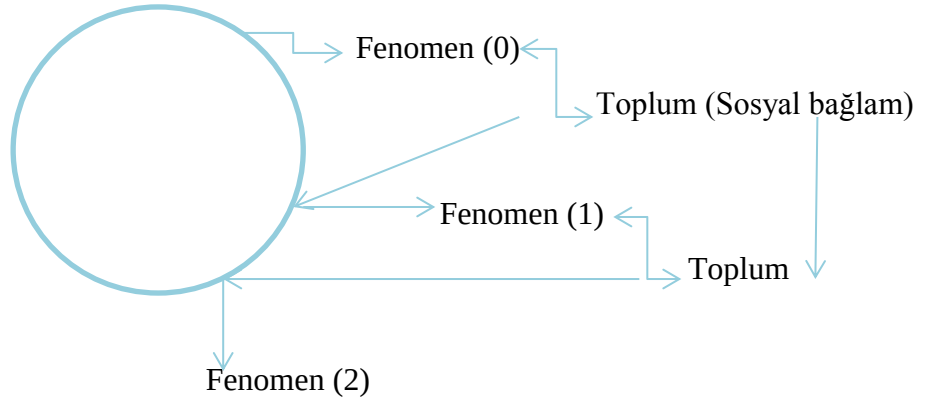
Arkadaşlık ve sevgililik kurumunun doğmuş olduğu ortamda maddesel varlıklar aynı iken sonsuz olasılıkları içinde barındıran keyfiyetin etkisiyle aynı ortamdan ilişkiler –bu ilişkilerin oluşumundaki biyolojik ve kültürel faktörler göz ardı edilmeden- aracılığıyla farklı kurumlar zuhur etmektedir. Artık bir madalyonun iki tarafı farklı biçimlerde şekillendirilmiştir. Tepeden bakıldığında sadece bir şey görünürken dikkatle incelendiğinde farklı olasılıkları ve oluşumları bir arada bulunduran bir madde olduğu görölecektir. Toplumsal ilişkiler ve onlar aracılığıyla

Üretilen kurumlar da esasında böyledir. Aynı araçlardan farklı sonuçlar elde edilebilmektedir. Dolayısıyla aynı araçların kendilerine içkin olarak muhtelif olasılıkları barındırdığı, kullanıldıkları sosyal-biyolojik-kültürel bağlama göre anlam değiştirdikleri ve böylece keyfiyet olgusunun nasıl zuhur ettiği hususu, gerçeklik denilen olgunun nasıl olduğunu ve esasında nasıl katmanlı, değişken ve çoklukları temsil ettiğini, göstermektedir.

Anlamaların bağlam ve ilişkisellikten doğduğu ve bu doğan varlığın özerk hale gelerek bireyleri etkilemeye başladığı, bireylerin ise söz konusu varlıkla karşılaştığında veya o varlığı deneyimlediğinde ne deneyimlemiş olduğu sorunsalı fenomenoloji olarak adlandırılan anlama girişiminin esas temelidir. Anlamın kökeninin bireylerin karşılıklı biçimde birlikte eyledikleri eylemlerde olduğunu iddia eden Mannheim, eylemin esas yapısının ise Schütz'e benzer şekilde karşılıklı kişilerin eylemlerinden doğduğunu söyler. Nitekim ona göre de sonuç olarak var olan bir eylem, o eylemin var olmasına sebebiyet veren bireyler –onların eylemleriyle- ile alakalıdır (Mannheim, 2017: 107). Bireylerin söz konusu eylemleri ise Schütz'n nedensel ve amaçsal güdü açıklamasına denk gelmektedir. Zira Schütz (2020: 206), karşılıklı olarak en az iki kişinin bir araya gelmesiyle ilk eylemde bulunan kişinin bir amacı olduğunu ve dolayısıyla önceden var olan amacına atfen karşı tarafa yönelik bir eylemde bulunduğunu belirtir. Karşı taraftaki kişi diğerinden algıladığı eylemi kendi donanımında –bu donanım biyolojik ve kültüreldir, biyolojik donanım beyin ve psikoloji ile alakalı iken kültürel donanım evre ve dolayısıyla sosyolojiyle alakalı bir durumdur- işledikten sonra onun eylemine binaen yeni bir eylem sergiler. Bu sergilenen yeni eylem, amaçsal güdüsü olan kişinin eyleminin bir sonucu olarak doğmuştur. Yani esasında söz konusu eylem var olan bir sonucun nedeni konumundadır. Birinin amaçsal eylemi ötekinin nedensel eylemini karşısına getirir veya tam tersi diyalektiğin olması da benzer sonucu vermektedir. Her iki durumda da nedensel ve amaçsal güdü birbirinin varlığına tabi olarak zuhur etmektedir.

Anlamların doğması hususunda bireylerin eylemleri ve bağlamın etkisinin gücünün ne derecede önemli olduğu ve hatta onu nasıl oluşturduğu Schütz'ün fenomenolojisi aracılığıyla açıklandıktan sonra söz konusu oluşan fenomenlerin insanlara nasıl görüldüğü meselesinin aydınlatılması gerekmektedir. Nitekim Bourdieu'nun "*keyfiyet*" kavramının yardımıyla fenomenlerin nasıl görüldüğüne kısmen iktidar aracılığıyla değinilmiş olsa bile bu hususta oluşabilecek sorulara, tartışmalara cevap vermek amacıyla ve esasında yeni bir bakış açısı ortaya koyma gayesi ile konunun irdelenmesi önem arz etmektedir. Zira ekseriyetle fenomenologlarca ortak kabul haline gelen şeylerin deneyimlenme anlamlarının bireylere göre farklılaştığı veya en azından belli bir grupça söz konusu herhangi bir fenomenin ortak anlamlar olarak deneyimlendiği savı içerisinde göz ardı edilmiş bir hususu barındırmaktadır. Bu husus, sosyal çevrenin/dünya varlığının-madde- iktidarı ile alakalıdır. Daha detaylı bir anlatımla, deneyimlemiş olduğumuz herhangi bir fenomeni deneyimlerken söz konusu fenomen kendisini bireye dayatır. Kendisinin deneyimlenmesinden çıkarılacak anlamı esasında beraberinde taşımaktadır. Ancak bu husus, görünen halinin altında kaldığı için bireyler yaşadıkları olaylardan veya maruz kaldıkları deneyimlerden öznel anlamlar çıkardıkları yanılgısına kapılmaktadırlar. Böyle bir yanılgının ortaya çıkmasındaki en önemli etken fenomenlerin saf biçimde var oldukları düşüncesi veya ona sadece olduğu gibi duran ve herhangi bir anlamı olmayan bir şeymiş paradigmasıyla bakılıyor olmasıdır. Esasında var olan tüm fenomenler, önceden yine bireyler aracılığıyla üretildikleri ve bağımsızlaşarak görünür hale geldikleri için etkileşim esnasında doğan anlamı taşımaktadır. Öte yandan, fenomenle karşılaşan her bireyin psiko-sosyo-biyolojik arka planı aynı değildir. Dolayısıyla deneyimlenen herhangi bir olgu kendi içinde bir çelişkiyi barındırdığı görüntüsüne sahip olsa da fenomenler, hem kendisini dayatan anlama sahiptirler hem de deneyimleyen kişinin anlamıyla yeni bir üretimin doğuşuna aracılık eden bir özelliği bulunmaktadır. Bu tarz değişkenliğin nedeni ise görüntü dünyasında yatmaktadır. Görüntü halinde ortaya çıkan fenomen daha sonra onunla karşılaşan başka bireylerin karşısında kendi anlamıyla durur. Ancak bu noktada deneyimlenecek olan fenomenin nasıl vaziyette kalacağı meselesinde devreye muhtelif olasılıklar dâhil olmaktadır. Fenomen ya kendi anlamını devam ettirerek bireyin söz konusu anlamı edimlerinde sürdürmesine vesile olacak ya da

bireyin geçmiş deneyimlerinden gelen anlamlarla birleşerek aynı görüntüsünde yeni bir anlamı temsil edecektir. Böylece fenomenolojinin tanımlanmasında başlangıçta bahsedilen öznellik ve nesnellik tanımlamaları söz konusu bu yol ayrımında görülmektedir. Fakat öznelliklerden doğan yeni anlamlar yine nesnel hale gelerek bütünlüğü sağlamaktadırlar, parçalı bir halde ve yalıtılmış biçimde varlık sahnesinde salt biçimde orada durmamaktadır. Dolayısıyla dairesel bir döngü içerisinde devreye giren farklı sosyal bağlamlarla fenomenler anlam değiştirmiş olsa bile görüntü olarak aynı kalmakta ve söz konusu dairesel pistteki dönüşümlü hareketi sürekli olarak devam etmektedir. Nitekim Michel Foucault'ya (2001: 36) göre, görünen şeyler hiçbir zaman tek bir anlatım veya söylem içinde sıkışıp kalmaz, görüntü her zaman söylemi ve anlatımı aşar. Bu husus, görüntü olarak var olan varlığın sosyal ve bireyin geçmiş bağlamına göre keyfiyet olgusu aracılığıyla muhtelif anlamlara sahip olabileceğinin göstergesidir. Zira görünen herhangi bir şey, hiçbir zaman kendi başına bir anlama sahip değildir. Ona anlamını veren şey bireylerin etkileşim biçimleridir.

Şekil 1: Görünen Dünya Döngüsü

Birey edimlerinin görünen dünya sonucunda zuhur ettiğini ve görünen dünyanın ise bireylerin etkileşimlerinden doğan anlamların maddelere atfedilmesi olduğunu veya söz konusu ilişkiden yeni soyut/somut kurumların doğduğunu yansıtan görünen dünya döngüsü (Şekil 1) birey ve madde arasındaki ilişkiselliği ortaya koymaktadır. Nitekim başlangıçta saf biçimde (fenomen 0) ve anlamsız bir vaziyette var olan herhangi bir madde veya işlemsiz kişi (yeni doğan birisi olarak düşünülebilir) devreye toplum denilen ötekinin ve onun sosyal bağlamlarının girmesiyle görüntünün aynı kalmasına karşılık anlam değiştirir (fenomen 1). Fenomen 0 ile fenomen 1 arasındaki bağlantı aynı döngüsel süreç içerisinde sürekli olarak devam eder. Böylece var olan tüm görüngüler önce bireyler aracılığıyla (burada etkenlik söz konusu) anlam kazanır, akabinde ise anlamın özerkliği ile beraber kendi seçilen anlamına (keyfiyet) binaen iktidar haline gelerek bireylere kendisini dayatır (burada da artık edilgenlik söz konusudur). Kurumsallaşan her fenomen bünyesinde başlangıçtaki anlamıyla sonradan eklenen anlamını taşıyarak hem zıtlıkları ve olaylardaki çelişkileri doğurur hem de sosyal gerçeklik denen olgunun katmanlı ve muhtelif biçimlerde olduğu hususunu ortaya çıkarır. Fenomen dünyası olan sosyal gerçekliğin böylece esasında görüntülerden ve onlara yüklenen anlamlardan ibaret olduğunu söylemek mümkün hale gelmektedir. Dolayısıyla göstergeselleşmiş bir toplum yapısının dünya denilen varlık içerisinde zuhur eden ve parçalara bölünmüş bölgelerde bulunan, bireylerden oluşan grup, topluluk ve en nihayetinde toplum olarak nitelendirilen bireyler bütününde bulunduğunu imlemek yerinde olacaktır.

Görünenin yaratmış olduğu fenomenin toplumu nasıl meydana getirdiği genel hatlarıyla birlikte yukarıda açıklandıktan sonra görünen dünyanın hangi araçlar ile zuhur ettiğini ve böylece toplumu oluşturan esas araçların ne olduğu ve bunu nasıl oluşturduklarını anlamak için detaylı açıklamalara geçmek konunun kavranabilmesi açısından elzemdir. Dolayısıyla yaratılan fenomen dünyanın en temel araçları olan başlangıçta dışarıda olan madde, ardında maddeye atfedilen sembol, sembol anlamının zuhur etmesine vesile olan duygu ve onun merkezi konumu beyin, duygunun düşünceye dönüşümü ve son olarak fenomenlerin ötekilere aktarılma aracı

görevini üstlenen dil (söylem) vasıtasıyla hepsini içinde kapsayan eylem ve eylemlilik hali ile akabinde eylemin dönüştüğü edimsel hal konu edinilecektir.

2.2. Toplum Nasıl Oluşur?

Muhtelif bilim dalları kendi ilgi alanlarına binaen inceleme nesnelerinin (insan, hücre, tüm canlılar, doğa vs. olabilir) nasıl zuhur ettiğini araştırmakla ilgilidirler. Zira var olan herhangi bir varlığın oluşumu anlaşıldığında hem mevcut duruma ve işleyişe göre söz konusu varlığın ne olduğuna dair temel bakış ve anlam ortaya çıkmış olacak hem de böylece en azından öngörülebilir bir yaşam alanı oluşturulabilir hale gelecektir. Özellikle fen bilimleri alanında araştırılan varlıklar veya olguların gözlemlenerek ne'liklerine yönelik oluşumlar kavrandığında olgular kontrol edilebilir, yönlendirilebilir ve etkilenebilir vaziyette bulunacaktır. Öte yandan benzer şekilde sosyal bilimlerin alanındaki inceleme nesneleri de aynı amaç uğruna odak konumuna yerleştirilmektedir. Ancak her iki alan arasında (fen ve sosyal bilimlerin) benzerlikten ziyade dikkate değer bir ayrım bulunmaktadır. Söz konusu bu ayrım sosyal bilimlerde yer alan olguların kesinlik taşımamasıdır. Oysa herhangi bir fen biliminde herhangi bir olgu, durum veya varlığın olduğu dışında pek çok şekillere bürünmesi olağan bir şey değildir. Ekseriyetle birbirini tekrarlayan benzer hususlar yaşanır. Fakat sosyal bilimlerin kendi içinde bulunan ve özellikle sosyal bilimlerin inceleme nesnelerinin zuhur etmesine esas vesile olan insan varlığının oluşu bakımından öngörülemez bir niteliğe sahiptir. Zira insan varlığının gerek biyolojik donanımından kaynaklı olsun gerekse de topluluk halinde etkileşim aracılığıyla olandan muhtelif anlamlar üretmesi bakımından yarattığı ve akabinde yarattığından yeniden yaratıldığı bir arenada kesinlik ve netlikten ziyade karmaşıklık ve muğlaklık zuhur etmektedir.

İnsanın biyolojik donanımı ile kültürel donanımının kesişmesinden yükselen çatışma veya karmaşıklık içinde yaşamış olduğu topluma ve dolayısıyla toplumsal yapıya da yansır. Böylece sosyal bilimlerin genel perspektifte incelediği toplum denilen varlık, onu meydana getiren bireyler ve bireylerin etkileşimlerinin çetrefilli oluşundan dolayı kesinlik ve netlik taşımamaktadır. Dolayısıyla toplumun nasıl

oluştuğuna dair fikirler arasındaki ayrımlaşma söz konusu bireyin etkilendiği hususlardan veya çatışkılardan (biyoloji ile kültürün çatışması) kaynaklanmaktadır.

Sosyal bilimler alanında özellikle toplumu canlı gibi inceleme nesnesi haline getiren alt disiplinlerden en temel olanı sosyoloji, ortaya çıktığı andan itibaren insanların ne halden hangi hale doğru gittiği ve “ne oluyor/oluyoruz?” sorunsallarına cevap aramıştır. Bu husus, ne sorusuyla içinde felsefi bir tartışmayı barındırırken geçiş aşamasına yapılan vurgulamayla nasıl sorusunun doğmasına vesile olarak sosyolojiye atıfta bulunmaktadır. Sosyoloji tarihinin başlaması tarihin belli bir aşamasında geçiş dönemine denk gelmesinden ötürü farklı toplumsal yapıların veya değişmekte olan yapının açıklamasıyla zuhur etmiş olsa da ilerleyen süreç içinde odak noktasını genişletebilmeyi başarmıştır. Ancak esasında ilk incelediği toplumsal yapı gözlemlerine dayanan görüşler her ne kadar kapsamlı ve makro teoriler olarak görünse de derine inildiğinde ekseriyetle birçoğunun mikro analizleri barındırdığı görülmektedir. Sözelimi toplumun oluşumunu açıklayan teoriler veya toplum içinde gerçekleşen olguların açıklanmasında başka toplumsal olgulardan yararlanılması hususu buzdağının sadece görünen yüzüdür. Oysa görünmeyen ve en altında yer alan asıl meseleler açıklama esnasında göz ardı edilmiştir. Ancak göz ardı edilen bu meseleler açıklama bazında sesli bir şekilde dile getirilmemiş olsa da onların var olmadığı anlamına gelmemektedir. Çoğunlukla topluma dair oluşum açıklamalarında göz ardı edilen veya esamesi okunmayan mesele duygu meselesidir. Zira toplumsal değişim ve toplumsal olayların açıklanmasında başlangıçta Durkheim’in da ifade ettiği gibi toplumsal olguların yalnızca diğer toplumsal olgularla açıklanabileceği düşüncesi hâkimdir. Fakat her ne kadar Durkheim, sosyolojinin ilkelerine dâhil etmiş olduğu bu düşüncüyü teoride ileriye sürmüş olsa bile esasında kendisi pratikte ve yaptığı çalışmalarda üstü örtük biçimde bu görüşe sadık kal(a)mamıştır. Nitekim en meşhur çalışması (2020) olan intihara sürükleyen nedenler araştırmasında intihar olgusunu yine başka olgularla açıklamıştır. Ancak araştırması sonucunda bulunduğu nedensel olguların nedenlerinden bahsederken dahi toplumsal etkileşimin sonuçlarından doğan anlamlarla sınırlı kalarak söz konusu anlamların ötesine geçememiş veya geçmeyi tercih etmemiştir. Sözelimi bahsedilen çalışmasında evlilik ilişkisi kapsamında erkeklerin kadınlara nazaran belli bir yaştan sonra daha

fazla intihara meyilli olup intihar ettiği sonucuna varmıştır. Özellikle erken yaşta evlilik gerçekleştirildiğinde erkekler intihara daha meyilli olmaktadır. Öte yandan dullar evlilere göre daha fazla intihar etmektedir. Zira evliliğin koruyucu ve bütünleştirici etkisinin bireyleri topluma entegre etme özelliği olduğunu savunarak toplumdan ayrıksı biçimde bulunan kişilerin intihara daha fazla meyilli olduklarını aktarmıştır. Görüldüğu üzere her ne kadar bir olgu başka bir olguyla açıklanmış olsa da açıklanan olgunun temelinde bulunan duygusal faktörler göz ardı edilmiştir. Zira duyguların o dönemlerde dahi hala irrasyonel (Cristiani ve Rosenwein, 2019: 27), psişe ile alakalı psikolojik bir husus olduğu düşüncesinde ortak bir kanıda birleşiliyordu. Duyguların da toplumsal olarak yaratılan ve öğretilerek aktarılan, bireyler arasındaki etkileşimler sonucunda ortaya çıkmış olabileceği düşüncesi göz ardı ediliyordu. Duygulara yönelik bu önyargıdan ötürü onların toplumsal olayların oluşumunda rol alabileceği ihtimalini yansıtan açıklamalara yaklaşılmamıştır.

Her ne kadar duyguların toplumsalın inşasında rol oynayan bir faktör olarak görülmemesi veya ondan bahsedilmemesi söz konusu olmuş olsa da zamanın bilim insanları tarafından topluma ve toplumsal değişime dair yapılan analizlerin çoğunluğu üstü örtük biçimde duyguları içermektedir. Zira değişimi inceleyen bilim olarak doğan sosyoloji, geçiş evresinde duygusal tepkimelerin (Fransız İhtilali’ne sebebiyet veren hususun toplumsal boyutunun arka planında bireylerin duygularına dokunulması, Sanayi Devrimi’nde kar ve çıkar amacının duygulardan bağımsız olmaması vb. gibi olaylar) ve bu tepkimelerden meydana gelen yeni toplumsal olguların (iletişimin gelişimiyle küreselleşme ve dolayısıyla rekabet piyasasının artmasına bağlı olarak ulus devlet denilen toplumların zuhur etmesi veya oluşturulmaya çalışılması) açıklanmasıyla ilgilenen ancak bunu başlangıçta doğrudan “duygu” temelli olarak yansıtmayan bir açıklama aracı biçiminde zuhur etmiştir. Maddi ve manevi rekabet piyasasının kızışmasıyla birlikte dünya üzerinde daha önceden ayrılmış olan toplumlar, gücü ellerinde toplamak amacıyla –hayatta kalmak için- ulus devlet inşa etme yarışında yerlerini almışlardır. Modernite¹⁹

¹⁹ Burada moderniteye veya modernleşme sürecine vurgu yapılmasının nedeni, sosyoloji biliminin tarihte “modernleşme” olgusunun (eski toplumsal düzenden yeni toplumsal düzene geçiş ve yeni toplumsal biçime uyma süreci anlamında) gerçeklik arenasında baş göstermeye başlamasıyla

tarihini ulus devletin inşa süreciyle açıklamaya çalışan Liah Greenfeld, toplumların bütünleşmesi ve böylece ötekileri arasında varlığını sürdürebilmeleri için bazı taktikler izlediklerini, bu taktikler sonucunda da ulus devletlerin görünüm kazandığını iddia ederek esasında ise modernitenin arka planında bulunan hususların ulus devleti inşa etme araçları vasıtasıyla neler olduğunu ortaya koymayı hedeflemiştir. Ona göre toplumların içinde yaşayan bireylerin hayatta kalması için varlıklarını sürdürebilmeleri gayesi öncelikle söz konusu toplumun üyelerinin bütünleşmesi gerektiği fikriyle başlar. Bu bütünleşme hem içeri hem de dışarı algısıyla sağlanmaktadır. İç algısının kendini beğenme arzusu, üstün görme, kendini eşsiz kabul etme duyguları çevresinde şekillendirilmesi söz konusu iken dış algısı ise öteki toplumların “öteki” olarak, yani kendilerinden olmayan, kendilerine ait değil yabancı birer varlıklar olarak tanımlanmasından ibarettir (Greenfeld, 2017: 23-26). İlkinde, iç algıda, Michel Foucault’nun Viktoryen dönemde orta sınıf kesimine mensup olan bireylerin “kendilik olumlaması” girişimleriyle kendilerini alt sınıflardan ve onların yaşam tarzlarından ayırmaştırmalarına benzer bir durum söz konusudur²⁰ (Mohr, 2015: 230-233). Zira ulus devlet inşası açısından kendi içinde öncelikli olarak bütünleşmeyi esas alan düşünce, kendini beğenme arzusu, kendini yüceltme ve eşsiz görme duygularıyla birlikte kendisini toplumsal arenada karşılığı olan sembol, simge, olay ve olgular aracılığıyla dışarıya vurmaktadır. Sözgelimi bütünleşme aracı olarak milli düşüncenin doğması için duygulara hitap eden marşlar, bu marşların sözlerine dikkat edildiğinde üstünlük ve yücelik atfedilen söylemler/ifadeler, birlik sembolü haline getirilen bayraklar, yaşanan toplumsal

ortaya çıkıp onu analiz nesnesi olarak –toplum- ele almasından ötürüdür. Böylece modernleşme olgusu altında toplumsal yapıya dair her alanın ve bu alanlar içindeki oluşumun duygularla nasıl meydana getirildiği yazının ilerleyen kısımlarında aktarılması hedeflenmiştir.

²⁰ Michel Foucault’nun “kendilik olumlaması” analizinde, Viktoryen döneminde orta sınıf mensupları alt sınıftan kendilerini ayırmak için bazı taktiklerle gündelik hayatta semboller kullanarak gayelerine ulaşmaktadır. Sözgelimi bir şeye hitap ederken kullandıkları kelimeler (orta sınıfın kullandığı kelimelere) yaygın biçimde kullanılanların dışında kalanlar olmaktadır. Esas amaç öteki olarak adlandırdıkları alt sınıfa ait her şeyden ayırmaştır. Bu ayırmaşmayı dil, duygu, kullanılan eşyalar vb. pek çok gösterge aracılığıyla gerçekleştirmektedirler. Özellikle dili kullanma hususu içinde duygu barındıran ifadeleri taşımasından dolayı “kendilik olumlama”nın anlaşılmasında önem arz etmektedir. Nitekim kendilerinin karakterlerine, kişiliklerinin mükemmelliklerine yapılan ve kendilerini yücelten söylemler ötekilerden üstün olma hissiyatını içermektedir. Böylece duygudan üretilen ve kurulan yeni bir yaşam tarzı doğmaktadır. Bu döneme ise Foucault’nun analizlerinin bir parçası olan Viktoryen dönemi denmektedir. Zira bu dönemde bir geçiş dönemini yansıtmaktadır. Söz konusu geçişin temelinde yine arka plana itilen ve görülmeyen duygu faktörünün olduğu söylenmelidir.

olaylara o olayda yer almış kahramanların adları verilerek söz konusu olayı isimle canlı tutma, liderlerin ve toplum tarafından kahraman olarak görülen kişilerin hafızalarda canlı tutulması için müze, sokak adı, kütüphane, anıt vb. gibi sosyal hayatta gündelik yaşamın devamlı aktığı arenalarda sıklıkla görünmesi ve yeniden yaratılması durumu mevcuttur. Duygulara dokunması vasıtasıyla oluşturulan bu hafıza, toplum içindeki her bireyin hepsiyle teker teker karşılaşması, onları deneyimlemesi ve sıklıkla onlara denk gelmesinden ötürü gerçeklik haline gelerek artık edilgin fakat etkili bir şekilde varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Edilgin olmasının nedeni, başlangıçta yaşanan dönemde bireylerin ilk üretimleriyle doğmuş olup etken bir durumu yansıtmaması iken akabinde bir kere yaratılarak dışsallaştırıldıktan sonra öteki bireyler aracılığıyla tekrarlanmasından ötürü edilgin konumda yer almaya başlamaktadır. Etkili olma hususu ise bireyler üzerindeki yaptırım kapasitesine denk gelen vurguyla alakalı bir durumdur. Nitekim kendisinin bireyler tarafından dönüştürülmesi veya değiştirilmesine nazaran bireyler üzerine tahakküm kurarak onlar aracılığıyla kendisini devam ettirmesi daha kolaydır. Toplum içinde muhtelif araçlarla (dil, sembol temelli olarak bayrak, mekân tasarımı, isimlendirme, anıtlar, edebiyatın kullanımı) yaratılan ve dokunulan duygular toplumun bütünleşmesinde ciddi bir rol oynarken benzer şekilde bütünleşmenin sağlanmasında rol oynayan bir diğer husus ise dışa yönelik algı ve onun şekillendirilmesiyle alakalıdır. Grup dışında kalanlar, kendilerine benzemeyenler, kendileri gibi davranmayan herkes öteki olarak kavranmaktadır ve böylece onlardan korunması gereken bir düşünsel ortam doğmaktadır. Öteki düşüncesinin getirmiş olduğu korku, hem grup içinde duygusal ve maddesel bütünleşmeyi sağlamakta hem de dışsal olanı tehdit olarak algılayarak kendisini korumak için gerekli materyallere sahip olma gayesinin doğmasına vesile olmaktadır. En nihayetinde iç ve dış algıların duygu ve düşünce aracılığıyla nasıl üretilip yeniden yaratıldığı, toplumların benzer duygu ve düşünceler ekseninde benzer süreçlerden geçerek varlıklarını nasıl konumlandıkları ve en geniş perspektifle günümüz halini alan ulus devletlerin veya ülkelerin oluşum zeminlerinin nasıl zuhur ettiğini göstermesi açısından modernite süreci ve dolayısıyla onu anlamak için doğan sosyoloji biliminin incelemiş olduğu olgu, her ne olursa olsun duygulardan bağımsız olamayacağını toplumların oluşum süreçlerindeki bu ayrıntılardan görmek mümkün hale gelmektedir.

Toplumsal yapıyı açıklama gayesinde olan sosyolojinin duygular konusunu belli bir döneme kadar göz ardı ettiği düşünülmüş olsa da hem yaşanan dönemlerdeki düşünürler hem de sonrasında o dönemleri analiz nesnesi haline getiren diğer bilim insanları analizlerinde farkında olmadan veya farkında olsalar bile detaylı biçimde değinmeden duygulara yer vermişlerdir. Sosyolojinin doğmasına vesile olan ilk isimlerden Auguste Comte²¹, un toplumun üç hal açıklaması, evrimsel toplum yapısının olduğunu iddia eden ve toplumu biyolojik bir organizmaya benzeten Herbert Spencer²², kurucular olarak nitelendirilen üçlü arasından tarihin iki sınıfın savaşımından doğduğunu iddia eden Karl Marx, kapitalizmin doğmasında inanç faktörüne vurgu yapan Max Weber ve bir yanda ahlak ile toplum arasındaki ilişkiyi irdelerken öte yandan intiharı olgularla açıklamaya çalışan Emile

²¹ Pozitivizm düşüncesiyle özdeşleştirilen Auguste Comte'a göre var olan şeyler ve onlar arasındaki ilişkilerin empirik metot aracılığıyla ortaya çıkarılabileceğini imleyen pozitivizm, sosyal bilimler alanında özellikle toplumun nasıl inşa edildiği hususunda yardımcı olacak en önemli araçlardan biridir. Benimsediği metot vasıtasıyla toplumun gelişim evrelerinin neler olduğunu ortaya koyan Comte, üç evreden bahseder: Teolojik evre, metafizik evre ve pozitif evre (Slattery, 2017: 72). Her bir evrede bulunan toplumsal yapının inşasında esasında arka planda duygu olgusu kendisini göstermektedir. Zira Teoloji evre olan ilk aşamada dünya ve varlıklar doğaüstü güçlerin yaptırımları aracılığıyla açıklanmaktadır. Dolayısıyla bireyler, bilmedikleri ve bilinmezliği imleyen şeyleri korku ve hayret duygusu çevresinde kendilerinin hayatta kalma çıkarlarına göre nitelendirmektedirler. Akabinde ikinci evreyi temsil eden metafizik evre ise doğaüstü güçler veya tanrı anlayışının hala bulunuyor olmasıyla birlikte ilk evrede zuhur eden duygulara dayalı olan nitelendirmenin daha sistematik hale geldiği, bir nevi kurumsallaştığı evredir. Son evre olan pozitif evre, varlıkların bu kez kendi varlıklarına binaen açıklanmaya tabi tutulduğu, görünenden hareket edildiği, neden-sonuç ilişkisinin kurulmasıyla varlıkların/şeylerin ne'liğinin ne olduğunun ortaya çıkarıldığı evredir. Bu evrede varlıkların etkileşimlerinin incelenmesine binaen nedensel geriye doğru bakış açısının veya gitme çabasının bizleri getirmiş olacağı yer yine bireylerin eylemlerinin arka planında bulunan güdüler ve duygular olmuş olacaktır. Böylece varlık sahnesinin görünen büyük tablosunun inşasında esasında küçük detayların ve hayatta kalma güdüsüne hizmet eden duygu tabanlı etkileşimlerin olduğunu görebilmek mümkün hale gelmektedir.

²² Toplumsal düzen, istikrar ve değişme kavramları üzerinden toplumların da evrime uğradığını iddia eden Herbert Spencer, özetle toplumsal yapının bir bölümünde meydana gelen bozulmanın beraberinde değişimi getireceğini ve bu değişime ayak uyduranların hayatta kalıp uyduramayanların ise yok olacağını aktarır (Slattery, 2017: 95). Söz konusu söylemde bulunan değişme mefhumu temelde etkenliğe vurgu yapan bir gösterge iken etkenliğin ardında bulunan amaçsal güdülerin varlığından söz etmek mümkün hale gelmeye başlamaktadır. Toplumsal yapının bir bölümünde meydana gelen istikrara yönelik ters yönde olan akıntı –bozulma- etken eylemi imleyerek gösterilen şeyin arka planında toplumu oluşturan bireylerin ve etkileşimlerin amaçları olduğunu içinde barındırmaktadır. Bu amaçlar bireysel ve toplumsal hayatta kalma güdüsüne bağlı olarak gelişim arz eden önemli yönlendirici araçlarken aynı zamanda toplumsalın dönüşümüne sebebiyet veren ilk adımdır. Dolayısıyla etkileşimler aracılığıyla meydana gelen değişimin arka planında yine bireylerin amaçsal ve nedensel güdülerini bulunmaktadır. Bu güdüler veya tepkiler ise bireyi hayatta tutacak (hayatta kalmasına fayda sağlayacak şeyleri yapma, zarar verecek şeylerden ise kaçınma) amaçları içermesiyle esasında bireylerin duygusal biçimde eylemlerde ya edimlerde bulunmasına sebebiyet verecektir. Böylece bireylerin etkileşimlerinden oluşan duygu tabanlı toplum yahut toplumsal değişimler meydana gelmiş olacaktır.

Durkheim... Hepsinin bahsedilen bu analizlerinin dışında kalan diğer analizlerinde de söz konusu meydana gelen olguların veya gerçekliklerin oluşumunda rol oynayan duygu faktörü bulunmaktadır.

Duyguların toplumu yarattığı ya da toplumsal olarak duyguların üretildiği tartışmaları duygu sosyolojisi alt alanının en temel araştırma konusudur. Her iki bakış açısı sosyolojiyi içinde barındırması ve onu ilgilendirmesinden ötürü doğrudur. Dahası ikisinin birbirine dönüşme potansiyeli, iç içe geçme hususu ve birbirini etkileme durumları söz konusudur. Nitekim Durkheim'ın intihar araştırmasında ikinci bakış açısı görünürken Marx'ın sınıf çatışmasında ilk bakış açısı daha nettir. Max Weber'in kapitalizm açıklamasında ise iki görüş iç içedir. Bireylerin kişisel mutsuzluklarından dolayı intihar ettikleri genel kanısının aksine bireyleri intihara sürükleyen şeyin toplumsal olgular olduğunu göstermeye çalışan Durkheim'da (Giddens, 2012: 50) toplumsalın duyguları nasıl yaratarak bireylerde nasıl sonuçlar doğurduğunu görmek mümkündür. Söz konusu çalışmaya göre toplum içinde cereyan eden meseleler, bireylerde muhtelif duyguların baş göstermesine vesile olarak onları intihara sürüklemektedir. Dolayısıyla psikolojik zannedilen intihar olgusu, esasında sosyolojik bir sürecin sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu süreç ise doğrudan hissedilen/bireye hissettirilen duygular sonucunda görünüm kazanmaktadır. Her ne kadar Durkheim sosyal olguları başka sosyal olgularla açıklamaya çalışsa da teorideki aktarımları pratiğe uymamaktadır. Hatta yapmış olduğu intihar çalışmasının içinde yer alan gizil durumdaki duygular, "*Ahlak ve Toplum*" eserinde bahsettiği gibi toplumsalın esasında bir ruh olduğu ve bu ruhun kolektif biçimde nasıl zuhur ettiği (Durkheim, 2016: 18) açıklamaları kendisinin doğrudan duygu faktörüne vurgu yapmasıyla birlikte esasında toplumsal olanın duygulardan üretildiği düşüncesini içinde barındırmaktadır. Durkheim'da toplumsalın ve gerçekliğin yaratımındaki duygulara atıf veren bir diğer açıklama ise toplumsal gerçekliğin semboller aracılığıyla üretildiğidir. Ona göre semboller bireysel anlamlardan oluşur, oluşan bu semboller kolektifin ortak manasına gelmesiyle gerçekliğin kendisine dönüşmeye başlar. Böylece bireysel etkileşimler (etki-tepki) sonucunda varlık kazanan semboller toplumun öteki üyelerince fark edilip uygulanmaya başlamasıyla gerçeklik denilen mevcudiyet zuhur etmektedir.

Gerçekliğin oluşumunda temelde yatan faktör ise böylece etki-tepki meselesine dayanan (Schütz'te olduğu gibi nedensel-amaçsal güdü) etkileşim esnasındaki duygular ve onların sembollere aktarımıdır (Durkheim, 2016: 21).

Toplumun oluşumunda duygu faktöründen sonra onun varlığını sürdürmesinde etkenlik gösteren diğer bir faktör dildir. Zira dil ile bireyler yaşadıkları olayları yaratır, dünya hakkında bildiklerinin/gördüklerinin somutlaştırılmasını, duyguların aktarımını sağlarlar ve tüm bu üretim alanları toplumdaki her birey aracılığıyla ötekilere aktararak varlıklarını muhafaza ettirir, geleceğe doğru var olmaya yönelirler (Yılmaz, 2021: 1). Öteki canlılar arasında iletişim aracı olan ve birbirlerine bilgi aktarımını gerçekleştiren bir araç olarak dil (Fisher, 2013: 1) ortaya çıkması bakımından pek çok tartışmalı görüşleri içermektedir. Bir yandan dilin doğuştan geldiği düşüncesi (Chomsky, 2020: 41; Renan, 2011: 55) bulunurken öte yandan dilin doğuştan ve temel ihtiyaçların karşılanmasına binaen doğduğu düşünceden ziyade yoğun duygu durumlarından ötürü kendini ifade etme gereksiniminden zuhur ettiği (Rousseau, 2019: 17) görüşü bulunmaktadır. İlkinde kendiliğinden gelişen, temel ihtiyaçlardan kaynaklanan bir oluşum söz konusu iken ikincisinde savunulan görüş daha ziyade temel ihtiyaçların (yemek, içmek, hareket etme, barınma gibi fizyolojinin hayatta kalmasına yönelik olan gereksinimler) sözsüz biçimde karşılanabilmesine binaen esas karşılanamayan gereksinim olan hissiyatları dışa vurma ihtiyacından doğma bir oluşumdur. Bu husus, duyguların dışarıya vurulması ve ötekine (canlı-cansız her şey olabilir) aktarılmasında dilin nasıl aracı bir konumda yer aldığını göstermesi bakımından elzemdir. Duyguların söyleme dökülmesi, öteki üzerinde düşünce yaratması ve böylece ötekinin eyleme geçmesine vesile olmaktadır. Duygulardan dile doğru geçişin toplumsal olguları nasıl yarattığı meselesini Max Weber'in kapitalizmin doğuşu teorisinde görmek mümkündür. Zira kapitalizmin ardında çok çalışma düşüncesi, çalışma düşüncesinin ardında ise Protestan ahlakı bulunmaktadır. Protestan ahlakına göre dünya çile çekilen bir yerdir. İnsanın üstün bir varlık olduğu hissiyatı ya da düşüncesi onun Tanrı'nın sevdiği birisi olup olmamasına bağlı olmakla birlikte öteki dünya inancına tabi biçimde oradaki selameti için bu dünyada onu emelinden geri koyacak tüm hazzardan kaçıp çile çekmesi gereken bir yaşam

tarzını sürdürmesi gerekmektedir. Bu durum ise ancak çalışmayla meşgul olmakla sağlanabilecektir. Böylece söz konusu duygudan doğan düşünce, düşünceden doğan soyut varlığın söylem aracılığıyla somutlaştırılması ve somutlaşan sembolün öteki tüm bireylere ulaşarak bağımsız bir güç haline gelmesi durumuyla yaratılmış olan husus, bireyleri kendi etkisi altına almaya başlamaktadır. Sembolün ortak kabul haline gelmesi onu inanca dönüştüren bir güç haline bürünmesine sebebiyet vermekte ve oluşan bu gücün (inanç) bireyler üzerindeki tahakkümü toplumsal yapının belirli alanlarının oluşumuna neden olmaktadır. Weber'in çok çalışmanın ve dolayısıyla hem Tanrı nazarında iyi kişi olma (dünyada ne kadar başarılı olursan o kadar çok Tanrı nazarında iyi olursun) hem de selamet inancının meydana getirmiş olduğu kapitalizm analizini dini metinlerden (Protestanlıktaki Kalvinist doktrinler) yapmış olması (Bal, 2016: 295) dilin toplumsal yapının şekillenmesinde nasıl bir iktidar aracı olduğunu ve görevinde bulunduğunu göstermektedir. Duygunun söyleme, söylemin metine ve sembole, sembolün edimlere dökülmesini izleyen bu süreçte tüm bireylerin aynı kaynaktan hareketle benzer edimleri sergilemesi vasıtasıyla yeni bir dünya kurulmuştur. Bu dünya eski dünyaya benzemeyen ve pek çok yönleri-etkisiyle farklılaşan bir dünyadır. Sosyolojinin doğmasına vesile olan bu dünyanın, hangi tarafından tutulursa tutulsun (Durkheim ve Weber'de görüldüğü gibi, ilerleyen kısımlarda da Marx'ın analizine değinilecektir) duygu, düşünce ve dil aracılığıyla (hepsinin mayalanmasını sağlayan ortam olarak beyin organı da dâhil olmak üzere) kurulan bir gerçekliği içinde barındırdığı hususu böylece daha görünür hale gelmektedir.

Tüm insanlık tarihinin ve tarihin ilerlemesi için var olan motorun sınıfların çatışmasının tarihi olduğunu ileri süren Karl Marx her ne kadar diğerleri gibi doğrudan dillendirmese de duygulardan doğan çıkar çatışmasına vurgu yapmaktadır. Zira ilkin kendisinin hayatta kalmasını önceleyen belli bir grup, gücü eline geçirmek ve onu muhafaza etmek, ayrıcalıklı konumda kalabilmek için ötekiler, kendilerinden daha güçsüz veya zayıflar üzerinde tahakküm kurmaya başlar. Akabinde karşı karşıya gelen güçlü-güçsüz grubun hayatta kalma çıkarlarında eşitsizlik, uyuşmazlık doğduğunda meydana çatışmanın çıkması kaçınılmaz hale gelmektedir. Söz konusu bu ayrılaşma günümüzde sınıf olarak adlandırılan olgudan başka bir şey değildir.

Öte yandan sınıfsal olgu ve konuma bağılı olarak şekillenen/şekillendirilen toplumsal yapıda muhtelif düzeylerde ve sayıda yaralanmalar ortaya çıkmaktadır. Marx'ın sınıf teorisi, bu teoriye içkin olarak yabancılaşma mefhumu, tarihin sınıfların çatışmasından mütevellit olduğu ve en nihayetinde bu çatışma sonucunda öngördüğü veya olmasını istediği durumun sosyalizm denilen bir toplumsal yapının zuhur edeceği fikri dâhil olmak üzere tek bir kaynaktan çıkan tüm bu görünen dünya portresi duyguların oluşturduğu bir evrendir. Duygulardan doğan ve yine düşünceler aracılığıyla kurulan sınıfsal düzlemde bulunan günümüz toplum yapıları eğitim, çalışma hayatı, din, sanat, gündelik hayattaki söylemler vb. hususların tamamında kendisini ve yaralarını belli etmektedir. Nitekim duygu sosyolojisine yönelik bir çalışmayı yansıtmaya niteliğinde olan Richard Sennett ile Jonathan Cobb'un (2017) ortaklaşa kaleme aldığı "*Sınıfın Gizli Yaraları*" adlı eserde de görüldüğü üzere işçi sınıfına mensup bireylerin duygusal olarak hayatta kalma mantıklarına şahit olunmaktadır. Özellikle içine hapsolunan alt sınıf yaşam tarzına ait bireyler, gerek iş hayatında gerekse de konumundan dolayı özel ve sosyal hayatında maruz kaldığı ezilmişlikten korunmak için benlik bölünmesi yaşamaktadır. Ancak bu bölünme ona dışarıdan verilen bir bölünme değil, koşullar sonucunda doğan bireyin yalnızca fizyolojik olarak değil duygusal olarak da hayatta kalması için kendi beyninin geliştirdiği bir tür savunma mekanizmasıdır (Sennett ve Cobb, 2017: 206). Bu mekanizma, savunma mekanizması, her sınıfa mensup bireylerde değişik şekillerde bulunarak temelinde yatan duygu Alain de Botton'dan ödünç alınan "statü endişesi"dir. Benzer şekilde Botton, bireylerin yaşam arenasında sergiledikleri edimlerin arkasında bulunan esas itirici güç hayatta kalma arzularına bağılı olarak zuhur eden statü olgusudur. Statüden kasıt toplumda öteki bireylerin gözünden kendi varlığını görme ve ona anlam atfetme durumudur (Botton, 2015: 8). Dolayısıyla her birey sevilme, görülme, fark edilme arzusuna binaen ötekinin gözündeki ve böylece hayattaki statüsünü korumak için çeşitli yollara başvurarak edimlerde bulunur (Botton, 2015: 9). Söz konusu bu edimlerin ahlaki olup olmadığı ayrı bir tartışma konusu iken en nihayetinde yapılan edimlerin bireylerin taraflarınca mantığa büründürme durumu mevcudiyet göstermektedir. Sennett ve Cobb'un "benlik bölünmesi" kavramının meydana gelmesinden doğan bu endişe ile bireyler yaptıkları edimleri olumlu veya olumsuz, rasyonel veya irrasyonel olsun mantığa büründürme

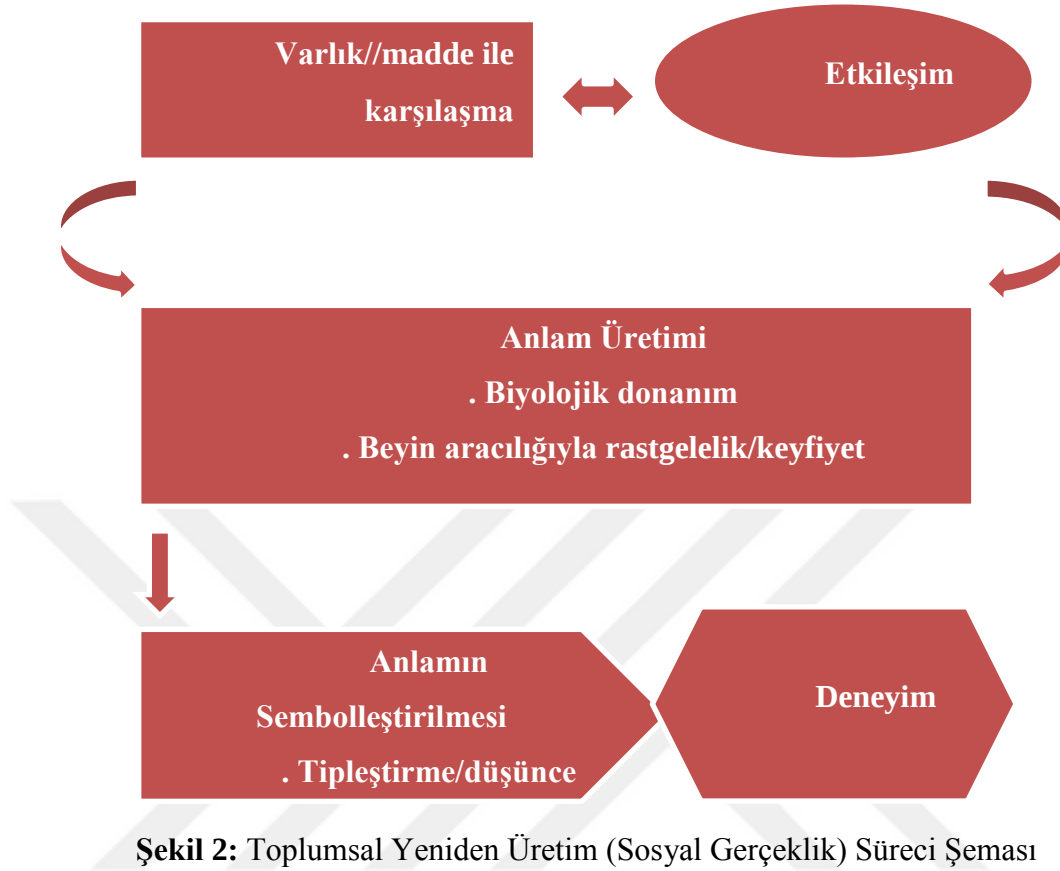
ya da rasyonelleştirme eğilimi içinde çabalamaktadırlar (Sennett ve Cobb, 2017: 212).

Marx'ın çatışma teorisinin başkahramanları olan sermaye sahipleri ile proleterlerin etkileşiminin sonucunda kurulan dünyaya nasıl sorusu yöneltildiğinde verilecek olan yanıt, şüphesiz ki söz konusu mevcudiyetin ortaya çıkmasına vesile olan araçsal varlıklardır. Başka bir deyişle, dünya tarihinin sınıf çatışmalarının doğurduğu olaylarla şekillendiği iddiasının nasıl oluştuğuna bakıldığında etkileşimleri sergileyen bireylerin donanımlarına bakmak gerekmektedir. Bu donanımlar, kendisinin eyleme geçmesine sebebiyet veren biyolojik doğasına içkin olan organlar (beyin) ve yine biyoloji aracılığıyla öğrenme kapasitesine bağlı olarak dışsalın dayatmasına atıf veren kültürden başka bir şey değildir. Dış dünyada gerçekleşen muhtelif olayları duyum kapasitesine tabi olarak alımlayan beyin, kendi donanımında bulunan araçlarla bilgiyi alır, işler ve ona göre harekette bulunur (Solms ve Turnbull, 2020: 39). Kabaca ön ve arka loblar biçiminde ikiye ayrılan beyin bölgeleri, dışarıdan duyu organları (göz, kulak, burun, dil, el vs.) aracılığıyla algılanan şeyleri öncelikle duygusal alanın temsili olarak bilinen arka bölgede toplar, akabinde ön lob adıyla da bilinen prefrontal korteks -beynin en gelişmiş olan kısmı- arka lobda bulunan bilgiyi alarak işler ve elde ettiği veriye dayalı biçimde eylemde bulunur. Böylece esasında beyin organı alt ve üst yapıdan oluşan, birbirinin varlığına sebebiyet veren iki işlevsel bölgeden ibaret bir yapıya sahiptir. Üst yapının zuhur etmesi alt yapıya ve onun donanımsal özelliklerine bağlıdır (Solms ve Turnbull, 2020: 48). Tıpkı Marx'ın toplumsalın oluşumunun nasıl meydana geldiği ve esas faktörünün ne olduğunu açıkladığı alt yapı-üst yapı teorisinde olduğu gibi üst yapıyı şekillendiren alt yapıda bulunan araçlardır. Alt yapı ve üst yapı benzetmesi kullanıldığında bu kez alt yapıda bulunan (alt yapıya yerleştirdiğimiz) duygusal bilgiler -dışarıdan alınan- eğer beynin ilk defa karşılaştığı bir şey ise bilginin üst yapıya iletilmesinden sonra elinde daha önceden herhangi bir veri bulunmayan üst yapı, etken/etkin veya aktif biçimde sonsuz olasılıklar arasından “rastgele”²³

²³ Ya da daha önceden açıklandığı gibi Pierre Bourdieu'nun “keyfiyet” mefhumu.

seçimiyle özgür²⁴ eyleme kapasitesinde ve hareketinde bulunmaktadır. İlk kez karşılaşılan olaylar dışında kalan ve daha önceden bireyin kendisinin deneyimlediği veya başkası tarafından deneyimlenip bireyin haberi/bilgisi olduğu hususlarda da beyin tek bir farkla benzer süreçlerden geçmektedir. Söz konusu farklılık eylemde bulunma meselesinde yer almaktadır. Önceden yaşanmış olaya binaen dışsal olan veri yine ilkin alt yapıyı temsil eden arka loba ulaşır, arka lobdan üst yapıyı temsil eden prefrontal kortekse taşınır. Burada yaşanmış benzer olaylara binaen deneyimlenmelerinden ötürü bilgi stoku haline gelmiş edimler silsilesi bulunmaktadır. Artık benzer bir olayla dış dünyada karşılaşan birey, algıladığı duyguya karşılık olarak önceden öğrendiği şekilde hissetmekte ve benzer biçimde önceden öğrendiği -deneyim haline gelen yaşanmışlıklar ve bilgi- şekilde edim sergilemektedir. Dolayısıyla birey önceki kendi veya ötekilerin deneyimlerine göre hareket etmeye başladığı an etken/aktiflikten pasif/edilgenliğe geçiş yapmaktadır. Böylece öğrenme uzlaşımından ve öğrenme tabanlı pasiflikten doğan toplumsal olan veya toplumsal yapı sırasıyla dışarıdan içeriye doğru birbirinin zuhur etmesine vesile olan araçlarla şekillenmektedir:

²⁴ Özgürdür, zira toplumsal arenada ilk defa bir olayla karşılaşmış olan beyin, konu hakkında bir şey bilmediğinden ötürü sonsuz olasılıklar arasından seçileni yapabilme seçeneğine sahiptir. Ancak bu seçim, bireyin biyolojik duygusal donanımıyla yakından alakalıdır. Seçim değersel bakımdan iyi/kötü, doğru/yanlış, güzel/çirkin, ahlaklı/ahlaksız olabilir ancak bu noktada ilgilenilen ilk husus eylemin kendisidir. Değer yakıştırması ancak eylem ortaya çıkıp dış dünyada başka bir etki yarattıktan sonra zuhur etmektedir. Zira eylemin ötekiler üzerinde yarattığı etkinin zarar verici olup olmadığı ancak eylemin yapılmasından sonra görülebilir. Sözgelimi dünya üzerinde ilk defa hırsızlığa maruz kalan bir bireyin (bireyin önceden ne kendisinin böyle bir olayla karşılaştığı ne de etrafında böyle yaşanmış bir olayın zuhur ettiği düşünölsün) nasıl davranacağı hususunda pek çok seçenek bulunmaktadır: Hırsızlık yapana kötü muamelede bulunabilir, ona iyi davranabilir veya hiçbir eylemde bulunmayabilir. Bu üç kategori de kendi içinde çeşitli gösterimlerle sergilenebilir. Zira karşı tarafa pek çok biçimde iyi veya kötü şekilde davranılabilir. Sonuç olarak özgürlük veya özgür eylem ancak önceden eşi benzeri yaşanmamış (hem bireyin kendisinin hem de etrafındakilerin yaşamamış olması) bir olay esnasında zuhur edebilmektedir.

Şekil 2: Toplumsal Yeniden Üretim (Sosyal Gerçeklik) Süreci Şeması

Toplumun oluşmasını sağlayan birey temelli son aracı varlık düşüncedir. Ancak düşünce denildiğinde genellikle duygunun karşı kutbunda yer alan, onun aksiymiş gibi zihinlerde görünüm kazanan bir bilgi tasavvuru dolaşmaktadır. Oysa olan şey esasında bu zıtlık değildir. Duygu ile düşünce birbirini değilleyen veya diyalektik konumunda yer alan iki zıt varlıklar değildir, düşünce deneyimin ve dolayısıyla deneyimin doğmasına vesile olan duygunun ürünüdür. Zira düşüncenin varlığını borçlu olduğu şey öncelikli olarak dışarıda varlık gösteren maddelerin bizzat kendisidir. Fakat bu maddeler kendiliğinden bir anlam ifade etmediği için doğrudan bir düşüncenin zuhur etmesine sebebiyet verememektedir. Maddeler ancak deneyimlendiğinde, birey tarafından, bir anlam kazanmaktadır. Anlam kazanan madde, çeşitli anlam olasılıklarına binaen, düşünce denilen ve esasında deneyim görüntülerini temsil eden soyut varlıkları doğurmaktadır. Sözgelimi görünen tek bir maddenin olduğu ortamda tek bir görünüm vardır ve dolayısıyla birey onu gördüğünde veya onunla bir etkileşime girdiğinde tek bir anlam üretecektir (Manzotti

ve Parks, 2018: 59-61). Bu anlam ise ona sürekli maruz kalmasından ötürü deneyim haline gelerek ve onunla aynı etkileşime girildiği takdirde aynı sonucu vermesi hususuna binaen sabit veya kalıcılaşan düşünceye dönüşmektedir. Başka bir deyişle, sürekli aynı şeyi gören, gördüğü şeye binaen sadece onun varlığı hakkında bir düşünceye sahip olur. Fakat herhangi bir şeyin dışında başka şeyleri görmek, onlarla yaşanılacak deneyim dolayısıyla farklı düşüncelerin zuhur etmesine vesile olmaktadır (Rousseau, 2019: 27). Detaylı bir örnekle açıklanması gerekirse, sürekli erkek kardeşi olan bir erkek kardeşlerin hep erkek olduğu düşüncesine sahiptir. Henüz deneyimlemediği ve etrafında görmediği için kız kardeş olabileceği ihtimali ve fikri onun için mevcut değildir. Ancak bir kız kardeşi olduktan sonra bu fikre sahip olabilir ve böylece kardeş denilen olgunun iki ihtimali bulunabileceği düşüncesini öğrenmiş hale gelebilir. En nihayetinde düşünme olarak bilinen şey esasında zihinsel bir mantık yürütme, rasyonel veya akılcı düşünmeyle doğrudan bağlantılı olmayan ve temelde doğanın daha ilkel tarafıyla -görünüm- alakalı olan bir durumdur. Nitekim zihin denilen, akıl ya da rasyonel düşünce olarak da nitelendirilen, olgu, var olmayan veya görmediği bir şey üzerinde varlık üretemeyen bir varlıktır. Olmayanın zihinlerde olamayacağı gerçeği ile yüzleşildiğinde dünyanın -toplumun- görüntüler vasıtasıyla bireylerin etkileşimleri aracılığıyla kurulduğu hususu daha kavranabilir hale gelecektir. Dışarıda görünenler ve onu imleyen bireyler vasıtasıyla oluşan düşünce, görünenin zihinlerde dolaştığı etkinlikten başka bir şey değildir (Wittgenstein, 2019: 34). Düşünceler, deneyimlenmiş görüntülerin sözel olarak soyutlaştırıldığı varlıklardır. Bu varlıklar, deneyim görüntüsü altında beynin prefrontal korteks adlı bölgesinde -evrimsel açıdan en gelişkin bölge- bilgi stoku şeklinde hafıza olarak depolanarak bireyin diğer tüm eylemlerinin edimleşmesinde önemli rol oynamaktadırlar.

Duygu, sembol ve düşünce, söylem (dil) ve beyin aracılığıyla hem bireysel etkenliğin edilgenliğe dönüşerek toplumsalın nasıl yeniden üretildiğini hem de ilk eyleme özelliğine binaen kurulan ilk toplumsal yapının nasıl zuhur ettiğini, toplumsalın kurulumunda görünmeyen duygu, sembol ve dil faktörünün nasıl rol oynadığını açıklamaya çalışan bu bölümde sırasıyla alt başlıklar halinde toplumu oluşturan araçlar detaylı bir biçimde incelenecektir. Esasında kurulan dünyanın nasıl görünen ve görüntülerden ibaret olup bireylerin de ona göre hareket ederek içinde bulundukları toplumun her kurumu/alanını bu özelliklere göre inşa ettikleri ve akabinde inşa edilen göstergesel toplumsal dünyanın onları nasıl etkilediği anlaşılmaya çalışılacaktır.

2.2.1. Ötekinden (Nesne) Doğan: Duygu

Toplumsal arenada varlık sahnesine çıkan tüm olgular bireyler arasındaki iletişimsel aktarımdan doğar ve bireyin kendi biyolojik doğasının yanı sıra sosyolojik bir doğa dünyası yarattığını söylemek mümkündür. Bu iletişim şeklinin temelinde bulunan dil, başka bir deyişle iletişimin hareket ettirici unsuru olan faktör ise duyguların bizzat kendisidir (Zıllıoğlu, 2007: 41). Nitekim evrendeki canlıların biyolojik açıdan incelendiğinde birbirleriyle ilk iletişim kurma şekillerinin bedenlerinden/vücutlarından salgılanan feromon adı verilen kimyasal bir madde olduğu (Fisher, 2013: 1) ve canlılar tarafından salgılanan bu maddenin bireylerde de mevcut olup birbirlerine sinyal gönderdikleri, gönderilen sinyallerin koku duyusuyla algılanıp (farkında olmadan) içgüdüsel davranışlar üzerinde etkide bulunduğu bilinmektedir (Canan ve Çift, 2017: 93). Feromonlarla başlayan kimyasal ve biyolojik iletişimin sözsüz ve sessizliği barındırmasının nasıl sesliliğe geçiş yaptığı sorusu bu hususta önem kazanmakla birlikte soruya verilecek olan yanıt insan denilen canlının birbirleriyle etkileşimlerinin arkasında bulunan temel faktörün ne olduğu meselesini ortaya çıkaracaktır. Bu soruna ilginç ve oldukça makul bir cevap sunan Rousseau'ya göre kelimeler, söylemler ve konuşma eylemi yoğun duygulardan doğmuştur. Temel ihtiyaçların (yeme, içme, barınma gibi) herhangi bir söylem gerektirmeden canlının kendisi vasıtasıyla karşılanabilmesine binaen söylemde bulunma ihtiyacının doğamayacağı ancak bu gereksinimin bir şey karşısında duyulan

yoğun duygusal hissiyatların dışavurumu isteğinden zuhur ettiği açıklaması, Rousseau'nun duyguların önemine dair yapmış olduğu analizinde kendisi dâhil (duygu) toplumsalı oluşturan öteki araçlardan bir diğerini imleyen dilin meydana gelişine dikkat çekmiştir (Rousseau, 2019: 17).

Ötekinin varlığına ve dolayısıyla etkileşimden doğan anlama vurgu yapan Rousseau'cu görüşten hareketle duygu denilen olgunun, bireyin kendiliğinde kendiliğinden bir doğuşla var olmadığını aksine bireyin kendisi dâhil evrendeki tüm var oluşların ve hatta canlılar arasındaki etkileşimlerin dahi birer nesne (öteki) olup (Manzotti ve Parks, 2018: 96) birbirleriyle etkileşimlerinden doğan anlamların tekrardan bireye geri dönmesi veya ona empoze edilmesiyle zuhur ettiğini söyleyebilmek mümkündür. Ötekine (nesneye) yapılan vurgu ile duygunun, herhangi bir şeyle karşılaştıktan veya etkileşime girdikten sonra duyu organları aracılığıyla beyinde kendisine yer edinmesiyle zuhur ettiği (Descartes, 2014: 28) gerek bilimin henüz gelişmediği zamanlarda (kısmen de olsa) gerekse de beyin inceleme araçlarının geliştiği günümüz dünyasında aşikâr bir vaziyettir. Duygunun mevcut halde görülebilir olmasına sebebiyet veren bu iki temel araç (önce nesne sonra beyin) üçüncü bir aracıyı daha doğurmaktadır. Söz konusu araç yine ötekilere muhtaç biçimde varlığını bulabileceği öğrenme meselesidir.

Duygu hissiyatının nasıl oluştuğunu sırayla açıklamaya yardımcı olacak öteki (nesne), beyin ve öğrenme mefhumları beraberinde rastgelelik, hayatta kalma dürtüsü ve ona bağlı olarak fayda-zarar meselelerini getirmektedir. Öncelikle herhangi bir anlamın doğabilmesi için birey ve onun dışında varlık arz eden nesneye ihtiyaç vardır. İkisinin karşılaşmasından -ki bu karşılaşmada anlamı üretecek olan taraf her zaman canlı ve cansız varlıklar arasından beyin itibarıyla daha avantajlı konumda yer alan insandır- meydana gelen anlam ilkin ilk karşılaşmaya özel olarak yaratılmaktadır. Bu yaratılma durumu bireyin veya canlının (hayvanlar da dâhil bu noktada) hayatta kalma içgüdüsü veya refleksine binaen şekillenmektedir. Onun sergilediği bir hareket veya adım, eğer hayatta kalmasına izin veriyorsa faydalı vermiyorsa ve onun hayatını tehlikeye atıyor ya da yok ediyorsa zararlı addedilecektir (Descartes, 2014: 58). Belli bir kategoriye (fayda-zarar) yerleştirilen

söz konusu ötekinin (nesnenin) varlığına veya hareketine binaen verilen ilk tepki hayatta kalma güdüsünden mülhem olmakla birlikte eylem sonucunda ilişkiden bir anlam doğar. Ancak söz konusu etkileşimden doğan bu anlam görünürde her ne kadar tek bir anlammış izlenimi vermiş olsa da esasında bir etkileşimden sadece sabit olan anlam dışında o etkileşimi yaratan nesne sayısı kadar değişkenlik gösteren anlam zuhur etmektedir. Sözelimi birçok sosyoloğun belirttiği gibi daha önceden birbirini tanımayan iki insanın (iki nesnenin) karşılaşmasından muhtelif anlamlar doğabilir ve arkadaşlık, düşmanlık, sevgililik, sıradan tanıdıklık gibi belirli ilişki biçimleri sabit anlamı yansıtmaktadır. Sabit anlamlar, daha doğrusu öğrenme aracılığıyla kurulan toplumsal etkisiyle sabitleştirilen anlamlar, ilk yaratımda rastgelelikten zuhur ederken ötekilere aktarıldığı andan itibaren öğrenilmiş bir edim haline –önceden eylemden doğmasına karşıt olarak- gelmeye başlar. Değişken anlam ise etkileşim sahasının içinde bulunan her bir nesnenin sosyal veya varoluşsal arka planına göre farklılık göstermektedir. Ancak söz konusu bu arka plan, psikolojik bir temelden ziyade yine toplumsal aracılığıyla oluşturulmuş olan sosyal bir zemindir. Bu zemin, dairesel döngüde yolun sürekli olarak çıktığı rastgeleliğin bizzat kendisidir. Dolayısıyla bireylerde bulunan öznel anlamlar –bu anlamların sosyallğine dikkate edilerek- ve bireylerin (nesnelerin/ötekilerin) bulunduğu arenada doğan nesnel anlamların tamamı sosyal bağlam temelli rastgeleliğe tabidir. Rastgelelik bir kere duyguya bağlı –hayatta kalma içgüdüsüne binaen yararlı veya zararlı olarak nitelendirilen her şey- biçimde zuhur ettikten sonra –ilk zuhur ediş eylem iken- beyin aracılığıyla deneyim haline gelip ötekilere aktarılmasından itibaren öğrenme yoluyla nesnelleşerek –artık eylem değil edim haline dönüşür, her bireyin tekrarlamaıyla- etkileşim içinde tüm nesnelerin (ötekilerin/bireylerin) ortak anlamlarının doğmasına vesile olmaktadır.

Duygu-nesne (öteki) arasındaki bağıntının ortaya konulmasından sonra artık duygusal dünyanın nasıl yaratıldığı aşikâr biçimde anlaşılmaktadır. Sosyal yaşamın ve onu şekillendiren şeyin akıl, rasyonalite, mantık, zekâ gibi çoğunlukla insan olmanın ayrıcalıklarına vurgu yapan kavramlarla açıklanmasına karşıt biçimde esas başrolün duygu olduğunu ve diğer kavramların (akıl, zekâ, rasyonalite, mantık) duygudan sonra ikincil bir varlık konumunda bulunduğunu -ki oluşumları duyguya

bağlıdır- , böylece toplumsalın temelinde öznel duygulardan -hayatta kalma güdüsü- öğrenilmiş duygulara geçişle nasıl yaratıldığını görebilmek mümkündür. Nitekim Jonah Lehrer (2009: 29) karar alma sürecinde ve dolayısıyla herhangi bir eylem/edimde bulunma esnasında duyguların nasıl rol aldığını gündelik hayatta olağan olup ancak çok fazla tekrar etmesinden ötürü gözden kaçırdığımız olaylarla örneklendirerek açıklamaktadır. Ona göre duygu olmadan akıl denilen varlık ortaya çıkamaz, aklın mayasında yahut temelinde duygu bulunmaktadır. Sözelimi Super Bowl 2002 finalinden örnek veren yazar bir oyuncunun nasıl oyuncu kurucu olduğunu ve oyun esnasında ötekilere göre iyi kararlar vererek nasıl kazanmaya doğru gittiğini göstermeye çalışır. Söz konusu oyuncu için bu oyunu oynamayacağına dair, takıma seçilme esnasında oyuncunun iyi bir dereceyle girmede düşüncesinin yaygınlığıyla olumlu özelliklerinin aksine olumsuz özellikleri vurgulanmıştır. Ancak sadece iyi bir özelliği vardır; karar verme. Takım antrenörü oyunun başından beri oyunda yer almayan oyuncuya güvenerek onu oyuna dâhil eder. Nitekim oyuncu, bu güveni haksız çıkarmayarak oyunun son birkaç saniyesinde aldığı kararlarla takımı kazandırır. Daha sonra ona oyunu kazandıran bu kararları nasıl verdiği sorulduğunda “Bu işin şudur diyebileceğim bir kuralı yok. Yalnızca doğru yere gittiğinizi hissedersiniz. İşte o zaman topu atarım.” yanıtını vermiştir (Lehrer, 2009: 24). Verilen bu örnekte sergilenen edimin arka planında bulunan duygu, deneyim ve öğrenme ilişkisi anlatıcının söylemleriyle daha görünür hale gelmiştir. Zira oyunun son dakikalarında yapmış olduğu hamleye ilişkin kurmuş olduğu cümle, ilkin hamlenin doğmasına vesile olana, önceki deneyimlerine vurgu yapmaktadır. Oyuncunun bu hamlesi yoktan var edilmemiştir, aksine bu hamle, o zamana kadar oynamış olduğu tüm oyunlardan öğrendiği çeşitli veya sonsuz olasılıkları deneyimleyerek ve onları zihninde ve dış dünyada görüntülerle algılayıp muhakeme sürecinden geçirmenin sonucunda vermiş olduğu bir kararın çıktısıdır. Olaydaki duygu faktörü ise oyun esnasında kazanma-kaybetme olasılıklarına binaen oyuncunun kendisini oyunla içselleştirdiği -oyunu kendi hayat gerçekliği olarak algılamaya başladığı veya başka bir deyişle oyun ile gerçekliği ayıramadığı, oyunu gerçeklik zannettiği andan itibaren- andan itibaren hayatta kalmak için hissettiği duygunun/refleksin içinde mayalanmaktadır. Kendisini koruma güdüsünün doğurmuş olduğu hissiyat oyuncuyu, eğer ilk defa bir olayla karşılaşıyorsa, özerk eyleme

yönlendirerek -sonucu olumlu veya olumsuz olabilir, deneyimlenmeden bilinemez, yapmış olduğu hareketle hayatta kalabilir veya hayatı tehlikeye girebilir/yok olabilir- eyleminin sonucunda bir çıktı görmesine vesile olur. Eğer bu çıktı hayatta kalması için, dolayısıyla oyunu kazanması için olumlu bir sonuç ise bundan sonraki eylemlerinde, söz konusu bu eylemin artık beyin aracılığıyla öğrenilip deneyim haline gelerek hafızada saklanmasıyla, kullanılmak üzere beynin bilinçli bölgesi olarak nitelendirilen prefrontal kortekste depolanmaktadır. Böylece ilk olaydan öğrenilmiş deneyimden hareketle, oyuncu benzer olgu veya olaylarla karşılaştığında öğrenmiş olduğu eylemi kullanacak ve bu bağlantıya binaen ilkin eylem olan hareket artık bilgi stokundan çıkarılıp uygulanmasından ötürü edim haline gelmiş olacaktır. Benzer şekilde oyun esnasında karşılaştığı ilk durumda sergilemiş olduğu hareket eğer olumsuz bir çıktıyı doğurursa bu çıktı da beyinde bilgi stoku şeklinde depolanarak bir sonraki hareketlerinde ne yapılıp ne yapılmaması gerektiği hususunda kılavuzluk etmektedir. Özetle, olaydan anlaşıldığı üzere, hayatta karşılaştığımız ilk durumlarda/olaylarda kendi canımızın korunması güdüsüne yönelik olarak hareket etmekte olduğumuzu ve bu hareketin özerk ve özgür eylemi imlediğini görebilmek mümkündür. Akabinde ise gerçekleştirilen eylemin çıktısının görüldüğü ve onun hafızada depolanarak bilgi stoku haline getirildiği bir süreç meydana gelmektedir. Hafızada muhafaza edilen deneyimlerle yaşamaya devam eden birey, bir sonraki karşılaştığı olay(lar)da bu bilgilerin kendisine rehberlik etmesine yol açmış olmaktadır. Böylece bu bilgilerin diğer olaylarda kullanılmış olması edim mefhumuna denk gelirken gelişen bu süreç içerisinde nasıl özgür eylemden öğrenilmiş pasif edime doğru geçişin sağlandığı açık biçimde görülmektedir. Dolayısıyla ilk olarak özgürce seçilen bir eylemin yarattığı sonuçların bireyin hayatta kalma güdüsüne nasıl etki ettiğinin (fayda-zarar) hafızada kodlanmasına binaen öğrenilmiş davranış olgusu zuhur etmeye başlamaktadır. Öğrenilen davranışların ise ötekilerle girilen etkileşimler aracılığıyla diğerlerine aktarılması olayıyla birlikte toplumsal inşa denilen olgunun esasında beyin ve öğrenme vasıtasıyla nasıl gerçekleştirildiğini ortaya koymaktadır.

Hislerimiz deneyimlerin kendisidir. Deneyimler ise daha önceden yaşanan olaylar ve onlardan öğrenilenler ile hatırdadır, beyinde kalanlardır. Dolayısıyla hayatta verdiğimiz kararlar bazen yeni iken bazen (eylem) hisse dayalı olarak geçmişten gelmektedir (edim) ve esasında hepsinin arkasında duygu vardır. Yeni kararlarda hayatta kalmak üzere çıkar duygusu bulunurken, eski kararlardan hareketle verilen bir kararda ise öğrenilmiş hisler vardır. En nihayetinde verilen doğru ve yanlış karar arasındaki ince çizgi, öğrenmek olgusundan mülhemdir. Hepimizin birer oyun kurucu olarak hareket ettiği toplumsal yaşamda meydana bulunan hareketlerin görünmeyen tarafında karar mekanizması bulunmaktadır. Ancak bu kararın her ne kadar çoğunlukla doğrudan veya kendiliğinden/farkında olmadan verildiği yanılsaması toplumsal arenada cereyan etse de görünmeyen tarafın kendini ağırlıklı biçimde dayattığı duyguların kendi bilincinin var olduğu (Solomon, 2016: 34) hususundan meydana geldiğine dikkat etmek gerekmektedir. Zira duygular, ne ilk çağlardaki gibi irrasyonel biçiminde tanımlanan ne de modern teknolojilerin gelişimiyle salt anlık veya beyinsel aktiviteye indirgenebilecek olan olgular değildir. Aksine duygular, etkileşimden kaynaklı (nesneler arası etkileşim; canlı-canlı, canlı-cansız) belli bir süreç içerisinde gelişen ve zuhur eden, etkileşimin bünyesinde barındırdığı etki-tepki meselesine binaen ortaya çıkan varoluşsal hissiyatlardır. Dolayısıyla bağlamdan türemesine paralel biçimde canlıların hayatta kalabilmesine yardımcı olan en önemli ve temel stratejilerden birisidir (Solomon, 2016: 19).

Duyguların belirli bir sürecin ürünü olarak zuhur ettiği olgusu kendisinin mefhum olarak tanımlanma girişiminden dahi görülebilmektedir. Nitekim kavramların ortaya çıkışı herhangi bir şeyin yaşanmasının ardından beliren bir meseledir. Bir şeyin ancak var olduktan sonra tanımlanabilir olmasına binaen tarihsel perspektifle bakıldığında duygu mefhumu, ilkin ve özellikle 1830'lu yıllara değin "tutku" kavramını temsil ediyordu (Smith, 2018: 17). Ancak söz konusu tutku tanımlaması günümüzde değişen olumluya daha yakın olan anlamına zıt biçimde o zamanlarda üstesinden gelinmesi gereken, acı veren ve insanı/bireyi edilgen²⁵ kılan

²⁵ Sara Ahmed (2014), duygu kavramının tutku mefhumundan, tutkunun ise İngilizce karşılığı "passion" olan ve edilgenlik manasına gelen "passive" ile benzer kökten türediğini, öte yandan her ikisinin de Latince'de "acı çekmek" anlamını yansıtan "passio" mefhumundan

(Ahmed, 2014: 11), “ruhun kazaları” (Smith, 2018: 17) gibi görünen pek çok olumsuz manaya mahal veren anlamlarda kullanılmaktaydı. Zira tutku kelimesine olumsuz söylemler atfedilmesinin nedeni insanların biyolojik donanımları, bu donanımlar hakkında henüz tamamlanmamış bilgilerin olması ve buna ek olarak var olan bilgilerin de çarpıtılarak aktarılması hususundan kaynaklanmaktadır. Kendi biyolojisine gerek yanlış akıl yürütme, gerek çıkar duygusuna –bireysel olarak hayatta kalma çıkarının gözetimi- ters düşme gerekse de bilgi haline gelmiş çarpıtılmış söylem iktidarına binaen yabancılaşan/yabancılaştırılan bireylerin tutkulara ve dolayısıyla duygulara olumsuz bakış açısıyla bakıp onlardan kaçmak veya onları bastırmak için muhtelif yolları izlemeleri sıra dışı bir durum değildir. Toplumsal arenada istediği karşılığı bulamayan bireyin günah keçisi olarak duyguları ilan etmesi, söz konusu duyguların üstesinden gelinmesi gereken bir şeymiş meselesine dönüşmesine sebebiyet vererek esasında duyguların ya da güdülerin şeytanvarileştirilerek söylem aracılığıyla kontrol veya iktidar mekanizması altına alınmasına neden olmuştur (Morali-Daninos, 1991: 37).

Kontrolcü bakış açısının beslendiği felsefi zemin olan Stoacı ve Epikürcülere göre duygulara hâkim olmak ve onları kontrol altında tutmak gerekliydi, akabinde onların bu görüşünü takip eden Hristiyanlığın doğuşuyla kontrol ilahi olana doğru yönlendirilmiştir. Bu bakış açısıyla duygular ancak Tanrı’ya yönelik olduğu zaman veya durumlarda iyi olduğu kabul edilebilir hale gelmiştir (Rosenwein ve Cristiani, 2019: 23). O dönemlerde duyguların kısmen de olsa hala irrasyonalliteyi temsil ettiği görüşü tüm sosyal bilim alanları için geçerli olmasına karşıt yaşanan sosyal/toplumsal değişimler (suç, savaş gibi insanları mahkûmiyete veya ölüme götüren olaylar) ve gelişen teknoloji serüveni ile birlikte duygulara yönelik olan bu olumsuz bakış açıları değişim göstermeye başlamıştır. Duyguların beynin sinir sistemiyle bağlantılı olduğu bulgusunun 17. yüzyılda anatomi uzmanı Thomas Willis tarafından, zamanın suçlularının ölümleri üzerinde incelediği beyin yapısına binaen, ortaya atılmasıyla birlikte duyguların beyin ile yakından alakalı olması perspektifi

etkilendiğini ileri sürmektedir. Dolayısıyla zamanında olumsuz biçimde tanımlanan bu hissiyatların gündelik hayatta yaşanan muhtelif olaylara binaen doğup insanlar tarafından adlandırıldığı –çıkarları ve hayatta kalma güdülerine göre- gözden kaçırılmamalıdır.

beyin çalışmalarının devamını getirmiştir (Smith, 2018: 18). Her zaman mevcut halde bulunabilen suç olgusunun yanı sıra toplumsal yapının değişmesinin beraberinde getirdiği nadir olaylar da bu tarz araştırmaların gelişmesinde ve çoğalmasında etkili olmuştur. Nitekim duygular tarihinde en önemli kırılma söz konusu toplumsal değişimin zuhur etmesine sebebiyet veren ve tarihsel açıdan pek çok ülkeye etkisini yayan Fransız Devrimi esnasında gerçekleşmiştir. Devrim boyunca suçlu olarak etiketlenen bireylerin cezalandırılması hususunda, özellikle idam cezası, muhtelif görüşlerin bulunduğu ve bu görüşlerin arasında makul savunusuyla yer alan ve öne çıkan bir görüş bulunmaktaydı. Bu görüş, hekim Joseph Ignace Guillotin tarafından ortaya atılan, idam cezasına çarptırılacak olan bireylerin acısız ve hızlı şekilde canlarının alınması meselesiydi. Söz konusu görüşe binaen günümüzde giyotin (her ne kadar aracı üreten kişi hekim Joseph Ignace Guillotin olmasa da araca onun adı verilmiştir) olarak bilinen aracın üretimi doğmuştur (Karaismailoğlu, 2017: 30). Böylece tarihte suçluların cezalandırılması ve savaş esnasında ölenlerin aracılığıyla beyin araştırmaları ilerlemiş, dolayısıyla da duyguların beyin ile bağlantısı ortaya çıkmıştır. Tutkudan duygulara geçişin tarihi her ne kadar iç açıcı yöntemlerle gelişmemiş olsa da günümüze kadar çarpıtılmış bilgilerden arındırılarak gelen duygu hakkındaki düşünsel dönüşüm, zamanının mahkûmiyet içinde kalmış olan insanlarına tabi biçimde zuhur etmiştir.

İrrasyonalite vurgusundan rasyonalite vurgusuna geçiş yapan duygu açıklamaları beraberinde duygunun işlevselliği meselesinin tartışılmasını getirmiştir. Önceden işlevselliği hususunda olumsuz algının cereyan ettiği toplumsal yaşamda artık olumlu bakış açıları söz konusu hale gelmiştir. Duygular bireyi etkisi altına alan tutkular, onları esir alarak edilgenleştiren irrasyonel güdüler değil aksine kendisinin dahi “devinim” ve hareket halinde (Osho, 2015: 12) olup bireylerde de bu hareketliliğin çıktısı olarak bulunduğu düşüncesi yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Modern tanımlamasıyla değişkenliğe vurgu yapan yeni duygu kavramı, Latince “emovere” kelimesinin kökünden gelmekte ve ruhsal yaşantıya atıfta bulunmaktadır. Ruhun hareketliliği (Hacızade, 2012: 5) anlamına da gelen duygu mefhumu, her ne kadar günümüzde gündelik hayatta galatımeşhur şeklinde akıl denilen soyut varlıktan ayırmlaştırılsa da beyin araştırmalar sonucunda duyguların, aklın temeli olduğu ve

esasinda Descartes'in da (2014: 47) zamaninda belirttiği gibi her ikisinin tek bir kaynakta bulunduğu ve bu kaynağın ruh olarak adlandırıldığı hususu açıklık kazanmaktadır. Akıl, duyguların öğrenilmiş formlarından başka bir şey değildir. Dolayısıyla zaman zaman ve çoğunlukla birbirine karıştırılan akıl ve rasyonalite kavramları birbirinden farklı şeyleri temsil etmekle birlikte her ikisinin kökeninde ve doğumunda, varlıklarının zuhur etmesinde duygu ya da duygusal beyin bulunmaktadır (Ledoux, 2020: 23).

Akıl ve rasyonalite arasındaki ayırım, rasyonelleştirilmiş toplumlar bölümünde detaylı biçimde incelenmiş olmasından ötürü bu bölümde yalnızca ikisinin temelinde duygunun bulunduğunu bilmek yeterli olacaktır. Zira düşünmeyle ilgili olan bu iki kavram, düşüncenin nasıl var olduğu sorunsalını beraberinde getirmekle birlikte kendileri de dâhil olmak üzere nasıl duygulardan zuhur ettikleri hususunu açıklamak için önemli bir aracı konumundadırlar. Günümüzde ve özellikle gündelik hayatımızda ekseriyetle düşünerek hareket ettiğimizi varsaymış veya düşünüyor olsak da bu varsayım yanlış olmamak ile birlikte eksik ve temelinde bulunan nedenin görünmesine engel teşkil eden bir önerme mevcudiyetine sahiptir. Nitekim düşüncenin var olabilmesi için öncelikle duyuların/duyu organlarının ve dolayısıyla bedenin/canlının/insanın hissetmesi gerekmektedir (Winston, 2010: 51). Zira yoktan bir şeyin bilinemeyeceği ve böylece düşünölemeyeceği akıl yürütmesine tabi biçimde herhangi bir varlığa binaen doğacak olan düşüncenin ilkin algılanması/görölmesi/duyu organlarıyla duyulması veya hissedilmesi öncelliği zuhur emektedir (Lehrer, 2009: 42). Düşüncenin arka planında bulunan duyguların rolünün bir sonraki alt başlıkta ele alınmasından ötürü bu noktada düşünceden yararlanılacak husus sadece onun yaratıldıktan sonraki süreçte nesne haline gelerek öğrenme faktörü üzerindeki etkisidir. Zira duyguların ne olduğuna dair açıklamaların yapılabilmesi için öncelikle onların nereden kaynaklandığını bilmek gerekmektedir. Her ne kadar en temelde söz konusu kaynak meselesinde iki ayırım (duyguların doğuştan olduğu ile sonradan öğrenildiği görüşü) varmış gibi görünse de duyguların kaynak konumlandırılmasında geçmişten günümüze kadar pek çok bakış açısı bulunmaktadır. İlk hayvanlar ile insanlar arasındaki benzerlikleri ve her iki canlıda bulunan beden dili ve mimikleri incelemesiyle tanınan Charles Darwin'in duyguların

alışkanlık olduğuna dair ileri sürdüğü iddia tarih sahnesinde yerini almıştır. Darwin, bu bakış açısıyla duyguların hayatta kalmaya yarayan ve bu amacı gerçekleştirmek için alışkanlık haline gelen fiziksel tepkiler olduğunu düşünüyordu. Akabinde sahneye çıkan diğer görüş açıklama merkezine bedenın kendisini almıştır. Bedende meydana gelen fizyolojik reaksiyonlar (kalp çarpıntısı, mide bulantısı, kalp acısı gibi hissiyatlar) aracılığıyla duyguları yalnızca beden deneyimleyebilir ve onun bilgisine salt beden sahip olabilir düşüncesi söz konusudur. Giderek bedene ve onun içinde olana yönelik ilerleyen duygu tanımlamalarında zuhur eden öteki görüşlerden bir diğeri ise bilişselci perspektife dayanmaktadır. Yargı veya değere atıf veren bu iddiaya göre, duyguların bedende ortaya çıkmasını sağlayan şey, karşılaştığımız herhangi bir şeye değer veya yargı barındıran anlam/lar yüklemektir (Rosenwein ve Cristiani, 2019: 36). Beden ve maddeden öteki ve sosyale doğru kayan duygu tanımlamalarında bu noktada dikkat edilmesi gereken husus, duygunun artık kişinin/bireyin sahip olduğu biyolojik donanımlar veya bedeninden değil içinde yaşamış olduğu sosyal çevre veya kültürden doğduğu görüşlerinin zuhur etmiş olmasıdır (Smith, 2018: 19). Gündülerden kaynaklanan duygu ile sosyal çevreden kaynaklanan duygu tanımlı hizipleşmesinde günümüzde son geline nokta toplumsal inşa teorisidir. Bu görüşe göre duygular dışarıdan yönetilirler ve esasında onları öğreniriz (Rosenwein ve Cristiani, 2019: 40). Sosyolog Arlie Hochschild'ın duygusal emek çalışmasıyla gündeme gelen toplumsal inşacı bakış açısı, her ne kadar özelde çalışma hayatında belli pozisyonlarda yer alan kişilerin nasıl davranması gerektiğinin dayatılmasıyla ilgili olsa da (Wallace & Wolf, 2015: 335) genele yayıldığında toplumsal arenanın her alanında söz konusu durumu görebilmek mümkündür. Nitekim gerek bireylerin yine dayatma vesilesiyle gündelik hayatta girdiği rollerde (öğretmen, öğrenci, anne, baba, kardeş, tüm meslekler, arkadaşlık gibi karşılıklı etkileşimin olduğu her yerde) gerekse de bu rolleriyle etkileşime girdiği alan dışı yerlerde (bir öğretmenin okulda değil evinde, bir bankacının bankada değil sokakta ya da iki arkadaşın birinin aynı ortamda değil başka bir yerde olduğu düşünölsün) zorunlu etkileşimin dayattığı duygusal edim söz konusudur. Bu zorunlu etkileşim

toplumsalın bizzat kendisidir ve kendisini özellikle öğretme yoluyla göstermektedir²⁶.

Duyguların öğrenilebilir olduğu ve öğrenildikten sonra görüldüğü gibi davranıldığı hususundaki temel düşüncüyü ortaya atan toplumsal inşacı görüş, günümüz beyin çalışmaları ve tartışmaları nezdinden değerlendirildiğinde oldukça makul bir açıklamayı yansıttığı görülmektedir. Nitekim bazı duyguların ve bu duygulara bağlı olarak verilen tepkilerin kültürden kültüre değişim gösterdiği bilinmektedir. Sözgelimi ekseriyetle temel duygulardan biri olduğu iddia edilen öfke duygusunun henüz zuhur etmediği toplumlar bulunmaktadır. Utkular olarak bilinen toplulukta öfke duygusunun varlığı söz konusu değildir, hatta onlara göre böyle bir şey anlamsızdır ve akıl denilen soyut varlıkla çelişki içerisinde (Solomon, 2016: 388). Toplumsalın ortaklaşa kabul edip sergilemediği bu duygu, bireyler arasında öğrenilmeyerek varlığını idame ettiremeyecektir. Herhangi bir şeye sinirlendiğinde verilen öfkeli tepki yerine başka duygularla hareket etmek duyguların sosyal bağlam çevresinde öğrenildiği meselesini kanıtlar niteliktedir. Zira iki farklı toplumsal yapıya sahip olan toplumlardan birinde öfkenin varlığı söz konusu iken ötekinde böyle bir duygunun kendisine yer edinmesi durumu söz konusu değilse bireyler aracılığıyla yaratılan/tercih edilen rastgeleliğin nesnelleşmesi olgusunun bulunduğu bir ortamın varlığı görünür halde bulunmaktadır. Görüldüğü üzere ilkin, bireyler (nesne) arasındaki güdüsel (amaçsal-nedensel güdü) etkileşimden doğan anlamlar varlığa bürünmekte, akabinde ise sosyal bağlam içinde üretilen anlamların ötekilerle etkileşim aracılığıyla beyin organının nitelikleriyle ötekilere aktarılmasıyla (öğrenilerek) toplumsal, duygu denilen güdülerden/nedenlerden/amaçlardan zuhur ettirilmektedir. Bu yaratılan toplumsal varlık, duygusal eylemle temellendirilirken ortaya çıkmasına vesile olan öteki araçların varlığına da ihtiyaç duymaktadır.

²⁶ Duyguların toplum tarafından öğrenilir bir şey olduğu bu bölümde salt duygu tarihi ve teorik tartışmalar çevresinde açıklanmış olsa da tezin esas konusunu teşkil eden küfürlü söylemlerin tartışıldığı bölümde küfür ve duygunun nasıl öğrenilip aktarıldığı ve ikisi arasındaki bağıntı yapılan araştırmalar nezdinde ortaya konulmuştur. Sözgelimi etkileşim esnasında etki-tepki meselesine binaen verilen tepkilerin ve duyguların ötekiler tarafından görülüp böylece o anki duygunun ve nasıl bir tepkinin verilmesi gerektiği hususunun öğrenilmiş olması detaylıca irdelenmiştir. Söz konusu bölümde, bu bölümdeki teorik yaklaşımlarla gündelik hayatta pratiğe bürünen küfürlü söylemler birleştirilerek birbiri içinde mayalanmıştır.

Karşılıklı iki kişinin öznel anlamlarından türeyen anlamın genelleştirilebilir olması için bu anlamın herkes tarafından bilinebilir, kabul edilebilir ve uygulanabilir olması gerekmektedir. Söz konusu bu gerekliliği sağlayacak olan araçlar, anlamın düşünce haline gelmesi ve onların sözel (söylem) veya göstergesel (sembol) biçimde ötekilere aktarılmasıdır. Böylece toplumsallığın oluşumunda etkileşimden doğan duygunun akabinde görev alan düşünce ve sembolün vazifelerini görmenin vakti gelmiş bulunmaktadır.

2.2.2. Kendinde Gelişen Rastgelelik: Sembol ve Düşünce

Toplumsalın oluşumunda ilk adımı temsil eden duyguların akabinde etkileşim esnasında doğan anlamın (esasinda rastgele seçilen anlamın) düşünce haline gelerek öznelinden nesnele doğru giden yolu izleyip toplumsalın içinde kurumsallaşması durumu söz konusudur. Bu bakış açısından hareketle geçmişten günümüze kadar hala tartışma meselesi olan düşüncenin temelinde idealizm mi yoksa materyalizm mi (Zillioğlu, 2007: 47) bulunduğu hususunun birbirini ayıran değil aksine birleştiren bakış açıları olduğu görülecektir. Nitekim düşünce varlığının maddeden doğduğu, gerçekte maddenin sadece bir yönü veya işlevi bulunduğu (materyalizm) ile esasinda onun maddeden değil, ondan önce var olan soyut bir şey olup (idealizm) maddenin ondan doğduğu (Solms ve Turnbull, 2020: 64) perspektifleri arasındaki hizipleşme tartışılmalıdır. Ancak bu bakış açıları birbirini değillememekte aksine etkileşimin zamansızlığından ötürü eş zamanlılık içinde bulunmaktadırlar. Burada dikkat edilmesi gereken nokta veya ince çizgi, herhangi bir madde (nesne, canlı veya cansız her şey olabilir) ile karşılaşmadan önce sonsuz olasılıklar kümesi, yani muhtelif sayıda henüz bilmediğimiz düşünceler silsilesinin bulunmasıdır. Çoğu zaman bu durumun tam tersi ilk izlenimde kendisini göstermektedir. Düşüncelerin maddelerle karşılaştıkları andan sonra zuhur ettiği akıl yürütmesi yanlış olmamakla birlikte eksik bir akıl yürütmedir. Zira düşünceler silsilesi henüz oluşuma gelmemiş bir vaziyette maddeden önce bulunmaktadır ancak maddeyle karşılaşan öteki madde ve dolayısıyla etkileşim sahnesine geçilen bölüm itibariyle önceden mevcut halde bulunan düşüncelerden duygular aracılığıyla ve hem etkileşimin hem de karşılıklı maddelerin sosyal bağlamlarına binaen rastgele seçilen düşünce, anlamın ve

sembolün doğmasına vesile olmaktadır. Söz konusu bu ilerleyen zeminde maddeden sonra düşüncenin doğmuş olduğu yanlışlığı varlık kazanmaktadır. Ancak etkileşim esnasında duygu veya duygusuzluğa²⁷ (ki duygusuzluk da bir duygudur) tabi biçimde

²⁷ Duygu ve duygusuzluğa (kendisi de nötr bir duygudur) binaen şekillendirilen veya dile gelen madde (nesne/canlı/cansız) ona anlam atfeden bireyin hayatta kalma güdüsünü tetikleyip tetiklemedeğine, ne derecede bunu hissettirdiğine ve ne kadar vadede hangisine dönüştüğüne bağlı olarak sembolizm (anlam, önem) kazanmaktadır. Sözelimi -tezin konusuna yakın olan bir örnekten hareket edersek- bireylerin cinsel organlarının adlandırılması, ilk insanlar ve bunu adlandırma süreci düşünüldüğünde, muhtemelen organların henüz işlevinin keşfedilmemiş olması ve böylece onlar için herhangi bir sıkıntı yaratacak tehdit unsuru olmamasından ötürü cinsel organlara nötr duyguyla yaklaşmıştır. Başka bir deyişle, organ sadece organdır, tıpkı günümüzde adlandırdığımız beyin, karaciğer, mide gibi öteki organlara benzer biçimde bir yaklaşım söz konusudur. Akabinde cinsel ilişkiyle artan nüfus ile birlikte toplulukta değişen cinsiyet dağılımı, mülkiyet meseleleri, çocuk, koruma ve sahiplenme istemi, kıskançlık, aldatma ve kendine hâkim olamama gibi gelişen pek çok olaya binaen cinsel ilişki eylemi ilkin görüntü olarak beyinlerde farklı bir sembolizme (anlama) geçmiş, ardından ise bu görüntüsel sembolizm –hissedilen yoğun duygunun dışavurumu olarak söylem- söyleme yansıyarak toplumsalın içinde başlı başına bir iktidar haline gelmiştir. Nitekim ötekilere aktararak nesnelleşir ve ortak kabullenen anlam yahut düşünce halini alır. Dolayısıyla başlangıçta nötr olan bir olgu, nesne veya madde gelişen başka sosyal bağlam veya olaylara binaen duygusuzluk duygusundan başka bir duyguya geçerek anlam değiştirmektedir. Buradan anlaşılabilecek olan şey, maddenin veya bir varlığın kendisinin anlamının sabit ve tek değil değişken ve muhtelif biçimlerde olduğu ancak bireylerin eylemlerinin, esasında duygularının bu değişkenlik ve çeşitliliğe izin vermediğidir. Böylece maddeler, pek çok anlama gelebilmekle birlikte sadece o zamanın koşullarına binaen tek bir anlamı yansıtarak o sembolü taşımaktadır. Söz konusu sembollerin (anlamların) değişimi ise bazen kısa bazen ise uzun sürelerde gerçekleşmektedir. Cinsel ilişkinin kıskançlık ve kendisine dair söylemlerin –organların isimlendirilmesi ve söz konusu organların tahrik edici şekilde küfürlü söylemler biçiminde kullanılması- tahrik ediciliği duygusuyla çevrelenmesinden ötürü bu tarz duyguların ortaya çıkması, erkek ve kadınların doğrudan duygularına hitap ederek her iki grubun da hem cinsel ilişkiye hem de söz konusu organlara bakış açısını değiştirmesi için yeterli sebeplerden biridir. Nitekim organların adlandırılmasında dahi aynı durumu görebilmek mümkündür. Günümüzde daha az kışkırtıcı olduğu düşünüldüğü için cinsiyetlerin cinsel organları “vajina” ve “penis” imlemeleri ile anılmaktadır. Hatta hem eğitim hayatında, kitaplarda bu kelimelerin kullanıldığı hem de tıp literatüründe sıklıkla bu söylemlerle karşılaşıldığı görülmektedir (Mohr, 2015: 74). Daha ilkel ve çıplak haliyle am ve sik gibi cinsel organ adlandırmalarının hem küfürlü söylemler içinde kışkırtıcılıkla birleştirilmesi hem de bireylerin duygu durumunun bu tarz söylemlerle yönlendirilmesinden dolayı henüz olumsuz bir anlama tabi olmamış vajina ve penis mefhumlarının kullanılmaya başlanması bu durumu en iyi yansıtan örneklerden birisidir. Ancak bilindiği üzere her iki organı imleyen, yansıtan muhtelif kelimelerin, söylemlerin varlığı da bulunmaktadır. Seçilen kelimelerin kullanılmasının anlamı da, söz konusu organlara yüklenen sembole, anlama ve insanda yarattığı duygulara bağlı olduğudur. Hayatta kalma meselesine göre şekillenmesinin nedeni ise, sadece fiziksel olarak hayatta kalma meselesi ile alakalı değildir. Psikolojik biçimde ve daha soyut manada ancak toplumda belirgin bir görünüme sahip olan statü veya kimlik, toplumda nasıl görüldüğü, toplumun üyesi olma veya dışlanma meselesidir. Hem fiziksel biçimde hayatta kalma hem de toplumsal bir varlık olarak toplumda hayatta kalma duygularına binaen şekillenen cinsel edim ve onun icrasına vesile olan maddeler (organlar) her iki etkene göre anlamlara ve sembollere sahip olmaktadır. Bu sembolizm, zamanla yaşanan sosyal bağlama göre değişmektedir. Cinsellik, bireylerin bedenlerinden kaynaklı biçimde doğal olarak zuhur etmesinden ötürü bireylerin doğrudan her ne kadar fiziksel –zira cinsellik yaşanmadığında ölünmüyor- olmasa bile toplumsal olarak hayatta kalma duygusuna –ancak toplumsal olarak kabul görmüş cinsellik hakkındaki fikirlerin dışına çıkıldığında bireyin toplumsal ölümü dışlanarak veya ötekileştirilerek gerçekleşiyor- hem kısa hem de uzun vadede etkide bulunmaktadır. Dolayısıyla daha yoğun biçimde duygu yüklü olmasına binaen toplumsal hayatta kalma güdüsü maddeyi şekillendiren, anlamlandıran, sembolize eden en önemli araç konumunda yerini almaktadır. Öte yandan duygusuzluk duygusuyla toplumsal arenada maddeleşen,

seçilen düşüncenin -anlamın- bir başka düşünceyle yer değiştirmesi olasılığı tahayyül edildiği andan itibaren düşüncelerin bağımsız biçimde maddeden öncel bir varlıkla hayat sahnesinde yerini aldığı senaryosu gözler önünde belirecektir. Soyut gibi görünen bu olayın, daha iyi anlaşılabilmesi için hem duygu hem de duygusuzluk alternatifine uygun biçimde örneklendirilebilir olduğu söylenebilir. İlk duyulara yönelik yaratımdan bahsedildiğinde birbirini tanımayan iki kişinin bir araya geldiği düşünölsün. İki kişiden birisi geçmişten yaşadığı sosyal ortamdan gördüklerine binaen getirdiklerinden (öğrendiği tüm deneyim veya bilgiler) hareketle ötekine karşı bir eylemde bulunmuş olsun. Eylemi alan kişi icra edenin özel niyetinden ve sosyal bağlamından habersiz biçimde kendi sosyal bağlamını kullanarak yeni bir özel anlam taşıyan eylemde bulunacaktır. İkinci kişinin vermiş olduğu tepkiyle birlikte artık bireylerden bağımsız bir anlam veya düşünce zuhur etmiş olacaktır. Eğer ilk kişi öfke barındıran -günümüzde çoğunlukla olumsuz algılanma biçiminden hareketle öfkenin kötü olduğu bilgisini içinde barındıran- eylemi karşı tarafa aktarmasına karşılık olarak ikinci kişiden benzer tepki alırsa ortaya çıkacak anlamlar, düşmanlık, çatışma, kavga gibi hayatta kalma duygusunu tetikleyecek kendini savunma güdüsünden kaynaklı düşünce ve gerçeklikler doğacaktır. Fakat ilkinin öfke

ilk bakışta birey ve toplumsal hayatta kalma güdüsüyle alakalı görünmeyen nötr adlandırmalara bakmak gerekir. Zira onların adlandırılma biçimlerine bakıldığında da uzun vadede yine toplumsal ile hatta bireysel hayatta kalma güdüsüyle değişime uğrayıp şekillenen maddeler yahut semboller oldukları görülecektir. Para örneğinden gidildiğinde, ilk bakışta para adlandırmasının nasıl bir duygudan doğduğu düşünülebilir. Ancak buradaki başlangıç noktası duygusuzluk duygusudur. Karşılıklı madde mübadelesinden madde yerine geçen bir sembolün -para- değiş tokuşuna geçildiği evrede söz konusu sembolün herhangi bir anlam ifade etmemiş gibi görünen imlemesi -para- onun kullanım biçimlerine göre değişim göstermektedir. Zira para her ne kadar, duygusuz bir kelimeyi imlemiş olsa bile kendisinin sembolize ettiği şey hem fiziksel hem toplumsal ihtiyaçlardan hem de ileride onun uğruna gerçekleştirilen mücadelelerde kendi içinde duygu olgusunu barındırmaktadır. Zira para Marx'a göre sadece mübadele aracı değil aynı zamanda değer biriktirme durumunu imler. Paranın en temel mal olup tüm öteki malları alabilmesi özelliği ile toplumsal arenada para biriktirme olgusu duygulardan ve dolayısıyla bireysel ve toplumsal hayatta kalma güdüsünden bağımsız bir şey olamamaktadır. Diğer tüm malları alabilme kabiliyetinin olmasına binaen bireylerin kendilerini maddi ve manevi hayatta tutabilecek olan her şeye para aracılığıyla erişebilmesi sonucuna göre para artık hayatta kalma ve ona en fazla ve çok ulaşmanın daha iyi koşullarda hayatta kalmasına sebebiyet veren bir değer olgusu niteliğini taşımaya başlamıştır. Böylelikle toplumsal arenada para mübadele aracından daha fazla anlamı ve duyguyu imleyen bir araç haline gelmiş olmaktadır (Çiftçi, 2023: 22-23). Öte yandan fiziksel olarak hayatta kalmak için ona ihtiyaç varken toplumsal olarak toplumdaki bireylerin konumlarını -statülerini- yansıtan sembol ve sembollerin aracı olmasından ötürü duygusal güdülerin hem nedeni hem de sonucu durumunda yerini almaktadır. Paranın sağlamış olduğu fiziksel ve toplumsal sağlık ve görünüm, toplum içinde ötekileştirme ve yüceltmeye vesile olmasından ötürü para hem fiziksel hem de toplumsal hayatta kalma güdüsüyle yakından alakalıdır. Dolayısıyla duygusuzluk durumundan duyguya evrilen bir sürecin varlığından söz etmek mümkün hale gelmektedir.

tepkisine henüz öfkeyi ve benzeri olumsuz duyguları öğrenmemiş veya bu duygunun üstesinden gelebilmiş sosyal bağlama sahip olan ikinci kişi zıt biçimde olumlu - öfkeye nazaran sakin tepkiler- tepki verirse bu olasılıkta da uzlaşıya doğru hareket eden anlamlar doğar. İki kişinin olduğu senaryoda öteki alternatif ise her ikisinin de arkadaşlık, sevgililik gibi diğer gerçeklikleri ve anlamları doğuracak tepkilerle hareket etmeleridir. Görüldüğü üzere düşmanlık, arkadaşlık, sevgililik, kavga gibi pek çok anlam veya düşünce yahut gerçeklik esasında kendileri bu adlandırılmalarla anılmazdan önce birer olasılık olarak görünmeyen biçimde dünyada vardırılar ancak sadece etkileşim sonucunda tercih edilen veya öyle gelişmek zorunda kalan tepkiler akabinde varlık/görünüm kazanabilmektedir. Dolayısıyla yaşanan bu mesele, gerçekliği veya olanı incelerken kendisinden başka alternatiflerin olmadığı yanılgısını beraberinde taşımaktadır. Oysa gerçekte olan şey, sonsuz olasılıklar arasından rastgele olanın (sadece birinin) seçilip zuhur ettirilmesi, ona anlam kazandırılarak düşünce haline getirilip nesnelleşmesidir.

Öte yandan duygusuzluk alternatifine bakıldığında olayın anlaşılabilceği en iyi bağlam canlı-cansız varlıklar arasındaki etkileşimde görülmektedir. Şeyler ancak bizim onları ne olarak adlandırdığımıza binaen o şey olurlar anlayışına yakın duran Wittgenstein’a göre (2019: 62), herhangi bir şeyin ismi onu bizim öyle adlandırmamızdan ötürü o isimdir. Dolayısıyla bir kalem neden kalemdir sorusunun cevabı, ona kalem dediğimiz için onun kalem olduğudur. Şeyleri adlandırma hususunda doğan düşünsel ad koyma meselesi, duygusuzluğun barındığı alternatifin göstergelerinden biridir. Nitekim zihin, dil ve gerçeklik –toplumun oluşumu- arasındaki bağıntıyı inceleyen John R. Searle (2006: 130) benzer şekilde maddelere -cansız- yüklediğimiz atıfların inanç duygusunda uzlaşmaktan ötürü geldiğini iddia eder. Ona göre bir kâğıt parçasını para yapan ve onu para olarak algılamamızı sağlayan şey, onun para olduğuna inanılması ve “paranın para olduğuna inanılmasına inanılması”na kadar sonsuz gerilemeye kadar gidecek olan inançtaki uzlaşma yahut Wittgenstein’daki ortak kabullerdir. Böylece alış-veriş esnasında mübadele değeri olarak kullanılması işlevine sahip olan bir kâğıt parçasının “para” olarak adlandırılması onun gerçekte para olduğu anlamına gelmemektedir. Sadece onun para olduğu varsayımında uzlaşıldığı hususu bir gerçekliği yansıtmaktadır. Zira aynı

işleve sahip olan o kâğıt parçasına “kalem” kelimesi atfedilseydi günümüzde para yerine kalem imlemesi kullanılmış olacaktı. Yaratılan imgelerin sonsuzluğu –burada imgeleri temsil eden şey düşünce- herhangi bir bağlamın içinde rastgeleliğin beraberinde getirmiş olduğu güçle sınırlandırılarak sanki tek bir olasılık varmış yanılgısına hapsolmaktadır. Oysa her iki örnekte de görüldüğü üzere, herhangi bir şeyin varlığıyla karşılaşıldığında o varlık tek bir şey değildir, onun her şey olma ihtimali vardır. Ancak onun tek bir şey olma olasılığını sabitleyen -rastgelelik- şey devreye girdiğinde o şey, şu an olduğu şey olmaktadır.

Şeylere verilen ortak anlamda uzlaşma meselesi esasında sembol denilen toplumsal arenada görünen maddelerin (nesne) kendiliğine veya varlığına içkindir. Zira herhangi bir varlığa dayalı anlamın zuhur etmesi için ortak bir dile (Mead, 2021: 27) gereksinim vardır. Bu dil, toplum içinde herkesin bir şeye baktığında bakılan şeyden aynı anlamın çıkarıldığı mutlak dildir. Mutlak anlamın kendisine yer edinmesi ise bireyler arasında cereyan eden soyut etkileşim biçimi olan düşünceden başka bir şey değildir. Buradaki düşünce mefhumu, rasyonelliği temsil eden veya akılsal olanın bir ürünü değil, aksine ilksel (beynin algılama sistemi yardımıyla dışarıda olan ve yeniden yaratılan simgeseli yaşam biçimi haline getiren ve devam ettiren, maddeselde kalan “ilkelik”) olgunun göstergesi olarak kullanılmaktadır. Başka bir deyişle, düşünülen şey, üzerine muhakeme yapılmadan görünenden “rastgele” biçimde çıkarılan anlamı ifade etmektedir. Nitekim Pierre Bourdieu’nun (2021: 38) “keyfiyet” kavramıyla benzerlik göstermektedir. Ona göre “keyfiyet”, herhangi bir şeyin sosyal bağlamına binaen başka alternatiflerin olmasına rağmen olduğu şey halinde var olmasıdır. Muhtelif olasılıklar arasından birinin o zamanki sosyal koşullara göre galip gelerek zuhur etmesi ve bir anlam üstlenmesidir. Bu bağlamda düşünce denilen şey, söz konusu bu teze göre, görünenin (temelde sembol olan şey fakat toplumsallaşma aracılığıyla “olağan”laşmış kabulleri yansıtan anlamlar ya da sosyal olgular) gören (birey) aracılığıyla görüleni (seçilen anlamı) yansıtmaktadır.

Düşüncenin tek mutlak biçimde zuhur etmesinin ilk koşulu olan madde (nesne) görenin donanımına (biyolojik ve psikolojik) ve etkileşimine (sosyolojik) bağlı bir anlama sahiptir. Zira bir bireyin düşünmesini sağlayan şey, durduğu yerde mantık yahut akıl yürütmesi değil –ki bunu hiçbir veriye sahip olmayan beyin yapamaz- gördükleri üzerine kıyas yapmasıdır (Rousseau, 2019: 27). Bireylerin muhtelif görüntülere sahip olabilmesi ise onların toplumsal arenada etkileşim içerisinde olmaları zorunluluğunu getirir. Ancak böylece herhangi bir düşüncenin zuhur edebileceği hususunu savunan Mannheim’a göre (2004: 29), düşünce teorisinin değil pratiğin ürünüdür. Başka bir deyişle düşünce, salt beyin aracılığıyla kendiliğinden gerçekleştirilebilen bir şey değildir, dışarıda bulunan dünyadan alımlanan verilerle etkileşim esnasında türeyen bir varlıktır. Dolayısıyla mantık yürütme veya akıllı davranma gibi genellikle beynin üst düzey işleme fonksiyonlarından biriymiş gibi algılanan eylemler, esasında bir önceki bölümle bağıntılı olarak ilkin görünen madde (nesne) ve onunla girilen etkileşimden doğan duygu/duygusuzluk (duygusuzluk da bir duygudur) alternatiflerine binaen zuhur eden düşünme eyleminden ibarettir. Özetle açıklamak gerektiğinde, madde ve maddelerin etkileşimi, duygu tabanlı etki-tepki aracılığıyla ortak anlam üreterek bir sembol yaratır. Bu sembol düşünce varlığı görünümünde ötekilere aktararak nesnelleşir ve toplumsal gerçeklik denen veya toplumsal denilen arenayı yaratır.

Görüntüler ile bağlantılı olan düşüncenin, saf biçimde ilkin henüz anlama bulaşmamış haliyle var olan maddenin önceliğine yahut ilk durumuna bakılması gerekliliği ile nasıl zuhur ettiği daha rahat anlaşılacaktır. Zira kendisi her ne olursa olsun fiziksel bir varlığa sahip olan her şey ancak onu ortaklaşa aynı şey olarak görenler tarafından bir şey anlamına gelerek simge yahut işaret göstergesine sahip olmaktadır (Schütz, 2020: 27). Başka bir deyişle, fiziksel bir varlığın (madde/nesne) ilk hali ve onunla etkileşime girilip ona herhangi bir anlam atfedilmesinden sonraki hali karşılaştırıldığında toplumsal gerçekliğin nasıl öznel anlamlardan nesnel anlamlara doğru ilerleyen süreçte yaratıldığı daha net anlaşılacaktır (Berger ve Luckmann, 2020: 1). Etkileşim aracılığıyla ilk haliyle kalmayan maddenin muhtelif anlamlara bürünmesinin nedeni tarih boyunca anlam yaratma ve yaratılan bu anlamın bilincine sahip olma kapasitesini bünyesinde barındıran bireylerin ürettikleri ortak

sembolizm veya dildir. Nitekim Erich Fromm'a göre görünürde her ne kadar farklılaşan bir dil çeşitliliği olsa da tarih boyunca sadece tek bir ortak dil vardır, o da sembol dilidir. Onu önemli kılan şey, yansıttığı anlam ve çağrışımdır, sembol içinde neyi sembolize -düşünce- ettiğidir (Fromm, 1992: 18). Yukarıda yirmi yedinci dipnotta açıklanan örneklerde görüldüğü üzere madde halinde görünüm bulan varlıkların ilk halleriyle –onlarla etkileşime girilmeden önceki saf halleri- etkileşim sonrasındaki halleri arasındaki farkın sembol dili olduğu aşikârdır. Zira bireyler hem dünyada olan maddeler ve bu maddelerin etkileşiminden doğan sonuçlar doğrultusunda çıkardıkları anlamlar ekseninde bilişsel gereçlere -düşüncenin doğuşu- sahip olup onları kullanırlar (Nisbett, 2015: 14) hem de onları sosyalleşme aracılığıyla nesnelleştirirler (Mannheim, 2017: 87). Böylece son haliyle yayılan maddeler yahut nesneler birer sembol halinde ortak kabul biçimde gerçeklik kazanarak varlıklarını devam ettirirler.

Kendiliğinden var olan maddelerin veya daha sonradan üretilen aletlerin başlangıçta bir anlamlarının olmadığı ancak işlevlerinin bulunup ona göre onlardan yararlanıldığı hususundan hareketle söz konusu maddelerin anlam kazanmasını sağlayan şeylerin sonradan yaratıldığı akıl yürütmesi görünüm kazanacaktır. Dolayısıyla maddelerin yansıtmış olduğu göstergeler bireysel bilinç aracılığıyla ötekiyle olan etkileşimden zuhur eder ve böylece var olan maddeye anlam atfında bulunulmuş olur. Bu bireylerde görünüm kazanan bilinç ise yine toplumsal arenada rol almakla meydana gelmektedir (Voloşinov, 2001: 51). Nitekim tek bir varlığın gerçeklik arenasında gerek coğrafi konum gerekse de kültürel çeşitliliğin etkisinden ötürü sabit birer gerçekliği, anlamı veya sembolizmi yansıtmadığını yaşanan dünya içerisinde pek çok örnek vasıtasıyla görmek mümkündür. Sözgelimi güneş varlığı üzerine düşünüldüğünde, güneş olarak adlandırılan maddeye bakıldığında esasında insanların aklına hiçbir şeyin gelmemesi gerekirken zamansal olarak yaşanan toplumsal deneyimlerin toplamından gelen bilgilerden hareketle güneşin ne olduğuna dair çoğunluğun zihninde muhtelif düşünceler bulunacak veya güneş denildiği zaman herhangi bir şeyi imleyen, sembolize eden bir görünüm zihinlerde canlanacaktır. Ancak esasında güneş, her şey ve herkes için aynı şey değildir. Zira kutup bölgelerinde varlık gösteren güneş ile kurak bölgelerde zuhur eden güneş aynı

anlama gelmemektedir. Her ne kadar işlevi -ısıtmak- aynı olsa da söz konusu bölgelerdeki coğrafi koşullara binaen güneşin geldiği anlam bir olmamaktadır. Kutup bölgesinde yaşayan bir canlı için güneş olumlu, ısıtıcı görevi gören bir madde iken kurak bölgede yaşayan bir canlı için olumsuz ve kavurucu bir maddeye işaret edebilmektedir (Fromm, 1992: 33). Dolayısıyla bir maddeye anlam yükleyen şey onun işlevi değil –çünkü işlev her yerde aynıdır- onun ne’liğine dair olan gerek çevresel, gerek fizyolojik, gerek biyolojik, gerekse de kültürel deneyimlerden zuhur eden düşüncelerdir, sembollerdir. Herhangi bir fenomenin –biz burada madde ya da nesne de diyebiliriz, zira bu tezin temelini dayandığı düşünde canlı cansız ve etkileşim gibi her şeyin nesne olduğu düşüncesi- ne olduğunu tanımlayan iki şeyin, o fenomenin nedensel ve işlevsel görünümü olduğu iddia eden Mannheim’a göre (2017: 103) bu iki görünüm fenomenin ne olduğuna yönelik görüşleri tamamlar niteliktedir. Herhangi bir şeyin açıklanması yapılırken yararlanılan bu nedensel ve işlevsel görünüm arasından en önemli ve gerçeklik denilen olguyu sembolizm ekseninde yaratanı nedensel görünümün bizzat kendisidir. Zira işlevsel görünüm daha önceden verili ve sabit iken nedensel görünümün verili olmayıp her an değişebilecek potansiyele sahip bir değişkendir.

2.2.3. Dışarıya Aktarılan: Söylem

Yaptığı çalışmaların çoğunluğunu esasında söyleme dayandıran Michel Foucault’nun analizlerinde gerek özelde gerekse de toplumsal denilen genel olgunun inşa sürecinde kullanılan temel araçlardan birinin söylem yahut dil olduğunu görebilmek mümkündür. Zira hem özeli yansıtan özne yaratımında hem de özne aracılığıyla varlık kazandırılan toplumsal ve ona ait olan organların (tüm sosyolojik kurumlar) mevcudiyete gelmesinde yönlendirme ve akabinde yönetme aracı olarak yahut her ikisinin aynı anda veya sıra değiştirerek kullanılması hususu dikkat çekmektedir. Nitekim Foucault “*Kelimeler ve Şeyler*” (2001: 70) adlı yapıtında “Dil, bir anlama sahip olduğu için olduğu şey değildir.” ifadesini söyleme dökerek dilin kendiliğinden değil aksine atfedilen bir anlama sahip olduğu meselesine vurgu yapmaktadır. Buradaki söz konusu atfedilen anlam, daha önceden açıklandığı üzere, etkileşim esnasında doğan rastgele seçilen sonsuz olasılıklardan biridir. Dilin

yansıtmış olduğu ne'lik (dilin ne olduğu, dil felsefesi) ve onun hangi olgular üzerinde etkisi olup hangi olgular tarafından nasıl etkilendiği meselelerini kendisine sorun edinen dil sosyolojisi teorilerine bakıldığında dil yahut söylem aracılığıyla yansıtılan anlam onu yaratanlardan bağımsız birer gerçeklik taşımamaktadır. Zira etkileşim esnasında gösteren ve gösterilen ilişkisinin rastgeleliği ile sembol biçiminde zuhur eden göstergenin öteki göstergelerle olan konumuna (görelilik) binaen hakikatte mutlak bir anlamın yahut dilin içinde bulunan ve yansıtmak istenen anlamın dışavurumu olarak kelimelerin tek bir ve kendiliğine içkin bir anlamı bulunmamaktadır (Yılmaz, 2021: 59). Etkileşimin anlığı ve sonuçlarına göre şekillenebilen söylemin bu noktada insanlar arasındaki ideolojik diyalektiğin ürünü olduğu söylenebilir (Bal, 2016: 327). Bu ideoloji (düşünce bölümünde açıklandığı üzere) düşünceden bağımsız, dolayısıyla düşüncenin oluşum sürecinden bağımsız bir ortamda mayalanmamaktadır. Düşünceyi yaratan soyut sonsuz olasılıkları etkileşim esnasındaki duygu yahut hayatta kalma güdüsüne binaen doğan anlamların (seçilen-rastgele) maddi birer forma bürünerek varlık kazanma süreci, ideoloji denilen soyut inançsal anlamları beraberinde getirmektedir. Böylece anlamların inanç haline gelerek kabullenilmesi –içselleştirilmesi- sonucunda söz konusu toplum içinde bulunan herkesin yaratılan anlamı idame ettirmesine binaen bağımsız bir varlık arz eden ideoloji biçiminde mevcudiyet gösteren düşünceler yahut söylemler, karşılıklı olarak hem bireyler tarafından yaratılmakta hem de onların –bireylerin- oluşumunda yaratıcı rolünde yer almaktadır. Başka bir deyişle, söylem, bireyleri yarattığı gibi kendisi de bireyler tarafından yaratılmaktadır (Wodak'tan akt. Bal, 2016: 327).

Dilin onu yaratanların sosyal bağlamlarından -etkileşimdeki rastgelelik-kopuk bir gerçeklik olmadığını en iyi biçimde gösterecek olan açıklamalar odağı doğrudan dil sosyolojisi içinde gelişen teorilere yönlendirmektedir. Dil sosyolojisi alanında ilk çalışmaları gerçekleştiren Basil Bernstein, özellikle tabakalaşma ekseninde yapmış olduğu analizi sonucunda toplum içinde alt ve orta sınıfa mensup olan bireylerin konuşma dillerinde farklılık bulunduğunu iddia ederek bu iddiasına “Eksiklik Kuramı” adını vermiştir. Ona göre, alt sınıfa mensup bireyler orta sınıftakilere göre dili eksik konuşmaktadır. Başka bir deyişle, alt sınıftakiler ötekilere nazaran daha kısa cümleler kurmaktadır. Öte yandan belirgin olan bir diğer ayrım ise

dar-geniş kod farklılaşmasında görülmektedir. Sözelimi çocuk eğitme esnasında orta sınıfa ait bir ebeveyn çocuğunun yapmamasını istediği bir edim için onunla sözel iletişim kurarak ona geniş bir kelime dağarcığı kazandırırken alt sınıf ebeveyni çocuğuna yönlendirici kelimeler kullanmaktan ziyade doğrudan bedensel bir edimle çocuğunu yönlendirmektedir. Sözel ve sesli bir iletişim kurmanın aksine bedensel iletişim kuran alt sınıfa mensup olan ebeveyn böylece çocuğun kelime dağarcığına seslenmeyerek iletişimsel açıdan çocuğun dilsel öğrenimine ket vurmuş konumunda bulunmaktadır²⁸ (İmer, 1990: 30-31). Bernstein teorisinin devamında gözlemlerinden hareketle orta sınıf tabakasında bulunan çocukların soyut düşünme yeteneklerinin daha gelişmiş olduğunu ve alt sınıf tabakasında yer alan çocukların ise bu yeteneklerinin gelişmeyip esasında daha kısa ve kaba cümleler sarf ettiğini iddia eder²⁹ (Yılmaz, 2021: 45).

Her biri sınırla çevreli olan toplumlar salt tek dile sahipmiş gibi görünse de esasında her toplumun alt kültürleri kadar dillerin var olduğu hususu dikkate değerdir. Zira dil, etkileşimler aracılığıyla zuhur edip aktarılan bir olgudur ve dünya üzerinde bu kadar farklı iletişim dillerinin mevcudiyeti etkileşimler esnasındaki rastgeleliğin bir sonucudur. Nitekim rastgele bir yapıta sahip olmasaydı hem dilin doğuşunun (doğuştan güdüsel olarak gelen bir şey mi yoksa sonradan yaratılan bir şey mi olduğu tartışması) nasıl olduğu hem de tek bir dilin değil de dillerin var olduğu meseleleri günümüzde hala tartışılır vaziyette olmayacaktı. Bu bağlamda alt kültürler içinde bölünmüş vaziyette bulunan her birey dilin işleyiş mekanizmasında önemli bir rol oynamaktadır. Dilin işleyebilmesinin bireylerin varlığına bağlı olmasına binaen her dil, her bireyin zihninde bulunan kelime dağarcığı (bunun

²⁸ Bernstein'ın söz konusu bu kanıya vardığı örnek olay cam eşyalar satan bir dükkânda gerçekleşmektedir. Bu dükkânda her iki sınıfa mensup olan ebeveyn ve çocuklar bulunmaktadır. Çocukların ellerine aldıkları cam eşyalarını bırakmalarını isteyen ebeveynlerin davranış ve iletişim biçimleri incelenmiştir. Metinde de aktarıldığı üzere, üst sınıf üyesi olan ebeveyn yönlendirici ve öğretici kelimelerle çocuğun dilsel gelişimine aracı olan söylemlerde bulunurken alt sınıf üyesi ebeveyn sözel müdahale yerine bedensel müdahalede bulunmuştur.

²⁹ Söz konusu teori kendisini müzik sosyolojisi bağlamında günümüz örnekleriyle kısmen doğrulamaktadır. Zira günümüzde özellikle genç kuşak tarafından dinlenen Rap müziğinin içinde barındırdığı söylemlere bakıldığında cümlesi bulunmayan aktarımları görebilmek mümkündür. Sıralı kelimeler halinde söylenen söylemler çoğunlukla birbirinden kopuk, anlamsız ve argo ifadelerden oluşmaktadır. Nitekim ekseriyetle bu tarz müzikleri icra eden kişilerin gelmiş oldukları sosyal bağlamlar alt kültürleri temsil eden alt sınıflardır.

oluşumu bireyin gördüğü dünya kadardır), betimlenen şeyler ve anlatılmak istenenin aktarılması için onları birbirine bağlayan kurallar silsilesinden oluşmaktadır (Pinker, 2018: 93). İşleyiş mekanizmasında bulunan ilk faktör olan kelime dağarcığı, görünen dünyadan ibarettir. Zira Ludwig Wittgenstein'in (2013: 133) da ifade ettiği üzere dilin sınırları gördüğümüz dünyanın sınırları kadardır. Diğer bir deyişle, dile yahut sese gelen söylemler bireylerin karşılaştıkları ve dolayısıyla gördükleri sembollerden daha fazlası değildir. Zira olmayan herhangi bir şey ne tahayyül edilebilir ne de dile dökülebilir. Öte yandan dilin işleyiş mekanizmasının ilk faktörü konumunda yer alan kelimeleri meydana getiren şey ise daha önceki bölümlerde de aktarıldığı gibi nesne/madde varlığının bizzat kendisidir. Nesnelerin birbirleriyle karşılaşp etkileşim içinde hem birbirlerini şekillendirmeleri ve yeniden yaratmaları -birbirlerinin anlamsal konumuna göre görelilik- hem de yeni anlamlar türetmeleri esnasında oluşan sembollere tanımlama atfedilmesi girişimi dilin zuhur etmesine sebebiyet vermektedir. Nitekim şeyleri tanımlama ve imleme hususunu “*dil oyunları*” kavramsallaştırmasıyla açıklayan Wittgenstein (2019: 47) dünyayı görerek kurguladığımızı ve düşüncelerimizin esasında görüntülerden ibaret olup tüm bunların söze yansıdığını ifade etmektedir. Ona göre, etkileşim esnasında yahut sonrasında yarattığımız anlamları tanımlama veya açıklama girişiminde iki yol kullanırız; sözlü ve göstermeli imleme. Fakat iki yol arasında anlamın ne olduğunu kavrayabilmek için önemli bir fark bulunmaktadır. Zira sözlü açıklamalar bizi başka bir sözcük varlığına getireceği için bir bakıma aslında hiçbir yere götürmemiş olur³⁰. Öte yandan göstermeli açıklamalar ise anlam hakkında sözlü açıklamalara karşın net ve görülebilir bir şeyler ifade etmektedir³¹. Gösterme yoluyla açıklama esasında dünyanın yahut toplumsalın nasıl şekillenip meydana geldiğini gösteren bir

³⁰ Sözgelimi kitap varlığını bir başkasına açıklamaya çalışırken doğrudan o varlığı temsil eden maddeyi göstermekten ziyade onu sözel açıdan yine öteki kelimeler (sayfaları olan, içinde yazılar bulunan gibi kavramlarla) aracılığıyla açıklamaya çalışmak. Bu durum kitap varlığının tanımlamasını yaparken tanımlamanın yapıldığı kişiyi sayfa, yazı gibi öteki varlıkların da ne olduğu sorusuna yönlendirerek kişinin esasında kitabın ne olduğu fikrinden uzaklaşmasına vesile olmaktadır. Böylece bu tanımlama yolunda sonsuz gerileme durumu söz konusu olarak bireyi hem olan göstergenin anlamından uzaklaştırmakta hem de ilk göstergeye kadar gidemeyecek bir çıkmaza sürüklemektedir. Dolayısıyla girilen bu çıkmaz en nihayetinde bireyi içselleştirme, kabullenme yahut inanma/inanç olgusuna hapsederek olanın ne'liğini sembol anlamında kısıtlamasının kabulüne sevk etmekte ve akabinde varlığı tek bir anlama indirgemesine sebebiyet vermektedir.

³¹ Kitap örneğinden devam edildiğinde gösterme yoluyla tanımlama, herhangi birine kitabın ne olduğu açıklanırken doğrudan kitap denilen varlığın gösterilmesiyle gerçekleştirilmektedir.

harekettir. Zira insanların doğdukları andan itibaren kendi biyolojilerinin yahut güdülerinin onlara dayattığı ihtiyaçların yanı sıra çevrelerinde gördüklerini alımlayarak –taklit edip öğrenerek- ona göre davrandıkları ve görünenleri uyguladıkları meselesine tabi biçimde göstergesel toplumsallaşma aracılığıyla inşa edilen toplumsal yapıların mevcut olduğunu söylemek mümkündür. İlk olarak çocukluk döneminden başlayarak akabinde bireyin hayatı boyunca devam eden görerek öğrenme biçimi -gösterme yoluyla açıklama- Wittgenstein'daki dil oyunları mefhumu vasıtasıyla açıklanabilmektedir. Ona göre, çocukların kelimeleri öğrenme biçimleriyle birlikte dil oyunları olarak adlandırdığı durum yaşanmaya başlamaktadır. Herhangi bir varlık ile ilk defa karşılaşılacak çocuk o varlığın ne olduğunu ilkin isminin ona telaffuz ettirilmesiyle öğrenir. Bunun için varlığa atfedilen kelimenin anlamının söz konusu varlıkla özdeşleşmesi koşulu öncelenmiş olmalıdır. Sözgelimi toplumda bireyler arasında sarı kelimesinin ne olduğu herhangi bir sarı rengini taşıyan madde veyahut maddeler işaret edilerek onun sarı rengini taşıdığı aktarılır ve böylece sarı renginin neliği/ne-hangisi olduğu üzerinde uzlaşma gerçekleştirilmektedir. Başka bir örnekle -Wittgenstein'ın verdiği örnekle- birisine “manavdan altı elma getir” buyruğu verildiğinde o kişinin bu buyruğu yerine getirebilmesi için hem manav hem altı hem de elma kelimelerinin neyi yansıttığını bilmesi gerekmektedir. Wittgenstein (2019: 47) ise bu durumun gösterilerek öğrenildiğini iddia etmektedir. Nitekim buyrukta geçen kelimelerin ne olduğuna dair zihninde herhangi bir görüntü canlanmayan kişiye önce altı tane elma yazan kelimelerin olduğu bir kâğıt verilerek bu kâğıtla birlikte onun manava gitmesi istenir. Manava giden kişi kâğıdı manava gösterdiğinde manav elma yazısına benzeyen etiketi –burada da görme durumuna binaen bulma ediminin olduğuna dikkat edilmelidir- bulur ve kâğıtta yazan elma göstergesi kadar elmayı manava gelen kişiye verir. Böylece etkileşimde bulunan her taraf esasında görerek hareket etmekte ve düşünme eylemini gerçekleştirmektedir. Gördüğü göstergelerden neyin ne olduğunu öğrenen tüm kişilerin bu etkileşimi yaşadıkları sonra artık söz konusu maddelerin telaffuzları yapıldığında hangi göstergeye denk geldikleri zihinlerinde canlanmaya başlayacaktır. Bahsedilen bu senaryo çocukluk döneminden itibaren herkesin maruz kaldığı bir durum olmasından ötürü söz konusu mesele dilin yahut söylemlerin inşa edildikten sonra onların bireyleri inşa etmeye başladığının göstergelerinden birisidir.

Dilin toplumsal inşası ile toplumu inşa etmesi arasındaki ilişkinin temelleri gösterge ve göstergeler aracılığıyla düşünme iken onların zuhur etmesini sağlayan araçlar ise bireylerin/nesne bizzat kendileridir. Dil yahut söylem yaratma kapasitesine sahip olan bireyler güdusel anlamlarını³² nesnelere yansıtarak onlara adlandırdıktan sonra toplum içindeki ötekilere aktarma süreci başlamaktadır. Ancak bu süreç öncesinde, nesnelere anlam atfetme aşamasında bireylerin bürünmüş oldukları bir rol vardır. Bu rolü dil çalışmaları aracılığıyla “dil bilirkişisi” kavramını türeten Steven Pinker’ın görüşleriyle açıklamak yerinde olacaktır. Zira Pinker’a göre her toplumda o toplumun geçirdiği sosyal olaylara binaen dil üreticileri yahut dil bilirkişileri bulunmaktadır. Bu tarz kişiler, toplumun geri kalanları için söz konusu toplumun dilini en iyi ifade edecek, en doğru şekilde kullanılacak söylemleri yaratmaktadır. Sözgelimi bu kavramın türediği sosyal bağlam İngiltere’de Londra şehrinin mali ve siyasi açıdan gözde şehir haline gelmesiyle birlikte Londra dilinin önem kazanmaya başlaması olayıdır. Bir anda dikkatleri üzerine çeken Londra ve sahip olduğu lehçe öteki bölgelerde yaşayan insanlarda olumlu statü algısı yaratarak kendilerinin daha eğitilmiş ve kültürlü gözükmelemlerini sağlayacak bir araç haline gelmeye başlamıştır. Dolayısıyla Londra lehçesine sahip olan bireyler ve onların konuştukları dil, ötekiler için dil bilirkişi konumunda yerini almışlardır. Öte yandan insanların kendilerini eğitilmiş ve kültürlü gösterme istemine binaen yoğunlaştıkları Londra dilini öğrenme çabaları başka bir toplumsal olgunun doğmasına vesile olmuştur. Bu yeni durum, günümüzde pek çok toplumda hala devam eden etkili yahut güzel dil kullanma kılavuzlarından ibaret olan kitapların üretilerek satışa sunulmasıdır. Böylece söz konusu kitapları yazanlar ve konuya hâkim olan kişiler olarak dil bilirkişileri doğmuştur (Pinker, 2018: 422-423).

Dil bilirkişisi ile dili maddeler aracılığıyla imleyerek öğreten yahut aktaran - dil oyunları- kişi arasındaki benzerlikten ötürü esasında dili aktaran her bir kişinin birer dil bilirkişisi olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim çevresinde gördüklerinin dışına çıkamayan birey, gördüklerini aktarırken iktidar konumunda yer alarak öğrendiklerini toplum içinde yeni zuhur etmiş veya yeni karşılaştığı öteki

³² Burada vurgulanan şey, diğer bölümlerde aktarıldığı üzere etkileşim esnasında hayatta kalma güdüsünün –duygu ve duygusuzluk duygusuna binaen- söyleme dökülme ihtiyacıdır.

bireylere gösterdiğinde bilirkşi rolünde bulunmaktadır. Yetişkinler ve çocuklar arasındaki bu dile bağlı olan ilişki gerçekliğin söylem aracılığıyla nasıl birlikte inşa edildiğini ve dil bilirkşilerinin nasıl toplum bilirkşisini yansıttığını göstermektedir. Dil bilirkşisinde olduğu gibi toplum bilirkşileri de iktidar³³ ilişkilerine bağlıdır. Zira söz konusu Londra olayında dilin gözde haline gelmesi ekonomik çekim ile kültürel göstergelerin birleşiminin sonucunda zuhur etmiştir. Ekonomik ve kültürel iktidar üstünlüğü yahut çekim gücü dilin varlığına yansyarak dili manevi bir statü göstergesine dönüştürmüştür. Benzer biçimde toplumda da anlam veremeden yahut refleks haline gelmiş gibi görünen davranışlarımız toplum bilirkşilerine bağlıdır. Toplum bilirkşisi de dönem dönem değişebilen kültürel ve ekonomik iktidarı elinde bulundurmaktadır. Ya maddi ya manevi ya da her iki iktidarı aynı anda elinde bulunduran toplum bilirkşisi ve dolayısıyla dil bilirkşisi toplum üzerinde hâkimiyet kurmaktadır.

Manevi iktidarın bir türü olarak dil kullanımını yansıtan hitabet sanatı hem dil aracılığıyla hem de duyguları barındırmasından ötürü insanları etki altına alabilen en etkin araçtır. Zira bu hususun topluluklar üzerinde ne denli etkili olduğu geçmişten günümüze kadar pek çok alanda kendisini göstermektedir. Özellikle yönetici figürlerinin bulunduğu ortamlarda hitabet sanatının çekiciliği ve işlevselliği olay ve olguları kendi lehine yönelik manipüle edebilmektedir. Geçmişte gerek etkili kişiler olarak peygamberler gerekse günümüze kadar dönüşerek gelen yöneticiliği içinde barındıran siyasi iktidar öncülerinin kullanmış oldukları dil, hitabet, retorik yahut söylem duyguların çıktısı biçiminde kitleleri etkisi altına alarak kendisini bağımsızlaştırıp ayrı bir iktidar varlığı yaratmaktadır. Nitekim tarih boyunca peygamberler hitabetleri ile -bu hitabet söylemsel olarak hem duyguları hem de ilahi gücü içeriyor- çevrelerindeki söylem ve duygu vasıtasıyla yönlendirme gücüne sahip olmuştur. Öte yandan benzer biçimde ülke yöneticileri de aynı hikâyeden feyz almaktadır. Söylemin duygusal karakteri üzerinde incelemeler sunan Aristoteles'e göre (1995: 38) herhangi bir söylemin üç şekilde ötekileri etkileme kapasitesi vardır; söylem sahibinin karakteri, dinleyicinin ruhuna dokunarak onu istenilen yönde

³³ Buradaki iktidar, dil bilirkşisi ve toplum bilirkşisi için, statü iktidarındır.

hislere yönlendirme ve söylem sahibinin kelimelerinin dayandığı dayanak. Böylece Aristoteles esasında retorik aracılığıyla retorik ve inandırma meselesi arasındaki bağıntıyı ortaya koyarken bir yandan da söyleme içkin olan duygu etkeniyle birlikte söylemlerin nasıl iktidar konumuna gelerek bireyleri yarattığına dikkat çekmiştir.

İktidar olarak dilin insan yaratma hususu bireylerin gelişimsel süreçlerinden hareketle daha net anlaşılabilir. Nitekim toplumsal gerçekliğin nasıl yaratıldığını toplumsalın oluşum evreleriyle açıklamaya çalışan Berger ve Luckmann aynı zamanda bireylerin bu oluşum evrelerindeki rollerine de vurgu yapar. Esasında oluşum sürecinde özellikle dil üzerinden analizlerini yürüterek bireylerin varlık süreçlerindeki ilk konuşma evreleri olan çocukluk çağından itibaren açıklamalara başlarlar. İlk olarak toplumsalın önceden ötekiler tarafından kurgulanmış haliyle karşılaşan çocuk, duyduğu söylemlerin/dilin imlemiş olduğu herhangi bir nesneye içkin olduğunu ve dolayısıyla onun bireyler aracılığıyla ortaklaşa karar verilip üzerinde uzlaşılan bir şey olmadığını düşünür. Böylece ona karşı olarak bahsedilen şey, onun için bahsedilen anlamla özdeşleşmiş vaziyette zihin dünyasında yer alarak beraberinde söz konusu nesnenin olduğu/adlandırıldığı şey dışında başka bir şey olamayacağı algısı kendisine yer edinmektedir (Berger ve Luckmann, 2020: 88). Toplumdan duyarak zihinde imgeler deposu haline gelen dil, her ne kadar toplum içinde yeniden yaratılanı yansıtan çocuk için kendiliğindenmiş gibi bir algıyı oluşturmuş olsa da bireysel gelişim süreçlerinde çocukluktan sonraki evrelerdeki -gençlik, yetişkinlik, yaşlılık- algısı onun uzlaşılmış ve en nihayetinde birer sözleşmeden ibaret olduğu meselesine doğru değişim göstermektedir (Saussure'den akt. Chomsky, 2020: 31). Uzlaşma meselesinin bireylerin tekil kendiliklerinden değil aksine grup olarak bir araya geldikleri arenada etki-tepki meselesine binaen ortaya çıkan anlamlar olduğu ve bu anlamların ise sese yansiyarak dil denilen olguyu oluşturduğu (Mead, 2021: 50) savı beraberinde dilin nasıl yaratılıp hangi nesneye hangi adlandırmanın hangi kıstaslara göre konulduğu konusunun tartışılmasını meydana getirmektedir. Zira gerek bireyleri gerekse de bireylerin etkileşimlerinden doğan anlamların dahi birer nesne olup söz konusu nesnelerin de etki-tepki meselesinden ötürü eylem ve akabinde eylemlerin deneyim haline gelerek tipleştirilmesiyle adlandırılmaları serüveninin yaşanmakta ve böylece mevcut tüm

nesnelerin deneyim denilen olgunun kendisi olduğunu iddia eden düşünsel ve maddesel arenada örneklerle kanıtlayan hipotezler bulunmaktadır (Manzotti ve Parks, 2018: 146). Uzlaşılarak ortaklaşa yaratılmış olan dil, akabinde ötekilerin arasında iletişim aracı olmakta ve böylece aktarılan gösterge ile anlamın bireyleri etkilemesine veya şekillendirmesine izin vermektedir. Nitekim sözcüklerin/kelimelerin varlığından oluşan dilin toplumsal arenanın her alanında muhtelif biçimlerde mevcut olup her türlü bireysel etkileşimlerin kurulmasında önsel bir koşulu yansıtması bakımından aktarımın içindeki anlamlara binaen bireylerin hal ve hareketlerini yahut toplumsal gerçeklik olarak adlandırılan varlıkların kendilerini değiştirip dönüştürme kapasitesi bulunmaktadır. Gündelik hayatta sözgelimi sıradan konuşmalarda, iş alışverişleri esnasında etkileşimsel gerekliliklerde, birbirine yabancı olan ötekilerin denk gelmelerinde yahut her türlü düşünsel aktarımda kullanılan kelimeler ve dolayısıyla dil, toplumsal değişimin zuhur etmesinin en temel araçlarından biridir (Voloşinov, 2001: 61). Birbirine yönelik etki-tepki meselesinin doğmasına vesile olan dil, karşılıklı olarak bireyleri hem şekillendirmekte hem de taşıdığı anlamlar vasıtasının gücüne atfen bireyleri yönlendirerek yeniden yaratmaktadır. Dolayısıyla dil olarak adlandırılan iletişim aracı, başlı başına -toplumsal etkileşimin etkisiyle doğarak- iktidar halinde toplumsal gerçeklik arenasında mevcudiyetini devam ettirmektedir. Böylece bir kere oluştuktan sonra ardından kendisi bireyleri oluşturmaya başlamaktadır.

2.2.4. Söylem ile Duygu Arasında Bir Köprü: Beyin

Toplum inşasında ilk olması gerekenin dışarıda bulunan nesnenin mevcudiyeti olduğu ve akabinde söz konusu bu nesne ile etkileşime geçip etkileşime yansıyan duygunun ortaklaşa bir -rastgele- anlama büründürülerek yeni varlık oluşturulmasının vesile olmasına sebebiyet veren bir sürecin varlığı diğer bölümlerdeki tartışmalarda ortaya konulmuştu. Dışarıda olana (nesne) denk gelme adımının akabinde onu alımlama (duyma/duygu) adımıyla birlikte içeride bulunan hayatta kalma güdüsüne³⁴ binaen verilen tepki (etkiden sonra gelen tepki) yeni bir

³⁴ Bu güdü sadece bedensel varlığı yok olma tehlikesiyle tehdit eden olumsuz olaylarda kendisini korumak üzere var olan bir güdü değildir. Aksine sevinç, mutluluk, haz gibi olumlu hissiyatların zuhur etmesine vesile olan olaylarda da kendisini göstermektedir. Zira canlı bir varlık

tepkinin doğmasına ve böylece etki-tepki meselesinin döngüsel biçimde sonsuz biçimde akmasına neden olmaktadır. Karşılıklı etki-tepki hususundan meydana gelen anlamlar -tipleştirme- topluluk içinde ötekiler tarafından görülmeye başlayıp gerek görme gerek işitme vasıtasıyla öğrenilmeye başlamaktadır. Yaratılan herhangi bir tipleştirme, böylece alımla (duygu) ile aktarma (söylem) arasındaki aracı konumunda yer alan ve esasında biyolojik donanımlı sosyal bir organ olan beynin yardımıyla oluşturulmaktadır. Dahası tipleştirme için gerekli olan sosyal (etkileşim, yaratılan duygu, nesne) ve biyolojik (hissedilen duygu, güdü, alımlama ve dışarıya aktarma araçları olan organlar) malzemeler arasında her ikisini birleşik biçimde bünyesinde barındırmasından ötürü beyin, dışsal ve içsel arasında bir köprü görevi görerek hem toplum içindeki bireyin öteki bireyler gibi olmasını sağlamakta hem de aynı anlamların herkes tarafından aynı şekilde kabul edilmesinin nedeni konumunda yer almaktadır. Tüm bu süreci ve beynin toplumsalın oluşumunda yapısına içkin olan özellikler aracılığıyla nasıl rol aldığını anlamak üzere ilk olarak beynin nasıl bir yapıya sahip olduğunu incelemek gerekmektedir.

Beynin yapısını inceleyen muhtelif bilim insanlarının hem farklı coğrafyalarda yaşamalarından hem de değişim gösteren kurumsallaşmış ilgi alanlarının bilim çerçevesinde örgütlenmesinden ötürü beyin organı günümüze kadar pek çok biçimde muhtelif bölümlere ayrılarak (Gellatly ve Zarate, 2012: 38) incelemeye tabi tutulmuştur. Son dönemlerde her ne kadar lokalizasyoncu (beynin bölgelere ayrılarak bölgesel işlevlere göre incelenip görev atfedilmesi) ayrımın beyni anlamada işlevsel olmadığına yönelik ortaklaşa kanıya varılmış olsa da (Dehaene, 2018: 74) günümüze kadar hala devam eden biçimde muhtelif ayrımlara binaen açıklanmaktadır. İlk olarak evrimsel açıdan gelişim ve ortaya çıkış zamanlamasına tabi şekilde en genel ve esasında öteki ayrımları da kapsayan ilkel beyin -limbik sistem- ile evrimsel sürecin nirvanası olarak adlandırılan prefrontal korteks (Solms ve Turnbull, 2020: 32-33) ayrımından söz etmek mümkündür. Limbik sistem beynin en eski bölgesi olup birey ve onun bedeni için görmüş olduğu görev, hayatta kalma

olarak beden, salt kendisini kötü etkenlerden koruma ihtiyacında değil aynı zamanda varlığını devam ettirebilmek amacıyla olumlu ihtiyaçlarının da karşılanabilmesi için programlanan ve kendiliğinden veya toplumsal olarak bu ihtiyacı bireyin bilincine yahut bilinçaltına dayatan bir mekanizmaya sahiptir.

ve diğer güdülerin kontrol edilmesiyle alakalı bir bölgedir. Özellikle saldırganlık, öfke, kızma gibi sert duygularla bağlantılandırılan ve bilinçaltı ile bilinçdışının konumlandırıldığı mekân olarak limbik sistemin (Sayın, 2018: 84) duygulanım ve onları gösterme yahut dışarıya vurma, cinsel haz, öğrenme, bilinçaltına bağlı biçimde eş seçiminde rol alma gibi pek çok muhtelif işlevleri bulunmaktadır (Sayın, 2018: 105). Bilinçle özdeşleştirilen prefrontal korteks ise sonradan gelişmiş/evrimleşmiş ve insan kafatasının dar olmasına binaen kıvrımlı şekilde zuhur etmiştir (Solms ve Turnbull, 2020: 32). Limbik sistemden aldığı hissiyatlar ile karar verme sürecinde rol oynayan prefrontal korteks, beynin en farkındalık sahibi olan bölgesidir. Ancak söz konusu bu farkındalık öncelikle dış dünyadan algılananın limbik sistemde işlenmesi, depolanması ve ardından değerlendirilmek üzere beynin korteks bölgesine gönderilmesiyle mümkün hale gelmektedir (Canan ve Çift, 2017: 155). Dışarıdan alınanın öğrenilmesiyle deneyim haline gelmesi beyin içinde çeşitli senaryoların depolanmasına vesile olarak bireyin bir sonraki adımında yahut benzer bir olayla karşılaştığında verebileceği tepkinin düzenlenmesine ve seçilmesine yardımcı olmaktadır. Bu rolü birlikte icra eden limbik sistem ile prefrontal korteksin karşılıklı alışverişinin sonucunda gündelik hayatta vermiş olduğumuz tepkiler yahut kararlar doğmaktadır. Nitekim tepkilerin veya kararların her ne kadar yüzeysel biçimde duygusal ya da mantıklı olduğu üzerine yapılan vurgularla ayrımlaştırılması yaygın olsa da esasında karar denilen herhangi bir seçim bünyesinde her iki olasılığı -duygu ve mantık, diğer bir deyişle limbik sistem ve prefrontal korteksin etkisi- da bulundurmaktadır. İnsan beynine atfedilen akılcı ve akılcı olmayan dikotomisi beynin yapısı ve işlevselliğini kısıtlayan/sıkıştıran bir görüş olmak ile birlikte incelenen beyin çalışmaları aracılığıyla doğru bir sav olmadığı görüşü üzerinde hemfikir hale gelinmiştir. Gerçekte olan şey, beynin bağlama göre karar verip gerektiğinde sezgi gerektiğinde ise akıl aracılığıyla makul kararlar verebildiğidir (Lehrer, 2009: 14). Bu noktada dikkat edilmesi veya eklenmesi gereken husus her iki karar verme aracının -duygu ve akıl- kullanılmasının ortak bir geçmişe sahip olmasıdır. Zira en nihayetinde verilen kararlar, beyinde depolanan önceden öğrenerek deneyimlenmiş eski bilgi stokuna binaen şekillenmektedir. Söz konusu bilgi stoku konumunda yer alan faktör ise duygu inşasıyla deneyimlenmiş olgulardan başka bir değildir. Sözelimi ilk defa bir olayla karşı karşıya kalan birisi o an

hissetmiş -ki bu hissedilen duyguların kimi doğuştan kimi ise toplumsal bağlam içerisinde öğrenilen duygulardır- olduğu duyguya binen tepki verirken başka bir zamanda aynı olayla karşılaştığında geçmişte yaşamış olduğu sonuca yönelik bir karar vererek tepkide bulunur. İlkinde eylemlilik hali söz konusu iken ikincisinde deneyime bağlı olarak edilgenlik durumu ortaya çıkmaktadır. İlki doğrudan duygu sonucunda verilen bir hareketi yansıtırken ikincisinin doğrudan görünümü akıl dolaylı görünümü ise duygu olan bir hareketi temsil etmektedir. Böylece verilen örnekten yola çıkıldığında duygunun yeri geldiğinde doğrudan bir veri oluşturduğu yeri geldiğinde ise deneyimlenmiş/öğrenilmiş ve sonucunda akıl denilen bilgi stoku haline gelmiş versiyonundan bahsetmek mümkündür.

İç ve dış dünyayla ilişkisi bulunan beyin, her iki dünyadan beslenerek bedenin hayatta kalmasını koordine etmektedir. Bedenin içine, içinde olan sisteme vurgu yapan iç dünya ve bedenin dışında sosyal ortamı imleyen dış dünya arasındaki bağıntı sekteye uğradığı an bedensel yaşamda noksanlıklar -açlık, susuzluk, ölüm gibi- meydana gelmeye başlamaktadır (Solms ve Turnbull, 2020: 38-39) . Beden yahut canlıda zuhur eden bu problemler, bedenin ve dolayısıyla beynin öncelikli olarak sosyal ortamdan etkilendiği hususunun odak noktasına yerleştirilmesi gerekliliğini doğurmaktadır. Nitekim sosyal bir organ olan beyin veri işlemesi, algılaması ve pek çok verinin depolanması işlemlerini ancak herhangi bir ortamdan alacağı göstergelerle yerine getirebilmektedir. Zira herhangi bir uyarın ile karşı karşıya kalmayan bir beynin bilebileceği veya hafızasına depolayacağı hiçbir şey bulunmamaktadır. Dolayısıyla beynin herhangi bir nesneyle karşılaştıktan sonra algılaması işlevi en küçük sosyal çevre olan aileden en büyüğü olan muhtelif toplumlara doğru genişleyen sosyal dünyanın –aile, arkadaş çevresi, geçici veya kalıcı topluluklar, kültür, çeşitli toplumlar ve onlara mensup bireylerle karşılaşma-varlığına tabidir (Canan ve Çift, 2017: 54). Sosyal dünyanın varlığının dayatıcılığına binaen beynin düşünsel gücünü temsil eden prefrontal korteks bölgesinin gelişiminin ortaya çıktığını savunan sosyal zekâ teorisine göre, beyin dışsal çevrede karşılaştığı sorunlar –özellikle ilk defa karşılaştığı olaylar- aracılığıyla evrimleşmiştir (Gellatly ve Zarate, 2012: 162). Beyin karşılaştığı problemlere farklı tepkiler vererek hem yapılan eylemin deneyim haline gelerek hafızada depolanmasına vesile olmakta hem

de sosyal çevrede var olan nesneleri kıyas aracılığıyla deneyimde konumlandırarak bir sonraki karşılaştığı benzer yahut farklı olaylarda depodan hatırladığı veya hissettiği öğrenilmiş deneyimlerle tepki vermeye hazır hale gelmektedir.

Günümüzde bireylerin davranışlarının arka planında her ne kadar akıl, zekâ, mantık gibi esasında üstü kapalı biçimde prefrontal kortekse atıf veren bir olgunun bulunduğu söylenilse/düşünülse de davranışların çoğunluğu limbik sistem tarafından desteklenmektedir. Başka bir deyişle, prefrontal korteksin davranışlardaki etkisi limbik sisteme göre daha az olmak ile birlikte ekseriyetle bireylerin etkileşim sahnesinde nadiren başrolde bulunmaktadır (Dehaene, 2018: 107). Zira dışarıdaki veriyi öncelikle öğrenme ve alımlama işlevini bünyesinde barındıran limbik sistemin sürekli tekrar eden olaylarla karşılaşmasına binaen dışarıda var olan mevcut olguları veya olayları sorgulamadan bağlamıyla birlikte öğrenip bir sonraki olayda söz konusu öğrenilmiş depoya başvurarak hareket ettiği bilinmektedir. Böylece dışarıdaki nesneyi algılayıp işleyen limbik sistem söz konusu verisini ekseriyetle prefrontal korteksi devreye katmadan diğer karşılaşacağı olaylarda kullanmaya başlamaktadır. Nitekim bu hususun en büyük kanıtı gündelik hayatta refleks yahut alışkanlık olarak adlandırdığımız birtakım edimleri gerçekleştirdiğimizde farkında olmadan yaptığımızı ileri sürdüğümüz nedensel açıklamalarda görünmektedir. Esasında farkında olmadan veya alışkanlık olduğu için yaptığımızı ileri sürdüğümüz herhangi bir edimin arka planında limbik sistem bulunmaktadır. Limbik sistem öğrenmiş olduğu verilerle veya görüntülerle hayatta kalma güdüsüne yarayacak biçimde hareket ederken -gündelik hayattaki çoğu edimimizin arka planında yatan neden- prefrontal korteks kendisini daha çok üst işlemleri gerektiren hususlarda belli etmektedir. Dışarıdan gelen bilgileri limbik sistemden aldıktan sonra onları düzenleyen, sorgulayan, yeniden üretme kapasitesine sahip olan, eyleyeceği eylemi gerçekleştirmeden önce öteki çeşitli senaryoları imleyen bilgilerle kıyaslayarak bir karar veren kısım olan prefrontal korteks, alt yapı olarak nitelendirebileceğimiz limbik sistemin üst yapısıdır (Solms ve Turnbull, 2020: 48). Tıpkı Marx'ın toplumsalı açıklama araçları olan alt yapı-üst yapı teorisinde olduğu gibi beynin yapısını da söz konusu bu teoriye benzetmek mümkündür. Alt yapı nasıl ki üst yapıda bulunan kurumların zuhur etmesinde önemli bir faktör iken beyin içinde

duyguların ve öğrenme özelliğinin bulunduğu alt yapı olan limbik sistem de üst yapının çıktıları olan kıyas, düşünme, senaryo değiştirme, sorgulama, planlama, düzenleme gibi harekete veya eyleme yön veren olguların görünüm kazanmasına sebebiyet veren prefrontal korteksin işlevini yerine getirmesinde önemli bir aracı faktör olarak rol oynamaktadır.

Beynin bu iki bölgesi arasındaki iletişim ve işlevsel açıdan görevleri düşünüldüğünde bireylerin eylemlerinde bilinçlilik halinin mi yoksa bilinçsizlik halinin mi baskın olduğu tartışması mesele haline gelmektedir. Bu mesele ise doğrudan bilinç varlığı veya mefhumunun ne olduğuna dair incelemelerin ve açıklamaların izinden gitmeyi gerektirmektedir. Bilincin beyindeki kimyasal maddelerin tepkimesinden mi yoksa daha soyut biçimde manevi bir oluşum mu olduğu hizipleşmesi üzerinden şekillenen tartışmalar hususunda son dönemlerde beyin çalışmaları aracılığıyla ortak bir kanıya varılmıştır. Beyinde bulunan kimyasal maddelerin yahut sinir hücrelerinin etkileşimiyle doğan bilinç, esasında söz konusu hücreleri harekete geçirecek olan uyaranlara bağlıdır. Bu uyaranlar ise toplumsal arenada başımıza gelen olay ve olgulardan başka bir şey değildir (Solms ve Turnbull, 2020: 31). Dışarıdan algılanan ile şekillenen bilinç, beynin en üst fonksiyonel olgusudur. Zira ona erişim yahut bilinçli olma meselesi görüldüğü kadar kolay olmamak ile birlikte toplumsal içinde yaşayan bireylerin çoğunluğunun gündelik hareketlerinde varlığı gösteren bir husus değildir. Bilinçliliği farkındalık veya farkında olma hali olarak tanımlayan (Dehaene, 2018: 38) ve bilincin her eylemimizde bulunduğu abartılı varsayımını eleştirerek esasında yalnızca bilinçli bir şekilde düşündüğümüz veya aktardığımız fikirlerin bilincinde olduğumuzu ileri süren Dehaene, bilinç olgusunun nadiren gündelik hayattaki edimlerimizde var olup hareketlerimizin temel ittirici gücünün ise bilinçdışı –limbik sistem- olduğunu iddia etmektedir (Dehaene, 2018: 107). Nitekim bilincin prefrontal korteksle bağlantısının keşfedildiği tarihsel bir örnek olayda eğer bireylerin beynin üst kısımlarına –prefrontal korteksin bulunduğu kısım, ön alın lobu da denilir- herhangi bir darbe alması durumunda hal ve hareketlerinin nasıl değişebileceğini görebilmek mümkündür. Phineas Gage adlı bir hastanın tren istasyonunda çalışırken elindeki aletin patlamasını takiben söz konusu aletin Gage’in çene kemiğinden girerek yukarı

doğru ön alın lobundan geçip kafatasının dışarı çıkmasıyla sonuçlanan kazasında hasar gören korteksine binaen karakterinin nasıl değiştiği verisi doktorların dikkatini çekmiştir. Önceden saygılı ve güzel konuşma biçimine sahip olan Gage, kazadan sonra doktorların aktarımıyla saygısız biri olmaya, kaba küfürleri hoşgörüyü karşılamaya başlayarak –ki önceden böyle değilmiş- seçenekler arasında karar veremeyip yaptığı planlara uyamayan, kimseye minnet etmeyen ve hayvansal güdüleriyle entelektüel yetenekleri arasında kopukluk meydana gelen birisi olmaya başlamıştır (Solms ve Turnbull, 2020: 24). Örnek vakadan anlaşılacağı üzere beynin üst yapısını temsil eden korteksin varlığı ve işler halde bulunması bireylerin eylemleri üzerinde kontrol edici ve düzenleyici bir görevde yer alırken söz konusu bölgenin yoksunluğu bireyin hareket kapasitesini tamamen limbik sisteme bırakmaktadır. Gündelik hayatta her olayda salt limbik sistem aracılığıyla hareket ettiğimiz görüşüyle bu olay çelişiyor gibi görünse de dikkatle incelendiğinde birbirini tamamlayan hususlar olduğu anlaşılacaktır. Zira korteks devre dışı kaldığında –ki gündelik hayatta da sıradan olaylardaki öğrenmeye dayalı ve dolayısıyla alışkanlık haline gelmiş eylemlerimizde aktif değildir- birey limbik sistemin donanımıyla öğrenmiş olduğu edimleri sergilemektedir. Sözgelimi bir gün döngüsü içinde çoğu birey ekseriyetle sabah uyanır, işe veya okula gitmek için hazırlanır, gidene kadar her gün tekrarladığı hadiseleri gerçekleştirir ve benzer biçimde bir önceki günün söylemlerinde bulunur, aksi yaşanmadığı takdirde benzer duygulanımlar içerisinde günü devam ettirir ve en nihayetinde gününü sonlandırırken yine çoğunluktan - buradaki çoğunluk bireyin en çok vakit geçirdiği ortama binaen gelişen yaşam tarzını idame ettiren kişileri yansıtmaktadır- öğrendiği biçimde edimler sergileyerek salt limbik sistemde muhafaza edilen bilgilerle hareket etmektedir. Gün içinde yaşananlar örneğini daha spesifik bir hal üzerinden açıklamak gerekirse “günaydın, iyi çalışmalar, iyi akşamlar, iyi günler, nasılsınız, merhaba, iyi geceler, kolay gelsin” gibi gün içinde neler yapıldığına atıf veren durumlarda kullanılan bu tarz kelimeler stoklanmış ve söz konusu herhangi bir bağlamda söylenilmesinden ötürü bağlamıyla birlikte öğrenilmiş söylemler olarak icra edilmektedir. Öte yandan yoğun hissiyatların yaşandığı anlarda verilen mutluluk, üzüntü, öfke, kızgınlık, şaşkınlık veya sevgi gibi tepkileri belli eden dışavurumlar da benzer şekilde limbik sistemde kaydedilen öğrenilmiş deneyimlerden zuhur etmektedir. Özellikle bu durum tez

konusu bağlamında bir örnekle detaylandırıldığında mutlu veya öfkeli olduğu anlarda küfreden birisine denk gelen yahut bu tarz bir ortamda büyüyen bir kişinin mutlu olduğu ya da öfkeli olduğu esnada küfür etmesi durumu muhtemeldir. Zira kişi salt küfretmeyi değil nerede veya hangi koşullarda -hangi olay ve hislerin dışavurumunda- küfredildiğini de öğrenmektedir. İleride daha detaylı biçimde aktarılabilecek olan her duygu durumuna veya bağlama göre kullanılan küfür etme olgusu limbik sistemin öğrenme kapasitesinden ve bu durumun değişmemesi ise -küfretmeme- prefrontal korteksin gündelik edimlerimizde aktif olmamasından kaynaklanmaktadır. Dahası bir kere bu döngünün içerisine giren bireyi -limbik sistemin öğrendiği tepki ve deneyimleri- ve onun hareketlerini değiştirip dönüştürmek zor bir durumdur.

Limbik sistemin hareketler üzerindeki etkisinin en temel nedeni duygularla bezenmiş olmasıdır. Birey hayatta kalma güdüsüne bağlı olarak dışarıdan deneyimlediği herhangi bir duruma -daha önceden açıklandığı üzere- faydalı ya da zararlı tanımlaması biçiminde değer yargısı atfettiği (bu değer atfetme işlemini korteks aracılığıyla yapar) andan itibaren -atfetme beraberinde kalıcı düşünceyi veya başka bir deyişle inancı getirmektedir- limbik sistemin yönlendiriciliği ve kontrolü altına girmektedir. Dolayısıyla herhangi bir olay karşısında önceden kalıplaşmış ya da tipleştirilmiş şekilde öğrenilmiş bir husus olduğunda birey limbik sisteminin inancı doğrultusunda hareket ederek prefrontal korteksi tabiri yerindeyse duyumsamamaktadır (Karaismailoğlu, 2017: 173). Öte yandan hareketlerimizin bilinci konumunda yer alan limbik sistemin de bir bilinci bulunmaktadır. Bu bilinç Damasio'nun ileri sürmüş olduğu ancak esasında prefrontal korteksi imleyen "genişletilmiş bilinç" mefhumudur. Damasio'ya göre beynin iki bilinci vardır; çekirdek bilinç ve genişletilmiş bilinç. Çekirdek bilinç ilksel bilinç denilen şey iken genişletilmiş bilinç ise ikincil ya da düşünümsel bilinçtir. Çekirdek bilinç anlık tepkilerin verilmesinden sorumlu iken genişletilmiş bilinç çekirdek bilincin bilincidir ve insanı hayvandan ayıran yüksek bilişsel fonksiyonu imlemektedir (Damasio'dan akt. Solms ve Turnbull, 2020: 101). Dolayısıyla ancak bilincinin -çekirdek bilinç yahut limbik sistem- bilincinin farkında olan birey -genişletilmiş bilinç yahut

prefrontal korteks- hareketlerinde edimden -öğrenilmiş- eyleme -özgür eylem- geçebilir³⁵.

Bilincin oluşumunun dışsal çevreyle girilen etkileşimden zuhur etmesine binaen beynin esasında salt genetik -biyolojik- değil sosyal çevreyi ve kültürü içinde barındıran “epigenetik” bir yapıya sahip olduğu bilinmektedir (Ricoeur ve Charigeux, 2013: 14). Bireyin yaşamış olduğu sosyal bağlam ve bu bağlam içerisinde üretilen anlamlar onun olguları öğrenmesine vesile olarak gördüğü gibi davranmasına sebebiyet vermektedir. Nitekim duygu sosyolojisinin ileri sürdüğü iki görüşten biri olan duyguların toplumsal olarak üretildiği yahut öğretildiği hususu bu noktada ciddi bir öneme sahiptir. Zira bireylerin karşılıklı etkileşiminden (etki-tepki) doğan duygular ve akabinde zuhur eden anlamlar herhangi bir topluluk içinde ötekiler tarafından görülerek öğrenilmektedir. Başka bir deyişle, bağlam içerisinde bireylerin karşılıklı olarak hayatta kalma güdülerine binaen verdikleri tepkiler yeni bir anlam üretmekte ve bu üretim ötekiler tarafından tekrarlanarak tipleştirilerek mevcudiyet kazanmaktadır. Anlamın doğuşu duygu temelli olup nesnelleştiği an, birey denilen yetişkinin gelişme sürecinin ilki olan çocukluk (bebeklikte kendi başına hareket etme kapasitesi mümkün olmadığı için gelişim sürecinin ilk aşaması olarak çocukluk ele alınmıştır) döneminde çocuk olan birey çevresindekilerin olaylar karşısında vermiş oldukları tepkileri gördüklerinde sadece olayları değil beraberinde olaylara karşı verilen duyguları ve sonucunda zuhur eden anlamları da öğrenmektedir. Dolayısıyla çocuğun zihninde hangi olay karşısında hangi duygunun yansıtılacağı öğrenilmiş vaziyette konumlanmış olmaktadır. Sözgelimi daha önceden kendisine bir anlam atfedilmeden düşünüldüğünde bir hayvan olarak yılan sadece canlı bir varlık görünümünde bulunmaktadır. Ancak yılan ile girilen etkileşim sonucunda oluşan duygusal -örneğin yılanla karşılaşan birinin yılan tarafından ısırılması ve sonucunun ölüme kadar gitmesi deneyimi ya da başka bir senaryoda

³⁵ Burada ifade edilen özgür ve öğrenilmiş hareket ayrımı tezin önceki bölümlerinde aktarılmıştı. Öğrenilmiş hareket edilgenliği ve pasifliği imlerken özgür hareket ise eyleme kapasitesini imlemektedir. İlki limbik sistemiyle davranan bireyi yansıtırken ikincisi prefrontal kortekse göre davranan kişiyi yansıtmaktadır. Öte yandan birincisi bireylerin çoğunluğu gösteren bir olgu iken ikincisi nadir biçimde bireylerde zuhur etmektedir. Göstergesel toplumsallaşma teziyle bağlantılı biçimde görünenin uygulandığı toplumsal arenada ilk kategoriye giren bireyler göstergesel toplumsallaşmaya ait iken ikinci kategorideki bireyler ahlaki toplumsallaşma biçimine aittir.

yılanın ısırıldığı yerden zehrin alınması ile kişinin hayatta kalması- tepkimeden ötürü yılan artık değer yargısı atfedilen bir canlı türüne dönüşmektedir. Artık ötekiler tarafından -birisinin ısırığından ölmesinden dolayı- korkutucu bir canlı olarak mevcudiyetini sürdürmeye başlamaktadır. Fakat bu noktada dikkat edilmesi gereken husus, yılanın insan için korkutucu olmasına vesile olan şey insan açısından yılanın temsil ettiği anlam ve özellikle bu anlamın bilgisine sahip olmasıdır (Ricoeur ve Charigeux, 2013: 122). Böylece çocukluktan başlayan çevredeki nesneler hakkında öteki bireylerin edimleri aracılığıyla bilgi sahibi olma meselesi, her insanı çocukluk aracılığıyla birey haline getirmektedir. Buradaki çocukluk aracılığıyla kavramına yapılan vurgu, insan denilen canlının bebekken boş bir zihne sahip olup kendi bedeniyle kendi başına hareket etmeye başladığı çocukluk döneminden itibaren zihinsel kapasitesinin çevre aracılığıyla dolup ve esasından çocuk tarafından bakıldığında çevrenin taklit edilmesi (Canan ve Çift, 2017: 44) -ki taklit etme durumu insan denilen canlının yaşam süresinin her aşamasında geçerlidir- meselesidir. Hayat boyunca taklit edilen görülen davranışlar farkında olmadan limbik sistem aracılığıyla alışkanlık haline gelir ve böylece her ötekinin uygulamasıyla yeniden üretilerek tipleştirilir veya herhangi bir kalıba büründürülür (Berger ve Luckmann, 2020: 78).

Beynin limbik sistem ve prefrontal korteks ya da çekirdek bilinç ve genişletilmiş bilinç ayrımından başka pek çok yapısal olarak ayrımı daha bulunmaktadır. İşlevselliklerine veya lokalizasyoncu görev dağılımına göre beynin incelenmeye başladığı ilk tarihlerden günümüze kadar gelen muhtelif ayrımlar arasında beynin dört lobunun bulunduğu, sağ-sol beyin (Sayın, 2018: 71, 117) farklılaşması gibi esasında birbirine benzeyen ayrımların yanı sıra son dönem çalışmaları arasında dikkat çeken ve farklılık arz eden bir ayrım ortaya atılmıştır. Bu ayrım bedenin cinsiyetinden ziyade beynin bir cinsiyetinin bulunduğu iddiasında kendisini göstermektedir. Söz konusu ayrıma göre her beyin dişi veya erkek olarak bir cinsiyete sahiptir. Bir yandan bir kadının erkek veya dişi beyinli olması durumu varken öte yandan bir erkeğin de benzer şekilde erkek veya dişi beyinli olması durumu bulunmaktadır (Karaismailoğlu, 2017: 46). Dolayısıyla toplamda dört olasılığın herhangi bir toplumsal arenada mevcudiyet göstermesine karşılık olarak

beynin cinsiyetine göre bireylerin edimlerinde farklılık doğmaktadır. Özellikle beynin cinsiyeti daha anne karnındayken maruz kaldığı testosteron seviyesine göre farklılaşmaya başlamaktadır. Her ne kadar her bebeğin beyni anne karnında ilk sekiz haftada dişi beyne sahip olsa da akabinde gelişen süreçte erkek ve dişi bebeği etkileyen testosteron hormonu devreye girdiği andan itibaren hem bebeklerin beyinlerinin cinsiyeti değişmekte hem de beyinlerin gelişiminde farklılaşma zuhur etmektedir. Sözgelimi erkek bebeklerin erkek beyni gelişmeye başladığı an beyinlerindeki sol yarımküre yavaş gelişmeye başlamaktadır. Dil yetisinden sorumlu olma özelliği ile ön plana çıkan bu bölgenin yavaş gelişmesine binaen erkeklerin kadınlara göre daha geç dil öğrenmesi ve dili kullanma yetilerinde daha az başarılı olmalarının nedeni budur (Karaismailoğlu, 2017: 50). Testosteron hormonuna bağlı olarak bir diğer farklılık ise erkeklerin kadınlara göre daha çabuk öfkelenip daha büyük tepkiler vermeleridir. Zira amigdala erkeklerde kadınlara göre daha büyük vaziyette bulunmaktadır. Kadınlarda ise prefrontal korteks denilen ve bilinçle özdeşleştirilen bölgenin erkeklere göre daha büyük olduğu, söz konusu bu durum etkisiyle erkeklerin vermiş olduğu kararlarda mantıksızlık olgusunun kadınlara nazaran daha baskın olduğu ortaya çıkmıştır (Karaismailoğlu, 2017: 144, 179). Tüm bu beyin cinsiyeti ayrımı esasında günümüzde erkek ve kadın davranışlarının nedenlerini açıklamaya yeterli olan kanıtları sunmakla birlikte söz konusu bu tez özelinde küfür kullanımı meselesinde de kendisini göstermektedir. Nitekim erkeklerin küfür kullanımının daha fazla olduğu bilgisine atfen erkek beyninde amigdalanın büyüklüğü ile testosteronun etkisine binaen dil ve iletişimle alakalı olan sol yarımkürenin gelişiminin yavaş olması ve prefrontal korteksin kadınlara nazaran daha küçük olması erkek ve küfür kullanımı arasında nasıl bir ilişki olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Öte yandan günümüzde benzer şekilde kadınlar arasında da yaygınlık kazanan küfür kullanımı ise iki ihtimalden ötürü kaynaklanıyor olabilir; küfür kullanan kadınların erkek beynine sahip olması yahut kendiliklerini ötekinin gözü vasıtasıyla görerek sosyal öğrenme aracılığıyla söz konusu söylemleri devam ettirmeleridir. Tezin küfürle alakalı hem literatür bölümünde hem de nitel araştırma vasıtasıyla toplanan verilerin analiz edildiği bölümde bu mesele detaylı bir şekilde tartışılmaktadır.

Duygunun gerek hayatta kalma güdüsüne binaen her bireyin içinde konumlanması gerekse de toplumsal tarafından bireye öğretilmesine binaen şekillenen etkileşimsel hareketler anlamsal açıdan tipleştirilerek söylem vasıtasıyla ötekilere aktarılmaktadır. Böylece ötekilerin hem görüntü hem de söylemin etkisiyle birlikte söz konusu tipleştirilmiş anlamın devam ettirilmesine sebebiyet verdiği ve toplum üyeleri tarafından gerçekliğin sosyal biçimde nasıl inşa edildiği beynin araçsal kapasitesi aracılığıyla aşikâr biçimde ortaya konulmuş olmaktadır. Ancak bu hususta gerçekliğin dünya üzerinde tek değil muhtelif sayıda kültürlerle ve sosyal bağlama göre çeşitlendiği göz ardı edilmemelidir. Bu çeşitliliğin zuhur etmesinde rol alan iki husus -önceden açıklandığı üzere- olayların meydana gelmesine etki eden rastgelelik ve sembollerdir. Birey ve etkileşim aracılığıyla üretilen rastgelelik ve sembol meselesinin gerçekliğin inşasındaki rollerini anlamak için öncelikle bireyde zuhur ettirilen benliği akabinde ise bir benlik sahibi olarak her bireyin birbirleriyle etkileşimleri sonucunda doğan sosyal gerçekliği incelemek gerekmektedir.

2.3. Yaratılan Gerçeklik: Benliğin Sosyal İnşasından “Gerçekliğin Sosyal İnşa”sına

Benlik meselesi sosyologların inceleme alanlarına dâhil olmadan önce ekseriyetle biyolojik ve psikolojik bir olgu olarak değerlendirilmiştir. Özellikle Sigmund Freud ve onun meşhur tezinin sadece bir bölümünü teşkil eden kişilik yapısına içkin biçimde ego açıklaması ile özdeşleştirilen ve günümüzde Freud’un aktarımından bağımsız biçimde toplum üyeleri arasında “ego”ya atfedilen olumsuz anlama binaen benliğin içten gelen güdülerden kaynaklı olduğu düşüncesi, uzun süre hâkimiyetini kurmuştur. Dahası belli bir kesim tarafından benliğin psikolojik veya biyolojik bir yapının çıktısı olduğu düşüncesi hala devam ettirilmektedir. Ancak söz konusu savunuda -benliğin psikolojik ve biyolojik olduğu- göz ardı edilen husus, benliğin oluşum süreci ve onu etkileyen faktörlerdir. Zira benlik denilen olgu dil ile şekillendirilen/yaratılan ve insanı biyolojik bir bedenden toplumsal bir varlığa iktidar aracılığıyla –her türlü söylemi içeren anlamında iktidar ve her şey söylemdir anlamını taşıyan bir söylem göstergesi olarak söylem- dönüştüren bir araçtır (Mead, 2021: 20). Nitekim Sigmund Freud zihni oluşturan üç bileşenden bahsederken

esasinda aynı zamanda kişiliğin -sosyolojideki benlik- oluşumunu şekillendiren şeylerden de bahsetmektedir. Freud’a göre id, ego ve süper-ego zihni oluşturan temel etmenlerdir. İd, biyolojik donanımın içgüdülerini yansıtırken (Gibson, 2013: 16) süper-ego toplumu ve onun kurumlarının -din, eğitim, aile ve hepsine içkin biçimde ahlaki yargılar- kurallarını taşımaktadır. Ego ise her iki uç noktanın arasında yer alan ve gerçekliği görerek ikisinin isteklerini dengeli biçimde ayarlayıp yerine getirmeye çalışan “ben”dir (Sayın, 2018: 26). Başka bir deyişle id ilkel beyni, süper-ego toplumu ve ego ise esasında isteklerin düzenleyicisi konumunu temsil etmektedir.

Freud’a göre id, liboduyu barındıran bir karaktere sahip olmakla birlikte içgüdülerin bulunduğu bilinçdışını temsil eder. Toplu yaşama alanının kurallarını yansıtan süper-ego ise idealin peşindedir. İdeal olanı yakalama derdi bulunan süper-ego ile biyolojik varlık olarak bedene içkin olan güdülerini temsil eden id arasındaki dengeleyici eleman da ego olarak adlandırılan ve iradeyi çağrıştıran idare mekanizmasıdır (Gökalp, 2019: 87). Zihni ve dolayısıyla bilinci oluşturan tüm bu etmenler kendiliğinden var olmamakta aksine her biri sosyal çevre tarafından yönlendirilmektedir. Her ne kadar id içgüdülere vurgu yapan ve biyolojik dayatmanın tekeli taşıyan bir karaktere sahip olsa da kendi içinde barındırdığı içgüdüler de toplumsal aracılığıyla gönderilen uyaran tarafından yönlendirilerek etki altına alınabilmektedir. Zira zihinle bağlantılandırılan bu üç etmen birlikte bilincin oluşumunu sağlarken aynı zamanda içinde bilinçdışını barındıran id faktörü de tıpkı bilinç gibi toplumsal tarafından şekillendirilmektedir (Mannheim, 2017: 73). Bu mesele kendisini özellikle cinsellik alanında aşikâr biçimde göstermektedir. Sözgelimi günümüzde cinsel haz nesneleri başlığı altında bireylerin muhtelif biçimlerdeki fantezilerini yansıtan öğelerin, toplumun çeşitli kurumları tarafından üretilerek ekseriyetle kitle iletişim araçlarınca dolaşıma sokularak yeniden yaratıldığını söyleyebilmek mümkündür. Zira esasında cinsel haz nesneleri tıpkı cinsellikte olduğu gibi öğretilebilen bir şeydir. Bireylerin nelerden etkilenip etkilenmeyeceği gündelik hayatta çeşitli görsel, işitsel materyallerin ilettiği uyarıcılar ile şekillendirilmektedir. Birey kendisine aktarılan senaryolara aracılığıyla karşılaştığı ileti senaryosunda nasıl hissedeceğini de öğrenmektedir. Spesifik biçimde Marliyn Monroe’nun meşhur haline gelmiş fotoğrafındaki gülüşünün cinsel uyarıları

neden artırdığını sorgulayan Sayın (2018: 300), bireylere öyle yansıtıldığı için bireylerin söz konusu kişiden haz duyduğunu ileri sürmektedir. Benzer şekilde kadınların giydiği bazı çorapların veya jartiyerlerin nasıl oluyor da insan zihninde seksi bir şey olduğu algısı yaratarak bireylerin cinsel dürtülerini tetiklediğini soran yazar, söz konusu malzemelerin –çorap ve jartiyer- çeşitli kanallar, göstergeler³⁶ aracılığıyla kadınlarda güzel durduğu, erkeklere ise cinsel haz verdiği algısının empoze edildiğini ileri sürmektedir (Sayın, 2018: 301). Görüldüğü üzere öğretim iktidarı aracılığıyla aktarılmak istenen göstergelerin bireylerin bilincini ve bilinci meydana getiren araçları etkilemesiyle biyoloji yahut psikolojiye atfedilen anlamların esasında sosyolojik bir yapıdan zuhur ettiğini söylemek mümkün hale gelmektedir. Öncelikle bireyin bedensel/biyolojik donanımını etkisi altına alan toplumsal akabinde etkisi altına aldığı bireyler aracılığıyla kendisini yeniden yaratarak gerçekliği inşa ettirmektedir. Ancak bu noktada salt toplumun bireyi inşa ettiği yanılgısına kapılmamak gerekmektedir. Zira bahsedilen örnekte ilk bakışta her ne kadar cinselliğin sosyal araçlarla bireye dayatıldığı görünümü bulunsa da esasında pazarlanan cinsellik algısının üretimini gerçekleştirenlerin yine bireyler olduğu unutulmamalıdır. Söz konusu jartiyer yahut çorap üretimi ve bunların kadın bedeni üzerinde sergilenmesi hareketi önceden bahsedildiği üzere nesneler arasındaki etkileşimler aracılığıyla zuhur ettirilen rastgelelik ve sembollerle alakalı bir durumdur. Rastgele seçilen jartiyer varlığının oluşturulması ve akabinde jartiyerin kadın bedeni (sembolü) üzerinde çeşitli yardımcı araçlar vasıtasıyla sunulması ile yaratılan yeni anlam/lar (bu da bir sembol) tipleştirilerek nesnelleştirilmektedir. Nesnelleşen ve anlamsal açıdan soyut fakat varlıksal açıdan somut bir mevcudiyet kazandırılan bu yeni olgu toplum içinde onun kurumları aracılığıyla öteki bireylere aktararak gerçekliğin el birliğiyle kurulmasına vesile olmaktadır. En nihayetinde Berger ve Luckmann'ın (2020: 90) aktardığı gibi şu döngü söz konusu hale gelmektedir: “*Toplum insani bir üründür. Toplum nesnel bir gerçekliktir. İnsan sosyal bir üründür.*”

³⁶ Burada bahsedilen kanallar ve göstergeler, bireye her yerden ulaşabilecek olan uyaran araçlarını imlemektedir. Sözgelimi reklamlar, onların senaryoları, senaryoda kullanılan söylemler, beden dili, afişler, renkler, pornografi kültürü gibi pek çok göstergenin bireyin algısını şekillendirdiğini ifade etmektedir.

Bilinçdışının oluşmasına vesile olan şey süper-egonun isteklerine kontrolsüzce ve dayatmalı bir biçimde uyma iktidarındır. Zira biyolojik donanımda (id) ve biyolojik donanımın toplumsal tarafından şekillendirilmesiyle var olan isteklerin engelleyici kurallar aracılığıyla tepeden aşağıya olacak şekilde yok edilmesi dayatıldığında zihin ikiye bölünmeye başlar; bilinç ve bilinçaltı. Söz konusu bölünme kendiliğinden mevcudiyet kazanan bir olgu değil toplumsalın etkisiyle meydana gelen ve bireylerde dengesizlik yaratarak çoğunlukla daha fazla olumsuz sonuç doğurmasına vesile olmaktadır (Osho, 2015: 28). Bu bölünmenin en fazla etkilemiş olduğu alan çoğunluğun kabul ettiği bir vaziyette cinsellik alanıdır. Zira bastırılan cinsellik çıkmak için farklı yollar vasıtasıyla gündelik hayatta görünür hale gelmektedir. Sözgelimi tez konusu bağlamında cinselliğe atıf veren gündelik hayatta pek çok olguyla karşılamak mümkündür. Küfürlü söylemler, dışsal nesneleri cinsel haz nesneleri haline getirme, objeleri cinsel organlara benzetme, mekânsal özellikleri cinsel organlara benzeterek inşa etme, sosyal medya aracılığıyla söylem dilinde gerek emojilerle gerekse de kullanılan dille seksting vasıtasıyla cinsel dürtüleri hem dışarıya vurma hem de karşı tarafı uyarma gibi hususlar bastırılan cinselliğin dışarıya vuran tezahürleridir. Özellikle zihnin bölünmesinin cinselliğe yansiyarak onun anlamsal açıdan da hem zihinler de hem de toplumsal arenada nasıl bölünmüş vaziyette gerçeklik olarak mevcudiyet gösterdiğini görebilmek mümkündür. Cinsellik bireyler için eylemsel olarak icra edildiğinde olumlu bir duygu yahut olguyu yansıtırken söyleme küfür aracılığıyla döküldüğü andan itibaren olumsuz ve hakaretamiz bir duygu yahut olguya dönüşmektedir. Bölünmüş zihnin ve dolayısıyla benliğin bir tezahürü olarak cinsellik birbirine zıt biçimde anlamsal varlığıyla toplumsal arenada varlığını sürdürmeye başlamaktadır. Solms ve Turnbull'un (2020: 106) bahsettiği tıpta hastaları tanımlamak üzere çok sık biçimde kullanılan bir nitelendirme olarak "karşılıklı çelişkide muafiyet" kavramı hastaların birbirine zıt her iki olayın ya da anlamın aynı anda var olduğunu düşünmesine vurgu yapmaktadır. Kavramın daha rahat anlaşılabilmesini sağlayan bir örneği veren yazar, bir hastanın hastanede ölen arkadaşını gördüğünü iddia etmesi üzerine diğer arkadaşlarının ona söz konusu kişinin ölmüşse hastanede nasıl olabileceğine dair sordukları soruya verdiği cevap kavramın neyi imlediğini aşikâr biçimde ortaya koymaktadır. Hasta soruyu yönelten arkadaşlarına "Evet, bu durum ilginç yasal sorunlara neden olmalı

bir ülkede ölüyor, diğesinde yaşıyor” cevabını vermektedir. Söz konusu cevaptan hareketle hasta, hem ölüm hem de yaşama olayını esasında mantıksız olduğunu bilse de aynı anda kabul etme eğilimini göstermektedir. Örnek olaydan hareketle ifade edildiğinde cinsellik hakkındaki toplumsal ve bireysel görünüm -ki bireysel görünümün salt biyolojik değil toplumsal tarafında da şekillendirilebilir bir halde olduğu unutulmamalıdır- aynı anda hem olumsuz hem de olumlu biçimde zihin ve toplumsal zihin bölünmesi aracılığıyla varlığını devam ettirmektedir. Cinselliğe yansıyan zihinsel bölünmenin toplumsal tezahürünü daha belirgin biçimde gösterecek olan bir diğör örnek ise içinde felsefi bir sorgulamayı da barındıran Osho’nun (2015: 63) “*Duygular: Öfke, Kıskançlık ve Korkunun Ötesi*” adlı eserindeki şu satırlarda görebilmek mümkündür:

“Seksin kötü olduğunu öğretiyorlar. (...) hiç kimse seksin ne olduğunu ve onun nasıl tanınacağını anlatmıyor. (...) ‘Böyle kötü şeyler hakkında konuşma’ diyecektir. Ancak bu kötü şeyler hayatın gerçeğidir. Baban bile bundan kaçamamıştır; aksi takdirde senin doğmamış olman gerekirdi. (...) Fakat eğer ona sorarsan rahatsız olacaktır çünkü ona kimse söylememiştir; anne babası ona asla seksin neden kötü olduğunu söylememiştir. Niye? Ve onu nasıl tanımalı? Ve onun derinine nasıl inmeli? Sana bunu kimse anlatmaz, onlar sadece her şeyi etiketlemeye devam ederler: Bu iyidir ve bu kötüdür. Bu etiketleme mutsuzluk ve cehennem yaratır.”

Daha ilk cümlesinden itibaren biyolojik cinsellik ve toplumsal cinsellik algısının arasındaki hizipleşmenin ana kaynağının ne olduğu hususuna dikkat çekilmektedir. Her ne kadar biyoloji açısından cinsellik³⁷ salt biyolojik bir olay olsa da toplumsal arenada birbirini etkileyecek vaziyette yahut perspektifte yerini almaya başladığı an muhtelif anlamlara gelmeye başlamaktadır. Yaşanan cinsellik toplum içinde olumlu veya olumsuz çıktılara neden olduğunda cinsellikte görünen şey değişime uğramaktadır. Zira varlıklara atfedilen herhangi bir toplumsal gösterge ancak toplumsal krizler ya da büyük devrimsel dönüşümler esnasında değişime uğramaktadır (Voloşinov, 2001: 68). Tezin bu bölümünde ilerleyen kısımlarda detaylıca bahsedilecek olan söz konusu çıktılar, saf biçimde mevcudiyeti bulunan cinselliğe gören tarafından yeni görülen anlamlar atfetmeye başlamaktadır. Böylece gerek eski bilgi ile gerekse de biyolojinin yahut duyguların hissiyatlarına ters düşen

³⁷ Buradaki cinsellik salt cinsel ilişkiyi imlemektedir. Zira tezin bazı bölümlerinde cinsellik içinde bedeni ve beden algısını da kapsayarak daha geniş anlamda kullanılmıştır.

bu yeni gösterge yahut sembol zihnin bölünmesine ve ikili bir yapı olarak kendisini bireyde konumlandırarak varlığını devam ettirmesine vesile olmaktadır. En nihayetinde “Cinsellik neden kötüdür? Cinsellik neden iyidir? Cinsellik nedir? (...)” gibi türetilebilecek pek çok soruya verilebilecek olan tüm cevaplar incelendiğinde esasında varlığa nasıl anlam kazandırıldığı hususu görülecektir. Zira saf biçimde mevcudiyeti bulunan herhangi bir varlık ancak gören/ler tarafından atfedildiği müddetçe bir anlama yahut göstergeye (sembole) sahip olabilir (Voloşinov, 2001: 65).

Zihnin oluşumunu üç faktörle (id, ego ve süper-ego) açıklayan Sigmund Freud esasında benliğin toplumsal aracılığıyla nasıl şekillendirdiğini de ortaya çıkarmıştır. Her üç faktörde toplumsalın etkisinin nasıl bulunduğu yukarıdaki tartışmalarda açıklandığı gibi söz konusu yaratımın nasıl zuhur ettiğini de açıklamak gerekmektedir. Toplumsal etkileşim vasıtasıyla yaratılan semboller etkileşim esnasındaki bireyler tarafından icra edilip ötekilerin de görerek kabul etmesine binaen meydana gelen tipleştirilmiş anlamlar bireylerin hem zihinlerini hem de yeniden eyleme –edim- hareketlerini oluşturarak gerçekliğin benlikten çıkarak nasıl sosyal inşaya dönüştüğünü göstermektedir. Önce zihni oluşturulan birey, akabinde zihnindeki verilerden hareketle etkileşime girdiği ötekiler ile etki-tepki meselesine binaen yeni ve ortak anlamlar üretir. Üretilen anlamların -sembollerin- toplum içinde öteki bireyler tarafından icra edilmesiyle kabullenilmiş ve tipleştirilmiş gerçeklik kurulmaya başlanmaktadır (Schütz, 2020: 32). Tez konusunun özel bağlamında cinselliğe dair örnekler üzerinden gidildiğinde öncelikle gerek toplumun kendisi ve dışarıdan bakıldığında büyük görünümü gerekse onun varlığını var kılan ve oluşturan diğer kurumların tipleştirme vasıtasıyla kurulduğunu söylemek mümkündür. Ardından cinsellik olgusunun tarih boyunca anlam ve biçim değiştirerek günümüze kadar hangi görünümelerde varlığını idame ettirdiğini incelemek tipleştirme olayının etkileşimsel ve sembolik arka planını gün yüzüne çıkarmış olacaktır. Toplamların geçirmiş olduğu evrimi üç aşama ile açıklayan Auguste Comte sırasıyla teolojik evre, metafizik evre ve pozitif evreden bahsetmektedir. Teolojik evrede tüm toplumsal hadiselerin açıklanması doğaüstü güçlere ve tanrılara atfedilerek anlamlandırılırken metafizik evrede tanrılardan ziyade doğaüstü güçlere atfetme hususu devam

ettirilmiştir. En nihayetinde gelinen aşama olan pozitivist evrede ise yaşanan olaylar bilime ve deneysel sınanmaya dayandırılarak açıklanmaya başlanmıştır (Slattery, 2017: 72). Dolayısıyla toplumsal gelişim evrelerinden hareketle toplumsalın içinde varlık kazanan her kurumun açıklanma araçları değişerek hepsinin toplum içindeki görünümü, işlevi, anlamı ve araçsallığı dönüşüme uğramıştır. Sözelimi cinsellik ve onun zuhur etmesinde rol oynayan bireyler ve bireylerin kimlikleri yaşanan evrenin açıklama araçlarından nasiplerini almışlardır. Kadın teolojik ve metafizik evrede dönüşümlü biçimde şeytan yahut mahrem olarak nitelendirilerek kimi zaman ondan sakınılması -şeytan- gereken bir varlık olmuş kimi zaman ise onun sakındırılması -mahrem- gerektiği hususu ön plana çıkmıştır. Her iki nitelendirme ve bakış açısından ötürü yaşanan yahut meydana gelen muhtelif olaylara/sorunlara –örneğin kadının cadı diyerek yakılması ve böylece kadın nüfusunun azalmasına sebebiyet vererek üreme olgusunun azalması ve ilerlememesi ya da kadınların mahrem olarak nitelendirilmesiyle birlikte onları toplumsaldan uzaklaştırarak sosyal yaşamsız ve dolayısıyla eğitimsiz bırakılarak muhtelif toplumsal sorunların doğmasına vesile olması gibi olaylar- binaen cinselliğe ve kadın ve erkek varlığına yönelik bakış açıları toplumsal yararına ve onun için değişmek zorunda kalmıştır. Yaşanan olumsuz toplumsal çıktılar nedeniyle dönüşen -bu sadece cinsellik alanında yaşanan olumsuz hadiseleri değil önceden de bahsedildiği üzere topluma içkin tüm kurumlar nezdinde yaşanan olumsuz çıktıları kapsamaktadır- toplumsal evrelerin son aşaması olan pozitif evrede kadın ve erkeği resmi bir kurum altında başlangıçta iktisadi kaygılardan ötürü (Foucault, 2020: 225-229) birleştiren evlilik kurumu mevcudiyete getirilmiştir. Bu kurum her ne kadar toplumlar arasında farklı ve çeşitli kurallar aracılığıyla zuhur ettirilmiş olsa bile hepsinin vardığı temel sonuç toplum içinde cinsellikten kaynaklı olacak tüm belirsizlikleri ortadan kaldırmış olmaktadır. Dolayısıyla cinselliğin etki-tepki veya etkileşim meselesine göre değişim gösteren karakteri toplumsal gerçekliğin hem sembolik ve rastgele biçimde ilk olarak benlikten -ki benliği oluşturan da toplum- nasıl türediğini akabinde ise yaşanan olumlu yahut olumsuz çıktılar sonucunda nasıl dönüşmek zorunda kaldığı ve böylece esasında gerçekliğin tek bir yüzünün veya anlamının bulunmayıp çoklu anlamlara ve muhtelif yüzlere sahip olabileceği ortaya çıkmaktadır. Benzer durumun tez konusu bağlamında küfür kullanımında yaşandığını belirtmekle birlikte küfrün cinsellik

algısına binaen hala bölünmüş yapıda toplumsal arenada mevcudiyetini sürdüğü hususu tezin ilerleyen bölümlerinde detaylıca açıklanacağını aktarmak yerinde olacaktır.

Gerçekliğin inşasına bakıldığında tıpkı toplumların geçirmiş oldukları süreçler gibi onun oluşum aşamasının da belirli süreçler geçirerek çeşitli araçlar aracılığıyla zuhur ettirildiğini söylemek mümkündür. İlk olarak mevcut fiziksel bir varlığın yahut nesnenin kendi halinde bir anlamı temsil etmediğini ancak bireylerin onunla etkileşimi sonucunda ortaklaşa yaratılan ve kabul edilen bir anlama sahip olmaya başladığı meselesinden başlanıldığında gerçekliğin sembolik bir varlığı yansıttığını aktarmak makul olacaktır (Schütz, 2020: 27). Zira örneğin herhangi bir alet üretildiğinde kendisine içkin olarak bir anlamı bulunmaktadır ancak üretilme amacına yönelik sadece bir işleve sahiptir. Fakat aynı alet işlevi dışında herhangi bir başka bağlamda ona tayin edilen asli görevinin dışında kullanılmaya başladığı an bir anlam kazanmaya başlamaktadır. Sözelimi sadece tamir malzemelerinden biri olan çekiç Sovyetler Birliği tarafından başka bağlamlarda ideolojik sembol yahut gösterge olarak kullanıldığında çekiç artık işlevi dışında ideolojik bir anlama veya kendiliğinden bir göstergeye işaret etmektedir (Voloşinov, 2001: 48). Bu göstergesel anlamın ve dolayısıyla nesneye yeni atfedilen anlamın gerçeklik haline gelmesi bireyler arasındaki etkileşimden doğan bilince bağlı bir olgudur. Etkileşimden doğan bilinç her ne kadar bireysel bilincin olduğu yanılgısını dışarıdan bakan tarafından yansıtırsa da temelde olan şey, bireysel bilincin dahi –Freud’daki benliğin oluşumu ve üç aracı- toplumsal bilinç veya anlam tarafından üretildiğidir. Dolayısıyla bireysel bilinç denilen olgu tek başına bir anlam ifade etmemekle birlikte aynı zamanda toplumsal bağlam ve bilinç olmadan da açıklanamaz, anlaşılamaz. Toplumsal bilinç ışığı altında bir anlamı bulunan bireysel bilinç toplumsal tarafından oluşturulmaktadır (Voloşinov, 2001: 52). Böylece bireysel bilincin ve benliğin doğuşunu ilk aşamadan -çocukluk evresi- itibaren ele alarak toplumsal bilincin ve gerçekliğin nasıl nesnelleşerek gerçekmiş algısının oluşumunu anlamak mümkün hale gelecektir.

Rutinleşmiş gündelik yaşam pratikleri herhangi bir pürüze uğramadığı takdirde olması gerekenin o olduğu algısıyla ve aksinin olamayacağı düşüncesinin vermiş olduğu konforla gerçeklik denilen yaşam arenasını güvenli bölge olarak konumlandırarak yaşamlarımıza devam ederiz (Berger ve Luckmann, 2020: 2). Ancak tıpkı Harold Garfinkel'in gündelik gerçekliği bir anda alt-üst eden deneyinde olduğu gibi insanlar gündelik hayat içinde sıradan eylemlerine karşılık olarak beklenilenin aksine farklı bir tepkiyle karşılaştıklarında şaşırarak karşı tarafta farklı eylemi gerçekleştiren kişinin bir sorunu olduğunu düşünmeye başlamaktadırlar (Garfinkel'den akt. Bal, 2016: 41). Yaşanılan bu duruma dair örnek spesifikleştirildiğinde Garfinkel bir gün öğrencilerinden tanıdıklarıyla konuşurken öğrencilerin tanıkları kişilerin söylemlerinden bir kısmını çekerek beklenilenin aksine sanki hiç bilmiyormuş gibi o şeyin ne olduğunu ısrarla sormalarını istemiştir. Gönüllü bir öğrencinin yaptığı görüşmeyi aktaran Garfinkel şu ilginç etkileşimin meydana geldiğinden bahsetmektedir: Öğrencinin görüştüğü kişi başlangıçta “Arabamın lastiği patladı.” Söyleminde bulunmuştur. Tam bu esnada öğrenci Garfinkel'in istediği biçimde davranarak görüştüğü kişiye “Arabamın lastiği patladı ne demek?” diye soru yöneltmiştir. Olayın gerçekliği nasıl sarstığını gösteren kısım ise görüşmecinin yöneltilen soruya verdiği tepkiyle daha anlaşılır vaziyette olacaktır. Görüşmecinin ise öğrencinin söylemine yönelik olarak öfkeli biçimde “ ‘Ne demek’ diyerek ne demek istiyorsun? Patlak lastik, patlak lastiktir. Bunu kastediyorum. Özel bir şey değil. Ne saçma soru.” söylemiyle tepki verdiği bilinmektedir (Garfinkel'den akt. Wallace ve Wolf, 2015: 367). Görüşmecinin son tepkisi rutinleşmiş ve ortaklaşa bilindiği, deneyimlendiğini düşündüğü gerçeklik algısını sarsmasından ötürü son derece elzemdir. Zira görüşmeci öğrencinin böyle bir tepki vermesini -patlamış lastiğin ne olduğu sorusunu sormasını- beklememektedir. Çünkü kendi ifadelerinde de belirttiği üzere “patlamış lastik, patlamış lastiktir” öğrenilmiş kalıbına sahip olmayan ve öğrenmediği düşünmesine vesile olduğu için içten içe karşısındaki öğrenciyle söz konusu aynı dünyada yaşayıp yaşamadığını sorgulamakta ve dışarıya karşı böyle bir şeyin olamayacağını yansıtacağını düşündüğü söylemleriyle tepki vermektedir. Nitekim görüşmecinin nazarında patlak ve lastik kavramlarının teker teker ve akabinde ise birleşmesinden doğan “patlak lastik” söz öbeği ile “arabamın lastiği patlamış” cümlesinin öğrenilmiş ve biliniyor olması gerekliliği bulunmaktadır.

Gerek söyleme taşınan kelimelerin ve cümlelerin gerekse kelimelerin imlemiş olduğu göstergesel maddelerin varlığının önceden toplumsal arenada öğrenilmiş olma zorunluluğu algısı görüşmecinin etkileşim vasıtasıyla yaratılan tüm anlam ve sembollerini içselleştirdiğini ve ötekiler tarafında da nesnelleştirdiği varsayımında bulunduğu kanıtı niteliğindedir. Böylece gerçekliğin zuhur ettirilmesi meselesinde üç döngüsel süreci açıklamak elzem hale gelmektedir.

Berger ve Luckmann'ın (2020) fenomenoloji yapı taşlarıyla açıklamaya çalıştığı gerçeklik, üç aşama sonucunda meydana gelmektedir; dışsallaştırma, nesnelleştirme ve içselleştirme. Gerçekliğin toplumsal inşasının ilk evresi olan dışsallaştırmada öncül olan şey eylemdir. Birey kendi eylemleriyle etkileşime girdiği ötekiler aracılığıyla ortaklaşa anlam üretir ve böylece her iki taraf birlikte toplumsal olanın bir parçasını yaratır. Burada hâkim olan düşünce, toplumsal düzenin birey tarafından yaratıldığı ve devam ettirildiğidir. Yani mevcut olan düzen ve sistem, esasında söz konusu bireyin ya da ondan öncekilerin eylemleriyle inşa edilen bir yapı veya gerçekliktir. Eylemler aracılığıyla yaratılmış olan gerçekliğin oluşması için dışsallaştırma adı verilen evrenin iki boyutunun tezahür etmesi gerekmektedir. İlki yaratımın ortaya çıkabilmesi için gerekli olan ortam iken ikincisi ise yaratımı meydana getirecek araçlardır. Berger ve Luckmann bu etkileşimi arkadaşlık üzerinden verilen örneklerle açıklar. Onlara göre arkadaşlık denilen gerçeğin hem algılarda hem de fiziksel düzlemde ortaya çıkabilmesi, var olabilmesi için öncelikle bireylerin var olması ve ardından bu bireylerin bir ortamda bulunmaları gerekmektedir. Akabinde en az iki kişi tarafından tescillenen arkadaşlığın varlığının ötekiler tarafından kabul edilmesi ve devam etmesi için ise gerekli olan araçlar devreye girmektedir. Bu araçlar ilişkinin devam etmesine yönelik gerçekleştirilecek olan hareketlerdir. Sözgelimi karşılıklı olarak birbirini anlama, buluşma isteğiyle birlikte ilişkinin devam ettirilmesi vb. gibi girişimler vasıtasıyla ilk evre tamamlanmış olmaktadır. Dolayısıyla dışsallaştırma sürecinin en temel özelliği üretim durumudur. Bireyler burada etken, eyleyen, yaratan ve üreten konumundadır. İnşa sürecinin ikinci evresi olan nesnelleştirmede birey, toplumsal hayatı kendisinden bağımsız, kendisi iradesi dışında yaratılmış ve önceden düzenlenmiş nesnel bir gerçeklikmiş gibi algılamaya başlamaktadır. Nesnelleştirmenin korunması ise dil

aracılığıyla üretilen anlamlarla sağlanmaktadır. Arkadaşlık örneği devam ettirildiğinde ilişkinin içindekiler tarafından söz konusu etkileşime, ilişkiye “biz” adı verildiği andan itibaren arkadaşlık nesnel bir gerçeklik olarak kurulmuş ve kabul edilmiş olmaktadır. Dilin ve söylemin inşa ettiği durum (arkadaşlık) nesnel gerçeklik haline gelerek hem kendileri hem de toplumun diğer üyeleri tarafından kabul edilmeye başlanmaktadır. Nihayetinde bireyler tarafından yaratılan nesnel gerçeklik kurumsallaşmasından hemen sonra bireyler ve toplumdaki ötekiler üzerinde - etkileme kapasitesine sahip - bir güç haline gelmektedir. En nihayetinde etkileşim vasıtasıyla üretilen gerçekliğin üçüncü aşaması olan içselleştirme ise var olanın meşrulaştırıldığı bir evredir. Bu evrede var olanın bir nevi içselleştirilerek toplumsallaştırılması söz konusudur. Nesnelleştirilmiş olanın bireyler tarafından kendilerine ait olarak görülmeye başlanması, onun edimlerle devam ettirilmesi ve kabul edilmesi içselleştirme sürecinin başlangıcını teşkil etmektedir. Talcott Parsons’ın toplumsallaştırma açıklamasına benzeyen içselleştirme kendi içinde ikiye ayrılmaktadır; asli sosyalizasyon ve tali sosyalizasyon. Asli sosyalizasyon çocukluk dönemindeki taklit etme davranışı ile zuhur etmektedir. Bu dönemde çocuklar etrafında duygusal olarak ilgilendikleri kişilerin hareketlerini taklit ederler, bir nevi onların davranışlarını içselleştirerek ve kendilerine aitmiş gibi kabul ederek aynı davranış şeklini sergilemeye yönelirler. Tali sosyalizasyon ise daha önceden (çocukluk döneminde) toplumsallaştırılmış bireyin ötekiler tarafından yaratılmış nesnelleştirilmiş dünya içerisinde yeniden toplumsallaştırılmasıdır. Bu aşamada daha bilinçli olan birey, toplumun mevcut görünümünden elde ettiği veya algıladığı yeni bilgilerle yeniden şekillenmektedir (Berger ve Luckmann, 2020: 194-205). Zira birey artık Mannheim’ın (2004: 36) aktarmış olduğu gibi sosyal bağlamlara dayalı biçimde farklı dünyalar/gerçeklikler görerek yeni düşüncelere sahip olmaktadır. Bu yeni düşünceler yatay veya dikey hareketlilik vasıtasıyla zuhur eder. Nitekim kendisinin mensup olduğu gruptan öteki alanlara açılan birey daha önceden görmediği veya karşılaşmadığı olaylar yahut yaşam tarzıyla karşılaşmaya başladığı an bu zamana kadar görmüş olduğu o kurumsallaşmış dünyası hakkında şüphe duymaya başlar. Çocukluk döneminden farklı olarak birey burada gördüğünü doğrudan uygulamamakta aksine algıladığını, gördüğünü seçme veya değiştirerek uygulama kapasitesine de sahiptir. Fakat her zaman bu kapasite toplumun tüm bireyleri

tarafından kullanıl(a)mamaktadır. Bazı bireyler etkenliğinin farkında olmayıp toplumsalın bir ürünü olduğu yanılgısı içerisine girerek içselleştirme sürecine içkin olan “somutlaştırma” evresine hapsolmaktadır. Somutlaştırma, bireyin kendi kendisini pasifize etmesi ve kendi doğasına (etkenliğine, eyleyen varlığına) yabancılaşmasıdır. Bu evredeki bireyin bilincinde olan anlam, toplumsal dünyadaki ürünlerin insan üretimi dışında olduğu ve önceden belirlenmiş yasalar ya da ilahi/tanrısal gücün hâkimiyeti altında tecelli eden değiştirilemez ve müdahale edilemez şeyler olduklarıdır. Somutlaştırma düşüncesine hapsolmuş bir dünyanın gerçekliği “insansal” olmayan bir dünyadır (Wallace ve Wolf, 2015: 388).

2.3.1. İnsan ve Birey (Beden) Toplumu: İrade Mümkün Mü Yoksa Sosyal Gen Devamı Mı?

Neden çoğunlukla rüyalarda davrandığımız gibi “gerçek” hayatta davran(a)mayız? Bu soruyu soran ilk kişi olmamakla birlikte sorunun tekrar gündeme getirilerek sorulmasının nedeni içinde barındırdığı göstergelerdir. Gördüğü rüyaları normalleştirmeyerek ve olağanın dışına çıkararak şaşkınlık verici bulup incelemeye değer gören Sigmund Freud, rüyalarda yapılanlar aracılığıyla onların nedeninin ne olabileceğini sorarak “içgüdü” ve “bilinçaltı” açıklamalarına kadar giden bir yolculuğa çıkmıştır. Rüyaların yapmak isteyip de yapamadıklarımızı yaptığımız mekânlar yahut yaşadığımız olaylarda yeni ve simgesel kurgularla bize mesaj veren yahut bizi uyaran göstergeler olduğunu düşünen Freud güdülere ve bilinçaltına yönelerek esasında içimizde zuhur eden isteklerin ne olduğunu araştırmaya başlamıştır. Ona göre bu istekler dil sürçmesi, rüyalar gibi anlık zaman dilimlerinde kendiliğinden ortaya çıkmaktadır (Gökalp, 2019: 84). Peki eğer yapmak istediklerimiz rüyalarımız vasıtasıyla karşımıza çıkıyorsa tüm bunları neden beraber yaşadığımız mekan olarak toplum içinde eylem biçiminde sergilemiyoruz? Bu isteklerimizi, arzularımızı eyleme dökmemizi engelleyen şey nedir? Neden herkes kimi zaman kendisine bile itiraf edemediği fantezilerini açıkça uygulayamamaktadır? Eğer eylemlerimizde etken birer öznelerssek neden genelde benzer olaylar yaşadığımız arenada beklenen tepkiler yerine başka tepkilerde bulunmuyoruz? Eğer rüyalarımızda gördüğümüz şeyler güdülerimizden doğuyorsa neden toplum içinde de

bu güdülerin yönlendirmeleri doğrultusunda rüyada davrandığımız gibi davranmıyoruz? Son soru her ne kadar daha önceden açıklamaya çalıştığımız bireylerin davranışlarının ardında güdüler ve duygular vardır düşüncesiyle ters düşüyor gibi gözükse de akabinde düşünceye ilave edilen duyguların ve güdülerin toplumsal tarafından yönlendirilip yönetilebildiği meselesi söz konusu varmış gibi görünen çatışkıyı ortadan kaldırmaktadır. Zira duygularımızın ve güdülerimizin üzerinde etkili olan bireyden daha güçlü bir yapı bulunmaktadır. Bu yapı toplumsal olanın bizzat kendisidir (Fromm, 1992: 50). Daha fazla artırılabilir olan eylem, istek, etkenlik ve özgürlüğe dair bu tarz soruların esas amacı hakikaten etkenliğe vurgu yapan özneler olup olmadığımızı, eylem yahut edimlerimizi kendimizin mi yoksa başka bir şeyin mi yönlendirdiği meselesine giriş sağlamak içindir.

İlk insan(lar)la -ister dini açıdan yaratılan ilk insan anlayışı olsun ister bilimsel bir perspektifi imleyen evrimsel bakış açısının ortaya attığı iddiaya yönelik bir insan görünümü olsun- günümüz insan(lar)ını karşılaştırdığımızda zihinlerinde mevcudiyet bulan varlıkların, olayların veya herhangi bir nesnenin görünümü veya nesneye yönelik bakış açılarının aynı olmadığını görebilmek mümkündür. Peki o insanlarla bizler arasındaki dünyaya dair bakışı, görüşü farklılaştıran şeyler nelerdir? Neden ilk günden itibaren kurulu, aynı ve değişmeyen dünya algımız bulunmamaktadır? Bir tarafta rüyalarda bulunan etkenlik görünümü -ki bu hususun etkenlik olup olmadığı ayrı bir tartışma meselesidir zira biyolojik dayatmaya yönelik davranış sergilemek bireyi ne kadar özgür karar verici ve dolayısıyla etken birisi yapabilir sorununun varlığı göz ardı edilmemelidir- diğer tarafta benzer biçimde insanlık tarihinde meydana gelen değişim/dönüşümlerin varlığı ilk bakışta gerçekliğin inşasında etken özneler olduğumuz düşüncesini beraberinde getirmektedir. Nitekim söz konusu bu düşünce yanlış olmamakla birlikte içeriğinin detaylandırılması ve esasında ilk etkenlik döneminin çok kısıtlı bir bölüm tarafından gerçekleştirilip akabinde çoğunluğun ise edilgenlik konumunda gerçekliği yarattığını söyleyebilmek mümkündür. Zira dünyaya yeni gelen bir insan doğduğu andan itibaren temel ihtiyaçlarının karşılanması dışında -kendisine yetebilecek fiziksel olgunluğa gelene kadar- tek başına bırakıldığında salt içinde bulunan biyolojik donanımına binaen -hayatta kalma güdüsü temelli yeme ihtiyacı, korunma ihtiyacı,

cinsellik vs.- hareket etmek durumunda kalarak -çünkü toplumsala dair ve ondan hiçbir şey öğrenmemiştir- kendi başına deneyimlemek zorunda kaldığı dünyada sıfır bilgiyle kendisi için muhtelif sayıda doğru yahut yanlış yapabilecek bir konumda bulunmaktadır. Sözgelimi geçmişten gelen hiçbir bilgiye sahip olmayan bir birey hangi organlarla cinsel ilişki kuracağını veya ne yiyebileceğini kendiliğinden bilemeyerek doğada bulunan sonsuz olasılıklara muhtelif biçimlerde yönlenecektir. Gerek farklı cinsel objelere yaklaşma durumu gerekse de kendisine zarar verebilecek olan şeyleri yeme hususu ortaya çıkarak bireyin söz konusu dünyayı deneme-yanılma yöntemiyle deneyimlemesine sebebiyet verecektir. Ancak bu sakıncalı durum, bireyin ötekilere göre hayatta kalmasını zorlaştıracak yahut daha kısa süreli olarak yaşamasına neden olacaktır (Berger ve Luckmann, 2020: 268). Nitekim ilk insanların kısa ömürlü olmalarının ardında yatan bir neden de bu olsa gerek; bilmedikleri dünyayı risk alarak henüz yeni deneyimliyor olup hayatlarını tehlikeye atacak eylemlerle baş başa olmalarıdır. Dolayısıyla insanın uzun vadeli ve sağlıklı biçimde hayatta kalabilmesi için geçmişten günümüze kadar gelmiş olan tüm deneyimlere -bilgi stoku- ihtiyacı bulunmaktadır ve esasında hayatını her alanında geçmiş deneyimlere tabi biçimde hareket ettiğini görebilmek mümkün hale gelmektedir. Geçmiş deneyimler toplum içinde öğretme iktidarı aracılığıyla bireye doğduğu andan itibaren uygulanarak -bebeğin bakımından hayatın sonuna kadar- hem bireyin benliğinin oluşmasına vesile olmakta (Manzotti ve Parks, 2018: 89) hem de birey tarafından görünen dünyanın uygulanmasına sebebiyet vererek bireyi edilgenleştirmektedir. Başka bir deyişle insan olarak doğan varlık toplumsala ve onun deneyimlerine tüm duyu organları aracılığıyla maruz kalmaya başladığı an bireyleşmektedir. İnsan etkenliğe vurgu yaparken birey mefhumu edilgenliği yansıtmaktadır. Bu noktada kişinin gerçekliğin inşasında etken mi yoksa edilgen bir vaziyette mi rol aldığı sorunsalı doğmaktadır. Söz konusu sorunsalı cevabı ise insanın biyolojik donanımı ile kültürel -sosyal donanım yahut sosyal çevre-donanımını arasındaki etkileşimde gizlidir.

Yukarıdaki sorunsala bir yanıt verebilmek için öncelikle insan ve birey mefhumlarından ne kastedildiğinin açıklanması gerekmektedir. Her ne kadar ikisi de maddesel varlık açısından aynı şeyi -beden olarak maddesel bir varlığı- imlese de işlevleri hususunda farklılaşmaktadır. Zira herhangi bir varlığın yahut fenomenin tanımlaması yapılırken iki şeyden yararlanılmaktadır; söz konusu varlığın nedensel ve işlevsel görünüşleri. Sözgelimi aile kurumunun tanımlaması yapılırken hem onun neden ortaya çıktığını yansıtan ne olduğuna dair vurgu yapan açıklamalardan hem de onun başka nelere yol açtığını ifade eden aktarımlardan faydalanılmaktadır. Nitekim aile kurumunun doğuşunun arkasındaki cinsel doyum, ekonomik paylaşım, güvenlik ve yalnız kalmamak gibi pek çok nedensel faktör bulunurken aile kurulumu gerçekleştirildikten sonra aile kurumunun işlevselliğinden ötürü zuhur eden en temel yaratım ise çocuk ve çocuk yetiştiriciliğidir (Mannheim, 2017: 103). Görüldüğü üzere herhangi bir nesneye yönelik tanımlama iki farklı perspektif aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Aynı husus ilk olarak bakıldığında maddesel bir görünüm sunan yahut bir nesneyi temsil eden beden varlığını tanımlarken de geçerlidir. Nedensel olarak düşünüldüğünde insan varlığı tanımlamasıyla zuhur eden beden ya da kişi olarak adlandırabileceğimiz nesne işlevsel perspektiften bakıldığında ya da birey varlığını imlemektedir. Kişi (insan ve birey ayrımına bölüneceği için bu kavramın kullanılması tercih edildi), var oluş nedeniyle -dini ve bilimsel açıdan insanın gayesini yahut amacının ne olduğu düşünüldüğünde- ya en temel amacının üreme olduğu (Canan ve Çift, 2017: 113) ya da öteki dünya selamati için bu dünyada ona ilahi olan tarafından verilen görevlerin yerine getirilmesi düşünceleriyle nedensel bir açıklamadır. Fakat aynı zamanda aynı kişi hayatta kalma güdüsüne binaen kendisini koruma amacına yönelik olarak yaşadığı toplumda var olabilmek için toplumun işleyişini benimsemek zorunda kalarak ve onu sürdüren bir birey olarak işlevsel bir görünüme sahiptir. Kişiyi insan olarak gören bir yapı/kurum yahut söylem -dini ya da biyolojik açıdan bilimsel- kişinin gerek kendi biyolojisiyle gerekse de sosyal çevresindeki olaylarla mücadele etmesine atıfta bulunmaktadır. Başka bir deyişle kişinin hem biyolojisinin dayatmış olduğu güdüler hem de toplumsalın dayatmış olduğu anlamlar ve hareket biçimi yahut yaşam tarzıyla karşılaştığında³⁸ ona

³⁸ Burada, her iki dayatma biçiminden bahseden biyoloji ve ilahi dinler insanlığa aktardığı

önceden aktarılmış olan söylemler nazarında aksi eylemlerde bulunması gerekmektedir. Sözgelimi yoğun cinsel güdülere kapılmamak elzendir. Zira eğer kişi bu güdülere kapılırsa cinsel suçlara yol açabilmekte ve böylece aynı zamanda kendisinin hayatta kalmasına zarar verecek bir eylemde bulunmuş olacaktır. Böyle bir suçu işlediğinde karşılaşacağı şeyin toplumsal dışlanma, fiziksel cezalandırılma, kınama ya da toplumsal izolasyon gibi daha fazla başka seçeneklerden birinin olması muhtemel hale gelecektir. Dolayısıyla kişinin biyolojik donanımına yenik düşmemek için söz konusu donanımının isteklerine karşı zıt eylemlerde bulunmasına yönelik geliştirilen söylemlerin başlangıçta kişilere etkenlik bahşetse de söylemin iktidarına uymaya başlanıldığı anda da esasında bir edilgenleşmenin meydana geldiğinden söz etmekte mümkün olmaktadır. Başlangıçta insan olan kişi, çoğunluğun gerçekleştirmiş olduğu eylemlerin çıktılarına -örneğin cinsel dürtülerini kontrol edemeyip hem kişilere hem de toplum yapısına zarar verici biçimde davrananların sayısı çoğaldığında onlara uygulanan yaptırımlar- yönelik olarak ortaya çıkan söylemlere uyma zorunluluğuna tabi olmaya başladığı an bireyleşmiş bir varlık haline gelmektedir. Öte yandan benzer biçimde aynı durum ilahi alanın bakış açısında da kendisini göstermektedir. Esasında aktarmış olduğu buyrukların içinde yapılma nedenlerini vermiş olan ilahi söylemler, kişinin kendisine uymasını bekleyerek onu edilgenleştirmektedir. Her iki durumda -biyolojik ve ilahi söylemler- belirlenmiş prosedürlere göre hareket etme beklentisi söz konusudur. Zira ancak bu yollarla bir arada yaşayabilmek -hayatta kalmak- mümkün olabilmektedir. Özetle, etkenliğin ve dolayısıyla insan olarak var mevcudiyetinde görünümüne sahip olabilmek için kişinin, kendisinin biyolojik donanımının yahut toplumda zarar verici olaylarla karşılaştığında bunun tersini yapması gerekmektedir. Ancak bu doğaya yahut sosyalliğe ters konumda olan hareketler çoğunluk tarafından gerçekleştirildiği andan itibaren -zira ötekilere öğretme yoluyla aktarma vardır ve artık birey gördüğünü

söylemlerle toplum içinde bireylerin birbirlerine ve kendilerine karşı - sözgelimi biyolojik açıdan güdülerin doyumsuzluğu ile zarar verici eylemlerde bulunma ile toplumsal arenada ötekine duygusal tabanlı psikolojik yahut fiziksel bir zarar verme- hangi hususlarda dikkat etmeleri gerektiği aktarımından bahsedilmektedir. Zira biyolojik donanım ve toplum kişiyi zarar verici eylemlere sürükleyebilir ancak biyoloji açısından hayatta kalmak için ilahi olan açıdan ise yine hem biyolojik olarak hayatta kalmak hem toplumsal olarak hayatta kalmak -dışlanmama- hem de öteki dünya rahatlığı için kişinin önceden belirlenmiş/deneyimlenmiş olgulardan hareketle kendisine aktarılan söylemlere uyması gerekmektedir.

uygulamaya başlamaktadır- kişinin insandan ziyade birey varlığına büründüğünü söylemek mümkündür.

Etkenlikten edilgenliğe geçiş, salt tek kişi aracılığıyla değil tüm toplumsala içkin olan kişiler aracılığıyla elbirliğiyle zuhur ettirilmektedir. Başlangıçta tekil biçimde -tek bir kişinin kendi biyolojisine meydan okuması- varlık gösteren insan (irade) ya da etkenlik genişleyen yaşam alanları ve artan kişi sayısına zıt biçimde azalan hayatta kalma güdüsüne binaen ortak kabul haline gelerek kolektif iradeye dönüşerek birey (edilgen) varlığının doğmasına vesile olmaktadır. Toplumda edilgenleşmenin sağlanmasında rol oynayan ilk kurum bireyin dünyaya gelmiş olduğu sosyal çevrenin en küçük birimi biçiminde nitelendirilen epigenetik³⁹ bir dayatmanın ilk mekânı olan ailedir (Ricoeur ve Changieux, 2013: 217). Henüz ailesinin uyguladığı hareketlerden başka bir görünüme şahit olamayan bireyin çocukluk hali tek bir görünüme maruz kalmasından ötürü başka düşünsel bir imgeleme sahip olamamaktadır (Rousseau, 2019: 27). Böylece birey daha yeni biçimde kendisinin hareket etme yeteneğine sahip olduğu ilk aşama olan ve sürekli aynı görüntülere maruz kalmaktan ötürü diğer yaşam tarzlarından habersiz soyut düşünme yeteneğini geliştiremediği çocukluk döneminde en yakınındakilerin davranışlarını taklit etmeye başlamaktadır (Zıllıoğlu, 2007: 48). Herhangi bir eğitsel eyleme gönderme yapan bu durum, Pierre Bourdieu ve Passeron'un (2021: 51) eğitim sistemi aracılığıyla yeniden üretim hususunu irdeleyerek geliştirmiş olduğu "pedagojik otorite" kavramına içkin biçimde sembolik şiddet teorisiyle bağıntılıdır. Zira hala devam etmekte olan öğrenilmiş herhangi bir eylemin⁴⁰ var olabilmesi ancak bir gücün veya başka bir deyişle bir otoritenin öncel var oluşuna tabidir. Söz konusu otoritenin bünyesinde barındırdığı yaptırım gücü bireye yansıdığı andan itibaren öğretilen davranışa uyma zorunluluğu ise beraberinde sembolik şiddeti getirmektedir.

³⁹ Kavramın orijinal anlamı, bireyin biyolojik donanımın temellerini oluşturan DNA yapısının yahut genlerinin dışsal çevrede zuhur eden kimyasallar aracılığıyla bozulmasıdır. Söz konusu kavramı sosyal alana uyarladığımızda bireyin doğduğu andan itibaren bedensel yapısının sosyal çevresi aracılığıyla olumlu yahut olumsuz manada sürekli biçimde yapılandırılmasını yansıtmaktadır.

⁴⁰ Esasında tez konusuna binaen daha önceden açıklandığı üzere edim kavramına denk gelmektedir ancak yazarın kullanmış olduğu anlamın dışına çıkmamak için orijinal ifade korunmuştur.

Bu sembolik iktidarının başarılı olabilmesi güç ilişkilerine bağlı olmasına (Bourdieu, 2021: 56) binaen çocuk-aile arasındaki hiyerarşi çocuğun şekillendirilmesi hususuna rahatlıkla uygun bir ortam sağlamaktadır. Nitekim en nihayetinde deneyim ve bilgi gücüne ve akabinde fiziksel üstünlüğe sahip olan yetişkinler çocuğun eylemlerine yön vererek esasında hem ona pedagojik eylem vasıtasıyla sembolik şiddet uygulamaktadır hem de çocuğun edilgenleşmesinin ilk adımlarını atmaktadır.

Kişinin çocukluktan yaşlılığa kadarki olan süreçte yaşamı boyunca etrafında gördükleriyle doldurulan bilinciyle esasında benliği oluşturulmuş olur (Dehaene, 2018: 148). Dışarıda bulunan nesnelerin, nesneler arasındaki etkileşimlerin ve etkileşimlerden doğan anlamların -tipleştirme- görüntülerine maruz kalan kişi kendilik bilincinin işlenmesine adım adım ilerlemeye başlar. Nitekim Mead'ın ileri sürdüğü gibi iki benlik türünden⁴¹ farkında olup kendimizi o zannettiğimiz benlik türü “beni/bana” mefhumunu imleyen benliktir. Bu benliğin yansıttığı temel şey, kendilik bilinci olup söz konusu kendilik bilincinin ötekilerin gözünde nasıl görüldüğü üzerinden hareketle oluşmasıdır. Başka bir deyişle, “beni/bana” ötekinin gözündeki “ben”i temsil etmektedir (Bozkurt, 2014: 119). Ben başkalarının gözünde nasılım imgesinin zihinlerde karşılık bulmuş halidir (Giddens, 2012: 202). Ayrıca Mead benliğin toplumsalın içinde nasıl iki aşamadan geçerek zuhur ettiğini de açıklar. Sırasıyla oyun ve grup içinde oyun ile meydana getirilen benlik esasında sosyal çevrede bulunan tüm nesnelerin yerine geçme, onların konumunda/yerinde bulunma ve onlarla etkileşim içinde olma hareketlerinden doğmaktadır. Oyun aşamasında çocuk, en yakınındakilerin -ailesindeki kimliklerin- rolüne bürünür. Akabinde çocuğun genişleyen çevresine binaen çocuk artık tüm ötekilerin rolünü almak, üstlenmek zorunda kalır. Başka bir deyişle, grup içinde oyun aşamasında birey herkesin rolünü alımlamaya başlar. Mead'e göre bu gruptakiler “genelleştirilmiş öteki”dir ve esasında en geniş manada topluma işaret etmektedir (Mead, 2021: 30). Toplum içinde karşılaştığı herkesin yerine geçme yahut herkes olma veya herkesi deneyimleme kapasitesiyle bireyin çevresinde gördüklerini

⁴¹ Bu iki benlik türü hem özneyi hem de nesneyi temsil etmektedir. Öznenin bir temsili olarak ben, eyleyen varlığı imlerken ötekilerin -toplumdaki diğerlerinin- içinde kendisini bir nesne olarak gören beni/bana ise ötekilerin nazarında kendinin varlığı hakkında farkında olma halidir (Bozkurt, 2014: 119).

uyguladığını ve böylece en temelde dış dünyanın ancak var olan nesnelerin yerine geçmeyle deneyimlenip anlaşılabileceği ve söz konusu nesnelerin bizzat kendisi olarak onun bilgisine yine kendimiz aracılığıyla sahip olabileceğimizi söylemek mümkün hale gelmektedir (Manzotti ve Parks, 2018: 131) .

Deneyimden bilince, bilinçten benliğe doğru giden ve insanlıktan bireyleşmeye evrilen yaşam sürecinde kişinin nasıl edilgen bir vaziyette gördüğünü uyguladığı bir dünyada yaşamış olduğu ortaya konulmuştur. Bu bölümün esas tartışmış olduğu mesele gerçekliğin yaratımında bireyin başlangıçtaki etken halinden nasıl edilgenliğe dönüşerek ortaklaşa biçimde yaratım sürecini yeniden üreterek devam ettirdiğidir. Ayrıca kişinin hareket kapasitesinde özgür seçimlerde bulunup bulunamayacağı hususunun irdelenmesinin sonucunda varılan çıkış noktası ise, çevresinin görüntülerle ve deneyimlerle çevrili olduğu bir dünyada bireyin hem seçtiği hem de seçmediği şeyin yine dış dünyadan alımladığı herhangi bir nesneden ötürü ileri gelmesinden dolayı ve var olmayan bir şeyi seçemeyeceği akıl yürütmesine binaen özgür bir seçimin mümkün olamayacağıdır. Böylece bölümün kapanışını Manzotti ve Parks'ın (2018: 95-96) sosyal bağlama dayalı herhangi bir etkileşim esnasında davranma biçimlerimizin her zaman geçmiş deneyimlerimize atfen şekillendiğini yansıtan pasajıyla yapmak yerinde olacaktır:

“John tam Mary'yi öpecekken Mary'nin kocasının bankadan çıkıp onlara doğru geldiğini görüyor. Kötü haber. Veya kendi biricik geçmişindeki bir olay, küçükken duyduğu uyarı niteliğindeki bir hikâye şu anda hala eylemlerini etkilediğinden kendini tutuyor. Bana göre bu geçmiş deneyim de bir nesnedir, dış dünyanın bedeninin sayesinde mümkün olan bir parçasıdır.”

Bu küçük örnek olaydan anlaşılacağı üzere her etkileşim esnasında bireylerin davranışları her ne kadar o olay anındaki duruma binaen etki-tepki meselesine bağlı biçimde zuhur ettiği düşünülse de esasında tüm tepkilerin arka planında geçmiş deneyimler bulunmaktadır. John'un olay karşısında yapabileceği iki olasılık söz konusuydu; kadını öpmek ya da öpmemek. Her iki karara yönelik gerçekleştirebileceği iki edim de geçmişten gelen ve hafızasında bilgi stoku halinde bulunan deneyimler sonucunda meydana gelmiş olacaktı.

2.4. Gerçeklik/ler Rasyonel Midir? : Rasyonelleştirilmiş Toplumlar

Beraberinde seçim olgusunu getirdiği düşüncesine tabi olan özgürlük anlayışına içkin biçimde ve esasında duyguların zıt kutbuna yerleştirilerek duygulara olumsuz rasyonelliğe ise olumlu bir mahiyet yüklenerek gündelik hayatta çoğu hareketlerimizin rasyonel yahut akılcı olduğu yanlışına kapılır ya da öyle olması gerektiğine inanırız. Oysaki gerçekte olan şey hakikaten böyle midir? Çoğunlukla akılcı/rasyonel kararlar alıp ona göre mi davranırız yoksa rasyonellik denilen olgu bir çarpıtmadan (Osho, 2015: 22) mı ibarettir? Ya da rasyonellik tamamen yapmak istediklerimizi -yönlendirilebilir olan duygusal ya da güdüsel temelli- yaptığımızda yapmış olduğumuz hareketin açıklamasını yaparken yahut hesabını verirken mantığa büründürme şekli aracını kullanarak onu çıkar duygusuna binaen kural ya da norm (Sutherland, 2007: 11) düzeyinde tutmaya çalışmak mıdır? Tüm bu sorunsallara yanıt vermeden önce birkaç örnekle gündelik hayatta gerçekleştirdiğimiz hareketleri taşıyan olaylara dışarıdan bir gözle tekrardan baktığımızda rasyonel davranıp davranmadığımızı sorgulayarak esasında neye göre nasıl davrandığımız üzerinde biraz düşünmek diğer soruları yanıtlayabilmek açısından elzem olacaktır.

Köpekbalığının insan yediği bir film olan Jaws filminin gösterime girmesinin ardından -ki önceden de Kaliforniya plajlarının yakınlarına ara sıra gelen köpekbalıklarının geldiği bilinmektedir- o dönem söz konusu plaja gidenlerin sayısında ciddi bir düşüş yaşanmıştır. Ancak bir yandan da plaja gelirken yolda geçirilebilecek kaza ihtimali oranının plajda köpekbalığına yakalanma oranından daha fazla olduğunun hesaplandığı bilinmektedir (Sutherland, 2007: 21). Peki istatistiksel olarak bakıldığında insanların plajlara gitme durumunun yolda yaşanabilecek kaza risklerine karşın daha fazla tehlikeli olmasından ötürü söz konusu filmde önceki zamanlarda insanların plaja gitmeleri ne derecede rasyoneldir ya da rasyonel midir? Öte yandan gündelik hayatta sık biçimde denk geldiğimiz şu olaya bakıldığında ise ne düşünmemiz gerekir? (Sutherland, 2007: 25):

“İnsanların, kararlarını bulunabilir olana dayandırma eğilimleri, tüm dünyada satıcılar ve saygın yayıncılar tarafından istismar edilmektedir. Fiyatı 5,95 pound olan bir kitabı mı 6,00 pound olan bir kitabı mı alırdınız? Önemli olan pound sayısıdır: peniden daha önemlidir ve insanlar sıklıkla, aradaki farkın yalnızca 5 peni olduğuna boş verip pound sayısını esas alırlar.”

İlk örnekte yoğun duyguların nasıl deneyimlerin karşılaştırılması aracılığıyla ortaya çıkarılan oranlamaların önüne geçerek bireylerin hareketlerini dönüşüme uğrattığını görmek mümkündür. Bireyler korku duygusunu görerek yaşadıkları için - bireylerin paralel zamanda kaza olayına şahitlik etmeyip söz konusu olayın salt sayılar ve oranlamalarda kalmasına karşıt biçimde film aracılığıyla ölüm tehlikesini görsel olarak yaşamaları ve hissetmeleri durumu göz önünde tutulmalıdır- plaja gitmemeyi ancak ölüm korkusunun tetiklendiği bir filmin gösterimine maruz kaldıklarında gerçekleştirmişlerdir. Bu noktada duygusal beynin karar alma mekanizmasında hangi bölümünü kullandığını daha net biçimde görmüş olmaktadır. Doğrudan duygulara -hayatta kalma güdüsü temelli hem geçmişten gelen hem de sonradan öğrenilen- yönelen olay limbik sistemde tehdit olarak algılanarak kararını çoktan verdikten sonra söz konusu iletileri prefrontal kortekse göndererek sadece onun eylemi gerçekleştirmesini beklemektedir (Canan ve Çift, 2017: 155). Her ne kadar limbik sistem duygularla hareket eden prefrontal korteks ise bilinç ile özdeşleştirilen (Damasio’dan akt. Lehrer, 2009: 34) bir yanılgıyla nitelendirilmeye maruz kalmış olsalar da esasında hem limbik sistemin bilincin oluşumundaki temel farkındalığı doğuran duygularla bezeli bir yapı olduğunun (Solms ve Turnbull, 2020: 109) hem de her iki yapının da -limbik sistem ve prefrontal korteks- zaman zaman irrasyonel davranabileceğinin (Lehrer, 2009: 169) hatırlanması faydalı olmaktadır⁴². İkinci örnekte ise alışveriş mekânlarının ürün etiketlerinde sıklıkla rastladığımız bir durum mevcuttur. “Bulunabilirlik hatası” olarak adlandırılan davranış biçiminin zuhur ettiği olayda beyin işleyişini manipüle etme hususunda bilgi sahibi olan pazarlama sektörü tarafından sıklıkla kullanılan bir stratejinin olduğunu görebilmek

⁴² Prefrontal korteksin nasıl irrasyonel bir davranışa sebebiyet verebileceğini anlamak için daha önceden söz konusu eserden aktarıldığı üzere bir müzik sanatçısının bir parçayı her zaman çok güzel seslendirdiği ancak bir gün sahnedeysen güzel seslendirip seslendiremeyeceği üzerine düşünmeye başladığı anda kötü söylemeye başladığı olayını hatırlamak yeterli olacaktır. Düşünme alanı olarak gösterilen prefrontal korteks görevinde aşırıya kaçmaya başladığı andan itibaren irrasyonel olarak nitelendirilebilecek eylemlerde bulunabilmektedir. Detaylı bilgi için bkz: Lehrer, Jonah, Karar Anı: Beynimiz Karar Vermemizi Nasıl Sağlıyor? Çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2009.

mümkündür. Zira herhangi bir şeye baktığımızda akla ilk gelen şey vasıtasıyla hareket etme eğilimimiz bulunmaktadır ve bu eğilim “bulunabilirlik hatası” olarak adlandırılmaktadır (Sutherland, 2007: 25). Her iki örnekte de görüntüler üzerinden algılayarak karar verme eylemini sergileyen beyin ilkinde duygular ikincisinde ise yine doğrudan duyum algısının iletildiği alan olarak limbik sistem aracılığıyla hareket etmektedir.

Esasında duygularla hareket eden bir beden olarak insanın beyni, sosyal çevre aracılığıyla şekillendirilmekte olup yönlendirildiği yahut öğretildiği anlamlar/duygular vasıtasıyla -öğrenilen her şey limbik sistemle gerçekleşiyor-deposunda bulundurarak ve onları işleyerek herhangi bir sonuca/karara vardığı bilgileri kortekse göndererek onun işlevini yerine getirmesini beklemektedir (Solms ve Turnbull, 2020: 43). Dolayısıyla böylece hayatta kalma içgüdüsüne etki edecek herhangi bir olayla karşılaştığında kendi çıkarına göre -kendisini hayatta tutma gayesi- karar verme durumu ve bu kararın ister rasyonel isterse irrasyonel -şu an bu irrasyonel olduğunu bize düşündüren şey prefrontal kortekstir ancak olayların içinde yaşarken o esnada çoğunlukla korteks aracılığıyla muhakeme gerçekleştiremiyoruz- olduğuna bakılmaksızın rasyonelleştirildiğini ifade etmek mümkün hale gelmektedir. Zira geçmişten günümüze kadar varlığını koruyarak gelmiş olan şiddet olgusunun devamlılığını söz konusu rasyonelleştirme eylemi olmadan nasıl açıklayabilecektik? Şiddet meselesi ötekinin varlığına ve hayatta kalma hakkına yönelik bir tehdidi barındırmakla birlikte günümüze kadar hala şiddetin önüne geçilememiş olmasının nedeni ne olabilir? İstenildiğinde muhtelif toplumsal iktidar araçlarıyla çeşitli insan eylemleri ve insanların birbirleriyle etkileşimlerinin sonucundaki çıktıları kontrol altına alınabiliyor ve hatta engellenebiliyorken nasıl oluyor da şiddet tamamen ortadan kaldırılamıyor? Şiddet sergileyen kişilerin cezalandırılması nasıl oluyor da tamamen onları tekrardan şiddet eylemlerini sergilemekten alıkoyamıyor ya da cezadan haberdar olan toplumun ötekilerinin şiddet eyleminde bulunmasını engelleyemiyor? Zira ilk zamanlara dönüldüğünde seksle alakalı toplumsal yasalardan bahseden Eric Berkowitz’in (2013: 13) aktardığı üzere Mezopotamya’da kadınların eşlerini aldatması durumunda uygulanan kadının bir direğe bağlanarak halkın önünde zamanla ölüme terk edilmesi gibi yahut yine kadına zarar verip

erkeğin korunmasına yönelik olan toplumsal yasalara bakıldığında⁴³ şiddetin mevcudiyeti ile aynı zamanda şiddetin tek taraflı (ekseriyetle cezalandırılanın kadın olması) uygulanmasının rasyonel bir zemini bulunmamaktadır ancak rasyonelleştirilmiş bir zemine yerleştirilmektedir. İlk örnekte zinanın cezası neden ölüm olmaktadır yahut ikincisinde ise neden kavgayı ayırmak için öteki kişinin cinsel organına tutan kadına zarar verilmektedir ve esas korunan şey neden erkeğin cinsel organı olmaktadır? Tüm bu yaptırımlar hakikatte insanlar olmadan verili bir dünyanın sunmuş olduğu uygulanması gereken uygulamalar mıdır yoksa insanların kendi çıkarlarına göre davrandığı duyguların bir sonucu mudur? Sonuncu ihtimale, yani cezai yaptırımların yahut yasaların veya karşılıklı edimlerin insanların kendi çıkarlarına göre -hem biyolojik hem de toplumsal olarak hayatta kalma güdüsü- davrandığı duyguların bir sonucu olup olmadığı sorusuna, verilecek olan “evet” cevabı daha makul bir yanıt olacaktır. Zira biyolojik bedeni korumak ile toplumsal benliği korumak aynı şeydir. Biyolojik beden korunmadığında fiziksel ölüm gerçekleşirken toplumsal benlik korunmadığında toplumsal ölüm gerçekleşmiş olmaktadır. Fakat bu ikinci ölüm biçimi ilki gibi -fiziksel- tek ve net değil muhtelif ve karmaşık biçimlerde zuhur etmektedir. Sözelimi toplumsal benlik ölümünde yabancılaşma, dışlanma, kişinin benlik bölünmesi yaşaması yahut çeşitli psikolojik sorunlara kadar pek çok alternatif bulunmaktadır. Hepsinin ortak noktası ise beynin toplumsal tarafından şekillendirilip -biyolojik ve toplumsal hayatta kalma güdüsüne binaen- manipüle edilmesiyle insan denilen varlığın bireyleştirilerek rasyonelleştirilmiş edimlerde bulunmasının çıktıları olmalarıdır.

⁴³ Söz konusu edinilen yasa: “Eski Ahit’in seks yasalarının çoğu, Tanrı’nın kelimelerinden ziyade daha eski bölgesel yasaların kopyaları gibi görünmektedir artık. Örneğin Beşinci Kitap’ta, erkeğin testislerini koruyan bir yasa şöyle der: Eğer iki adam kavgaya ediyorsa ve onlardan birinin karısı araya girip dayak yiyen kocasını diğer adamın elinden kurtarmak için eliyle adamın hayalarını tutarsa, kadının elini kesin; ona merhamet göstermeyin.” (Berkowitz, 2013: 16).

Toplumsal hayatta kalma güdüsüne verilebilecek bir başka ilginç örnek ise temelde içinde toplumsal olarak öğretilen değersel ahlak yasalarını barındırmış olmasına karşın bireyin karşılaştığı olaylarda kendisini nasıl öncelediği hususuyla alakalıdır. Princeton ilahiyat öğrencileri üzerine uygulanan bir deneyde bir grup ilahiyat öğrencisi bir iş hakkında sunum hazırlamaları için seçiliyor ve sunum hazırlandıktan sonra öğrencilerden sunumun yapılacağı yere geçmeleri isteniyor. Bir yandan öğrencilere geç kaldıkları ve hızlanmaları gerektiği aktarılırken diğer yandan da aralarında deneyin bilincinde olan bir kişi grupla birlikte giderken aniden acı bir sesle kendisini yere seriyor. Deneyin temel sorusu olan ilahiyat öğrencilerinin durup durmadığı meselesinin cevabı ise “hayır” olarak zuhur ediyor. Dolayısıyla deney sonucunda varılan kanının dindar düşünce ile merhamet ve yardımseverlik olgusunun ilahiyat öğrencilerinde söz konusu kendilerinin hayatta kalma -ister biyolojik ister toplumsal hayatta kalma güdüsü olsun- güdüsü olduğunda etkili biçimde işbirliği içinde olmadığıdır. Başka bir deyişle, olayda etkili olan tek faktör öğrencilerin sunuma geç kaldığı meselesidir. Dolayısıyla öğrencilerin kendileri uğruna ötekine nazaran kendilerini öncelemekte oldukları ortaya çıkmıştır. Ancak bu husus sadece dindar olarak nitelendirilebilecek kişilerde zuhur ettiği anlamına gelmemektedir. Deneyin genişletilerek her toplumsal kimlik yahut benliklerde nasıl etki edeceğinin araştırılması elzemdir (Ricoeur ve Changeux, 2013: 248). Fakat aynı zamanda eğer deneyin genişletilmiş yeni bir versiyonu uygulandıysa her ne olursa olsun, insanlar ister yere yığılan kişiye yardım etsin ister etmesin, her iki uygulanan hareket biçiminde temelde kişinin toplumsal hayatta kalma güdüsüne çıkar sağlayacak bir nedeninin bulunmuş olacağı gözden kaçırılmamalıdır.

Rasyonelleştirme meselesi sadece bireyin biyolojik olarak hayatta kalma güdüsüne binaen ortaya çıkmamaktadır aynı zamanda toplumsal olarak öğretilen duygulara yahut anlamlara yönelik biçimde de toplumsal hayatta kalma amacına binaen varlık kazanmaktadır. Sözgelimi kadın ve erkeğin cinsel organlarının özel ve gizlenmesi gereken bir şey olduğu düşüncesiyle yetiştirildiği bir toplumda her iki cinsiyetin birbirinin cinsel organlarını görmesi muhtelif olumsuz sonuçların doğmasına vesile olmaktadır. En olağan olan kınama hareketinden toplumların iç işleyiş yasalarına göre belki de cezalandırılmaya kadar gidebilecek olan çeşitli

yaptırımlar bulunmaktadır. Ya da birbirinin cinsel organlarını görmek cinsel ilişkiye girmiş gibi görünmek anlamına da gelebilmektedir (Giddens, 2012: 182). Öte yandan başka bir örnek benzer nedenden dolayı -cinsel organın mahremiyet olduğu algısının öğretilmesi- kadın ve erkekler genital muayene yaptırmak için doktorlara gitmekten çekinebilmektedir. Her ne kadar muayene sonucunda ciddi bir rahatsızlığın olabileceği ihtimali bulunmuş olsa bile kişiler daha önceden öğrenmiş oldukları ve duygusal bağlılık geliştirip inandıkları öğretiler doğrultusunda hareket ederek doktora gitmeme edimi sergileyebilmektedir. Yahut doktora gidilmesi durumunda ise hastanın bedeninin nesne olarak algılanması ve nesneler biçiminde bölünmesi ile utanç duyma durumunun ortadan kaldırılması amaçlanmaktadır. Zira hastanın cinsel organı dışındaki alanlarının örtüyle kapatılması sadece cinsel organ nesnesine odaklanılmasına ve hastanın bir kişiliğinin olduğu düşüncesinin yok edilmesine ve böylece hastaya ait olan tüm bedensel ve ruhsal göstergelerin nesneye dönüştürülerek muayene edilmesine vesile olmaktadır (Giddens, 2012: 183). Soğuk, mesafeli ve nesneye yönelik olarak kurulan bu ilişki biçimleri duygular ve öğretilmiş duygular/anlamlar çerçevesinde toplumsal hayatta güdüsünün nasıl hem toplum tarafından inşa edildiğini hem de nasıl çıktılar doğurarak akabinde farklı edimlerle gerçekleştirilmiş olan hareketlerin rasyonelleştirildiğini göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Duyguların psikolojik ya da biyolojik olmaktan ziyade öncelikli olarak toplumsal tarafından öğretilen şeyler olduğu (Smith, 2018: 44) görüşü giderek çeşitli bilim alanlarınca kabul görmeye başlamıştır. Sözgelimi nörobilim alanında gelişen tehdit edici bir şeyle karşılaştığımızda kaçmayı öğrendiğimiz için kaçtığımızı ve kaçtığımız için korkmaya başladığımız savını iddia eden William James, yaygın bir kanı olan korktuğumuz için kaçtığımız savını tersine çevirmektedir (Ledoux, 2020: 59). Kaçmamızın nedeni ise yine toplumsal bağlam tarafından üretilen nesnelere yönelik atfedilen değer yargılarıdır. Böylece herhangi bir nesneyle karşılaştığımızda ona yüklediğimiz zararlı yahut yararlı değer yargısı nesneye yönelik algımızı şekillendirerek onunla etkileşime girdiğimizde nasıl davranacağımızı belirlemektedir (Descartes, 2014: 56). Toplumsalın içinde ortaklaşa yaşayabilmek ve kendi canlarını koruyabilmek için birlikte yaratılan -daha doğrusu güçlü olan kesimin çıkar

duygusuna göre yaratılan- kurallara uyma zorunluluğu beraberinde bireylerin bu kurallara nasıl ve hangi araç aracılığıyla uyduğu sorunsalını getirmektedir. Nitekim yukarıda örnekler vasıtasıyla yapılmış olan tüm açıklamalar, sosyal bir organ olarak beyin yapısının işleyiş mekanizmasına ve dolayısıyla onun işlevsel olabilmesini sağlayan dış dünya zorunluluğuna -dış dünya nesnelerle oluşmuş olan toplumsal ve doğayı temsil etmektedir- atıf vererek yaratılan anlamlar/duygular ile söz konusu anlamların/duyguların etkileşim aracılığıyla iletişime sokularak tüm topluma içkin bireylere öğretilmesi hususuyla uyum meselesinin nasıl zuhur ettiğinin ve araçlarının neler olduğunun anlaşılır olmasına yardımcı olmaktadır.

Cinselliğin denetimi üzerinden bir örnek verildiğinde cinsel dürtülere binaen ilk insanlar topluluk halinde yaşasalar dahi yoğun biçimde var olan cinsel dürtülerinin kontrol edilememe hususunun yaratmış olduğu zarar verici toplumsal çıktıları grup içi huzursuzlukların doğmasına vesile olmaktaydı. Bu huzursuzlukların grubun birliğini ve devamlılığını tehdit etmesinden ötürü giderilmesinin elzem olmasına binaen cinselliğin bir şekilde denetim altına alınması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Böylece ilkel toplumlarda dönem dönem seks yasağı getirilerek üremenin kontrol altına alınması hedeflenmiştir. Ancak öte yandan bu hedef hayata geçirildiğinde ön görülemeyen başka hususların zuhur etmesine sebebiyet vermiştir. Sözelimi zaten önceden beri var olan kadına yönelik kadın korkusu daha da artarak düşmanlığa evrilmiş ve kadınların adet olmaları hem pis hem de tehlikeli bir şey olarak görülmeye başlanmıştır (Berkowitz, 2013: 17-18) . Dolayısıyla ilk olarak toplumsalın hayatta kalma güdüsünün/duygusunun sebebiyet vermiş olduğu bir eylem gerçekleştirilmiş –cinsel denetim- akabinde ise gerçekleştirilen eylem yeni duygusal çıktılarının doğmasına -bireysel olarak toplumsal hayatta kalma güdüsü- vesile olarak yeni bir toplumsal olgunun -kadın ve erkek ayrımlaşması- zuhur etmesine sebebiyet vermiştir.

Şimdi bölümün başında sorulmuş olan soruların yanıtları aşikâr biçimde ortaya çıkmaktadır. Etkileşimler aracılığıyla oluşturulan gerçekliğin prefrontal korteksin imlediği bilinçle değil limbik sistemin imlediği duygular aracılığıyla üretilip akabinde duyguların kendi sosyal bağlamına binaen aklının olmasına (Solomon, 2016: 18) karşılık olarak rasyonelleştirilmesi durumu söz konusudur. Dolayısıyla rasyonel denilen olgunun ve rasyonelleştirme hususunun esasında çoğunlukla akıl ve zekâ gibi kavramları nitelemesinin bir yanılgı olduğunu ve rasyonelleştirilen her durum ile rasyonel denilen her eylemin hakikatte mantığa büründürülmüş, ötekinin de edimlerine yansımaya binaen düzenli hale gelmiş olan kurallar olduğunu söylemek mümkün hale gelmiştir. Ancak tam bu noktada başka bir soru daha doğmaktadır. Eğer gerçeklik rasyonelleştirdiğimiz edimlerimizden oluşuyorsa o zaman rasyonel olmayan bir dünyada mı yaşıyoruz ve eğer böyle bir dünyada yaşıyorsak kendi çıkarımıza göre hareket etmemize binaen eylemlerimizin nedenlerini açıklarken bir kılıf olarak rasyonelliği doğuruyorsak ötekinin çıkarını gözetme yahut ahlak olarak adlandırılan ve içinde kişinin kendisi dâhil tüm herkesin yararına yönelik davranmak ve herkesin çıkarını korumak, iyi olmak, kötülükten ve zarar vermekten uzak durmak, yardım etmek gibi birçok hususu barındıran olgu nasıl var olmaktadır? Eğer insanlar bu kadar bencil -biyolojik ve toplumsal hayatta kalma güdüsüne atfen doğal bencil olan ve toplumsal olarak bencilleştirilen- yaratıklar ise ötekinin hak gözetimi nasıl sağlanmaktadır ya da sağlanabilmekte midir? Yahut en genel ve temel soru olarak ötekinin hakkını gözettiğimiz düşüncesi yanılgısı içerisinde miyiz?

Benzer şekilde yine son soruya yanıt vererek başlayacak olursak sorunun yanıtına binaen yapılacak olan açıklama aynı zamanda diğer tüm soruların cevabı niteliğinde de olacaktır. Sorunun cevabı kısaca “evet” olup ötekinin hakkını gözettiğimiz düşüncesine sahip olarak bu düşünce hakkında yanılan birer varlıkları. Her ne kadar ahlak olgusu bizim dışımızda bağımsız bir şekilde hakikatte var olduğu doğru olsa da söz konusu olgunun var olma nedeni ötekiler için değil yaşayan birer canlılar olarak kendimiz içindir. John Searle (2006: 22-23) dışarıda bağımsız şekilde var olan her olgu yahut nesnenin birer gerçeklik olduğunu ve bunun “dışsal realizm” olarak adlandırdığı gerçekliğin dışarıda bağımsız bir biçimde bulunduğu anlamına

denk geldiğini aktarır. Sözelimi İtalya ve Yunanistan'dan bahsedildiğinde gerçeklikte iki ülkenin var olduğunu bildiğimiz şeye dışsal realizm adını verir. Akabinde Yunanistan hakkında detaylı bir bilgi verip o bilginin hakikaten tıpkı Yunanistan'ın var olup olmadığı meselesinde hemfikir olunduğu gibi verilen bilginin de doğru olduğu tespit edildiği an ise söz konusu Yunanistan'a atfedilen bilgi de gerçeklik kazanır ve buna “doğruluğun örtüşme” teorisi denir. Benzer olay toplum içinde zuhur eden ahlaki gerçeklikte de görülmektedir. Zira ahlak hakikaten var olan bir dış gerçekliktir ancak kendiliğinden doğan bir şey olmayıp oluşturulan bir şey olmasından ötürü Yunanistan'ın maddesel olarak var olması gibi mutlak bir gerçekliği yansıtmamaktadır. Başka bir deyişle ona atfedilen herhangi bir bilgi Yunanistan'a atfedilmiş olan bilgi gibi her zaman doğrulanamamaktadır. Ahlak her zaman geçerli yahut var olabilen/yaratılabilen bir şey olmamakla birlikte varlık nedeni dahi kendi anlamıyla çelişen bir durumdur. Yani, ahlakın varlığı ahlaki bir eylemden meydana gelmemektedir. Ahlak, ahlaki bir şey değildir. Ahlak da esasında rasyonelleştirilmiş duyguların çıktısıdır. Tüm bu söylenenlerin daha net anlaşılabilmesi için ahlakın duygulardan ve toplumsal etkileşim arenasından nasıl doğduğunun hikâyesine bakmak gerekmektedir.

Ahlakın doğuşunun temel itirici mekanizması herhangi bir şeye yine öncelikli olarak kendimizin biyolojik ya da toplumsal hayatta kalma güdümüze göre atfı verdiğimiz iyi/kötü, faydalı/zararlı gibi değer yargılarını vermemize vesile olan duygulardır (Lehrer, 2009: 189). Bir şeyin ahlaki bir karara yahut olguya dönüşebilmesi ancak var olan şeyin hissedilmesine yahut o şeyi yaşayan kişinin hissettiklerinin hissedilmesine bağlıdır (Lehrer, 2009: 197). Başka bir deyişle ancak başkasını kendimizmişiz gibi kavrayabildiğimiz sürece ya da Parks'ın (2018: 57) aktardığı üzere bir elmanın elma olabilmesinin ancak biz elma olduğumuzda zuhur edebileceği (“elma benim” anlamını imleyen husus) meselesine binaen ahlak denilen olgu meydana gelebilmektedir. Her iki açıklamadan ortaklaşa çıkarılabilecek olan şey ötekini yahut var olan bir nesneyi anlayabilmek veya kavrayabilmek için ilk olarak kişinin kendisinin bilincinde olması gerektiğidir. Kendisinin bir canlı olarak ve içinde geçmişten devraldığı güdülerin -bu güdüler gen aracılığıyla bireylere aktarılmış olup önceki nesiller tarafından öğrenilen olguları imlemektedir (Winston,

2010: 21)- bulunduğunu kabul eden kişi biyolojik donanımının kendisine vermiş olduğu hayatta kalma güdüsüne göre kendisini hayatta tutabilme hissiyatının bilincinde olup ona göre davranmaktadır. Akabinde ise kendisinde olduğunu bildiği bu güdülerin kendisi dışındaki canlılarda da olduğunu onlarla girdiği etkileşimler aracılığıyla öğrenen birey, zorunlu olarak hem kendinin hem de ötekilerinin çıkarlarına göre hareket etmek durumunda kalmaktadır. Başka bir deyişle kendi canını koruyabilmek ancak ötekinin canına saygı duyup onu da korumak üzere sözleşme yapılmasından geçmektedir. Dolayısıyla ahlak denilen olgu, esasında bu noktada bireyin bencil hayatta kalma güdüsünden ve birer nesne olarak ötekinin varlığı bilincinden doğmaktadır.

Her ne kadar ahlakın biyolojik donanımın etkisiyle meydana geldiğini ileri sürmüş olsa da Patricia S. Churchland (2013: 21) ahlakı oluşturan etmenleri açıklarken sosyal olgulara değinmeden geçememiştir. Zira toplum ve toplum içindeki bireylerin etkileşimleri olmadığı müddetçe ahlaktan bahsedebilmek mümkün değildir. Tek başına dünyada tek canlı olarak yaşayan bir insan düşünüldüğünde ahlakın ve ahlak bilincinin zuhur edebileceğini düşünmek makul olmamaktadır. Ona göre ahlak; önemseme, ötekilerin farkında olma/psikolojisini anlama, toplumsal arenada etkileşimlerden ötürü meydana gelebilecek olan sorunları çözme -ileride değinilecek olan Durkheim'ın işbölümü temelli açıklamasına benzemektedir- ve bir arada kalabilmek/yaşayabilmek için gerekli uygulamaları yahut kuralları öğrenme etkenlerinden meydana gelmektedir. Sırasıyla duygu (önemseme), yerine geçme/nesne olma (ötekinin psikolojisini anlama), toplumsal hayatta kalma güdüsü (toplumsal sorunları çözme) ve beynin kendi mekanizmasıyla edilginleştirmesine (sosyal uygulamaları öğrenerek uygulama) denk gelen tüm bu etkenler yukarıdaki kısımlarda teker teker örnekler vasıtasıyla açıklanmıştır. En nihayetinde ahlak Michel Foucault'nun (2021: 25; 2014: 232) "kendilik kaygısına" benzer biçimde kişinin canlı olarak hem biyolojik/fiziksel hayatta kalma hem de benliği açısından

toplumsal hayatta kalma kaygısından ileri gelmektedir. Bu yüzden ahlak, kendi anlamına tabi biçimde ahlaki değildir⁴⁴.

Biyolojik hayatta kalma güdüsüne ek biçimde toplumsal hayatta kalma güdüsünden zuhur eden ahlak açıklamasını Emile Durkheim sosyolojik bir perspektifle ortaya koymuştur. Durkheim’a göre toplum iki temelden oluşur; toplumsal bilinç ve toplumsal işbölümü. Toplumsal bilinç birleştiriciliğin sonucu iken toplumsal işbölümü ayrıştırıcılığın zorunlu birleştiriciliğini temsil eder. Nitekim ilkinde benzer görüşte ya da fikirde olan insanlar bir araya gelerek çoğunluğu ve dolayısıyla toplumsal bilinci oluşturarak bireysel bir bilince yer vermemektedirler. İkinci unsur olan işbölümünde ise insanların farklı özelliklerinden ötürü farklı kapasiteleri vardır ve bu husus doğrudan çalışma ya da meslek hayatına yansır. Böylece herkes kendi ihtiyaçları için ötekine ihtiyaç duyar hale gelir ve farklılaşan bireyler hayatta kalma güdülerine -bireysel ve toplumsal- binaen birleşmek zorunda kalırlar. En nihayetinde söz konusu olan bu iki etmenin birleşiminden ahlak doğar. Zira her iki durumda da ötekinin farkındalığı söz konusudur. Ötekini fark etmekle birlikte toplumun tutkalı görevini üstlenen işbölümü ve toplumsal bilinç ahlaki doğurmaktadır (Durkheim, 2016: 149).

Bireysel ve toplumsal hayatta kalma güdülerini nazarında ahlak olgusunun birazdan tartışmaya açılacak olan son kısmından sonra ahlakla alakalı sorduğumuz sorulara verdiğimiz cevabı hatırlayarak içinde yaşamış olduğumuz toplumun nasıl bir gerçeklik arz ettiği sözgelimi rasyonel mi yoksa rasyonelleştirilmiş mi yahut beyin aracılığıyla zuhur eden öğrenme biçimlerine dayalı olarak bahsedilecek iki ayrılmış toplum -göstergesel ve ahlaki toplumsallaşma- yapısından mı oluştuğu hususuna varılacaktır. Tartışmamız gereken son husus şu cümlede kendisini göstermektedir: “Ahlak vardır ancak ahlak, ahlaki değildir”. Bu zamana kadar bahsedilen örnekler aracılığıyla üretilen bu düşünce esasında gerçeklikte bir ahlak

⁴⁴ Ahlakın bireyin kendi hayatta kalma güdülerine -biyolojik ve toplumsal- binaen esasında ahlaki olmadığı düşüncesini somutlaştıracak olan deneysel bir örnekten hatırlanacağı üzere yukarıda bahsedilmiştir. Söz konusu deney ilahiyat öğrencilerinin sunuma giderken yaşadıkları bir olay karşısında vermiş oldukları tepkidir. Gerçekleştirilmesi gereken ahlaki davranış yerine bireysel hayatta kalma güdüsü tercih edilmiştir.

olgusunun olduğunu ancak toplumlar aracılığıyla söz konusu bu ahlaka yüklenen anlamların ahlak olmadığı meselesini imlemektedir. Başka bir deyişle, günümüzde ahlaka atfedilen anlam ile ahlak olarak gösterdiğimiz pek çok edim arasında uyumamaktadır. Zira ahlak karşılıksız ve çıkarsız olana atıf vermesi gereken bir anlama sahip iken yukarıdaki deneylerde görüldüğü üzere -özellikle ilahiyat öğrencilerinin sergilemiş olduğu eylem dikkate alındığında- birey hayatta kalma güdüsüne binaen kendisini tehlikede hissettiği an ötekini ve dolayısıyla o esnada işine yaramayacak olanı göz ardı etme ediminde bulunmaktadır. Çıkar duygusu varken her birey ahlaki edim sergiler ancak esas olan çıkar duygusunun olmadığı zamanlarda yahut olaylarda da ahlaki eylem sergilemenin gerekliliğidir. Ekseriyetle iyi olana karşı çoğunluk iyi edimlerle karşılık vermektedir ancak asıl ahlak kendisini kötü olana karşı da iyi ya da nötr veya rehabilite edici edimlerle tepki vermekte göstermektedir. Sözgelimi gündelik hayatta kaçımız birisi (yabancı) bize kötü yahut küfürlü söylemlerde bulunduğu olumsuz yahut herhangi bir tepki vermeden yolumuza devam etmeyi başarabiliyoruz? Ya da kaçımız trafikte argo konuşmaktan kendimizi alıkoyabiliyoruz? Kaçımız başka birilerine herhangi bir biçimde hakaret etmiyoruz? Kaçımız birisine psikolojik ya fiziksel şiddette bulunmaktan kaçınabiliyor? Kaçımız kendimize yönelik algımızda makul biçimde olumlu hissiyatlara sahibiz? Kaçımız yapılan herhangi bir kötülüğe makul biçimde tepki vererek yolumuza devam edebiliyoruz? Tüm bu sorulara gündelik hayatta eylemlerimizle mi yoksa edimlerimizle mi cevap veriyoruz? Esasında bakıldığında edimsel bir insan olarak çoğumuz yukarıdaki soruların hemen hemen hepsine öğrenmiş olduğumuz edimlerimizle olumsuz yanıt veriyoruz. Dolayısıyla aslında burada ahlak olarak vurgu yaptığımız esas şey, beyin bölgeleri arasında önceden belirtildiği üzere aşaması olan prefrontal korteks yahut bilinçle özdeşleştirilen kısımdır (Solms ve Turnbull, 2020: 101). En nihayetinde aktarılmak istenen şey ise, gerçek ahlak denilen olgunun bireyin bilinçli davranma kapasitesiyken söz konusu bilinçli davranma meselesi beynin korteks kısmıyla ilişkilidir. Öte yandan gündelik hayatta davranışlarımızı şekillendiren, ortaya çıkaran ve üzerine düşünmeden dışarıya yöneltmemizi sağlayan kısım olan limbik sistemin ise bireysel ve toplumsal hayatta kalma güdüsüyle ilişkili bölge olduğunu söyleyebilmek mümkündür. Böylece her iki kısma binaen iki toplumsallaşma biçimi ortaya çıkmaktadır; göstergesel

toplumsallaşma ve ahlaki toplumsallaşma. Göstergesel toplumsallaşma, limbik sistem aracılığıyla bireylerin gördüklerini ve hem bireysel hem de toplumsal hayatta kalma güdülerine binaen öğrendiklerinin uyguladıkları toplumsallaşma biçimidir. Ahlaki toplumsallaşma ise prefrontal korteks aracılığıyla düşünme, empati kurma, planlama, herhangi bir olay karşısında çeşitli senaryolar kurarak hangi tepkinin iyi olacağına yönelik karar verme işlevlerine (Solms ve Turnbull, 2020: 48) ve dolayısıyla hakiki ahlakın mayalandığı bir ortama sahip olan bireylerin eylemlerinden oluşan toplumsallaşma biçimidir. Ancak önceden de belirtildiği üzere bu toplumsallaşma biçiminin zuhur etmesi çok zor ve nadir bir olaydır ki günümüzde hangi toplumların böyle bir yapıya sahip olduğunu söyleyebilmenin detaylı analiz ve inceleme gerektiren bir konu olmasıyla birlikte tek bir toplumun dahi tüm üyelerinin ahlaki toplumsallaşma biçimine uyduğunu söyleyebilmek güçtür.

Özetle, nesneyle karşılaşan birey etkileşim sonucunda biyolojik (beyin, güdü ve duygu) ve toplumsal (güdü, sembol, etkileşim ve dil) donanımına içkin biçimde hem nesnelere (canlı ya da cansız) anlam yüklemekte hem de ilişkiden doğan yeni anlamlar/tipleştirmeler meydana getirmektedir. Akabinde öznel anlamlardan yahut seçilen rastgelelikten doğan tipleştirmeler tekrar ötekilerle girilen etkileşimler ya da toplumda bulunan ötekilerin görmeleri sonucunda üretilmiş olan anlamlar tekrarlanmaya, taklit edilmeye ve uygulanmaya başlayarak nesnelleşmektedir. Bu ikinci aşamada kişinin insandan (etken) nasıl bireye (edilgen) evrildiği hususu da gerçekleşmektedir. Nesnelleşen olgular genele yayılarak gerçeklik haline bürünmektedir. Ancak bu noktada gerçeklik tartışması ve onun nasıl zuhur ettirildiği aşamaları devreye girmektedir. Beyin, duygu ve dil aracılığıyla inşa edilen gerçekliğin tek olmayıp aynı zamanda çok katmanlı ve muhtelif görünümlere sahip olduğu meselesi fenomenoloji aracılığıyla açıklanmıştır. Katmanlı gerçekliklerin arka planında bulunan rasyonelleştirme olgusu ve ondan sorunsal biçimde ortaya çıkan ahlaki eylem meselesi bizleri iki ayrı toplumsallaşma biçimine götürerek en nihayetinde günümüz bireylerinin oluşturmuş olduğu en genel ve yaygın toplumsallaşma biçiminin göstergesel toplumsallaşma biçimi olduğu kanısına varılmıştır. Bu bölümde aktarılan teorik çerçeveden sonra diğer bölümlerdeki amacımız ise tezin esas konusunu oluşturan küfrün göstergesel toplumsallaşma

biçiminden nasıl zuhur ettiğini cinselliğin tarihi üzerinden incelemek ve teoriyle hipotezleri birleştirmek olacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CİNSELLİK VE OLUMSUZ BİR CİNSELLİK OLARAK KÜFÜR

3.1. Yaratılan Cinsellik: Tarihsel Bir Tipleştirme Modeli

“Toplumsal şeyler yalnızca insani faaliyetlere indirgenebilmeleri durumunda ve insani faaliyetler de sadece, arkalarındaki amaçsal veya nedensel güdülerin gösterilmesi şartıyla anlaşılabilir.”

Alfred Schütz

A kişinin amacını taşıyan bir eylem B kişisine yöneltildiğinde amaçsal bir anlam taşıyan bu ileti B kişisi tarafından alımlandığında alımlanan anlama binaen B kişisi tarafından da bir eylem gerçekleştirilir (Berger ve Luckmann, 2020: 83). İnsanlar arasındaki bu etkileşim içinde A kişinin eylemi “amaçsal güdü”yü yansıtırken aynı zamanda kendisinin amaçsal eylemine karşılık gelişen B kişinin eylemi ise etkileşim içindeki “nedensel güdüyü” oluşturmaktadır. Başka bir deyişle, birinin amaçsal eylemi öteki tarafından alımlanıp ötekinin bir tepki vermesine vesile olarak nedensel güdüyü de beraberinde getirmektedir. Birinin amacı ötekinin nedenini doğurmaktadır (Schütz, 2020: 145). Karşılıklı kurulan ve esasında etki-tepki meselesini yansıtan bu iletişim yeni bir varlığın yahut nesnenin zuhur etmesine vesile olmaktadır. Birlikte yaratılan bu yeni varlığa ilk olarak ortaklaşa bir anlam yüklenip akabinde ise varlığın isimlendirilip tipleştirilmesi söz konusudur (Schütz, 2020: 134). Böylece maddesel dünyada karşılıklı etkileşime girilen her şey ve her aracı vasıtasıyla üretilen/yaratılan anlamlarla tipleştirme denilen isimlendirme doğmakta ve söz konusu deneyim haline gelmiş olan tipleştirme akabinde bağımsızlık kazanarak toplum ve toplum içinde bulunan herkes için gerçeklik arz etmeye başlamaktadır (Berger ve Luckmann, 2020: 90). Bu etkileşim vasıtasıyla topluma dair ve ona içkin olan her şeyin tipleştirilme aracılığıyla mevcudiyet kazandığını söyleyebilmek mümkündür. Esasında bölümün başındaki alıntıya bir açıklama niyetinde olan bu kısa giriş ile en nihayetinde sona ermiş biçimiyle cinsellik olgusunun -cinsellik etkileşimler aracılığıyla tipleştirilen bir çıktıdır- anlaşılabilmesi için arka planında bulunan insani faaliyetlerin amaçsal ve nedensel güdülerden nasıl

zuhur ettiğini ortaya koymak hedeflenmiştir. Toplumsal bir şey ya da geçeklik olarak yahut tipleştirilme ürünü olan cinsellik, toplumun diğerkurumları gibi insanlar arasındaki etkileşimin ürünü olmakla birlikte ancak onu meydana getiren insanların amaç ve nedensel güdöleri anlaşıldığı takdirde anlaşılabilircek bir olgudur.

Geçmişten günümüze kadar salt tek bir cinsellikten değil cinselliklerin varlığından bahsetmek daha makuldür. Zira tipleştirme denilen olgu arka planında insanların güdülerine göre hareket etme göreliliğini ve güdöleri toplumsal olarak yönlendirebilme -rastgele biçimde anlam tayine etme- iktidarını barındırmasından ötürü mutlak ve tek bir varlığı yansıtmamaktadır. Aksine değişen anlamsal güdülere ve dolayısıyla rastgeleliğe binaen etkileşim esnasında doğan nesnelere yüklenebilircek anlamlar sonsuz olasılıklara tabidir. Başka bir deyişle etkileşimlerden doğan cinsellik ve ona atfedilen ya da kendisine bakıldığında görünen anlamlar bireylerin biyolojik yahut öğretilmiş bireysel ve toplumsal hayatta kalma güdülerine atfen değişim göstermektedir. Aynı zamanda atfedilen anlamlara yönelik hareket etmenin dönem dönem muhtelif toplumsal çıktılarının (olumlu ya da olumsuz) olmasına karşın yavaş yavaş değişen güdüsel eylemlerle birlikte anlam tekrardan değişime yahut dönüşüme uğrayabilmektedir. Ancak bu değişim/dönüşüm ekseriyetle kısa bir zaman içerisinde gerçekleşebilen bir şey değil toplum içinde eyleyen tarafların çoğunluk duruma geçtiği zamanda ve genellikle orta veya uzun vadede meydana gelebilen bir şeydir. Nitekim günümüze değin var olup akabinde yok olmuş yahut hala varlığını sürdüren muhtelif toplumlar bilimsel açıdan incelendiğinde ortaya atılan iddialar cinsellik hakkında farklılaşan toplumsal yapıların olduğunu göstermektedir. Tüm bu toplumlara bakıldığında cinselliğin salt biyolojik donanım nazarında şekillenen değil paralel biçimde yine birey, etkileşim, rastgelelik, sembol ve anlam ile sırasıyla zuhur ettirilen ve ilerleyen süreçte kültürel bir olgu olduğu görölmektedir (Sayın, 2018: 11).

Bir tarafta kalıntılar aracılığıyla tahmin yürütülen tarihöncesi zamanlarda yaşamış olan toplumların bırakmış olduğu miraslara binaen, sözgelimi kadının önünde hayran ve saygıyı imleyen bir duruş ile bulunan erkek figürünün resmedilmesi ve tekeşliliğin hüküm sürdüğü zamanlarda olumlu cinsellik algısının varlığından öte taraftan ise ilerleyen süreçlerde sosyal arenada alternatif ve fırsatların çoğalması ile toplumsal normların zuhur etmesine binaen gelişen çekeşliliğin yanı sıra spesifik bir örnekle Babil Uygarlığı döneminde çeşitli toplumlarda eşini aldatan kadınların aldattığı kişiyle birlikte suya atılması ya da kadının burnunun kesilmesine binaen eşini aldattığı erkeğin ise hadım edilmesi gibi cezalandırma ya da olumsuz çıktılarına vesile olma hususunun varlığından bahsedilmektedir (Morali-Daninos, 1991: 12-16). Yahut modern-öncesi dönemde cinsellik salt üreme amaçlı gerçekleştirilen bir eylem iken on sekizinci yüzyıl sonları itibariyle Avrupa’da artan nüfusa karşıt biçimde aile genişliğini azaltma girişiminden ötürü gelişen teknolojiyle birlikte üremenin kontrol altına alınma tekniklerinin zuhur etmesi ve korunma olgusunun modernleşmesi üzerine cinselliğin kendisinin bağdaştırılmış olduğu üreme işlevi ya da anlamından koparak hem özerkleşmesinin hem de yeni anlama denk gelmeye başlamasının (Giddens, 2010: 8) yanı sıra tekrar daha eskilere gidildiğinde ve bu kez farklı bir perspektifi sunan ilahi açıdan bakıldığında ilk insanlar olan Adem ve Havva’nın cennetten kovulması olayında gerek anlatılarla aktarılan gerekse görsellerle şekillendirilen bu ilk insanların cinsel organlarının yapraklarla örtülmesi ve bu bölgelere zamanla utanç yeri anlamını imleyen “ut yeri” (cinselliği imleyen şeyin ut yeri olarak tanımlanması ve akabinde utanç kelimesinin söz konusu bu mefhumdan türemiş olmasına dikkat edilmelidir) denilmesi (Aktunç, 2000: 129) ya da Hristiyanlık ile birlikte bireylerin en gizli cinsel tutkularını itiraf etmesi uygulaması (Foucault, 2020: 20) gibi hem bilimsel hem ilahi açıklamalar cinselliğe atfedilen muhtelif görünümlerin varlığının kanıtı konumundadır. Ancak bilimsel açıklamalar ile ilahi ve mitoloji olarak nitelendirilen ve içinde aynı zamanda doğaüstü anlatımları barındıran hikâyeleştirilmiş anlatılar (fakat bu anlatıların herhangi bir gerçeklik payı olabilir mi düşüncesi göz ardı edilmeden) arasında önemli bir fark bulunmaktadır ve bu fark aynı zamanda cinselliğe ve ona atfedilen anlamlara yönelik farkındalığımızı etkileyen bir farkındalıktır. Bilimsel açıklamalar geçmişte yaşanmış olan mevzuları sonradan ya da günümüzde geçmişe dönük -

geçmişten aldıkları kanıtlarla- biçimde nedenselliklerini öteki olaylarla birlikte yorumlayıcı biçimde tahlil ederken ilahi ya da mitolojik açıklamalar ise yaşanan zamanın şimdiliğinde (sözelimi anlatılan mitolojinin yaşanan dönemlerde yaratılması, halktan halka ağız yoluyla taşınması olayı) zuhur eden ve böylece geçmişten günümüze kadar gelen bilgilerdir. Başka bir deyişle, ilkinde (bilimsel) bilgi geçmiş temelli olup bugün inşa edilirken ikincisindeki bilgi ise geçmişten günümüze kadar kendiliğinden gelerek aktarılan bir bilgi türüdür. Dolayısıyla bugünden geçmişe bakarak cinselliğin inşasında temel etkenin ilahi ve mitolojik alanların (böylece esasında etkileşim temelli yaratılan kültür varlığının) olduğunu - zira yaşanan zamanlarda temel etki mekanizmasıdır- ancak zamanla gelişen ampirik metot sayesinde bugünü ya da şimdiyi inceleme mekanizmasıyla birlikte cinselliğin bilimsel tarafından -kısmen de olsa ve herkesin bilgiye erişiminin eşit olmaması ile alımlama kapasitelerinin denk olmaması göz önünde bulundurulmalıdır- haberdar olduğumuzu söyleyebilmek mümkündür.

Farklı dönemlerde cinselliğin farklı görünümünde (kimi zaman kadının tanrıçalaştırılması kimi zaman ise erkeğin yüceleştirilmesi ile her zaman ötekinin aşağılanması) olmasının sebebi esasında meselenin ilk olarak biyolojik hayata kalma güdüsünün gördüğü görünüm akabinde ise toplumsal hayatta kalma güdüsünün görmüş olduğu görünüm ile yakından alakalıdır. İlki ilk zamanlarda daha baskın konumda yer alırken giderek değişen toplumsal çıktılarına binaen günümüze kadar ve günümüzde de devam etmek üzere ikincisi -toplumsal hayatta kalma güdüsüne göre cinsellik- daha baskın durumdadır. Ancak ikincisi temellerini birincisinden almaktadır. Zira topluluk olarak bir arada öncelikli gayenin herkesin kendi bedensel canlılığını korumak olduğu arenada yaşayabilmek için ötekine zarar vermeme zorunluluğuna tabi biçimde bir düzenin olması gerektiği varlığı kendisini dayatmaktadır. Böylece insanın biyolojik varlığının hem yapabilecekleri -güdüsel olarak zarar verme- hem de maruz kalabileceği -saldırı- şeylere sebebiyet vermesinden ötürü düzen, gereklilik haline gelmektedir (Berger ve Luckmann, 2020: 78). Öte yandan sadece bireyin hayatta kalması değil fakat arka planında yine bireyin hayatta kalmasını garanti altına alma meselesi bulunan toplumun ya da grubun hayatta kalması da toplumsal düzenin doğmasına vesile olmaktadır. Söz konusu bu

düzen, başka bir deyişle bireysel ve toplumsal hayatta kalma güdüsü, topluma içkin olan ve onu oluşturan tüm kurumlara yansiyarak varlıklardaki görünümlere etki ederek görünmesi gerekeni belirlemeye başlar. Başlangıçta serbestiyetin bulunduğu anlam toplum haline geçiş sıkılaştıkça mutlak hale gelmektedir. Bu durumun cinsellik açısından da benzer süreçleri taşımış olması cinselliğe yüklenen anlamların çelişkilerinden rahatlıkla anlaşılabilir. Sözgelimi cinsel içerikli küfürlü söylemlerin nasıl zuhur ettiğini ve neye binaen varlığını sürdürdüğünü gören cinsellik algısından -söz konusu algının biyolojik ve toplumsal hayatta kalma güdüsünden meydana geldiğini açıklama gayesiyle- anlamaya çalışan bu tezde öncelikli olarak geçmişten günümüze kadar çelişkili cinsel görünümleri tartışmak meseleyi açık hale getirecektir. Zira cinsellik -burada cinsel ilişki anlamında- bireyler nazarında bedenin boşalmasına vesile olan ve haz vermesi düşüncesine binaen olumlu bir şey iken söz konusu aynı cinselliği imleyen sözcükler küfür olarak adlandırılarak nasıl hakaretimiz anlama gelebilmektedir? Esasında haz düşüncesinin meydana gelmesinde başka bir duygu mu bulunmaktadır? Böylece duygular düşünceleri, düşünceler ise görünümü ve en nihayetinde anlamı yaratarak görüntülerden oluşan bir gerçeklik dünyasını mı kurmaktadır? Bu noktada biyolojik cinselliğin toplumsal arenada başka bir anlam taşıması meselesi, olayın toplumsal etkileşimler sonucunda zuhur eden bir mesele olduğunu düşündürmektedir. Duyguların sadece doğuştan gelmeyip aynı zamanda öğrenebilen (Rosenwein ve Cristiani, 2019: 38) şeyler oldukları görüşüne binaen cinselliğin kültürel olarak toplumsalın içinde gerek düşünce gerekse söylem alanlarında olumsuz algılanmasının sebebi hem kadının hem de erkeğin aynı anda farklı biçimlerde cinselliği duygusal manada öğrenmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Biyolojik bir tanım olarak bireyler tarafından kurulan cinsel ilişkiden doğan yeni bireylerin daha güçlü olabilmesi için ancak farklı genlerin bir araya gelmesinden zuhur edebileceği dayanağından (Sayın, 2018: 19) hareketle cinselliğin nötr anlamının hala seks mefhumunun yasak ve utandıran bir kelime biçiminde algılanmasının önüne geçememesinin ya da ona galip gelememesinin ve aynı zamanda bu durumun canlılar dünyasında yalnızca insan türüne ait bir mesele olarak zuhur etmesinin (Sayın, 2018: 11) sebebi ne olmaktadır? Meselenin cevabı sosyal

organ olan beynin işleyiş donanımı ve öğrenme yöntemiyle alakalı açıklamalarda bulunmaktadır. Zira deneyimlerin/deneylerin karşılaştırılmasından doğan düşünceler (Rousseau, 2019: 27) prefrontal korteksin yeteneklerinden biriyken (Canan ve Çift, 2017: 19) temel öğrenme aracı olan duyguların zuhur ettirildiği yer ise limbik sistemdir. Dolayısıyla her ne kadar nesnelerin karşılaştırılmasından makul bir önerme, bireylere sunulmuş olsa bile bireylerin çıkar duygularına ya da bilinçaltında görünemeyen arzularına hitap etmediği sürece bireyler tarafından kolay kolay kabul görmemektedir. Limbik sistem tarafından yaşanılarak öğrenilen duygular, muhakeme edilerek varılan düşüncelerden her zaman daha kolay ulaşılır ve ilk öğrenilerek yerleşen bir şey olmasından ötürü prefrontal korteksin üretmiş olduğu çıktılara - bilimsel araştırmalar sonucunda varılan hakikat bilgilerine ya da felsefi muhakemeler aracılığıyla geçekliğin öteki ya da sonsuzluğa kadar gidebilecek yüzünün olup olamayacağını sorgulama- karşı galibiyet kazanmaktadır (Karaismailoğlu, 2017: 173).

Duygusal biçimde cinselliğin öğrenilmesinde önemli bir etkenin erkek çocuğunun cinsel organıyla kız çocuğunun cinsel organının farklılaşmasından ötürü ve esas cinsel organın erkeğin olduğu düşüncesinden hareketle kız çocuklarının erkeklere karşı kıskançlık beslediği ve kızların erkeklere nazaran hayata kaybı olmuş bir vaziyette başladığı savını ileri süren Sigmund Freud'un aksine sosyolog Nancy Chodorow'un ortaya atmış olduğu tez toplumsal arenada devam eden çıktılara göre daha makuldür. Zira Chodorow'a göre esas ayrım ve duygusal öğrenme anneden ayrılma durumuyla birlikte zuhur etmektedir. Çocuk dünyaya geldiği ilk andan itibaren ve belli bir süreye kadar en çok annesiyle etkileşim halindedir. Henüz kendi benliğinin farkında olmayan çocuk, anneye duygusal olarak bağlanarak benliklerinin aynı olduğu sanrısına sahiptir. Ancak Chodorow, zamanla anneden kopuşun meydana gelmeye başlayacağı an kız ve erkek çocuğun yaşamış olduğu farklılaşmaya binaen esas kayıp olarak algılanan hususun bu dönemde zuhur ettiğini ileri sürmektedir. Anneyle aynı cinsiyetten olmasından dolayı kız çocuğu her ne kadar kendi benliğini anneden ayırma sürecinde olsa da annesine olan duygusal yakınlığını öpme, dokunma, yakın olma, düşünceleri rahatlıkla paylaşabilme gibi araçlarla devam ettirir. Fakat erkek çocuk anneye olan bağlılığını

koparıken ve kendi benliğini kurmaya çalışırken cinsiyetlerinin farklılıklarından ötürü kendisinin kimliğini “kadına” dair olmayan şeylerle inşa etmekle uğraşmaktadır. Dolayısıyla kendi kendine kendisini kadın cinsiyetinden ayırmıştırırken aynı zamanda kız çocuğu gibi anneye yakın davranışları sergilemeyerek duygusal manada kendisini bastırıp kimliğini toplumsal arenada başarı üzerinden konumlandırmaya çalışmaktadır. Böylece kız çocukları ilerleyen yaşlarda toplum içinde herkesle daha iyi ilişkiler, iletişimler kurabilirken erkek çocukları ise iletişimsel açıdan daha zayıf olmakla birlikte toplumda başka alanlarda farklı araçlarla -başarı, güç- var olmaktadır (Chodorow’dan akt. Giddens, 2012: 213). Her ne kadar bu analiz modern toplumun gözlemlenmesiyle varılmış bir sonuç olsa da ilkel toplum olarak adlandırılan ve kabile biçiminde yaşayan toplulukları gözlemlene fırsatı bulan Bronislaw Malinowski’nin aktarımlarına baktığımızda da cinselliğin duygusal öğrenme metoduyla nasıl iç içe olduğunu tekrar görebilmekteyiz. Yeni Gine’de Trobriand Adası’nda yerleşen kabileleri inceleyen Malinowski, cinselliğin toplumda tabulaştırılmadığını, modern toplumlardaki gibi sarsıcı bir anneden kopuşu gerçekleşmediğini -zira anaerkil bir aile yapısı olduğun iddia eder- ve çocukluktan itibaren çocukların birbirinin cinsel organlarıyla oyun oynayarak ve keşfederek vakit geçirdiği ve büyükler tarafından ayıplanmayıp ya da kızılmadığı bir dönemin bulunduğundan bahsetmektedir. Çocuklar özgürce hem kendi hem de karşı cinsin cinsel organlarının işlevlerini anlama, onlara dokunma gibi hareketlerle cinselliğe olumsuz mana yüklenmeyen bir ortamda eğitilmektedirler (Malinowski, 1992: 60). Bu toplumlarda çocuklar küçük yaştan itibaren ötekiyle etkileşim içinde büyümelerinden ötürü -toplum düzenlerinde kız ve erkek çocukları arasında gerek söylem gerekse hareket nezdinde ayırıcı bir unsurun yer almaması- kendi kimliklerini çatışmasız biçimde kurabilmektedirler. Modern toplumlarda olduğu gibi erkek anneden kopmak zorunda kalmaz. Babanın tek görevinin çocuk doğduğu andan itibaren çocuğu alıp sevmesi ve ömrü boyunca ona ilgi göstererek sevgisiyle büyütmesi (Malinowski, 1989: 12) olduğu kabilede erkek çocuk, modern toplumdaki gibi kendisini anne ve baba aracılığıyla cinsiyet ayırılması içinde bulmaz aksine gerek anne ve babayla olan iletişim gerekse de diğer kız çocuklarıyla olan tanıdıklık -karşı cinse ve ona ait olan herhangi bir şeye herhangi bir değersel anlam yüklemeyen kendiliğinden nötr bir keşif olmasından

ötürü karşıdaki kişinin kendisi gibi insan ya da canlı olduğu düşüncesini imleyen bir tanıdıklık- durumu bağlamında hem kendi kimliğini hem de cinsel kimliğini sevgiden yoksun ya da öteki duygularını baskılayarak kurmaz. Sevginin her koşulda ilk yaşlardan itibaren öğrenilen ve gösterilebilen bir şey olduğu, anneden kopuşun önceden zuhur ettirilen bir cinsel ayrımcılığın olmamasından ötürü sancılı geçmemesi ve erkeğin ailedeki görevinin çocuğuna ilgi ve sevgi vermesinin olduğu bir toplumsal yapıda modern toplumda olduğu gibi daha ailenin içinde bulunurken keskin cinsiyet ayrımlaşması ve kurallarıyla⁴⁵ büyütülen çocukların yaşamış olduğu kendilik ya da kimlik bölünmesi olmayıp böylece çocukların kendilerini/varlıklarını kanıtlayacağı ya da kabul ettireceği iktidar, güç, başarı peşinden koşacak duygularla hareket etmemesine vesile olmaktadır.

Her ilkel toplum olarak nitelendirilen toplulukların tamamının barışçıl olduğu düşüncesinin aktarılan bilgiler (Edgerton, 2015: 14) aracılığıyla doğru olmadığı kanıtlanmış olsa da asıl anlatılmak istenen mesele, kurulan dünyanın/gerçekliğin var olanın görülme biçimleriyle değişkenlik gösterdiği. Ortada tek ve aynı nesne bulunurken nasıl oluyor da bireyler ya da farklı topluluklar söz konusu varlığı farklı biçimde görüp gördüklerinden muhtelif anlamlar çıkabiliyorlar? Eğer duygular aynı ise neden bir şeye baktığımızda aynı şeyi hissetmiyor ve böylece aynı şeyi anlamıyoruz? Bu noktada sahneye duyguların ve onların hem bağlamlarının hem de anlamlarının öğrenebilen bir şey olduğu görüşü çıkmaktadır. Fakat bir şeyin öğrenilebilmesi ise o şeyin görülmesine ya da başkası tarafından önceden inşa edilmiş olmasına tabidir (Solomon, 2016: 43). Böylece öğrenilen duygu, etkileşimler esnasında bireylerin seçmiş oldukları rastgelelikten meydana gelmektedir. Sözgelimi günümüzde hala tartışıl原因 Doğu ve Batı ayrımının temelde duygu ve düşünce biçimlerinin farklılaşmasına binaen şekillendiğini ve en nihayetinde duygu ve düşünce farklılıklarının ise esasında varlıkları görme ve değerlendirme perspektifiyle zuhur ettiğini söyleyebilmek mümkündür. Doğu'nun düşünce sistemini anlamak

⁴⁵ Sözgelimi küçük yaşlardan itibaren kız çocuğuna kendi cinsel organının saklanması gereken bir şey olduğu öğretilirken erkeğe ise gururla ve açıklıkla kendi cinsel organından bahsedebileceği öğretilmektedir. Bu durum hem söylemlerle hem de toplumsal ritüellerle desteklenmektedir. Ritüeller ise her zaman kadına dair olan şeylerin gizlenmesi -adet olmak- erkeğe dair olanların ise aşikâr biçimde -sünnet düğünü- sergilenmesiyle pekiştirilmektedir.

üzere doğduğu kaynak olan Çin geleneğine bakmak gerekirken Batı için ise kendi varlığını dayandırmış olduğu Yunan geleneğine yönelmek gerekmektedir. Doğu Asyalılar, dolayısıyla Çinliler dünyayı ve var olan her şeyi birbirleriyle karmaşık şekilde bağlantılı olarak görerek bütünü anlamadan parçanın anlaşılamayacağı algısına sahip iken Batılılar ise dünyayı ve ona dair olan olayları determinist bir indirgemecilikle algılayarak olaylarda bulunan tekil nesnelere yönelip onlar kontrol edebilecekleri algısına sahiptir. Dolayısıyla Doğuluların kolektif yaşama yapısı ile Batılıların bireyselsei yaşam tarzının düşünce ya da dünyayı görme biçimleriyle yakından ilintili olduğu görülmektedir (Nisbett, 2015: 13-14). Aynı dünyayı farklı algılama perspektifine sahip olan bu iki bölgesel alan, varlıktan nasıl rastgele görünümünün zuhur edebileceğinin ve gerçekliğin tek ve mutlak olmayıp esasında sonsuz olasılıklar arasından seçilen bir şey olduğunun kanıtını sunmaktadır. Her iki algılama biçiminin arkasında ise önceden bahsedildiği üzere bireysel ve toplumsal hayatta kalma güdülerinin bulunmaktadır. Bu güdüler toplum tarafından, daha doğrusu bireylerin girmiş oldukları etkileşimler tarafından şekillendirilebilir, yönlendirilebilir ve en başında öğretilir konumdadırlar. Doğuluların hayatta kalma araçları kolektif biçimde yaşamak iken -kültür ve gelenek adı altında- Batılıların hayatta kalma araçları ise önceki deneyimlerin normlaştırılmasıdır. Başka bir deyişle Doğulular duygusal bütünlüğe ve bağlılığa önem verirken Batılılar önceden yaşanmış olan duygusal etkileşim sonucunda deneyim haline gelmiş şeyleri yine aynı amaç uğrunda -kolektif biçimde yaşayabilmek- kurallaştırarak bir arada yaşamayı tercih etmektedir. Böylece ilkinde kültür ya da gelenek görünümü altında sunulan seçilenin -rastgele- dayatmasıyla kurulan (burada da normlaştırma ya da kural söz konusudur) bir yapı bulunurken ikincisinde ise doğrudan kendi görünümüyle sunulan normlaştırılmış hayatta kalma kurallarını imleyen bir yapı bulunmaktadır. Böylece her ne kadar farklı yaşam tarzlarına yönelik bir görünüm bulunmuş olsa da aslında olan şey, para gibi tek bir varlığın bulunan iki yüzü olması meselesidir. Sonuçta varılan nokta aynıdır fakat gidilen yollar farklı görünümünden ibarettir.

Doğu ve Batı'nın nesneleri algılama biçimleri başlangıçta farklılık teşkil eden bir duygusal öğrenme metodundan oluşsa da zamanla toplumlar arası etkileşimlerin artmasına vesile olan tüm araçlar -teknoloji, kültürel alışveriş gibi- vasıtasıyla olana dair öteki öğrenme metodlarını görüp onun bilgisine sahip olmak ile -basit ifadeyle ötekiyle karşılaşmak ile- benzerlik göstermeye doğru evrilmiştir. Görünenin uygulandığı dünya tasavvuruna binaen varlık hakkındaki hangi görünüm bireysel hayatta kalma güdüsüne daha çok kaynaklık edecekse onun seçilmesine doğru giden ortaklaşa bir algının şekillendirdiği dünya ya da gerçeklik algısından bahsetmek mümkün olmaktadır. Nitekim tekrar geçmişe dönüldüğünde Asyalılarda cinsellik Tanrı'ya yakınlaştıran bir esrime yöntemi olduğu düşüncesine binaen yüceleştirilen bir olguydu. Aynı zamanda gelenek haline gelen Tantrik felsefede kadına bakış açısı olumluyken kadın tanrıça ilan edilmekte ve ona ait cinsel organ ise yüceleştirilmekteydi (Sayın, 2018: 62). Öte yandan Batı kaynağı olan Yunanlılara bakıldığında seks her ne kadar aktif ve pasiflik bakış açısına göre olumlu ya da olumsuz algılansa da erkeğin edilgen olduğu konumlara olumsuz bakılıyordu (Mohr, 2015: 63). Bu durum *futuo* (sikmek) ve *cunnum lingere* (am yalama) söylemi çerçevesinde iki olayda zuhur ediyordu. Toplum tarafında olgunlaşmış erkek olarak nitelendirilen erkek, toplumda kendisinden daha zayıf addedilen iki kişi ile cinsel ilişkide bulunabiliyordu; kadınlar ve oğlanlar. Erkekler açısından kadınlarla girilen ilişkide sikmek, olumsuz bir manaya gelmezken erkek ve oğlan arasında gerçekleşen ilişkide olumsuzluk taşımaktaydı (Mohr, 2015: 56). Dahası erkek-oğlan ilişkisinde benlik/kendilik bölünmesine sebebiyet verecek ekstra bir anlam bulunmaktaydı. Bir taraftan bu ilişki, henüz erkek olmamış oğlanı aşağılayıcı konuma yerleştirirken öte yandan oğlanın erkek olabilmesinin -ilkel toplumlarda erginleşme törenine benzer bir olgu- ilk adımı olarak görülmesinden ötürü yüceleştirilen bir ikiliğe sahiptir. Böylece kendisi hakkında çelişkiye düşen erkek, önceden sosyolog Nancy Chodorow'dan aktarıldığı üzere (Giddens, 2012: 213) toplumda varlığını göstermek için ve toplumsal olarak hayatta kalma güdüsünün ona yöneltilen aşağılama ediminden dolayı tetiklenmesine binaen varlığını güç, başarı elde ederek konumlandırmak üzere öteki alanlarda ayrı bir kimlik geliştirmek gayesiyle kendini yönlendirir ya da ötekiler dolayısıyla yönlendirmek zorunda bırakılır. Diğer husus olan am yalama ise yine erkekler açısından aşağılayıcı bir olguydu. Zira cinsel ilişkiye baktıklarında

Romalılar, aktif tarafın her daim erkek pasif olanın ise kadın olduğunu görmekteydiler ve esasında öyle olmak zorundalığına dayanan hâkim bir anlayış bulunmaktaydı. Böylece am yalayan erkek pasif olacağından ötürü kadın ile aynı konuma geleceği görüntüsünü vermiş olmasına binaen am yalamak erkek ve onun kimliği için olumsuz bir olguya denk düşmekteydi (Mohr, 2015: 59).

Nesnelere yüklenen anlamların toplumsal hayatta kalma güdüsü ile bireysel (biyolojik) hayatta kalma güdüsünden ortak çıkarlarına dayalı bir şekilde nasıl zuhur ettiğini cinselliğe yüklenen anlamlar aracılığıyla görülmesini sağlayan yukarıdaki örneklerin temelinde bulunan husus olan benlik/kendilik algısı ya da Foucault'un "kendilik kaygısına" denk gelebilecek görüşü bu noktada açıklamak gerekmektedir. Michel Foucault'ya (2021: 25) göre kendilik kaygısı ancak toplum içinde kendini konumlandırma ve görülme duygusunun⁴⁶ kişiye dayatıldığı durumlarda ortaya çıkan ve esasında varlığın -buradaki varlık kişinin kendi varlığı- ne olduğuna yönelik sorgulama/görme meselesidir. Akabinde ise Foucault (2014: 232) kendilik kaygısının bireylerin etkileşimlerinde ve dolayısıyla toplumsal kurumlarda ideale yönelik düzenleyici bir işlevde bulunduğunu eklemektedir. Sözgelimi iyi bir baba olup olmadığını sorgulayan kişi, eylemlerini iyi baba olma yönünde önceden öğretilmiş kalıplara göre uyarladığı takdirde kişinin iyi bir baba olarak konumlanacağını ifade ederek ardından ailesiyle ilişkilerinin olması gerektiği gibi olacağına dair bir örneklemede bulunur. Ancak bu kendilik kaygısı bireyin yaşamının tam ortasında ya da belli bir kesiminde birden zuhur etmemektedir. Söz konusu kaygının Nancy Chodorow'dan hareketle çocukların annelerden ayrı bir kişi olduğu algısını terk etmek zorunda kaldığı dönemlerde ortaya çıkmaktadır (akt. Giddens, 2012: 213). Burada eklenmesi gereken bir diğer mesele ise kız ve erkek çocuklarının bu kendilik kaygısına ne derecede yakalanıp hangi yöntemlerle üstesinden geldiği ya da gelemediği veya kaygıdan kaynaklı olarak yeni bir kimlik kazanıp kazanamadıkları hususunun varlığıdır. Her ne kadar bu süreçte Chodorow, kız çocuklarının anneden kopuşu başarılı biçimde gerçekleştirip toplumsal arenada iyi iletişimler kurduğunu ve

⁴⁶ Burada Alain de Botton'un (2015: 8) "Statü Endişesi" analizi hatırlanabilir. Zira Botton'a göre dünyada var olan herkes var olma kaygısı içerisindedir. Ötekiler tarafından görülmek, sevilme, değer görmek istemektedir. Çünkü ancak söz konusu bu etkenler aracılığıyla kendisinin varlığına inanabilecek ve hayatını devam ettirebilecek amaca ve nedene sahip olabilecektir.

erkek çocukların ise aksine bu kopuştan olumsuz etkilenecek -temelde kendisini eksik hissetme duygusu- kendilerini toplumsal ilişkilerde mesafeli tutarak çıktığını ileri sürmüş (2021: 40) olsa da söz konusu görüşün hem devamı olabilecek hem de gözden kaçırılan bir kısmı tartışmaya açacak olması bakımından şu soru yahut olasılık göz ardı edilmemelidir: Kız çocukları hakikaten bu kopuşu başarılı bir şekilde tamamlamış mıdır? Hem kız hem de erkek çocukları bu kopuştan sonra nasıl bir kimliğe sahip olmuşlardır? Her iki soruya cevap verebilmek için öncelikle anneyle kopma meydana gelmeden önce kız ve erkek çocuğunun henüz benlik/kendilik bilinçlerinin olmadığını unutmamak elzemdir. Akabinde ise kız çocuklarının da esasında erkekler gibi olumsuz bir kopuş gerçekleştirdiğini ileri sürmek mümkündür. Bu olumsuz kopuş kız çocuğunun anneden ayrı bir kimliğe bürünememesi yahut her ne kadar anneden koptuğu iddia edilse de ondan kopamamış olmasıdır. Başka bir ifadeyle, kız çocuğu özerk bir kendilik bilinci geliştirememiş aksine anneyi ve anneye dair tüm anlamları, davranış kalıplarını taklit aracılığıyla içselleştirmiştir. Bir nevi hala anne kimliğinin bizzat kendisi olarak yaşamına devam etmektedir. Dolayısıyla herhangi bir ayrı kimliğe sahip olamayan, ortada özerk biçimde bulunmayan ve anneden kopamadığı için boşluğa düşmeyen kız çocuğunun kendilik kaygısı denilen duyguyu gütmeyeceği aşikâr biçimde ortaya çıkmaktadır. Öte yandan anneden kopuşun başlangıçta olumsuz bir şeymiş gibi düşünülmesine binaen –zira erkek çocuğun toplumdan soyutlanmasına ve duygularını bastırmasına vesile olmasından ötürü- esasında eğer başarılı bir biçimde gerçekleştirilebilmiş olsaydı özerk ve etken bir adım olmak ile birlikte özgürlüğü imleyen eyleyen insan konumunda bilinci ile hareket edebilen bir varlığın zuhur edebilme potansiyeli bulunmaktaydı. Ancak erkek çocuğun kopuşu da başarısız biçimde sonuçlanmıştır. Zira her ne kadar erkek çocuk anneden ve duygulardan arınma aşamasında kendilik sorgulamasına ya da kaygısına maruz kalmış olsa da sürecin devamında yönlendirilmiş olduğu yönde yine toplumsalın etkisinin bulunmasından ötürü yarıda kalmış bir vaziyette varlığını sürdürmektedir. Mesele daha açık ifadelerle anlatılacak olunursa, erkek çocuk var olduğunu gösterebilmek ve kendisinin hayatını devam ettirebilmesi için bu var oluşa kendisinin de inanması gerektiğinden ötürü toplumsal hayatta kalma güdüsünün etkisiyle güç ve başarı elde edebileceği alanlara yönelmektedir. Kendi kimliğini yahut varlığını güç veya başarı gibi kazanımları

bulunan göstergesel alanlarda kurmaya başlamaktadır. Ancak bu ilk görünüşte başkaldırı gibi görünen durumun -anneden koparak kendi kimliğini inşa etme sanrısı- arka planında anneden kopma zorunluluğunun ya da sürecinin getirmiş ya da dayatmış olduğu duygusal hissiyatlardır. Bu hissiyatın en temeli var olmama korkusunun bizzat kendisidir. Anneden ayrılış esnasında kendilik boşluğuna düşen ya da kendilik sarsıntısına uğrayan erkek çocuk varlığının görünmemesi tehdidine – hayatta kalma güdüsüne yönelik bir tehdittir var olmama ya da görünmeme korkusu- karşı kendisini var edebileceği öteki alanlara yönelmektedir, daha doğru bir ifadeyle esasında erkek çocuk toplumun işleyişi bakımından yönlendirilmektedir. İlerleyen bölümlerde bu durumun kendisini açık biçimde ortaya koyacağı yerin küfür kullanımı olduğu görülecektir. Zira kadını ve ona dair olan her şey ile kısmen de olsa erkekleri aşağılayıcı bir anlama sahip olan cinsel içerikli küfürleri günümüzde kadın ve erkek fark etmeksizin çoğunluk tarafından kullanılır hale gelmesinin arka planında bulunan hususlardan birisi de kadınlarda ve erkeklerde kendilik bilincinin ve dolayısıyla kendilik kaygısının bulunmamış olmasıdır. Söz konusu bu savı destekleyecek olan örnekleme Malinowski'nin gözlemlediği ilkel toplumlardaki aile ve cinsellik yapısıyla modern toplumların aile ve cinsellik yapısının karşılaştırılmasında zuhur etmektedir. Cinsellik olgusuna bakıldığında görünen şeyin farklılaşmasına binaen görünen nesneden türeyen diğer tüm nesnelerin hem bağlamsal hem de anlamsal açıdan nasıl birbirlerine tabi olduğunu gösterecek olan bu kıyas, görünen cinsellikten ya da en son haliyle bu zamana kadar ilişkileri kurulmuş olan beyin, beynin işleyiş mekanizması, duygusal öğrenme, bireysel ve toplumsal hayatta kalma güdüsüne bağlı biçimde rastgelelik, sembol ve seçilen anlam ile yaratılan nesnelerin geçekliğe bürünerek dil aracılığıyla kurulmasını takip eden tipleştirilmiş cinsellikten nasıl küfürlü söylemlerin ortaya çıktığını göstermesi açısından kritik bir konumda yer almaktadır. Çocukluktan itibaren cinselliğe ve cinsel organlara herhangi bir değersel ya da yargısal anlamsallığın yüklenmediği (cinsel olumsuzlama) ve enest ilişkiler dışında cinselliğe dair başka bir tabunun (cinsel bastırılma) bulunmadığı Trobriand Adası'nda bulunan toplumda (Malinowski, 1989: 12) erkek ve kadının cinsel organlarını olumsuz bir bağlamda kullanan küfürler bulunmamaktadır. Bireyin cinsel dürtülerinin dışavurumu veya bilinçdışının dışarıya zuhur etmesini imleyen küfürlerin varlığının söz konusu

olmamasının yanı sıra sadece toplumda iğrendirici olarak bulunan ve yine aşağılama ya da küçük düşürücü atıf verme görevinde bulunan “bok yiyessin” gibi söylemler bulunmaktadır. Yahut ensest ilişkinin tabu olmasına binaen kışkırtıcı tipte kullanılan üç küfür bulunmaktadır; “ananla yat” , “bacınla yat” ve “karınla yat”. Fakat bu küfürler günümüzdeki gibi cinsiyet ayrımına dayanan küfürleri imlememekte aksine her iki cins için de aynı manaya -zira ensest ilişki her iki cins için eşit önemde tabu- gelmektedir (Malinowski, 1989: 45). Nesne konumunda var olan cinselliğin nötr bir anlamda (görünen) zuhur ettiği Trobriand Adası’nda kadına ya da erkeğe ayrımcılık yansıtan bir şekilde saldırgan hakaretlerde (günümüzde küfür olarak adlandırdığımız) bulunulmaması modern toplumlardaki anneden kopuş sürecinin hiç yaşanmamış – zira böyle bir gereklilik yoktur, hem duygular bastırılmaz hem de erkek ve kız çocukları benzer biçimde yetiştirilir- olmasından ve dolayısıyla kendilik kaygısının her iki cinsten de zuhur etmemesinden kaynaklanmaktadır. Kendilik kaygısı yaşamayan söz konusu yerliler ne modern toplum yapısındaki aile işleyişinde olduğu gibi kız çocuklarının anne kimliğinde kalmasına maruz kalmaktadırlar ne de erkek çocuklarının anneden kopuş sürecinde yabancılaşması ya da soyutlanmasına binaen varlığını başka alanlarda güç veya başarı gösterisi yaparak kurmaya çalışmaktadır. Dolayısıyla cinsel içerikli küfürli söylemlerin çıkış noktasının nesnelerin (canlı ya da cansız her şeyin) birbirleriyle bireysel ve toplumsal hayatta kalma güdülerine binaen etkileşimleri sonucunda doğan anlamların, varlıklara empoze edilip ötekiler tarafından maruz kalınarak devam ettirilmesinin -tipleştirme-, başka bir deyişle görünen dünyanın uygulanması modeline tabi biçimde göstergesel toplumsallaşmanın bir ürünü olduğunu söyleyebilmek mümkün hale gelmektedir. Böylece varlıkları sembolik hale getiren etkileşimin doğurmuş olduğu göstergesel toplumsallaşma biçimini, cinsellik nazarında analiz ederek ve sembolik olarak kurulmuş olan cinselliğin muhtelif yüzlerini görerek esasında küfürli söylemlerin de atfedilen sembolik anlamlardan nasıl türemiş olabileceğini görebilmenin mümkün olabileceği ilk bölüme geçmenin zamanı gelmiş bulunmaktadır.

3.1.1. Sembolizm ve Göstergesel Toplumsallaşma: Mitolojiler, Mit Midir? ; Gerçekliğin Sembolik Yüzü

Var olmayan bir şeyi düşünemeyeceğimiz gibi düşünemediğimiz şeyi ise söyleme aktaramayacağımızı ifade eden Ludwig Wittgenstein'a (2013: 135) göre dünya ve ona dair olan algımız ya da bilişimiz dışarıda bulunan nesneler ve nesnelerin birbirleriyle etkileşimi esnasında doğan görüntülerden ibarettir (Wittgenstein, 2019: 34). Sözgelimi doğal dünyada bulunan güneş, her canlı (nesne) ya da cansız (nesne) varlık için aynı şeyi imlememekte ve aynı anlamlara gelmeyip benzer şeyleri sembolize etmemektedir. Nitekim güneş, hayvanlar nazarında sadece temel yaşamsal sürecin -güneşin batması ve doğmasına binaen hayvanların güneş döngüsüne göre uyku ve uyanıklık haline geçmeleri- tek bir anlamına tekabül ederken insan denilen varlık nazarında muhtelif koşullara binaen anlam değiştirmektedir (Zıllıoğlu, 2007: 42). Her ne kadar güneşin doğa açısından ortak kabul haline gelen ısıtma sağlama, enerji yararının bulunması veya farklı bilim dalları çerçevesinde incelenen başka faydalı-zararlı işlevleri bulunsu da söz konusu insan olduğunda güneş olduğu şey dışında başka şeyleri/anlamları da imlemektedir. İnsan için güneş kimi zaman kimilerince yararlı bir varlığı yansıtırken kimilerince sakıncalı bir varlık haline gelebilmektedir. Zira güneş alerjisi bulunan bir kişi için güneş olumlu anlam yerine olumsuz bir göstergesel anlama bürünmeye başlamaktadır. Hâlbuki her iki durumda da -güneşe alerjisi olmayan kişi ile alerjisi olan kişi- güneş aynı güneştir fakat insanların biyolojik ve sosyal bağlamlarına göre şekillenen ve sahip oldukları yaşam tarzlarına binaen farklı anlamları taşıma meselesini bünyesinde barındırmaktadır.

Varlıkların değişen anlamları bazen doğrudan biyolojik hayatta kalma güdüsüne göre şekillenirken bazen ise toplumsal hayatta kalma güdüsüne göre muhtelif görünümeler kazanmaktadır. Her iki güdüye tabi biçimde varlıklara (nesnelere) yaşanan sosyal bağlamlar (etkileşim esnasındaki rastgelelik/"keyfiyet") aracılığıyla atfedilen anlamlar/semboller görünenin tekil anlamla özdeşleşmesine ve böylece ötekiler tarafından aynı şekilde alınıp anlamın edimlerle devam ettirilmesinden türeyen bir gerçekliğin olduğu önceki bölümler vasıtasıyla muhtelif

biçimlerde açıklanmıştı. Şimdi ise küfürlü söylemlerin inşa sürecinde etkili olan faktörlerin nasıl bu süreçlerden geçerek zuhur ettiği, günümüzde gerçek dışı anlamların yüklendiği mitoloji yahut mit söylemlerinden hareketle açıklanmaya çalışılarak seçilen sembolik anlamlarla yaratılan sembolik cinselliğin ve dolayısıyla göstergesel toplumsallaşma biçiminin sonucu olan küfürlerin ardındaki nedensel ve amaçsal güdüleri anlaşılmış olacaktır.

Sözcükler sadece nesnelere anlam atfeden var oluşlar değil aynı zamanda kendilerine de anlam atfedilen var oluşlardır. Başka bir deyişle, esas olan şey, sözcüklerin nesnelerin öznesi olduğu düşünülüğünde yaratılmış olan sözcüklerin de bir öznesinin olduğu meselesidir. Sözcüklerin öznesi ise bizzat onları yaratma kapasitesinde bulunan insan varlığı ve onun dış dünyaya dair alımlama girişiminden zuhur eden inançlar yahut kanılardır (Foucault, 2021: 75-76). Dolayısıyla sözcüklerin anlamları insan varlığının ona attığı anlam ile oluşarak varlık kazanmaktadır (Wittgenstein, 2019: 62). Böylece esasında kelimelerin hem nötr hem de değersel ya da ahlaki duygulara binaen zuhur ettiğini söyleyebilmenin mümkün hale gelmiş olduğu bu noktada ideolojiye dönüşmüş duyguların nasıl kelimeleri ve akabinde söylemleri inşa ederek bireyler üzerinde yönlendirici etkisinin bulunduğunu mitoloji mefhumu üzerinden açıklayarak gerçekliğin nasıl değer yargısal hissiyatlardan zuhur ettiği cinselliğe bakış açısı nazarında ve dolayısıyla küfürlü söylemlerin meydana gelmesine teşkil eden anlamların ve süreçlerin doğuşundaki bağıntılar aracılığıyla anlaşılmış olacaktır. Mitoloji kelimesine atfedilen değer yargısal anlamın tartışmasına geçmeden önce varlıklara yönelik değersel yargılarımızın duygusal beyinden kaynaklandığını gösteren bir örneğe değinmek konunun anlaşılması açısından elzemdir. Jonathan Haidt'in kurgusal senaryosundan bahsedildiğinde değer ve hüküm atfedenin duygusal beyin olduğunu ve böylece değerlere içkin olarak zuhur ettirilen söylemlerin ya da kelimelerin olaylar karşısındaki iktidarı nasıl elinde bulundurduğunu görebilmek mümkündür. Haidt şöyle bir senaryo üzerinden sorgulama gerçekleştirir: Birbirine karşı cinsel arzu besleyen iki kardeş çıktıkları bir tatil esnasında birisi hap diğeri ise prezervatif kullanarak sevişirler. Ancak bu olaydan sonra görüşmeme ve birbirlerinden uzaklaşma kararı alırlar. Her ne kadar aldıkları karara uymak için çaba sarf etseler de zamanla daha fazla yakınlaşmaya

başladıklarını fark ederler. Söz konusu bu senaryodan hareketle Jonathan Haidt insanların böyle bir duruma şahit olduklarında verecekleri tepkinin ne olacağı ve aynı zamanda vermiş olacakları tepkinin gerekçesinin de ne olduğunu anlamaya çalışır. Haidt, insanların gerçek hayatta böyle bir olayla karşılaştıklarında sert tepkiler verdiğini ileri sürerek ilk olarak onların ilişkilerinden doğacak olan çocuğun genetik açıdan zayıf ya da muhtelif zararlarla doğacağı ve akabinde ise ilişkiye girenlerin kardeşlik bağlarının hasar göreceği yönünde tepkiler aldığını belirtmiştir. Ancak araştırmacı sunulan gerekçelere binaen olayda iki kardeşin korunduğunu ve dolayısıyla çocuklarının olmayacağını ve birbirlerinden uzaklaşmaktan ziyade daha da yakınlaştıklarını hatırlatır. Tüm bu hatırlatmaların akabinde kişilerin önceden deneyimlenme yoluyla bilgi haline gelmiş başka açıklamalar bulamamaları anından itibaren hüküm veren duygusal beynin yarattığı söylemlere başvurdıkları ortaya çıkmıştır. Artık insanlar “Çünkü bu iğrenç bir şey, olmaz öyle şey” veya “Çünkü insanın kız kardeşiyle sevişmesi yanlıştır” gibi öğrenilmiş değersel duygulara hitaben söylemlere yönelmişlerdir (Lehrer, 2009: 191). İki kardeşin cinsel birliktelik yaşayamayacağı düşüncesine atfedilen değersel anlamın doğması için öncelikle böyle bir olgu ile gerçek hayatta karşılaşmış olması gerekmektedir. Sonra, bu zamana kadar öğrenilmiş tüm duygular, bilgiler, değersel anlamlar ve kalıplaşmış yargılar parantez içine alınarak söz konusu bu olay tekrar düşünüldüğünde, iki kardeşin cinsel birlikteliğine baktığımızda ne göreceğimizi ya da herhangi bir şey (anlam) görebileceğimizi bilebilir miydik? Soruya verilecek olan yanıt, gerçekliğin toplumsal ve bireysel hayatta kalma güdüsüne binaen duygusal beyin aracılığıyla (sosyal bir organ olarak beyin) nasıl inşa edildiğinin anlaşılmasını aralayacak olan ilk kapıdır. Zira nesnelere ve nesneler arasındaki ilişkilere anlam tayin edip anlamın aktarılmasına vesile olan şey insan varlığının bizzat kendisidir. Kendi başına hiçbir anlam ifade etmeyen olgular etkileşimlerin devreye girmesiyle birlikte anlam kazanmaya başlayarak (Mannheim, 2017: 89) sembol haline gelmekte ve bireylerin zihninde bilgi deposu mevcudiyetinde varlığını sürdürmektedir. Böylece bilgi stokuna sahip olan birey karşılaşmış olduğu meselelerde geçmişten öğrenmiş olduğu değersel yargılar aracılığıyla düşünmeye başlamakta ve ona göre harekette bulunmaktadır (Schütz, 2020: 27-32).

Olaylara bakış açısının öğrenilmiş duygulardan ya da değersel yargılardan kaynaklanmasının nedeni zamanında yaşanmış herhangi bir olayın çıktısının getirmiş olduğu fayda ya da zarara göre şekillenmektedir (Churchland, 2013: 81). Ancak söz konusu fayda ve zarar meselesi bir yandan göreliliği taşıırken diğer yandan da çıkar duygusu etrafında dönüşüme uğramaktadır. Zira sözgelimi kadın ve erkek arasında gerçekleşen herhangi bir cinsel eylemin çıktısı toplumsal bağlam içinde yer aldığı anda toplumda bulunan ötekileri -fayda/zarar- ve bireylerin kendilerini -çıkar- nasıl etkilediğine bağlı olarak anlamsal açıdan ve hatta eyleme bakımından muhtelif farklılıklara maruz kalmaktadır. Sözgelimi cinsel ilişki esnasında kadının üstte olduğu pozisyonların kilise tarafından yasaklandığı zamanlarda serbest olan tek pozisyon erkeğin üstte olduğu “Misyoner pozisyonu” idi. Gerekçesi ise sadece erkeğin haz almasını ve eylemin amacının salt kadının hamile kalmasını sağlamaktı (Muchembled’ten akt. Sayın, 2018: 61). Kadının haz almamasının istenmemesinin bir nedeni erkeklerin kadına yönelik duydukları kadının cinsel açıdan doyumsuz bir varlık olup erkeğin ona yetemeyeceği korkusu olabilir (Cournut, 2005: 24). Bu noktada erkeğin benlik inşasında anneden kopuş sürecindeki başarısızlığını takiben yönelmiş olduğu öteki toplumsal arenalarda biyolojik ve toplumsal hayatta kalma güdülerine binaen güç ve başarı elde etme arzusu ya da duygusu devreye girmektedir. “Kendilik kaygısı” yaşayan erkek kazanamamış olduğu kendiliğini ve cinsiyetini cinsel alanda da ispatlama gayesine girmeye başladığı anda cinsellik üzerine her olguda fiziksel gücüne binaen iktidarını kurmaya başlamaktadır. Böylece tarih boyunca kendiliğini kuramamış erkeklerin eylemleri cinselliği yönetme araçlarına dönerek kadının, kimliğinin ve cinselliğinin bastırıldığı dönemler dünya üzerinde muhtelif toplumlar nezdinde varlığını sürdürmüştür. Her ne kadar günümüze kadar kadın cinselliğinin baskılanması aşama aşama ve toplumların yapısal bileşenlerine atfen farklı boyutlarda hafifletilse ya da artırılrsa da değişmeyen tek şey cinselliğin iktidarvari söylem aracılığıyla dillerde zuhur etmiş olmasıdır. Söz konusu iktidarvari olan söylemler cinsel içerikli küfürlerden başka bir şeyi imlememektedir. Zira *futuo* (sikmek) ve *mentula* (sik) gibi kökeni Latinceye dayanan (Mohr, 2015: 36) ve erkeğin cinsel organına iktidar atfeden kelimelerin Batı tarihinde Yunanlardan gelişip dünya üzerinde aynı anlama gelen muhtelif sembolik göstergelerle farklı coğrafyalarda zuhur ettiğini de söylemek mümkündür. Diğer

yandan sözcüğün (sikmek) cinsel ilişki bağlamındaki anlamının işteş değil de tek taraflı aktifliği yansıtan ve seçilmiş sembolik bir göstergeyi imlemesinden dolayı erkekliğin ya da erkek cinsiyetinin/varlığının yahut erkeklerin kendilik kurulumlarının hayatta kalma güdüsüne binaen toplumsal arenalardan biri olan söyleme yansımasının örneklerinden biri olduğunu ifade etmek mümkündür. Benzer biçimde cinsel ilişki esnasında erkeğin iktidar sahibi, kadının ise pasif, edilgen ve etkilenen taraf olduğunu imleyen ve esasında kendiliğinde hiçbir cinsel anlamı ya da çağrışımı bulundurmayan pek çok kelime cinsel gösterge radarımıza dâhil olmaktadır. Sözelimi vermek (kadın için), koymak (erkek için), girmek (erkek için) ve sokmak (erkek için) gibi başka eylemler esnasında kullanılan sözcüklerin cinsel arenaya taşınarak birer cinsel göstergeler haline dönüşerek (Aktunç, 2000: 174) bir anda olumsuz manaya gelmeleri erilliği güç ve başarı ekseninde kurmaya çalışan öteki göstergelerden sadece bazılarını teşkil etmektedir.

Cinselliği imlemeyen sözcüklerin dahi cinsel bağlam içinde değer yargısal anlam yükleme aracılığıyla anlam değiştirmesinin akabinde aynı yazgının mitoloji mefhumunda da bulunduğunu bu noktada açıklamak elzemdir. Zira mitosların ilkel beyne ait ve hayal ürünü kurgular olup gerçek dışı hususları yansıttığı düşüncesi günümüze kadar devam eden genel bir kanıdır. Ancak Erich Fromm (1992: 7) mitosların ve masalların geçmiş zamanda yaşanmış ve bilgi stoku haline gelmiş aktarımların sembol şekline bürünerek aktarıldığını ifade etmektedir. Dolayısıyla mitosların her ne kadar içerisinde abartılmış hayal ürünü göstergeler bulunmuş olsa da esasında bu göstergelerin ayrı bir sembol dili olduğunu ve arka planında çözümlenmesi gereken bilgilerin bulunup yaşanmış olması muhtemel olguları/deneyimleri ya da deneyim sonucundaki fayda/zarar hususuna binaen duygusal çıktıları veya göstergeleri yansıttıklarını aktarmak mümkün hale gelmektedir. Nitekim yazının başında Wittgenstein'dan (2013: 135) aktarıldığı üzere var olmayan bir şeyi düşünemeyeceğimiz gibi düşünemediğimiz şeyleri de aktaramayacağımız hususundan hareketle her mitosun bütünlük içinde tamamının olduğu gibi yaşanmış olduğunu iddia etmekten ziyade ayrı ayrı da olsa hepsinin deneyimlenmiş birer gerçeklikler olabileceği aşikâr biçimde ortadadır. Başka bir deyişle, bir mitosta anlatılan her şeyin o olay esnasında yaşanmayıp başka olaylarda

yaşanmış olabileceği ancak farklı olaylarda yaşanan olguların bir araya getirilebileceği meselesinin varlığından bahsetmek makuldür. Zira insan, olmayan bir olgunun yahut nesnenin bilgisine sahip olamayan bir varlıktır. Yine aynı insan Ludwig Wittgenstein’a (2013: 133) göre dünyanın bizzat sınırı olan ve kendi dilinin sınırlarının da dünyanın varlığı kadar olduğu bir öznedir. Böylece insanın gördüklerinden ibaret olup ona göre hareket kapasitesinin bulunduğu ve dünyanın sınırları kadar bilgiye sahip olduğunu belirtmek yerinde olacaktır.

Mitosların sembolik biçimde imlemiş oldukları gerçeklik payı düşüncesinden hareketle cinsellik hakkındaki anlatıların veya sembol aracılığıyla benzetmelerin cinselliği görme biçimimizde etkili olan hususları anlamamıza katkı sağlayacaktır. Bir tarafta Avrupa tarihinde şeytanla çiftleştiği iddia edilip cadı olarak nitelendirilen kadınların yakılması olayı yaşanırken (Aktunç, 2000: 132) diğer tarafta Babil mitosunda anaerkilliğe karşı gücü ele geçirmeye çalışan eril zihniyet bulunmaktadır. Zira kadının henüz anlamlandırılmayan doğum gücüne sahip olmasından ötürü erkekler tarafından kadınlara karşı korku duygusunun hissedilmesine ve kadının üstünlüğüne duyulan inançtan ötürü erkeklerde meydana gelen eksiklik duygusu ve kısırlık sembolüne binaen ataerkil örgütlenmenin doğduğu ve gücü ele geçirmeye çalıştığı bir savaşım söz konusu olagelmıştır. Freud’un daha sonraları iddia edeceği üzere kadınlarda vuku bulan “penis kıskançlığı”ndan önce bu dönemlerde erkeklerde “doğurganlık kıskançlığı” bulunduğunu ileri süren Fromm (1992: 246) sayesinde esasında varlıklara içkin olan olağan -doğum yapma- özelliklerin bireyler tarafından nasıl anlamlandırılarak/görülerek (sosyal bağlam çerçevesinde rastgele bir anlam atfederek) birer sembol haline getirildiğini ve böylece kendilik konumlandırılmasının –biyolojik ve toplumsal var olma güdüsü- gerçekleşebilmesi için bireylerin hareketlerine hangi şekillerde yansıdığını görebilmek mümkün hale gelmektedir. Kadınların dünyaya yeni bir hayat sunması özelliğine -doğum aracılığıyla topluma sunduğu fayda temelli olarak kadın kendiliğinin bir işlevi bulunması düşüncesi ve dolayısıyla var olma kaygısının güdülmemesi- karışık biçimde erkeklerin toplumsal arenada bu tarz bir özelliğinin olmadığı düşüncesine binaen erkeklerde zuhur eden eksiklik duygusu “kendilik kaygısı”na işaret ederek eril hâkimiyetin doğmasına vesile olan etmenlerden birisi olarak mevcudiyet kazanmıştır. Dolayısıyla erkeğin

toplumsal arenada kadını yenebilmek için kendisine farklı bir alan yaratarak burada söz sahibi olması gerekmektedir. Bu alan ise sözle yaratma kapasitesi ve düşünce üretme etkinliğidir (Fromm, 1992: 247). Artık söylem aracılığıyla kadın ve erkek cinselliğine dair görme biçimi alt-üst edilerek erkek egemen tahakküm arenası kurulmaya başlanmıştır. Sözelimi güç kadının doğum yapma özelliğinden alınarak cinsel ilişkinin görünümü esnasındaki pozisyonlara yüklenilen aktif-pasif ikilemine binaen şekillendirilen söylemler aracılığıyla erkeğe verilmiştir. Erkeğin üstte kadının ise altta olduğu cinselliğin muhtelif görünümleri arasında hayatta kalma güdüsüne binaen erkeğin kendilik konumlandırması amacına hizmet edecek şekilde rastgele biçimde seçilen bu görünüme karşılık muhtelif söylemlerin üretildiği ve söylemler aracılığıyla aktarılan düşüncelerin olağanlaştırıldığı bir arena oluşturulmaya çalışılmıştır. Sözelimi erkeğin cinsel arzusu “çaydanlığı fokurduyor” gibi etken bir cümleyle tanımlanırken kadının arzusu ise “ateşini söndürmek” ya da “içecek verebilmek” gibi kadını pasifleştiren ve erkeği etkenleştiren bir tanımlamayla nitelendirilmektedir. Dolayısıyla erkeğin tek başına gerçekleştirdiği bir eylemiş gibi sunulan cinsellik “normal” yahut “olağan” olanın sadece bu görünümünden ibaret olduğu kabulünü toplumda içselleştirilmesini sağlamıştır. Böylece kadının üstte olup erkeğin cinsel organını içine aldığı düşüncesi ve görünümü yok hükmünde sayılarak cinsellik tek bir görünüm ya da sembol altında erkek egemen anlamını taşıyan olgu olarak toplumsal arenada yerini almıştır (Bourdieu, 2015: 31). Böylece görünüme atfedilen söylem aracılığıyla bireylerin davranış biçimleri yönlendirilerek gerçeklik tek bir olasılık etrafında sabitlenmektedir. Artık kadın kişisi göstergelerin sunmuş olduğu anlamlara binaen hükmedilen taraf iken erkek kişisi ise hükmeden konumundadır. Hükme maruz kalan kişi, hüküm belirleyicisi olanın yaratmış olduğu dünyaya inanarak onu içselleştirir ve olağan kabul etmeye başlar. Dahası, dünyanın öyle biçimde gerçek olduğunu kabullenmiş kişi zamanla kendilik algısını ötekinin gözünden görmeye ve kendisinin öyle olduğunu düşünmeye başlayarak kendilik algısına yönelik olumsuz anlamlara sahip olmaya doğru ilerler. Nitekim ilkel toplulukları inceleyen Pierre Bourdieu’nun aktardığı üzere Kabil kadınlarının hükmedilen kendilik algısına sahip olduğu ve bu algının esasında olumsuz biçimsel göstergeleri içerdiğini görebilmek mümkündür. Zira Bourdieu, Kabil kadınlarının

kendi cinsel organlarının kötü ve çirkin bir şey olduğu düşüncesine sahip olduğunu aktarmaktadır (Bourdieu, 2015: 50).

Söylem ile inşa edilen kendilik mevcudiyetine verilebilecek bir diğer örnek ise hem insanların kendilerinin güdülerine tabi biçimde hem de ötekinin varlığının kişilerde tetiklemiş olduğu duygulara binaen bireysel ve toplumsal hayatta kalma güdüsüne atfen zuhur eden ötekini konumlandırma girişiminde görülmektedir. Sözgelimi tarihte kadınların şeytan ile işbirliği yaptığı ve büyücü birer varlıklar olduğu düşüncesine karşıt biçimde kadının şeytanvarileştirilmesi kadın varlığının anlaşılabilmesi ve dolayısıyla ötekiler için hayatta kalmalarını tehdit edici bir unsur olarak görülmesinden ötürü meydana gelen bir anlamsal atfın varlığı söz konusu olmuştur (Morali-Daninos, 1991: 37). Varlıkların mevcudiyetine dair karşılaşılan tek bir görünüm (örneğin paranın tek bir tarafının görülmesine binaen paranın para olmadığını düşünme sanrısı gibi) ve bağlamsal çerçeve içerisinde tek bir işlevine şahit olunmasından ötürü söz konusu varlığın başka anlama ya da işleve sahip olabileceği düşüncesinin zuhur etmemesine sebebiyet vermektedir (Rousseau, 2019: 27). Oysa herhangi bir varlık değişen bağlamlar ile muhtelif anlamlara gelebilecek sonsuz olasılıklara sahiptir. Zira kadınların cadı olarak görüldüğü dönemden yerleşik hayata geçilen tarım dönemi itibarıyla doğadan görünen toprak ve su ilişkisine atfen zuhur eden yeniden yaratım -bitkilerin topraktan büyümesi görünümü- görünümü kadın ve erkeğe dair olan bakış açısının dönüşüme uğramasına vesile olmuştur. Toprağa atfedilen kadın benzetmesiyle kadının ve toprağın beraber işlenmesi gerektiği düşüncesine binaen her ikisinin de aynı dönemlerde yapılması ve erkeğin menisinin toprağa ekilen canlıların çıkmasına sebebiyet veren yağmur damlalarına benzetilmesi gibi hususların görünen olaylardan meydana gelen öğrenme biçiminin nasıl insan davranışlarına ve düşünce sistemine yansıdığını göstermektedir (Morali-Daninos, 1991: 92-94). Doğanın benzetmeler aracılığıyla mitleştirilmesi ile kadın ve erkek arasındaki hayatta kalma güdüsüne tabi biçimde zuhur eden anlamsallıkların sembolik hale getirilerek seçilen anlamların ötekilere empoze edilmesiyle mevcut hareket olağanlaşarak ve olması gerekenin o olduğu düşüncesi içselleştirilerek gerçeklik göstergesel toplumsallaşma görünümünde inşa edilmektedir.

Doğadan ve dolayısıyla nesnelerden (insanın kendisinin ve etkileşimlerinin de nesne olduğu önceden açıklanmıştı) deneyimlerin sonuçlarına binaen alımlanan anlamların benimsenerek devam ettirilmesi insanların kurmuş oldukları gerçekliğin her alanında kendisini belli etmektedir. Zira insanın kendisi dâhil her şeyin birer nesne olduğu arenada görünenin uygulanması hususu kaçınılmaz biçimde kendisini dayatmaya başlamaktadır. Ancak görünen şeyin mantığa -hayatta kalma güdüsünün çıkarına göre- dayandırıldığı müddetçe devam ettirildiği meselesi gözden kaçırılmamalıdır. Sözgelimi Perslerde ensest ilişki güzellemesinin bulunduğu dikkat edildiğinde söylem aracılığıyla aktarılan şu pasaja bakıldığında seçilenin - bireysel ve toplumsal hayatta kalma güdüsü- uygulanmasında mantığa büründürme meselesinin nasıl mevcudiyet kazandığı görülecektir (Berkowitz, 2013: 19):

“Kendi çocuğundan çocuk sahibi olan kişi ne kutlu kişidir... Kendi kızından peydahladığı oğlanı sevinç, hoşluk ve zevk bulur; bu oğlan aynı zamanda aynı annenin erkek kardeşi olur ve bir erkek evlatla bir anneden doğan oğlan da aynı babanın erkek kardeşi olur; bu ise çok daha büyük bir keyif, bir sevinç lütfudur... Bu aile daha kâmilidir; dert ve sıkıntı görmediği gibi, sevgiye gark olur. Perslere göre ailedeki cinsel birliktelik öylesine yüceydi ki, ensest ilişki yaşayan çiftlerin salgıladığı sıvılar bile şifa gücüne sahipti.”

Yukarıdaki pasaj sadece söylemin iktidarını değil aynı zamanda söylemin meydana gelmesine vesile olan anlamsal sembolleri, güdülerini, duyguları, rastgeleliği ve en nihayetinde göstergesel toplumsallaşmayı da içermektedir. İlk olarak söz konusu toplumda ensest ilişki, tüm nesneler arasında ve nesneler arasında zuhur edebilecek tüm etkileşimsel olasılıklara rağmen seçilen bir eylem olarak varlık sahnesinde yerini almıştır. Akabinde bu eyleme olumlu manalar (seçilen rastgele anlam) yüklenerek sembolize edilen cinsellik, devam ettirilen edimler (beyin vasıtasıyla öğretme yoluyla ötekilere aktarılması) aracılığıyla tipleştirilmektedir. Tipleştirilmiş cinsellik o toplumda gerçeklik haline gelerek cinselliğin tek bir görünüme sahip olduğu algısını yaratmakta ve böylece sürekli biçimde görünenin (toplumda artık görünen yalnızca ensest ilişkidir) uygulanmasına sebebiyet vererek göstergesel toplumsallaşma biçimini var kılmaktadır. Ayrıca ensest ilişki esnasında doğan sıvıların dahi değersel açıdan iyi çıktılara vesile olacağı söylemiyle hem ensest ilişkinin kurulumu meşrulaştırılmakta hem de her ikisi de –ensest ilişki ve sıvıların iyiliği- mantığa büründürülmektedir. Dolayısıyla nesnelerin (canlı/cansız) hayatta

kalma güdülerine binaen seçtikleri anlamların sembol haline getirilerek tipleştirilmesi ve böylece göstergesel toplumsallaşma biçiminin zuhur etmesine sebebiyet veren bu ilerleyiş, bireylerin olayları nasıl rasyonaliteye dayandırarak ya da mantığa büründürerek toplumsal gerçekliği sosyal bir organ olarak beynin limbik sistemi aracılığıyla kurduğunu göstermektedir.

3.1.2. Hikâye/Anlatılardan Sembolik Gerçekliğin İnşasına: İlkellik

“Tüm toplumlar hastadır, ancak bazıları daha hastadır.”

Robert B. Edgerton

Bir tarafta Trobriand Adası’nda bireylerin henüz çocukluk dönemindeyken ensest ilişki dışında serbest ve olumlu tutum içerisinde oyunlarla birbirlerinin cinselliklerini keşfettikleri bir yapı bulunurken (Malinowski, 1989: 12) diğer tarafta bulunan Kabil yerlilerinin kadınlarının kendilerinin cinsel organlarını kötü, çirkin ve eksikliği yansıtan kusurlu tanımlamalarla andığı bir toplum yapısı (Bourdieu, 2015: 50)... Ya da üstteki alıntıda George Orwell’in romanından esinlenen bir söylemle tüm toplumlarda bireylerin varlığını, yaşam koşullarını, kendiliklerini tehdit edici yerleşikleşmiş olguların olabileceği vurgusunu yansıtmaya çalışan bir anlatım (Edgerton, 2015: 13)... İlk iki toplum yapısında başka muhtelif farklılaşmaların bulunması da göz önünde bulundurulduğunda kadın ve erkek cinselliği ile cinsel münasebetlere bakış açısı nazarında düşünüldüğünde ve esasında genel olarak bu iki toplumun ilkel tanımlamasıyla anılmış olması karşılaştırıldığında hangisinin ilkel olduğunu söyleyebilmek mümkündür? İlkel olarak tanımlanan bu toplumlardan birisinde cinselliğe bakıldığında görünen şey olumlu bir anlamsallık iken ötekinde ise olumsuz bir anlamsallığın atfedilmesi durumu söz konusu iken ikisinin de ilkel olduğu düşüncesi hangi olguya göre şekillenmektedir? Yahut bu farklılaşma ortamında aynı tanımlamaya tabi tutulan -ilkel tanımlaması- toplumlardan hareketle “İlkellik mefhumu neyi imlemektedir ya da daha basit bir tabirle ilkellik nedir?” ve son olarak üçüncü sırada aktarılan toplum yapısı tanımlamasına binaen “Her toplum biraz da olsa ilkel midir?”

Türk Dil Kurumu'na göre (2023) henüz gelişimin başında bulunan, basit ve mecaz anlamıyla da kültürsüzlüğü, eğitimsizliği imleyen ilkel mefhumu günümüzde olumsuz değer yargısını atfettiğimiz bir olayla karşılaştığımızda sıklıkla kullandığımız bir kavramdır. Esasında nesnelerle girdiğimiz etkileşimler sonucunda bireysel ve toplumsal hayatta kalma güdümüze ya zarar verecek ya da fayda sağlayacak bir olgu doğduğunda ona yüklediğimiz değersel yargıların nihayetinde ilkel tanımlamasını kullanırız. Ya da toplumsal arenada gelinmiş olan en son biçimsel yapıdan söz konusu o toplumun geçmişine bakıldığında yine “olumlu” yönde bir değişim⁴⁷ mevcut ise geçmişteki toplumsal yapıya zamansal boyuttan ilkel tanımlaması etiket şeklinde yapılandırılmaktadır (Fisher, 2013: 106). Ancak sadece geçmiş ve geçmişe ait olanlar mı bünyesinde ilkellik taşımaktadır? Günümüz dünyasında ya da zamansal olanın şimdisinde ilkel tanımlamasını yansıtan anlamsallıklar bulunmamakta mıdır? Robert Edgerton (2015: 33) bireylerin çevresinde bulunan nesnelerin (canlı ve cansız her şey) isteklerine ya da dayatmalarına uygun koşulda bir donanımına sahip olmasını engelleyen ve söz konusu donanımını zarar verici eylemlerle dönüşüme uğratan ve böylece onların hayatta kalmaları için var olan ya da geliştirilebilir mevcudiyeti bulunan yeteneklerini zayıflatan her hareketin maladaptif olduğunu ileri sürer. Bu maladaptif davranışlar ile ilkelliği özdeşleştiren bakış açısına göre, her zamanda ve her toplumda bireyin bireysel ve toplumsal hayatta kalma güdüsünü tehdit edecek muhtelif gelenekselleşmiş eylemler ya da uygulamalar/yaptırımlar bulunmaktadır. Dolayısıyla ilkellik salt eskiyi imleyen ve ona ait bir anlamı değil aynı zamanda içerisinde zamansızlığı barındıran ve esasında temelinde bireylerin güdü ve duygulanımlarını bulundurup etkileşimler esnasında varlıklara rastgele anlamların yüklenerek

⁴⁷ Ancak bu değişim algısı da bireysel ve toplumsal hayatta kalma güdüsünün çıkarlarına binaen şekillenen ideolojik bir algıdır. Ayrıca iç ve dış olmak üzere toplumsal arenada her değişken nazarında da değişim gösteren bir algıdır. Sözgelimi ilk olarak toplum denildiğinde genel bir yapı düşünüldüğünde iki farklı toplumun birbirlerinden farklı hayatta kalma güdülleri ve çıkarları olacağı için değer yargısal anlamları da doğrudan birbirinden farklı olacaktır. Toplumun içine doğru gidildiğinde ise yaş, cinsiyet, alınan eğitim, ekonomik durum ve daha geniş yaşanan kültürel ortam gibi pek çok faktörün varlığına tabi biçimde bireylerin toplumsal ve bireysel hayatta kalma güdüsü farklı değer yargısal anlamlarla şekillenmiş bir mevcudiyete sahiptir.

sembolik biçimde mevcudiyet kazandırılan (göstergeselleşmiş toplum yapısını imleyen) nesneleri (olay, olgu, eylem) yansıtan bir anlamı da yansıtmaktadır.

Bu tezde ilkellik mefhumu ilişkisellikten türeyen bir kavram olarak ele alınmaktadır. Dış dünyada yer alan görünümünün ya da deneyimsel olan olayların karşılaştırılmasıyla zuhur eden ilkellik, ötekinin varlığına binaen anlam kazanmaktadır. Başka bir deyişle ilkellik, ilk yaşam durumunda ötekini görmeden olaylara dair olana iyi veya kötü değer yargısal bir anlam atfetmektir. Ancak son iki cümle içinde geçen ötekine dair yapılan vurgu birbiriyle çelişik gibi görünse de ötekiyle imlenen şeylerin ne olduğu açıklandığında ortada çelişkili bir durumun bulunmadığı görülecektir. Sözgelimi kadınların zina yaptığına dair iddiaların olduğu mevzularda onların suçlu olup olmadığını anlamak üzere uygulanan nehir cezasının (Berkowitz, 2013: 24) yol açabileceği sonuçların neler olabileceğine yönelik olasılıklar karşılaştırması gerçekleştirdiğimizde öteki olarak adlandırılan varlığın görülüp görülmemesi meselesinden doğan ilkellik varlığı daha anlaşılır hale gelecektir. Zinada bulunduğu iddia edilen kadınların nehre atılarak boğulup boğulmayacağını sonucunda kadının suçlu olup olmadığını anlaşılacağına inanılan bir toplumda ve eğer kadın boğulursa zinada bulunduğu fakat boğulmayıp kurtulursa suçsuz olduğu hükmüne varıldığı bir toplulukta söz konusu uygulamanın yapıldığı zamanlar arasında bu uygulamanın herhangi bir olumsuz çıktıya mahal vermediği sürece nehir cezasının ilkel bir uygulama olduğu düşünülmemiştir. Zira ilkel olduğu düşünülseydi söz konusu uygulama muhtemelen devam ettirilmemiş olacaktı. Öte yandan günümüzden zamanında gerçekleştirilmiş olan bu uygulamaya bakıldığında uygulamanın, toplumda kadın kıtlığının doğmasına vesile olarak toplum içinde her kadına birden fazla erkeğin düşebileceği bir yapının meydana gelebilmesi çıktısına vesile olabileceği ve kadınların yüzme bilip bilmeme hususunun göz önünde bulundurulması meselesine binaen ilkel olduğunu söyleyebilmek mümkün hale gelmektedir. Bu söylemi mümkün kılan şey ise deneyimlenmiş öteki olasılıkların bilgisine sahip olmak, öteki olasılıkları görmek ve böylece olayı ve çıktılarını kıyaslamaktır. Başka bir deyişle nehir cezası uygulaması yapıldığı dönemlerde yapanlar tarafından ilkel bir şey olarak tanımlanmamakta ve olumsuz başka bir çıktıya -sözgelimi kadın kıtlığına binaen zuhur edebilecek sorunlar- vesile olmadığı

müddetçe devam ettirilmektedir. Ancak söz konusu uygulamanın kadın kıtlığı gibi başka bir sorunu meydana getirdiği bir senaryo yaşandığında elde edilmiş olan bu deneyime binaen hem o zamanlar toplulukta bu uygulamanın değiştirilebilir hale gelmesi olasılığı bulunabilecekti hem de günümüzden baktığımızda bu senaryonun bilgisiyle olayları karşılaştırabilme -zira artık öteki sonuç ya da varlık olgusu görünmüştür- fırsatının olmasından ötürü uygulamanın “ilkel” olduğunu ifade edebilmek yaratımı zuhur etmiş olmaktadır. Dolayısıyla ötekilerin ilişkiselliğinden doğan ve esasında görünümler aracılığıyla varlık kazanan ilkellik, görünenin gören aracılığıyla görülme (rastgelelik) biçiminde mayalanmaktadır. Görülme biçimi tek taraflı olursa ilkelliğin meydana gelmiş olma ihtimali daha yüksektir. Zira tek bir olasılığın bulunduğu ve yaşanıldığı bir toplumda o olasılık hem gerçeklik hem olması gereken hem de doğru bir şeymiş görünümüne sahip olacaktır. Örnek olaydan devam edildiğinde ilk olarak kadınların suçluluğunun göstergesi olduğu düşünüldüğü boğulma durumu tek gerçeklik olarak görülme konumundadır. Fakat kadınların zinadan ötürü cezalandırılma uygulaması nehre atılma yöntemiyle gerçekleştirilmeye devam edildiği takdirde -kadınların çoğunluğunun yüzme bilmeme ihtimaline karşın boğulacağı çıkarımına binaen- meydana gelebilecek olan kadın kıtlığının doğurabileceği başka olumsuz çıktıların deneyimlenmesiyle birlikte gerçeklik tek bir görünüme sıkışmaktan çıkarak olayların başka sonuçlarla neticelenebileceğini göstererek görülme biçimleri de değişecektir. Görülme biçiminin kırılmaya uğradığı bu noktada ilkelliğin zuhur ettiğini söylemek mümkün hale gelmiş olacaktır.

İlişkisellikten doğan anlamsal ilkellik, bireylerin etkileşimlerinin oluşumunu sağlayan tüm araçlar sayesinde yaratılmaktadır. Bu araçlar, en başta bireyin biyolojik donanımının parçaları olan güdüler (duygular ile birlikte) ve eyleme yeteneği (hareket etme ve dil) ile hem biyolojik hem de sosyal olanın bileşimiyle hareket eden beyindir. Dışarıda var olan nesneye ve nesneler arasındaki etkileşimden zuhur eden yeni nesnelere yüklenilen güdü temelli rastgele anlamlar, anlamın muhitinin (eylem) doğmasına (Mannheim, 2017: 89) kaynaklık eden ve sosyal bir organ olan beynin işleyiş mekanizmasıyla bağlantılıdır. Başka bir deyişle, nesnelerde (görünende) görülen anlamlar görenin varlıksal donanımına tabidir. Söz konusu donanımlar ise duygu, hayatta kalma güdüsü ve eyleme hareketini gerçekleştirmek üzere beyinde

deneyimleme yoluyla öğrenme biçiminde bulunan bilgi stoklarıdır. Daha önceden açıklandığı üzere göstergesel toplumsallaşma biçimini meydana getiren bu etkileşim tarzının bir ürünü olarak ilkellik, esasında beynin öğrenme yöntemiyle devreye girmektedir ve sürekli biçimde limbik sistem aracılığıyla görünenin uygulanmasıyla hareket eden toplumları imlemektedir. Bilinçle özdeşleştirilen prefrontal korteksin devrede olduğu ahlaki toplumsallaşma yapısını değil güdülerin yönetip duyguların sahnede olduğu etkileşim arenasından deneyimler sonucunda zuhur eden bilgi stokunun öğrettiği limbik sistem vasıtasıyla edimde bulunulan göstergesel bir toplumsallaşma yapısını işaret eden ilkellik, gerçeklik arenasında tıpkı gerçeklik gibi doğal olarak bulunmayan ve bireyler tarafından yaratılan bir olgudur.

Olaylardaki görme biçimini yansıtan ve görülenin devam ettirildiğini imleyen ilkellik, tarihsel süreç içerisinde günümüze kadar yaratılarak gelen ve hala varlığını her toplumda devam ettiren bir meseledir. Geçmişte varlıklara atfedilen duygu temelli anlamlar aracılığıyla sembolleştirilen varlıklar/nesneler birer görünüm halinde toplumsalın içindeki ötekilere ilkel öğrenme vasıtasıyla yayılarak gerçekliğin inşasına vesile olmuştur. Sözgelimi eski zamanlara tekrar geri dönüldüğünde Anadolu Çatalhöyük'te tanrıçalaştırılan bir kadın varlığı bulunmaktadır. Kadının tanrıça biçiminde görülmesi ve sembolize edilmesinin arka planında bulunan husus yok olma korkusudur. Zira o dönemlerde kadın ölüm oranının doğum oranından fazla olabileceği olasılığı söz konusu edinilebilmektedir (Ateş, 2001: 94). Böylece toplum içinde kadın azlığının görünüm bulması mevcudiyetine karşılık olarak kadının değerli ve yüceleştirilen bir anlamda görülmesi durumu meydana gelmiştir. Fakat ilerleyen süreçte dengeye gelen kadın ve erkek nüfusunun zuhur ettiği bir senaryo düşünüldüğünde değişen sosyal bağlam ve koşullara binaen kadına atfedilen anlamların ve kadının sembolleştirilmiş olduğu tanrıça görüntüsünün devam edip etmeyeceği ve dönüşüme uğrayacağı meselesinin tartışılması vuku bulacaktır. Dolayısıyla hangi koşullarda ya da olasılıklarda yaşanılırsa yaşanılsın toplumsal içinde nesnelere bireysel ve toplumsal hayatta kalma güduları temelinde yüklenen duygusal manalar, ötekilerin görerek ve etkileşime girerek (bu çoğu zaman sosyalleşmeyi işaret eder) limbik sistem aracılığıyla öğrendiği meseleler haline gelerek devam ettirilen (görünenin devam ettirildiği ilkellik, zira korteks devrede

değildir) ve inşa edilen gerçekliği meydana getirmektedir. Söz konusu bu gerçeklik ise göstergesel toplumsallaşma biçiminin bir çıktısıdır.

Kadın ve erkek cinselliğine dair yakın dönem uygulamalarına gelindiğinde yine nüfus bağlamı çerçevesinde gelişen anlamsal atıfların dönüşüme uğradığının örnekleri tarihin içinde mevcuttur. Sözgelimi bireysel ve toplumsal hayatta kalma güdüsünün tetiklemiş olma ihtimalinin bulunduğu -zira kaynakların bölüşümü ve dağılımının yeterli olup olmayacağı meselesine binaen- 18. yüzyılda aile içinde üremenin sınırlandırılması girişimi -hamilelikten korunma araçları ve yöntemlerinin gelişmesi- ile zuhur eden plastik cinsellik, en başta cinselliğe yüklenilen üreme sembolizmini dönüşüme uğratmıştır. Önceden üreme ve ekonomik göstergelerin varisi olacak doğacak çocuk gayesiyle gerçekleştirilen cinsel münasebet yaratmış olduğu başka bir toplumsal çıktı -fazla nüfus ve cinsel baskı sonucunda arzuların bilinçaltında birikmesi- sonucunda anlam değişimine maruz kalarak yeni bir cinsellik anlayışını doğurmuştur (Giddens, 2010: 31-41). Bu yeni plastik cinsellik anlayışıyla üreme zorunluluğundan özerkleşen cinselliğe bakış açısı bastırılmanın da etkisiyle bilinçaltının günümüzde romantizm olarak adlandırılan romanların ve hikâyelerin doğumuna vesile olmasını sağlamıştır. Akabinde ise gerçekte istenilen arzularla cinselliğe yüklenilen anlamlar bu araçlarla dışavurumunu gerçekleştirebilme imkânına sahip olabilmiştir (Giddens, 2010: 46). Böylece her ne kadar aşk ya da sevgi temelli bir cinsel münasebet durumunun söz konusu olabileceği zuhur etmeye başlamış olsa da olan ile olması istenilen arasındaki bölünme hala varlığını devam ettirmektedir. Olan cinsel bastırılma⁴⁸ temsil ederken olması istenilen ise cinselliği olumsuz bir şey olarak görmeyen biyolojik güdüyü temsil etmektedir. Algısal açıdan bu iki gerilim arasında kalan birey, cinsellik hakkında çelişkili öğrenilmiş hissiyatlarla varlığını sürdürmek zorunda kalmaktadır. Sözgelimi cinsel içerikli küfürler bu bölünmeyi en aşikâr biçimde ortaya koyan meselelerden birisidir. Zira cinsel eylemi veya edimi bir yandan haz ve zevk verici bir olay olarak gören birey aynı zamanda gerçekleştirmiş olduğu bu edimi söyleme yansıtarak hakaretvari

⁴⁸ Cinsel bastırılma burada sadece cinselliği kontrol altına almayı ya da engellemeyi imleyen bir anlama gelmemektedir. Aynı zamanda cinselliğe yüklenen olumsuz anlamlara da işarette bulunmaktadır.

biçimde kullanılmaktadır. Ancak bu bölünme plastik cinselliğe evrilme sürecinde değil daha önceden aktarıldığı üzere -Doğu ve Batı arasında- her zamanda ve her toplumda görülebilen bir husus olmuştur. Dolayısıyla varlıklara bireysel ve toplumsal hayatta kalma güdüsüne binaen atfedilen anlamlarla toplumdaki herkes tarafından görülerek uygulanmaya devam edilen (ilkellik) cinsellik, cinsellik ekseninde türeyen söylemler ve küfürler tipleştirilmiş cinselliğin, tipleştirilmiş cinsellik ise göstergesel toplumsallaşmanın bir ürünüdür.

3.2. Cinsellik, İlkellik ve Küfür

Cinsel içerikli küfürlerin doğuşunu, hem cinselliğin görünümüne binaen şekillenen göstergesel toplumsallaşma hem de nesneler arasındaki ilişkisellikten zuhur eden görünenin kırılmaya uğrayarak gerçekliğin muhtelif yüzleriyle karşılaşılması esnasında meydana gelen ilkellik olgusuyla açıklamak, küfür-cinsellik-ilkellik üçlüsü arasındaki bağıntının nasıl duygu ve dil/söylem aracılığıyla yaratıldığını ortaya koymaktadır. Nitekim bu bölüme kadar ilmek ilmek aktarılan ve esasında küfürlü söylemlerin hangi sosyal bağlamlar içerisinde mayalandığını gösteren sıralı açıklamalar, tezin esas konusunu teşkil eden bireylerin etkileşimler - bireysel ve toplumsal hayatta kalma güdüsü çerçevesinde şekillenen- vasıtasıyla yarattıkları göstergesel toplumsallaşma (özünde ilkelliği de yansıtır) biçiminin meydana getirmiş olduğu tipleştirilmiş cinselliğin bir ürünü olarak küfürlü söylemlerin nasıl doğduğunu göstermektedir. Böylece ekseriyetle söylerken neden söylediğimizi anlamlandıramadığımız cinsel içerikli küfürlerin ne olduklarını keşfetmeye yönelik çıkılmış olan tarihsel arkeoloji ile küfürlerin toplum içinde birey kişinin toplumsal hayatta kalma güdüsünü korumak üzere zuhur ettirmiş olduğu bir koruma mekanizması yahut aracı olduğunu ileri sürmek mümkün olmaktadır. Dolayısıyla bu bölümde küfürlerin genel kanı olan öylece alelade ve refleks olarak aktarıldığı veya söylendiği görüşünün (Çiçek, 2019: 78) zıddını teşkil edecek biçimde varoluşsal anlamlandırmanın bir çıktısı olduğu ve böylece anlık gelişen bir şey olmayıp kendilik/benlik ya da statü üretimi meselesi olarak bilinçli şekilde yaratılarak devam ettirildiği hususu tartışılacaktır. Küfür, en nihayetinde toplumsal yapının işleyişinden zuhur eden anlam krizinin bir çıktısıdır. Öte yandan herhangi bir

anlamsallığın yüklenmediği cinsel münasebet görünümüne toplumsal dayatma sonucunda zuhur ettirilen kendilik varlığı aracılığıyla istemli ve rastgele biçimde atfedilen anlam küfürlü söylemlerin doğmasına vesile olan en temel aracı konumundadır. Cinsel içerikli küfürlerin cinselliğin dönüşümü esnasında zuhur eden ilkellik olgusuyla nasıl yaratıldığının tartışılacağı bu bölümde öncelikli olarak küfrün etimolojik kökeninden hareket ederek *ne*'lik sorgulamasıyla başlamak küfrün oluşum sürecini anlamlandırabilmek açısından önem arz etmektedir.

Arapça kökenli olan küfür (küfr) mefhumu en kısa tabirle örtmek anlamını imlemektedir. İlâhi olana yönelik kıyas üzerinden türeyen bu kelime, Allah hakkındaki herhangi bir gerçeği inkâr ederek zıt biçimlerde davranmayı yahut düşünmeyi yansıtan ve bu düşünceleri öylece aktarma eylemini sergileyen insan davranışlarını tanımlamak için kullanılmaktadır (Aktunç, 2020: 94). Hakikati ya da ilk konumuyla (anlam yüklenilmeden bulunan) varlığı bulunan herhangi bir şeyi söylem ve eylem (eylemin arka planında bulunan en temel şeyler güdüler ve duygular) aracılığıyla değiştirmeyi/örtmeyi ifade eden küfrün, cinsel içerikli söylemlerle aktarılan ifadeler için de kullanılmış olmasının arka planında yer alan nedensel olgular nelerdir? Ya da cinsel içerikli küfürler esasında küfür mefhumunun anlamına binaen neyi örtmektedir yahut herhangi bir şeyin örtüsü görünümünde midir? Tüm bu soruların cevabı insan olarak nitelendirilen varlığın cinsellik olarak tanımladığı görüntüsel varlıktan tarih boyunca ne anladığı yahut onda ne gördüğü ve onun hakkında ne öğrendiği meselesinde gizlidir.

Cinsel içerikli küfürlü söylemler, önceki bölümlerde incelenen muhtelif toplumsal yapılarda özellikle aile kurumunun işleyiş biçimine tabi şekilde zuhur eden olgulardır. Zira hem Nancy Chodorow'un (2021: 40) modern toplum aile yapısından türetmiş olduğu tezden hem de Bronislaw Malinowski'nin (1989) gözlemlemiş olduğu kabile topluluklarından hareketle her iki toplumsal yapının şekillendirdiği aile kurumunun biçimlerini kıyaslama⁴⁹ aracılığıyla cinselliğin görünüm ekseninde gören

⁴⁹ Nancy Chodorow'un anneden kopuş aşamasında kız ve erkek çocuklarında ortaya çıkan benlik olgusu (2021: 40) ile Bronislaw Malinowski'nin (1989) ilkel toplumlarında anne ve babanın aile içindeki rollerine binaen anneden kopma meselesinin hiç yaşanmadığı ve böylece cinselliğin

vasıtasıyla değişen anlam ve yaptırımlara maruz kaldığını ve böylece aynı zamanda (cinselliğin) bedensel varoluğu da imleyen tarafının olmasından ötürü bir anlam krizinin doğmasının akabinde başka bir olgu doğurduğunu söyleyebilmek mümkündür. Bu olgu kendilik krizinden doğan ve varlığını söylemler aracılığıyla konumlandırmaya yarayan cinsel içerikli küfürlerden başka bir şey değildir. Söylem aracılığıyla bedensel varoluşunu, cinselliğini (kendini ya da kendiliğini) hayatta kalabilmesi için toplum içerisinde kurmaya ve göstermeye çalışan birey, sözlerinin içinde kendisine ve sahip olduğu bedensel uzuvlarına anlam yükleyerek vermiş olduğu atıf ile kendisini yeniden inşa etmektedir. Ancak bu durum cinsel içerikli küfürlerin yaratılmış anlam ve içeriğine bakıldığında kadın ve erkek varlığı için aynı işlevi yahut aynı durumu yansıtmamaktadır. Zira erkeklerde "kendilik kaygısı"ndan doğan bir yeni kendilik inşası girişimi meselesi söz konusu iken kadınlarda ise zaten hiç varlık kazanmamış "kendilik kaygısı"ndan ziyade kendilik erimesi mevcuttur. Öte yandan her ne kadar erkeklerde kendilik inşası etken bir eyleme vurgu yapıyor gibi görünse de esasında erkeğin inşa sürecinde kendisini bulmasını sağlayan şey toplumsal yapının bizzat kendisidir. Başka bir deyişle, toplumsal yapının içinde bulunan aile kurumuna ve onu oluşturan bireylerin rollerini icra etmesine atıfla erkek anneden kopuş esnasında duyduğu "kendilik kaygısı"na binaen yapının işleyiş biçiminden ötürü kendisini yeni bir alana yönlendirilmiş bir vaziyette bulunur. Zira ötekine göre var olduğumuz bir toplumda kendilik denilen şey, toplum tarafından yaratılmaktadır (Mead, 2021: 30). Böylece toplumsal arenada iki tür kendiliğin olma ihtimali vardır; nesnellik ve nesnel-ötekilik. Nesnellik toplumu (geneli ve çoğunluğu) imlerken nesnel-ötekilik (azınlığı) toplumdışı yahut toplumun zıddı görünümünde

kendilik/benlik inşasındaki rolünün gücü kanıtlama aracı olmadığı toplumlar karşılaştırıldığında küfürlü söylemlerin nasıl zuhur ettiği ortaya çıkmaktadır. Zira ilk toplum yapısında bulunan aile kurumunun işleyiş biçimi ve toplumsal roller olarak anne ve babının etkisi çocuğın benlik inşasına etki ederek cinsellik üzerinden benlik tanımlamasını ve toplumun öteki alanlarında güç ve başarı gösterme aracılığıyla benliği imleyen cinsel içerikli küfürlü söylemlerin doğmasını sağlamaktadır. Öte yandan ikinci toplumsal yapının aile işleyiş biçimine bakıldığında -Malinowski'nin- toplumsal rollerin birbiriyle ayrımlaşan ve zıt kutuplarda konumlanan herhangi bir anlamsallığı yansıtmaması ve esasında birbirini bütünleyen görevlerle çevrilmiş olmasından, cinselliğin ve duyguların toplumda bastırılmaması ve serbest bırakılmasından ötürü kendilik /benlik algısının sarsılmamasına vesile olmaktadır. Böylece çocuk bireyler toplumsal süreç içinde her gelişim evresinde "kendilik kaygısı"na sahip olmamakta ve dolayısıyla kendilerini güç ve başarı göstergeleri aracılığıyla herhangi bir alanda veya araç aracılığıyla kanıtlama eğilimi göstermemektedir. Nitekim söz konusu bu toplumsal yapıda Malinowski'nin aktarımına binaen cinsel içerikli küfürlü söylemlerin bulunmamış olması söz konusu tezi destekleyen bir mahiyete sahiptir.

bulunan varlığı temsil eder. Nesnellik, herkesçe kabul görmüş şeyler değil herkesçe yapılan şeylerdir. Nesnel-ötekilik ise mevcut çoğunluk olandan farklılığı yansıtmakla birlikte esasında bir yanılısamadan ibarettir. Gerçekte o da yoktur ve kendisi gerçeklik arenasında nesne konumundadır. Nesnel-ötekilik kendi bağlamında nesne iken ancak ötekiyle karşılaştığında nesnel-öteki olarak zuhur etmektedir⁵⁰. Zira toplumda olduğumuz kişi kadar olmadığımız kişi de topluma aittir ve onun dayatıcı özelliğine binaen yönlendirici kapasitesine tabidir. Başka bir deyişle çoğunluk (nesnellik) ve azınlık (nesnel-ötekilik) toplumsal yapının kendisinden türemektedir. Fakat bu noktada nesnellik ve nesnel-ötekiliğin sabit biçimde anlamsal olarak iyi/kötü, faydalı/zararlı gibi değer yükleyici anlam taşımadığını aksine değişken olduklarını belirtmek gerekmektedir. Kimi zaman çoğunluğun (nesnelin) uyguladığı edimler olumlu manaya ya da değersel anlamlara sahipken kimi zaman ise nesnel-ötekiliğin (azınlığın) uyguladığı edimler olumlu anlamlara denk gelmektedir. Dolayısıyla toplum içinde uygulanan herhangi bir eylem, çoğunluğun hangisini yapıp yapmadığına göre nesnel ya da nesnel-öteki olabilir. Bu tamamen niceliğe bağlıdır. Sözelimi cinsellikten anlaşılan şey erkek üstünlüğü ise -ki bu nesneldir çünkü günümüzde çoğunluk olan taraf- bu görüşe göre hareket edenler nesnel (çoğunluk) tarafta yer alırken zıddını tercih edenler de buna mukabil olarak nesnel-öteki konumundadırlar. Yahut başka bir örnekle günümüzde küfreden kişiler çoğunluğu

⁵⁰Yukarıdaki Nancy Chodorow'un (2021) ve Bronislaw Malinowski'nin (1989) toplumsal yapı analizlerinden elde ettikleri hipotezlerinden hareketle ve onların karşılaştırılmasına devam edildiğinde nesnel ile nesnel-ötekiliğin ne olduğu benzetmeler aracılığıyla daha anlaşılır olacaktır. Zira kendiliğin oluşumu meselesi ele alındığında bu oluşumun muhtelif biçimlerde -sonsuz olasılıklara bağlı biçimde rastgelelik- gerçekleşebileceği bir dünya gerçekliğinde iki toplumsal yapıya bakıldığında sosyal bağlamlara binaen seçilen anlamların kendiliğin oluşumuna nasıl etki ettiği görülmektedir. İlkinde -Chodorow- hasarlı bir kendilik çıktısı söz konusu iken ikincisinde herhangi bir olumlu ya da olumsuz manaya atıf veren kendilik çıktısı yoktur, onda meydana gelen kendilik nötr bir kendilik olup toplumun öteki kurumlarına saldırgan biçimde yönelen bir enerji bulunmamaktadır. Başka bir deyişle ilkinden doğan "kendilik kaygısı" güç ve başarı arzusunu doğurarak toplum içinde kendiliğini söylem yahut edimlerle yansıtmaya durumuna vesile olurken ikincisinde zuhur etmeyen "kendilik kaygısı" ilkinde olduğu gibi kendiliği kanıtlama araçlarına yönelmemektedir. Böylece gerçekliğin nasıl muhtelif yüzlerden oluştuğunun görülmesinin yanı sıra gerçeklik içinde bulunan toplumsalın etkisi gün yüzüne çıkmaktadır. Bir tarafta yaşattığı olumsuz duygularla bireyi öteki alanlara yönlendiren toplum yapısı bulunurken öte tarafta ise yine toplum temelli ve fakat bu kez sağlıklı bir yönlendirme veya olma hali bulunmaktadır. Birinci toplumsal yapıda yetişen bireylerin kendilikleri nesnellik iken ikincisindeki ise nesnel-ötekiliği imlemektedir. Yahut tam tersi de doğru olmaktadır; ilki nesnel-ötekiliği temsil ederken ikincisi nesnelliği temsil edebilmektedir. Son ihtimal ise her ikisinin aynı toplum yapısında görülebilir olduğudur. Sözelimi yapılaşmış herhangi bir toplum düşünüldüğünde o toplumun içinde hem birinci hem de ikinci kendilik gösterimi aynı anda bulunabilir. Birisi nesnelliği -ki bu ekseriyetle toplumun çoğunluğunu oluşturur- yansıtırken diğeri ise nesnel-ötekiliği -azınlığı- yansıtır.

temsil etmesinden ötürü nesnelliği imlerken küfür etmeyen kişiler ise nesnel-öteki konumunu yansıtmaktadır. Küfredenler göstergesel toplumsallaşma biçiminin bir çıktısı iken küfretmeyenler ise ahlaki toplumsallaşma biçimine dâhil edilebilecek özelliklere sahiptirler. Aynı zamanda ilk toplumsallaşma biçimi görünenin uygulanmasını içinde barındırmasından ötürü ilkelliği yansıtmaktadır. Böylece toplumsal yapının kurumlarının -küfrün doğuşunda dikkate alınması gereken kurum kendiliğin oluşumunu etkileyen aile kurumudur- işleyiş biçiminden zuhur eden kendilik ya da benlik oluşumu/ algısı ya toplumun dayatmasından ya da yönlendirmesinden meydana gelmektedir. Dayatmadan doğan kendilik, bireyin anneden kopuşu esnasında erkekler açısından “kendilik kaygısı” aracılığıyla toplumsal yönlendirmeye maruz kalarak toplumun öteki alanlarında güç ve başarı göstergesi biçiminde oluşurken kadınlar açısından ise daha önceden belirtildiği üzere kendilik erimesi şeklinde kendisini göstermektedir. Bu durum, küfürlü söylemlerin kullanımının nedenini yansıtmakla birlikte söz konusu oluşumun nasıl seyir gösterdiğinin anlaşılması bakımından önem teşkil etmektedir. Erkekler anneden kopuş döneminde farklı cinsiyetten olduğunu algıladığı andan itibaren cinsiyetlerini ve duygularını yansıtabileceği nesne olarak anneyi değil toplumun öteki alanlarında bulunan nesnelere yönelirken kız çocukları anneye olan bağıntısında devamlılıkta bulunarak ayrı bir kendiliğe sahip olamamaktadır. Başka bir deyişle erkekler, kendiliklerini güç ve başarı elde edebileceği alanlarda gerek fiziki gerekse söylemsel açıdan cinsiyete dayalı edimlerle kurarken kadınlar anneden bağımsız bir kendilik bilinci ya da algısı inşa edemezler. Kendiliğin söylem aracılığıyla kurulmaya çalışıldığı en bariz alan cinsel içerikli küfürlerin yaratıldığı oluşumdur. Bireyin cinsiyetine ve sahip olduğu organlara atıfla icra edilen söylemler içerisinde güç, başarı, kazanma ve dolayısıyla hem bireysel hem toplumsal hayatta kalma güdüsüne binaen toplum nazarında kendiliğini oluşturma ve koruma gayesi barındırarak küfür (örtmek) aracılığıyla “kendilik kaygısı”nı örttüğünü söylemek mümkün hale gelmektedir.

3.2.1: “Karşılıklı Çelişkide Muafiyet”: Kendilik Gücü Olarak Küfür

“En alasından ideolojik fenomendir sözcük.”

V. N. Voloşinov

Küfrün tarihin belli bir döneminde birden ortaya çıkmadığını ve en başından beri var olduğunu küfürlü söylemlerin tarihsel seyri aracılığıyla “*Küfür Etmenin Kısa Tarihi*” adlı kitabında inceleyen Melissa Mohr, cinsellik anlayışı tabanlı küfürlü söylemlerin devamlı biçimde anlam dönüşümüne uğrayarak geçmişten günümüze kadar geldiğini iddia etmektedir. Gerek Batı tarihi üzerinden gerçekleştirdiği analizinin başlangıç noktası olan Yunanlılarda müstehcen kelimelerin -şu an küfür olarak adlandırılan söylemler grubu- öncelikle olumlu manalarda kullanılması gerek ise akabinde dini meselelerin gündeme gelmesiyle olumlu ve güç yansıtan anlamların ilahi olana atfedilmesine binaen insana ait müstehcenliğin geri planda kalması ve en nihayetinde Protestanlığın ve kapitalizmin gelişimi, uygarlığın doğuşunun zuhur etmesiyle gelişiminin ivme kazanması, bireylerin söylemlerinin merkez haline gelmesi ile dengenin tekrardan cinsel bedene doğru ağırlık kazanmış olması meselesi (Mohr, 2015: 155) küfürlü söylemlerin sosyal bağlamlar nazarında nasıl dönüşüme uğradığını gösteren önemli alt yapısal nedenleri sunmaktadır.

İlk zamanlarda müstehcen kelimelerin⁵¹ biyolojik bedene içkin olan güdülerini yansıtmasına tabi biçimde herhangi bir olumsuz manada algılanmaması, biyolojik açıdan olumsuzlanmayan ve hatta haz verdiği gerekçesiyle birey için “iyi” değer yargısını içeren bir cinsel münasebet olgusunun söylemlerdeki olumlu anlamsal mahiyeti zamanla karşıt biçimde dönüşüme uğrayarak hakaret, aşağılama, küçük düşürme, zarar verici bir gösterge konumunda bulunma gibi muhtelif bağlamsal anlamlara denk gelmeye başlamıştır. Başka bir deyişle söz konusu değişim bir problem olarak aktarıldığında cevaplanması gereken bir çelişkinin olduğu görülmektedir: Bireyin eyleme döktüğü cinselliği -cinsel ilişki- eylerken olumsuz bir

⁵¹ Müstehcen kelimeler burada günümüzdeki küfürlü söylemleri imlemektedir. Küfürlü söylemler yerine müstehcen kelimeler tabirinin kullanılmasının nedeni paragraf içinde anlatılan zamansal bağlamdan kaynaklanmaktadır. Zira Yunanlılarda başlangıçta cinsel münasebeti imleyen kelimeler olumsuz manada kullanılmamaktaydı. Başka bir deyişle, cinsel ilişkiyi imleyen anlatılar günümüzde olduğu gibi hakaretimiz bir anlama gelmemekteydi (Mohr, 2015: 36).

manaya gelmiyorken eylem esnasındaki tüm nesne göstergelerinin (buradaki nesneler erkek, kadın, cinsel organlar ve söz konusu eylemin gerçekleştirilmesi) kullanılmasıyla geliştirilen cinsel içerikli söylemler nasıl küfür yahut hakaretimiz bir mahiyete dönüşebilmektedir? Bireyin biyolojik donanımına atfen olumlu bir süreç ve çıktıya⁵² sahip olan cinsel ilişki nasıl ve neden söyleme döküldüğü andan itibaren birey için olumsuz bir hal almaktadır? Haz veren bir eylem olarak görünen cinsel münasebet söylemsel göstergeye dönüşürken neden anlam değiştirmektedir? Benzer yollarla arttırılabilecek bu tarz soruların cevaplanabilmesi bizi, daha önceden aktarıldığı üzere Nancy Chodorow'un teorisinden hareketle kendilik için güç ve başarı arzusuna yönlendirmektedir. Hazzın arka planında bulunan duygusal hissiyatlar anlaşıldığı takdirde esasında soruların içinde birbiriyle çelişik gibi duran ifadelerin çatışkı içinde olmadığı aksine aynı kaynaktan beslendiği ortaya çıkacaktır. Zira Aristoteles hazzın temelde saf biçimde kendiliğinden var olmayan bir şey olduğunu ve ona yüklediğimiz üstü örtük anlamlardan ötürü öğrenilmiş haz hissiyatına sahip olduğumuzu aktarır. Başka bir deyişle, gerçekte var olan şey haz değil, herhangi bir şeyi gerçekleştirdiğimizde kendimize/ kendiliğimize anlam attığımız başarı, güç, iyi ya da güzel eyleme gibi muhtelif değer yargılarıdır. Böylece esasında bir illüzyon olan haz, bireyin herhangi bir eylemi sonlandırdıktan sonra kendisi hakkında duyduğu memnuniyet hissi olarak zuhur etmektedir (Solomon, 2016: 142). Yapılan bu haz tanımı cinsel ilişki ve küfürlü söylemlere uyarlandığında ilkinde duyulan haz ile ikincisinde aktarılan olumsuz mahiyet arasında görünen çatışma ortadan kalkmaktadır. Nitekim cinsel eylem esnasında erkeklerin duydukları duygu, başarı ve elde etme kazanımının vermiş olduğu hissiyat temelli iken bu duygu aynı zamanda onların kendiliklerini inşa etmede aracı konumunda bulunmaktadır. Cinsiyet ayrımının fark edildiği anneden kopuş sürecinde kişinin kendiliğine yönelik kaygı oluşmakta [var olma(ma)/ kimlik kaygısı da denebilir] ve akabinde kendiliği ile özdeşleştirmiş olduğu cinselliği, varlık ya da var olma (hayatta kalma güdüsü) ispatlamasına dönüştürmektedir. Söz konusu ispatlama meselesi ise iki biçimde ortaya çıkmaktadır; eylemsel ve söylemsel. İlk sacayağı olan eylemler daha çok fiziki hareketleri yansıtırken ikinci sacayağı olan söylemler

⁵² Cinsel ilişki esnasında bireyin biyolojik açıdan rahatlaması ya da cinsel eylem sonucunda toplumsal yapıda önemli bir işlevi olduğu düşüncesini yansıtan “yeni bir insanın” dünyaya gelmesi.

cinselliği gösterir ve ona dair nesneleri yansıtan cinsel içerikli küfürlerden başka bir şeyi -tez konusu bağlamında- imlememektedir. Cinsel eyleme içkin olan tüm nesneler (cinsel organlar, kadın, erkek, eylem), bireylerin bireysel ve toplumsal hayatta kalma güdülerine binaen bireyler tarafından atfedilen -rastgelelik- bir anlama sahip olmaya başladığı andan itibaren gösterge haline gelmeye başlamaktadır. Toplumsal çevre/bağlam ve etkileşimler aracılığıyla yaratılan anlamlar gerçeklik haline gelerek anlamsal kurumsallaşmayı (tipleştirme) doğurmakta ve böylece toplumda ötekiler tarafından görerek uygulanmaya devam etmeleriyle (göstergesel toplumsallaşma) birlikte “olması gerekenin o olduğu” ideolojisinin doğmasına sebebiyet vermektedir (Voloşinov, 2001: 65). Dolayısıyla güç temelinde tipleştirilen (göstergeselleştirilen) cinsellik, ne haz hissiyatının arka planında barındırdığı güç, başarma, iyi olma haliyle ne de küfürlü söylemlere dönüştürülerek olumsuzlaştırılan anlamlarla çatışmaktadır. Zira hem her ikisinin bireyler tarafından yaratılan anlamlardan (cinselliğe ve hazza yüklenen güç anlamı) oluşmasından hem de her iki durumda da bireyin eylemsel ve söylemsel edimlerinin arka planında bulunan hayatta kalma -bireysel ve toplumsal hayatta kalma- güdüsünden ötürü cinsellik, “kendilik kaygısı”nın zuhur ettiği her toplumda güç ve kendisini gösterme/inşa etme çabalarıyla olumsuzlaştırılan yahut kendini kanıtlamaya yönelik bir alana dönüşmesinden dolayı tek taraflılaştırılan (tarih boyunca dönüşümlü biçimde erkeğin ya da kadının yüceltilmesi vasıtasıyla) bir kurumsal ilişki halinde devam ettirilen bir eyleme biçimi olmuştur. Böylece tartışmanın başında cinselliğe dair sorulan haz ve hakaretimiz söylemlerin arasındaki dönüşümün nasıl gerçekleştiği probleminin cevabı netleşmiştir. Haz ve hakaret gibi görünen cinsellik temalı eylemler gerçeklik arenasında birbirlerini değilleyen yahut dışlayan birer olgular olarak yer edinmemekte aksine aynı içeriğe sahip göstergeden -güç- türemektedirler. Başka bir deyişle, tıp literatüründe bir rahatsızlıktan esinlenerek aktarılan “karşılıklı çelişkide muafiyet” durumu söz konusudur. Aktarılan örnek vakaya tabi biçimde oluşturulan “karşılıklı çelişkide muafiyet” meselesi, bir hastanın ölen arkadaşını hastanede gördüğünü iddia etmesi ve bunun üzerine hasta yakınlarının ona ölen arkadaşının nasıl hastanede olabileceği problemini yöneltmelerine binaen hasta kişinin vermiş olduğu cevaptan doğmaktadır. Hasta, arkadaşlarına “*Evet, bu durum ilginç yasal sorunlara neden olmalı- bir ülkede ölüyor, diğerinde yaşıyor.*” cevabını vererek

temelde iki durumu da aynı anda kabul ettiğini yansıtmaktadır (Solms ve Turnbull, 2020: 106). Vakadan çıkarılacak basit bir benzetmeyle cinselliğin hem haz verdiği hem de hakaretamiz söylemlere dökülebileceği olgusu ya da kabulünün bireyler nazarında “karşılıklı çelişkide muafiyet” durumu aracılığıyla var olduğunu söyleyebilmek mümkündür. Zira hem haz hem de cinsel içerikli küfürlü söylemlerin arka planında güç, başarı hissetme duygusuyla esasında “kendilik olumlaması”⁵³ ya da “kendilik kaygısı”ndan doğan kendilik inşası/ kimlik (cinsellik temelli) oluşturma meselesi bulunmaktadır. Öte yandan cinsel içerikli küfür kullanımı, kendi içinde kadın ve erkek kimliğine etki etmesinin yanı sıra toplumsal içinde muhtelif grupların ya da sınıfların grup kimliklerini de ayırmaştırmakta aracı olarak kullanılmaktadır. Sözgelimi Michel Foucault’nun Viktoryen dönemi hakkındaki analizlerine bakıldığında orta sınıfın kendisini alt sınıflardan ayırmak için kullanmış olduğu stratejilerden biri de söylemlerdeki değişikliklerdir. Orta sınıfa mensup bireyler, bu dönemlerde müstehcen kelimelerin kullanımını ayıp bularak onları sarf etmemekte ve hatta bu kelimeleri (cinselliği) çağrıştıracak olan tüm göstergeleri örtme girişiminde bulunmaktadırlar. Bir taraftan tuvalet gibi alt sınıfın jargonuna atfedilen kelimelerin kullanılması kendi sınıf kimliklerine uygun olmadığı düşüncesiyle (kendilik olumlaması) orta sınıf tarafından tuvalet yerine lavabo mefhumu kullanılırken diğer taraftan masaların bacaklarından cinselliğin görülmesine binaen masa bacakları örtüyle örtülüyordu (Mohr, 2015: 230-233).

Günümüz gündelik hayatında başlangıçta cinsellik jargonu olarak türememiş olan ve esasında daha genel etkileşimler arenasında kullanılan “vermek, sokmak, girmek, becermek” gibi çeşitli söylemler erotikleştirilerek (Aktunç, 2000: 174) söylemlerin cinsellik aracılığıyla kendiliği kanıtlama göstergesine dönüştürülmesinden bahsetmek mümkün olmaktadır. Ancak bu tarz söylemler erkek ve kadınlar nazarında aynı kendilik olgusunu imlememektedir. Erkeklerin cinsiyet ayırmaşmasına binaen kendilerini gösterebilecekleri güç temelli arenalara yönelmelerinin yanı sıra söylemler aracılığıyla kendilik algılarının varlığını

⁵³ Cinsel içerikli küfürlü söylemleri gerçekleştirirken eril zihniyetin hâkim olduğu söylemlere binaen erkeklerin “kendilik olumlaması”na başvurduğu, kadınların ise daha önceden belirtildiği üzere anneden kopuş sürecine tabi biçimde “kendilik erimesi”ne sebebiyet verdiği göz ardı edilmemelidir.

hissetmek üzere muhtelif kelimeleri kullanmaları durumu söz konusu iken kadınların ise bu tarz söylemleri hem kendilerinin de yaratmalarına hem de kullanmalarına binaen erimiş kimliklerinin varlıklarını görebilmek mümkündür. Kadınların kendi cinsellikleri üzerinden yaratmış oldukları çeşitli cinsel içerikli söylemleri “*Kadın Argosu*” başlığı altında toplayan Filiz Bingölçe’nin (2001) aktarımlarından erimiş kadın kimliği ile güç temelli erkek kimliğinin göstergelerini fark etmek olağan hale gelmektedir. Sözelimi “Kızı sikilmiş gibi kalakalmak” söylemiyle her ne kadar ifade edilmek istenen şey herhangi bir durumda çaresiz kalmak (Bingölçe, 2001: 94) olsa da söz konusu ifade biçiminin cinsellik üzerinden gerçekleştirilmiş olması, hem kadın hem erkek kimliğinin algısına dair arka planda bulunan anlamları yansıtmaktadır. İlk olarak “sikilmiş” kelimesinin yapısına bakıldığında erkek açısından etkenlik kadın açısından ise edilgenliğin yansıtıldığı görülmektedir. Ayrıca erkek güçlü olan taraf iken kadın kimliği maruz kalan taraf olmaktadır. İfadenin tamamı dikkate alındığında ise maruz kalan herhangi bir olumsuz olay karşısında maruz kalan kişinin edilgenliği ile onu bu edilgenliğe iten kişinin ise etkenliği aracılığıyla gücüne atıf verdiği görülmektedir. Söz konusu bu güç ise cinsellik ve cinsel kendilik vasıtasıyla aktarılmaktadır. Benzer biçimde “Acıdık am verdik adımız orospu kaldı” ile “Am verdik ayıya geldi sıçtı halıya” gibi söylemler her ne kadar ilk bakışta bu kez kadının cinsel gücüne atıf veren anlamları yansıttığı görünse de derine doğru gidildiğinde gerçekliğin yeniden eril bakış açısıyla inşa edildiği görülmektedir. Nitekim ilk söylemde acıma duygusunun hissedilmemesi gereken insanların karşılık vermiş oldukları olumsuz tepki sonucunda zararlı çıkan kişinin acıyan kişi olduğunu (Bingölçe, 2001: 10) ve bunun cinsellik ve cinsel kendilik üzerinden aktarıldığı fark etmek mümkündür. Öncelikli olarak kadının cinsel gücü elinde bulundurup herhangi birine sunmasının (“am verdik”) etkenliğe yönelik bir atıf olduğu düşünülse de “verme” eyleminin “verilebilme/verilebilen bir gösterge olması” özelliği ya da anlamına içkin olarak kullanılması veya yaratılması gerçekte söylemlerin dahi birer iktidar ve ideolojiye sahip olduğunun göstergesini yansıtmaktadır. Bu husus, Michel Foucault’nun söylemin öznesi açıklamasıyla bağdaşmaktadır. Zira Foucault, her söylemin (aktarılan) bir öznesinin (anlamı ve

anlamı atfeden esas şey) bulunduğunu ve bu öznenin söylemi dile getiren öznenin (kişi) inanç ya da kanılarından⁵⁴ zuhur ettiğini iddia eder (Foucault, 2021: 75-76). Böylelikle “verme” mefhumunun arka planında gizlenen “verilmesi gereken” zorunluluğu ile eylem sonucunda (acıyıp am verme) kadının karşılaşmış olduğu bir başka olumsuz tepki olan kadının kendiliğine yöneltile “orospu” atfı, kadının toplumdan ve toplumsal düşünceden bağımsız bir kendiliğinin olmadığını ve bu tarz söylemler aracılığıyla -kadının kendisinin de bu söylemleri kullanmış olmasının etkisinin bulunması- kadınlarda meydana gelen kendilik erimesinin varlığını tekâmül ettirmektedir. Öte yandan ikinci söylem ise anlamsal açıdan ilkinden kopuk olmamakla birlikte aynı anlamı imlemektedir. Birisine karşı yapılmış olumlu bir hareketin karşılığında maruz kalınan olumsuzluğu yansıtmak (Bingölçe, 2001: 16) için kullanılan bu argo söylem, kadın cinselliği ya da cinsel kendiliğinin toplumsal ne’liğinin ne olduğunu ilk söylemdeki arka plana tabi biçimde ortaya koymaktadır. Son olarak kadın kimliğinden ziyade erkek kimliğine yönelik gerçekleştirilen cinsel içerikli argo örneklerinden biri olan “siki düşmek” tabiri güç yitimini (Bingölçe, 2001: 134) imlemekle birlikte erkek cinsel organına güç addeden bir göstergesel yaratımı da göstermektedir. Böylece kadın ve erkeğe dair olup onlardan türeyen (etkileşim aracılığıyla) tüm nesneler kendilik inşasında aracı konumunda yer almaktadır.

Kendilik bilinciyle yakından ilişkili olan küfür kullanımının beraberinde getirmiş olduğu ve çözümlenmesi gereken bir diğer mesele ise özellikle kadın ve ona ait olan organlar aracılığıyla söyleme aktarılan cinsel içerikli güç göstergelerinin (küfür) kadınlar tarafından neden kullanıldığıdır. Zira erkeklerin karşıt cinsin organlarıyla ifade edilen ve kendi cinsel organlarına güç atfedilen söylemleri kullanmalarının nedeni anneden kopuş sürecinden doğan “kendilik kaygısı”na binaen duyguların -bireysel ve toplumsal hayatta kalma güdüsü- yönlendirmesiyle toplumun öteki alanlarında güç ya da başarı elde etmek için ve bunu söylemsel düzeyde cinselliklerine ait olan nesneleri kullanarak yapmış olmalarıdır. Fakat kadınlar kendi cinsel kendiliklerini aşağılayıcı söylemleri neden icra etmektedirler? Diğer

⁵⁴ Söz konusu inanç ve kanılar, tez konusu bağlamında bireysel ve toplumsalla hayatta kalma güdüsüne tabi biçimde zuhur ettirilen rastgeleliği imlemektedir.

bölümlerde ifade edildiği üzere kadınlar, anneden kop(ama)ma esnasında kendilik erimesine maruz kalmaktadır. Böylece kadınlar henüz kendilik bilincine sahip olma ortamına sahip olmadan önce kendisiyle aynı cinsiyette olan annesiyle özdeşleşmeye başlamakta ve akabinde temelde ayrı bir bilincin olabileceği bilincinin farkına varamamaktadır. Toplumda anneye/ kadına (toplumun kadını konumlandığı tek alan annelik ya da anne nesnesi olduğunda) atfedilen anlamlar içinde kalan kadınlar, toplumun kadınları gördüğü şekilde davranmaya eğilimli olmaktadır. Nitekim bu durum sadece kadınlar için değil erkekler için de geçerli bir husustur. Zira Amerika’da üniversite öğrencilerine yapılan bir araştırma sonucunda bireylerin kendilerine yönelik algılarının ne olduğuna yönelik olarak kimlerle yakın ilişki içerisinde oldukları ortaya çıkmıştır. Kendilik algıları olumlu olan bireyler kendileri hakkında olumlu görüşlere sahip olan kişilerle yakın ilişkiler kurarken kendilikleri hakkında olumsuz düşüncelere sahip olan bireyler ise onlar hakkında olumsuz görüşlerde olan kişilerle yakın ilişki kurma eğilimindedirler (Sutherland, 2007). Söz konusu araştırma sonuçlarından hareketle hem kadınların hem de erkeklerin kendilik bilinçlerinin içinde bulunmuş oldukları toplumların cinsiyet algılarının benzerlik göstermesinden ötürü her iki cinsiyet de doğduğu toplumun önceden yaratmış olduğu⁵⁵ cinsel kendilik algısına tabi biçimde kendiliklerini alımlamaktadır. Dolayısıyla erkekler toplumun ve kendi duygularının yönlendirmesiyle fiziki ve söylemsel açıdan güç, başarı yansıtan nesnelere yönelirken kadınlar ise kendilik erimesine maruz biçimde hayatlarını devam ettirmelerinden ötürü kendilerinin erimiş kendilikleri toplumda var olan yapıyı emerek devam ettirmektedir. En nihayetinde erkekler kendilik gücü olarak küfürlü söylemlerde bulunurken kadınlar ise kendilik erimesinden ötürü kendilik bilinçlerinin yokluğuna binaen kendileri hakkındaki bu tarz söylemleri devam ettirmektedirler.

⁵⁵ Toplumda muhtelif araçlarla yaratılan cinsel kendilik inşası. Sözelimi tezin önceki bölümlerinde aktarılan Bronislaw Malinowski’nin (1989) ilkel toplumlarındaki aile kurumu çerçevesinde gelişen cinsel kendilik ile Nancy Chodorow’un (2021) modern aile toplumlarına içkin olarak ortaya atmış olduğu iddianın karşılaştırılması kendilik inşasının nasıl muhtelif biçimlerde gerçeklik arenasında rol oynayabileceğini göstermektedir.

Kadınların kendilik erimesi içinde bulunduğunu, kendiliği toplum içinde kadınlara dayatılan söylemler aracılığıyla inceleyen bir araştırma olarak Aynur Boyraz tarafından ortaya çıkarılan “Türkiye’de Kadın Bekâreti Söylemi ve Etkileri” başlıklı yüksek lisans tezinde kadınların kendiliklerine yönelik (cinsellik çerçevesinde bekâretle özdeşleştirilen bir kendilik) algılarının ilk defa ve nasıl biçimde bekâret söylemlerine maruz kalarak zuhur ettirildiğini kadınların aktarımları vasıtasıyla görebilmek mümkündür. Toplam on beş kadınla derinlemesine yapılan görüşmelerden elde edilen verilere göre en temel sonuçlardan birinin kadınların kendilik algılarının erkeklerle girmiş oldukları ilişkiler tarafından şekillendiğinin olduğu tespit edilmiştir. Kadınlar yaşamlarında kendi cinsel organlarına tabi biçimde aktarılan bekâret söylemlerinin muhtelifliği ve olumsuzluğuna binaen başlangıçta olumsuz kendilik algısına sahip iken yaşamlarının ilerleyen evrelerinde erkekler ile olan cinsel ilişkilerine göre karşı taraftan arzulanma, beğenilme geri dönüşüne binaen beden ve kendilik hakkındaki görüşler olumlu yönler evrilmektedir. İlkinde toplumsal bakış açısının (kadın ve erkek görüşleri fark etmeksizin) perspektifi bulunurken ikinci evrede (erkeklerle olan ilişkide) eril perspektif bulunmaktadır (Boyraz, 2019: 110, 164). Dolayısıyla kendiliğin, bir kez daha nasıl dışsal etmenler aracılığıyla ve böylece bireyde hayatta kalma güdüsünün tetiklenmesiyle şekillendiğini görmek olağan hale gelmektedir. Öteki nazarında var olduğunu ve bir işleve sahip olduğunu anlayan ya da kavrayan birey, tutunduğu kendilik algısına göre hayattaki varlığını sürdürmekte ve söz konusu bu hayatta kalma güdüsünün şekillendirmiş olduğu varlık yine yeni bir döngü yaratarak öteki kişilere hayatta kalma güdüsüne göre davranmaktadır. Geçmiş bölümlerde de belirtildiği üzere hayatta kalma güdüsü salt biyolojik bir mesele değildir aynı zamanda toplumsal bir meseledir. Zira bir alanda sınırsız olabilecek sayıda kişilerin bir arada yaşamalarına binaen alandaki herkesin kendisini koruyabilmesi için ötekinin varlığına zarar vermemesi ve böylece oluşturulmuş alan kurallarına uyması gerekmektedir. Birlikte hayatta kalabilmek için herkesin ötekinin hayatını korumasının (böylece ötekini koruyarak kendisini de korumaktadır ve bu bireysel hayatta kalma güdüsünü temsil eder) yanı sıra kendisinin hayatta devam edebilmesine yönelik ihtiyaçların karşılanmasına da gerek duyulmaktadır. Bu ihtiyaçlar toplum içinde bir arada yaşamanın getirmiş olduğu duygusal meselelerdir. Sözgelimi varlığını fiziksel açıdan

koruma altına alan bireyler akabinde toplum içinde kaynaşma, görülme, hissedilme, fark edilme gibi duygusal kabul görme alanlarına ihtiyaç duymaktadır. Böylece bireyin hayatta kalması biyolojik/ bireysel hayatta kalma güdüsüne bağlı olduğu kadar benzer ölçüde sevilme, saygı görme, fark edilme arzusu gibi toplumsal arenada var olduğunu hissedebildiği toplumsal hayatta kalma güdüsüne de bağlıdır. Her iki güdü kadın ve erkek cinselliğine ve cinsellik üzerinden inşa edilen cinsel kendiliğine yönlendirildiğinde erkeklerin kendilikleri anneden kopuş esnasında zorlayıcı bir dayatma ile güç çevresinde gelişirken kadınların kendilikleri ise aynı süreç içinde kendilik erimesine bağlı biçimde gelişerek ötekilerin gözünde görülme aracılığıyla varlığını devam ettirmektedir. Boyraz'ın tezine tekrar geri dönüldüğünde kadınların toplumda kurumlaşmış bekâret söylemlerinin devamı niteliğinde olan cinselliklerine yönelik söylemleri nasıl algıladıklarına değinildiğinde esasında kadınların bu tarz söylemlerin yanlışlığının farkında oldukları fakat davranışlarında yine de toplumsal kalıplardan dışarıya çıkamadıkları görülmektedir. Sözelimi yazar bir katılımcıdan şu geri dönüşü aldığını aktarmıştır (Boyraz, 2019: 113):

“(...) Bir konuşmada, başka kuzenler bunlar, ayıplıyordu. Duydun mu şu kız değilmiş diyorlardı. Genelde bu kullanılıyor. Kız değilmiş. Orda duymuştum. İstemedim biriyle birlikte olmuş. Bunun kötülüğünden konuşuyordu. İğrenç bir kelime kullanmıştı. Bir olaydan bahsediyor. Bir kız bir eve sığmıyor. Erkek kızı sikti diyor. Seks, ya da sevişti falan değil. Böyle anlatıyor. Ortada tecavüz yok. Kız da isteyerek birlikte oluyor. Ama sanki sadece tek taraflı bir şeymiş, erkek zevk alıyor gibi kullandı. Sikti. Bana iğrenç geldi. 13 yaşındaydım. Benim yanımda da kısık sesle konuşuyordu. Orda benim için bir şey kırıldı. Çok sinirim bozuldu. Sikti. Kadın burda kullanılan bir şey, kadın keyif almıyor. Adam ondan şey yapıyor. Kaba ve hayvani bir şey gibi.”

Araştırmacının katılımcısından aktardığı söyleme bakıldığında söz konusu katılımcının bekâret söylemiyle karşılaştığı zamanlarda bu söylemin beraberinde günümüzde aynı zamanda küfür olarak kullanılan “sikti” söyleminden de rahatsızlık duyduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu kelimenin kadın açısından olumsuz erkek açısından ise olumlu bir manaya atıf vermiş olmasının bilinci ile bu kelimenin kullanımıyla kadına yapıştırılan bekâret söylemlerinin farkındalığı her ne kadar varlık göstermiş olsa da bu tarz söylemlerin kadınlar tarafından kullanımına devam ettirildiği ve hatta yeniden üretildiği hususu gerçeklik arenasında yerini almaktadır. Zira başka bir katılımcının kadın cinsel organını imleyen “am” söyleminin olumsuz

göstergelerde (küfürlü söylemler içinde) kullanılmasından ötürü kadınların ellerinden alındığını aktardığını söylemekle birlikte aynı zamanda “am” kelimesinin yine kadınlar tarafından da hakaretimiz biçimlerde kullanıldığını ifade ettiği görülmektedir. Nitekim kadınlar hakaret edecekleri zaman kendi cinselliklerine atıf veren ve vajina gibi nötrleştirilmiş bir kelimedenden ziyade olumsuzlaştırılmış ve hakaretimiz hale getirilmiş “am” mefhumunu kullanmaktadırlar. Zira artık kadınlar nazarında kabullenilmiş bir durum söz konusudur; kendilerine ait olan bedensel bir parça ona atfedilen olumsuzlukla özdeşleşmiş bir bütün halindedir. “Amı kıllanmış” ya da “Amı kirli” gibi muhtelif söylemlerle kadını ve ona dair olan şeyleri aşağılayıcı, küçük düşürücü ve kimlikten yabancılaştırıcı (dolayısıyla kimlik erimesini imleyen) bir eylem meydana gelmiş olmaktadır (Boyraz, 2019: 167).

3.2.2. Sosyal Gen Aktarımı Olarak Küfür: İşlevselliğin Ardındaki Kendilik

Küfür ve küfür kullanımı üzerine gerçekleştirilen araştırmaların çoğunluğu söz konusu söylemlerin bireysel (fiziksel) ve toplumsal (sosyal) işlevselliğinin neler olduğu hakkındadır. Özellikle yabancı literatürde geniş bir araştırma konusu çeşitliliğine sahip olan küfürlü söylemlerin icra edildiğinde bireylerin kendiliklerine ve içinde yaşamış oldukları sosyal bağlamlardan kaynaklı olan duygusal durumlarına nasıl etki ettiği muhtelif ve tekrarlanan deneylerle ortaya çıkarılmıştır. Sözgelimi fiziksel bir acı yaşandığı esnada bireylerin küfürlü söylemlerde bulunmasına tabi biçimde fizyolojik ya da duygusal dayanıklılığın arttığının yapılan pek çok deneylerle ileri sürülmesinin akabinde 2020 yılında Stephens ve Robertson tarafından yapılan bir deneyin gerçekleştirilmesi esnasında deneye yeni bir etkenin eklenmesiyle gözlemler sonucunda literatüre oldukça ilginç çıktılar sunulmuştur. Zira yapılan deney, bireylerin kafalarını bir yere çarpacakları esnada kullandıkları kelimelerin ağrı eşiklerine nasıl etki edeceğinin incelenmesiyle alakalıdır. Deneyde bireylerden çarpma anında yeni üretilen bir küfür kelimesi olduğu düşünülen “fouch” ve gerçekte küfrü imleyen “fuck” kelimelerinin kullanılması istenilmiştir. Yeni üretilen kelimenin ağrı eşiğine etki etmediği görülürken “fuck” kelimesinin kullanımıyla %32 oranında ağrıya karşı dayanıklılığın arttığı tespit edilmiştir

(Senberg v.d., 2021: 15). İlk kelimenin (fouch) boş anlamlılığı ya da anlamsızlığı ile ikinci kelimenin (fuck) gösterdiği bedene ait bir nesneye yüklenen anlam arasındaki etki farkı, hem yerleşikleşmiş ve bu zamana kadar gelmiş toplumsal kurgunun nasıl işlevsel ve iktidar sahibi olduğunu hem de bireyin cinsel kendiliğine atfedilen güç olgusunun nasıl küfür aracılığıyla inşa edilen kendilik inşasında rol oynadığını göstermektedir. Başka bir deyişle, kelimelere yüklenen güç ve cinsel kendilik temelli anlamlar bireylerin toplumsal arenadaki hem sosyal hem de fiziksel dayanıklılığını, varlıklarını arz etmeleri aracılığıyla arttırmaktadır. Böylece birey anlamını idrak ettiği kelimeyi (fuck) kullanarak hem kendiliğini kurmakta hem de cinsel kendiliğine atıf vererek karşılaştığı/ etkileşimde olduğu nesneye karşı hayatta kalma olasılığını - kelimenin öğrenilmiş göstergesel anlamına atfen güç olgusunu imlemesi ile yükseltmektedir. Başka bir deyişle, bireyden önce inşa edilmiş anlamların kelimeler ve kelimelerin kullanıldığı bağlamların görülmesi aracılığıyla (sosyal gen) toplum içinde yaygınlık kazanması etkenlikten ziyade edilgenliğe ve insan varlığından çok bireyleşme olgusuna vurgu yapmaktadır. Kendiliğine dair toplumsal yapı içinde ötekinin varlığına tabi biçimde zuhur eden bireysel ve toplumsal hayatta kalma güdüsünün çıktıları olan anlamlar (kendilik algısını oluşturmakta) toplumsal arenada ötekilerle girilen etkileşimler vasıtasıyla öğrenilerek görünenin uygulanmasına vesile olmaktadır. Akabinde görünenin uygulandığı (göstergesel toplumsallaşma) alan içerisinde kişi, varlığını hem birey olarak devam ettirmekte hem de sosyal genin kendisine sunmuş olduğu kendilik üzerinden hareket etme kapasitesine sahip bir varlığı sunmaktadır. Dolayısıyla esasında birey çocukluğundan itibaren kendisine sunulan rolleri sırasıyla yerine getirerek (gördüklerini taklit ederek) toplumda ortaklaşa kabul edilmiş anlamları içselleştirme aracılığıyla kendilik algısının yeniden üretilmesine vesile olmaktadır (Mead, 2021: 30). Öte yandan söz konusu örnek bağlamında “fuck” ve “fouch” kelimelerinin birey nazarında işlevsel (ağrı eşiğine etki etmesi) olup olmamasının nedeni de toplumsal inşa anlamından ileri gelmektedir. Zira “fouch” kelimesi içi boş, toplum tarafından herhangi bir anlam atfedilmemiş, kendiliğe dair hiçbir imlemesi bulunmayan bir kelime iken “fuck” kelimesi toplum tarafından ortaklaşa kabul edilmiş ve cinsel kendiliği imleyen her şeyi içinde barındıran anlamlara sahiptir. Böylece göstergesel bir kendilik anlamı taşıyan “fuck” mefhumunun hayatta kalma güdüsünü zuhur ettiren bir olayla

karşılaştığında ifade edilmesinin nedeni, yönlendirilme ve öğrenme vasıtasıyla oluşan kendiliğe atıf vermesi -kendi gücünü söylem aracılığıyla aktarma ve buna inanma olgusunun doğmasıyla- ve böylece bireysel ve toplumsal hayatta kalma gayesine destek olarak yaşanan olayın üstesinden gelebilme gücü ve hissiyatını vermiş olmasıdır. Nitekim yapılan deney sonucunda da görüldüğü üzere, söz konusu kelimenin kullanımıyla birlikte ağrıya karşı duyulan dayanıklılık artış göstermektedir. Bu olayın arka planında bulunan husus ise, kelimelere yüklenen göstergesel kendilik anlamlarının ve bu anlamları içinde barındıran söylemlerin iktidarı yansımasıyla bireylerin hareketlerine etki etmesidir.

Xie ve arkadaşlarının (2008) gerçekleştirmiş olduğu bir başka fiziksel deneyde bireylerin buzlu su içinde ellerini ne kadar tutabilecekleri ve ellerin buzlu suda acımaya başlamasına tabi biçimde söylenen kelimelerin bireylerin dayanıklılığını nasıl etkilediği anlaşılmaya çalışılmıştır. Deney sonuçlarına göre küfür ifade etmeyen söylemleri gerçekleştirenlerin küfürlü söylemlerde bulunanlara oranla daha az süre acıya dayanabildikleri ortaya çıkmıştır (Senberg v.d., 2021: 15). Öte yandan küfrün çocukluk döneminde öğrenildiğini ve ciddi derecede duygusal birer iktidarvari (kendilik iktidarını imlemesi)⁵⁶ anlama sahip olup fiziksel rahatsızlıklarda iyileştirici etkilerinin olduğunu aktaran Washmuth ve Stephens küfürlü söylemlerin biyopsikososyal bir yaklaşımla değerlendirilebileceğini ifade etmektedirler. Her türlü acıya (biyolojik, psikolojik ve sosyal acı) karşı duygusal dayanıklılık sağlayan küfrün fizik tedavi sürecinde hastalar nazarında iyileşme sürecinde olumlu işlevlere sahip olduğu tespit edilmiştir. Zira tıpkı kelimeler gibi küfürlü söylemler de bireylerin düşünme, hissetme gibi eylemlerini etkileyen araçlardan birisi olmakla birlikte küfürlerin fizik tedavi esnasında gerek ağrıların azalmasında gerekse de stresin yok edilmesinde iyileştirici bir işleve sahip olduğu ortaya çıkmıştır (Washmuth ve Stephens, 2022: 2). Dolayısıyla küfür olarak adlandırılan cinsel içerikli söylemler, bireyler tarafından onlara atfedilen -bireysel ve toplumsal hayatta kalma güdüsüne tabi biçimde rastgele olacak şekilde ve en

⁵⁶ Burada kendilik iktidarı tanımlamasından kastedilen şey, anneden kopuş sürecinde cinsiyet ayrımının farkına varan çocuğun ilerleyen yaşlarda kendiliğini güç aracılığıyla gösterebileceği alanlarda kurması ve bu kurulum araçlarından biri olan söylemlerin -özellikle cinsel kendiliği imleyen küfürlü söylemlerin- kendisidir.

nihayetinde kendilik inşasına yarama amacıyla- anlamlara gelmelerinden ötürü toplumsal arenada hem görerek öğrenme -göstergesel toplumsallaşma- vasıtasıyla varlıklarını nesnelleştirmekte hem de anlamsal açıdan duygusal iktidarını kurarak bireyler üzerinde güç sahibi olmaktadır. Böylece bireyin varlığını tehdit eden herhangi bir fiziksel yahut sosyal uyaranla karşılaşıldığında birey aracılığıyla verilen tepki -söylemsel-, bireysel ve toplumsal hayatta kalma güdüsüne bağlı olarak zuhur etmekle birlikte aynı zamanda içinde söz konusu güdülerin harekete geçmesinin sonucu olarak toplumsal tarafından -toplumsal yapı- yaratılan kendiliği inşa etme gayesi barındırmaktadır. Kendiliğe varlık/ görünüm ve güç atfeden küfürlü söylemler, bireye var olduğunu hissettirerek zorlukların, acıların üstesinden kendiliği aracılığıyla gelebilecek potansiyelini sunmaktadır. Ancak önceden belirtildiği üzere bu kendilik, erkekler açısından yönlendirilmiş bir yöne doğru gitmeyi (anneden kopuş esnasında zorunlu olarak toplumsal arenada güç ve başarı elde etme alanlarına yönelmek) arka planında barındırarak bir kendilik inşasını yansıtmış olsa da durum kadınlar açısından daha olumsuz bir anlama tabidir. Zira kadınların bu tarz kelimeleri kullanmalarının her ne kadar işlevsellikte erkek kullanımında olduğu gibi dayanıklılığı arttırıp acıyı azaltmış olsa da esasında kendilik erimesine maruz kaldıkları gerçekliğin olduğu bir durum söz konusudur.

Küfür kullanımının hayatta kalma güdüsüyle ve böylece kendilik varlığını kanıtlama gayesiyle ilişkili olduğunu gösteren olaylardan birisi de, sıklıkla karşılaşılan trafik esnasında ötekilerin sergilemiş olduğu eylemlere yönelik bireyler tarafından verilen tepkilerdir. Romen sürücülerle deneysel bir laboratuvarda gerçekleştirilen araştırmada çeşitli trafik senaryolarına karşın katılımcıların nasıl duygusal tepkilerde bulunduğu gözlemlenmiştir. Araştırmada destekçi konumunda yer alan deney grubundan katılımcılara (Romen sürücülerin) verilen herhangi bir trafik senaryosunda katılımcıların söz konusu senaryoyu hayallerinde canlandırdıklarında nasıl reaksiyonda bulunduklarını not etmeleri istenmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen verilere göre katılımcılar sırasıyla şu üç senaryoda duygusal tepki vererek küfürlü söylemlerde bulunmuştur; karşıya geçilmemesi gereken yerde yayaların karşıya geçmesine bağlı olarak sürücülerin yavaşlamak zorunda kalmaları, geçiş önceliğini dikkate almayan sürücüler ve olmaması gereken

yerde durdurulan ya da yanlış yerde park edilen araçlardan ötürü trafiğin sıkışık hale gelmesi. İlk senaryonun arka planında bulunan tepkinin nedeni, sürücünün amacına ulaşmaya çalışırken yaya tarafından yavaşlamak zorunda bırakılması ve karşılıklı olan güven tehdididir (Popușoi, Havârneanu, Havârneanu, 2018: 218). Dolayısıyla sürücünün hem kendiliğine (toplumsal hayatta kalma güdüsü temelli oluşan kendilik) hem de varoluşsal kendiliğine (bedensel ve bireysel hayatta kalma güdüsüne bağlı oluşan kendilik) yönelik gerçekleştirilen saldırı (yayanın gidişatı sekteye uğratması) ile sürücü kişinin kendiliği ile özdeşleştirmiş olduğu cinsel kendilik söylemleri - küfür- aracılığıyla karşılık vermesi muhtemel hale gelmektedir. Zira yayanın karşıya geçmemesi gerektiği bir alanda karşıya geçmesi halinde olay içinde her iki taraf açısından da üç senaryo bulunmaktadır. İlk senaryo olan sürücünün karşıya geçmemesi gerektiği halde karşıya geçen yayaya çarpma olasılığında her iki rolde bulunan kişinin hayatları tehdit altında olacaktır. Yayanın ölme ihtimaline karşın sürücünün ceza alması ya da yayanın yaralanıp sürücünden şikâyetçi olması yahut en son ihtimal olarak yayaya da sürücüye de hiçbir şey olmayıp sadece o anın şoku ve korkusuyla olayın geride bırakılması olasılıkları söz konusudur. İfade edilen üç olasılıkta da her iki birey için maddi (fiziksel) ve manevi (ruhsal) olumsuz çıktılardan bahsedebilmek mümkün olmakla birlikte aynı zamanda bireylerin kendiliklerinin sınanması veya engellenmesiyle karşı karşıya olmalarına binaen vermiş oldukları söylemsel ifadelerin bireyler üzerindeki gücü -iktidarı- de görülmektedir. Bireysel (fizyolojik ya da bedensel) ve toplumsal (duygusal, ilişkisel, aidiyet) hayatta kalma güdülerinin devreye dâhil olmasına karşıt biçimde sürücüler kendiliklerini korumak üzere güç atfı yüklenmiş ve kendiliklerine içkin olan organlar ya da bedensel uzuvlar aracılığıyla muhtelif söylemlerde (küfür) bulunmaktadır. Detaylandırılan ilk senaryodan hareketle benzer yorumlamalar sürücülerin küfürlü söylemlerde bulundukları öteki iki senaryo için de uyarlanabilmektedir. Nitekim diğer iki senaryo (geçiş önceliğini dikkate almayan sürücülere karşı küfür ve olmaması gereken yerde araç parkına tabi olarak trafiğin durmasına karşı olarak küfür) da esasında bireysel ve toplumsal hayatta kalma güdülerine zarar vermelerinden ötürü kendilik içeren söylemlerin açığa çıkmasına sebebiyet vermektedir. Ancak bu söylemler toplumsal arenada öğrenilerek devam ettirilmektedir. Başka bir deyişle, yaşanan olaylar karşısında gözlemlemeye tabi olan

herkes, gördüğünü öğrenerek uygulamaya başlamaktadır. Bu durum insan denilen varlığın beyin yapısının araçlarına ve hareket etme biçimlerinin işlevlerine bağlıdır. Hayatta kalma (bireysel ve toplumsal) ya da hayatta kendini gösterme güdüsünden doğan küfürlü söylemlerin ne kadar sıklıkla ve hangi olaylar karşısında gerçekleştirildiği dikkate alındığında, gören birey tarafından hem bağlamın hem de söylemlerin alımlanması (beyin ve duygusal öğrenme ilişkisi) aracılığıyla toplumsal arenada dolaşıma sokulmasına tabi biçimde küfürlü söylemler, kendisini devam ettirerek esasında yeniden üretmektedir (Berger ve Luckmann, 2018: 78). Böylece her ne kadar küfürlü söylemlerin katartik bir rolünün bulunduğunu teyit eden muhtelif araştırmalar bulunmuş olsa da esasında söz konusu rahatlamanın/ dışavurumun (katartik) arka planında kendiliği gösterme veya kendilik varlığını konumlandırma çabası bulunmaktadır. Nitekim küfrün psikolojik boşalma işlevinden ziyade toplumsal arenada ilişkisel alanlarda bireyler arasında daha işlevsel olduğunu iddia eden Ashley Montagu'ya göre küfür etmek, hayal kırıklığına uğramış bir çocuğun ağlama edimine benzemektedir. Bir yandan duygusal arınmaya sebebiyet verdiği işlevini kabul ederken öte yandan ağlama eyleminden hareketle bireyler arasındaki ilişkilerin amaçlarına destek olabileceğine vurgu yapmaktadır (Vingerhoets, Bylsma, Vlam, 2013: 298). Söz konusu anlatım detaylandırıldığında ağlama olgusu çocuk nazarında duygusal açıdan rahatlamayı sağlarken aynı zamanda ötekine karşı kendisini ifade etmesini temsil etmesinden ötürü muhtelif yaptırım gücüne de sahiptir. Başka bir deyişle çocuğun ağlaması, öteki tarafta bulunan bireyden gelecek olan tepkinin yönlendirilmesine/değişmesine sebebiyet vermektedir. Benzer durum küfür söylemleri açısından da geçerlidir. Yaşanan herhangi bir olay esnasında küfürlü söylemlerde bulunan birisi hem duygusal boşalma/ rahatlama (katartik) yaşamakta hem de kendiliğine atıf vererek -güç- karşıdakini manipüle etmektedir. En nihayetinde ilkinde (rahatlama) kendisini, kendisine kanıtlarken ikincisinde (karşıdakine güç gösterisinde bulunma) ise ötekine (nesne) kanıtlamaktadır ve böylece kendisini var kılarak kendiliğini hayatta tutmaktadır.

Küfürli söylemlerin kullanılmasının arka planında üç neden bulunmaktadır; sosyo-kültürel, psikolojik ve nörolojik etmenler. Sosyo-kültürel nedenler, bireyin toplumsal cinsiyeti, içinde yaşamış olduğu sosyal bağlam yahut kültürel ortam, sosyal düzen kuralları; ahlaki, hukuki ve gelenekselleşmiş kurallar gibi sosyal olan ile girilen etkileşimler sonucunda zuhur etmektedir. Yaş, karşılaşılan olaylarla baş etme yöntemi, inanç ve inançlar ya da ahlaki değerler nazarında bir karara varma gibi faktörlerin psikolojik etmenler arasında görüldüğü bir sınıflamada ise nörolojik etmenler daha çok biyolojik bedende bulunan araçların dışsal olanı alımlama kapasitesiyle alakalıdır. Sözgelimi söylemleri, sesleri algılama ya da alımlama kapasitesi, alımlanan şeyin kortekste işlenmesiyle birlikte dışarıya yansıtılan potansiyel eylem gibi olaylar nörolojik mayalanma ile ilgilidir (Stone, McMillan, Hazelton, 2015: 69). Ancak her ne kadar yaş ve olaylarla baş etme yöntemi psikolojik etmenler arasında gösterilen olgular olmuş olsa da derine inildiğinde her iki faktörün de sosyal çevre tarafından şekillendirildiği görülmüş olacaktır. Zira geçmişten günümüze kadar yaş skalalarının gelişim seviyeleri (çocukluk, ergenlik, gençlik, yetişkinlik, yaşlılık) yaşanan toplumsal arenanın değişen bağlamları ve düzenlerine binaen dönüşüme uğraması, söz konusu yaş olgusunun sosyal çevreye tabi olduğunun en büyük kanıtıdır. Çocukluk yaşı geçmişte daha küçük yaşlarda biterken günümüze gelindiğinde çocukluk süresi uzayarak yaş sınırı artmıştır. Yahut tıbbın gelişmesi ve hayatta kalma sürelerinin uzatılmasına (Özarslan, 2017: 31) bağlı olarak yaşlılık yaşının elli ve civarından ziyade altmış ve üstü olarak algılanması durumu da söz konusudur. Böylece esasında psikolojik nedenler arasına yerleştirilmiş olan yaş olgusunun, biyolojik ve toplumsal yaşı imlemekle birlikte psikolojinin yanı sıra bedene, toplumsal yapıya ve biyolojik donanımına atıf vermesinden ötürü biyoloji, nöroloji ve sosyoloji başlığı altında da değerlendirilmiş olması makul olacaktır. Nitekim küfürli söylemlerin kullanımında yaşın artmasına oranla azalan cinsel hormonların etkisiyle küfürli söylemlerin kullanılması yaş arttıkça azalma göstermektedir (Tok, 2016: 22). Öte yandan küfür etmenin psikolojik nedenleri arasında zikredilen karşılaşılan olaylarla baş etme yöntemi ile bağdaştırılan ve bu yöntemin ise (küfür etmenin) katartik açıdan işlevsel olduğunu iddia eden çalışmaların arka planında bulunan kendilik inşasının esasında nasıl sosyal bağlamlardan zuhur ettiğini görmenin yanı sıra küfürli söylemlerin salt bedensel

acıların üstesinden gelmeye yardımcı olmadığını aynı zamanda sosyal olarak üretilen acıları da hafiflettiğini iddia eden çalışmaların bulunduğunu söyleyebilmek mümkündür. Sosyal acının bireyin içinde yaşamış olduğu toplumda sosyal bağlarının (aidiyet) yok edilmesini (dışlanma, görülmeme) sağlayan durumlarla karşılaşması ya da toplumsal varlığının tehdit edilmesi sonucunda ortaya çıkmış olması en başta bireyin hayatta kalma (toplumsal hayatta kalma) güdüsünü tetiklemektedir. Başka bir deyişle, sosyal acı toplum içinde öteki tarafından kendiliğin ya da varlığın tehdit edilmesi veya görülmemesi sonucunda doğmaktadır (Philipp ve Lombardot, 2016: 517). Dolayısıyla sosyal acının ötekilerle girilen etkileşimler vasıtasıyla zuhur etmesi bizleri ilk olarak maddesel varlığın yanında varlığın madde olarak hayatta kalabilmesinin diğer faktörlerinden biri olan manevi varlığın doyumunun sağlanmasına yönlendirmektedir. Maddi bedeninin hayatta kalabilmesi fiziksel güçlülük ve dayanıklılığa (sağlığa) tabidir ve dışsal maddi dayanıklılığı sağlayan şey ise manevi (ruh, duygu) varlığın hem bireysel hem de ilişkisel çerçevede beslenmiş olmasıdır. Biyolojik beden olarak maddi ihtiyaçların karşılanması -yeme, barınma (korunma) gibi faktörler- yanı sıra duygusal doyumun ya da ihtiyaçların da karşılanması gerekmektedir. Zira ancak her iki ihtiyaç doyuma ulaşabildiği takdirde fiziksel (bedensel) ve ruhsal (psikolojik ve toplumsal) olarak hayatta kalabilen bir varlıktan söz edebilmek mümkün hale gelebilmektedir. Maddi doyumun sağlanmasının akabinde varlığı imleyen ve öteki gözünden zuhur eden “kendilik” duygusal olarak inşa edilemediği andan itibaren toplumda sapma, sorunlu, ahlak dışı, yanlış veya suç olarak nitelendirilen olgular meydana gelmeye başlamaktadır. Böylece ya toplumsal bütünleşmeyi zarara uğratacak suç olgusu ortaya çıkacak ya bireyin kendi kendini imha etme -hayatta kalamama duygusuna binaen intihar ya da bağımlılık gibi sonuçlar- durumu baş gösterecek ya da bu iki uç nokta arasında bir konumda yer alan kendini gösterme gayesi -söylemler aracılığıyla küfür- zuhur edecektir. Kendine zarar (bağımlılık, ölüm) ile başkasına yönelik zarar (suç) arasında bulunan ve ötekine yönelik edim ile kendine yönelik olanı birleştiren söylemler -bu tez bağlamında küfürlü söylemler- kendilik inşasında önemli bir aracı konumunda yer alarak ve kendine atıf vererek toplumsal arenada karşılaşılan muhtelif olaylarla baş edebilme gücü sağlamaktadır. Toplum içinde varlığını toplum tarafından hissedemeyen birey, küfürlü söylemlere başvurduğu andan itibaren -zira küfürler

cinsel kendiliği yansıtmakta ve bir birey olarak “kendi” olanı var kılmakta- duygusal açıdan sosyal acıya daha dayanıklı hale gelmektedir. Nitekim bireylerin otobiyografilerinden belirli kesit veya yaşanmışlıklardan hareketle yürütülen bir deneyde sosyal acının küfürlü söylemler aracılığıyla nasıl hafiflediğini görebilmek mümkün hale gelmektedir. Altmış iki kişinin katılımıyla gerçekleştirilen bir deneyde, bireylerin hayatlarında acı çekmelerine neden olan yaşanmış olayları yazmaları istenmiştir. Akabinde katılımcıların bir kısmından deneyimledikleri olayları yazmalarının ardından iki dakika boyunca küfretmeleri beklenirken öteki kalan kısımdan ise küfür etmemeleri beklenmiştir. Küfür etme veya etmeme durumuna göre duygusal açıdan gözetim altına alınan bireylerin ruh hallerinin, duygusal ihtiyaçlarının (hayatta kalma güdüsü) ve sosyal acının ortaya çıkmış olduğu olaya karşı güncel geri bildirimlerinin nasıl olduğunu ölçen anketlere katılım sağlanmıştır. Elde edilen ölçümler sonucunda olayları yazdıktan sonra küfretmeyen bireylerin küfür edenlere göre hala daha fazla sosyal acı hissettikleri tespit edilmiştir (Philipp ve Lombardot, 2016: 521).

Sosyal acının nasıl küfürlü söylemleri zuhur ettirdiğini açıklayan ve bu kez yerel bir perspektiften toplumlar arası ilişkiselliklerin meydana getirmiş olduğu çıktıları inceleyen, esasında toplumsal hafızaya (“toplumsal bilinçaltı”) atıf veren ilginç bir araştırma bulunmaktadır. Mustafa Şenel (2012: 138) tarafından kaleme alınan “Bilinçaltına Dayalı Etnik Küfürler” başlıklı makale, Türkiye gibi bünyesinde muhtelif toplumları taşımış ve böylece farklı kültürlerle olumlu-olumsuz deneyimler yaşamış bir ülke olarak söz konusu yaşanmış olaylar sonucunda hissedilen duyguların dışavurumunun nasıl “toplumsal bilinçaltı” nitelendirmesiyle ortaya çıktığını göstermektedir. En temelde etki-tepki (Schütz’ün nedensel ve amaçsal güdüsü) meselesine dayanarak oluşan duyguların -nesnelerin etkileşimi neticesinde oluşan duygular- söylemler aracılığıyla dışavurumundan hareket eden Şenel’e göre etnik küfürler, toplumsal yaşanmışlıkların, özellikle umutsuzluk, öfke, çaresizlik, nefret ve acı verici olgularla -nesne- karşılaşmanın birer sonucudurlar. Türkiye özelinde incelenen toplumsal yapıya binaen Türkiye’nin oluşum mücadelesinde yaşanan çatışmaların toplum üyelerinde bırakmış olduğu duygusal tehdit (bireysel ve toplumsal hayatta kalma güdüsü) ötekine yönelik aşağılayıcı -arka planında

üstesinden gelme duygusu ve kendilik inşası bulunmaktadır- söylemlerin doğmasına vesile olduğu iddia edilmektedir. Aynı topraklarda farklı etnik kimliklerle yaşayan bireylerin yaşanan toplumsal çatışmalar sonucunda birbirlerinin etnik kimliklerine zarar verici söylemlerde bulunmaya başlaması hem toplumsal kendiliğin inşasını göstermekte hem de söylemler aracılığıyla yaşanan sosyal acıların nasıl üstesinden geldiğini ortaya koymaktadır. Nitekim toplumsal mücadeleler zamanından kalma “Rum kırması”, “Ermeni dölü”, “Yunan asması”, “Yunan gâvuru”, “Ermeni tohumu” gibi muhtelif söylemler günümüzde hala kullanılmaya devam edilmekle birlikte ekseriyetle birilerine sinirlenildiğinde, öfkelenildiğinde ifade edilen söylemler konumunda yer almaktadırlar (Şenel, 2012: 140-141). Bu söylemler her ne kadar doğrudan cinsel içerikli küfürlü söylemleri görüntü bakımından yansıtmayan söylemler olsa da arka planında üstü örtük biçimde cinselliğe dair olana vurgu yapmaktadır. Sözgelimi söylemlerin ikinci kelimelerine (döl, kırma, tohum) dikkat edildiğinde gerek cinsel eylem nesnelerine (sperme, doğurmaya yapılan vurgu) gerekse de bedensel cinselliğe (cinsel soy olarak düşünülebilir) yapılan atıflarla aşağılanan bir cinselliğin olduğu görülmektedir. Cinsel soy kendiliği ya da kimliğini imleyen göstergeleri yansıtan bu tarz söylemler, yaşanılmış olan toplumsal çatışmalar aracılığıyla karşılaşılan güçlükler, acılar sonucunda bireysel ve toplumsal hayatta kalma güdüsüne binaen duyguların dışavurumunu temsil etmektedirler. Toplumsal ya da bireysel kendiliğe cinsellik vasıtasıyla verilen atıflar toplumsal ve bireysel kendiliği korumak, göstermek, kanıtlamak ve yeniden inşa etmek için aracı olarak kullanılmaktadır. Böylece sosyal olayların doğurmuş olduğu bireysel ve toplumsal kendilik kaygısı (acı, nefret, korkuya dayalı olarak hayatta kalma güdüsünü tetiklenmesine binaen zuhur eden kaygı, var olamama kaygısı) muhtelif söylemler üretilip kendisini koruma altına almaya çalışarak varlık sahnesinde yerini almaya başlamaktadır. Bireysel veya toplumsal kendilik dışarıdan herhangi bir nedenden ötürü tehdide uğradığı andan itibaren bireyler ya da toplumsal gruplar kendiliklerine en yakın yer olan cinselliklerine yönelmektedirler. Dolayısıyla önceden açıklanan anneden kopuş süreci teorisinden hareketle kendiliği koruma ve güçlendirme aracı olarak cinsel içerikli söylemleri veya küfürleri kullanmaya doğru

iten bir toplumsal yapının varlığından söz etmek mümkün hale gelmektedir. Nitekim modern toplum ve “ilkel” olarak adlandırılan toplumlarda aile yapılarının⁵⁷ kıyaslanmış olduğu daha önceki muhtelif bölümlerde toplumsal yapının kurumlarının işleyiş mekanizmasına tabi biçimde oluşan anlamlar ve bu anlamların görülüp uygulanarak devam ettirildiği meselesi, cinsellik anlayışının nasıl başka çıktılara vesile olduğunu göstermiştir. Öteki cinsten (erkek çocuk nazarında anneden) kopma zorunluluğunun olmadığı (Malinowski’nin aktardığı toplumlar) toplumlarda cinsel kendilik inşasını sağlayan cinsel içerikli küfürlerin olmayışı ile ötekinden cinsten kopma zorunluluğunun olduğu (modern toplum) toplum yapılarında kendisini kaynak bulan cinsel içerikli küfürlerin karşılaştırılmasına binaen kendilik aracı olarak kullanılan söylemlerin -küfürlü söylemlerin- sosyal arenanın muhtelif kurumlarına yayılması kaçınılmaz hale gelmektedir.

3.3. Küfrün Sosyal İnşası

Küfür çalışmalarında işlevsel ağırlıklı yabancı literatürün aksine yerel literatürde daha çok sosyal ortamların küfür kullanımına etkisinin araştırıldığı görülmektedir. Böylelikle ilkinde küfrün ne işe yaradığının -nelere etki ettiği- ve ikincisinde ise nasıl zuhur ettiğinin aktarılmasıyla küfür olgusunun sosyolojisi ortaya çıkarılmış olmaktadır. Zira Karl Mannheim’ın (2017: 103) da ifade ettiği gibi herhangi bir olgunun tanımlanması, söz konusu olgunun ne olduğunun anlaşılabilmesi için iki açılımaya gerek vardır; olgunun toplum içinde başka neleri etkilediği ve nasıl meydana geldiği. Küfrün öznel alandan ortaya çıkışının nesnel alana doğru yayılıp öteki olguları etkilemesinin akabinde bulunan araçların duygu ve beyin mekanizmasının sosyalliğine binaen öğrenme gerçeği ile her ikisinin taşıyıcısı haline gelen söylemler olduğu önceki bölümlerde detaylı biçimde aktarılmıştı. Öznel olan ile nesnel olanın birbiriyle çakışmayıp aksine birbirini tamamladığını iddia eden Berger ve Luckmann’a (2018: 28) göre nesnel mevcudiyetin anlaşılabilmesi için başlangıcında bulunan insan varlığının eylemlerini ve söz konusu eylemleri harekete geçiren öznel araçların neler olduğunu kavramak gerekmektedir. Nesnel hale gelmiş gerçekliğin meydana gelmesinde rol oynayan dışsallaştırma, nesnelleştirme ve

⁵⁷ Nancy Chodorow ve Bronislaw Malinowski’nin toplum analizlerinin karşılaştırılması. Bu tezde “Yaratılan Cinsellik: Tarihsel Bir Tipleştirme Modeli” başlıklı bölüme tekrar bakılabilir.

içselleştirme süreçleri toplumsal yaratımın meydana gelmesini sağlayan iki sosyalizasyon biçimiyle varlık kazanmaktadır; asli sosyalizasyon ve tali sosyalizasyon (Berger ve Luckmann, 2018: 194). İnsanın gelişim evresinde çocukluk dönemine vurgu yapan asli sosyalizasyon Mead'in benlik oluşumunu açıkladığı teorisindeki oyun benzetmesine denk gelmektedir. Daha detaylı şekilde ifade edildiğinde, birey çocukluk döneminde etrafındaki -bu ekseriyetle bireyin gözünü ilk açtığı yer olarak aile ortamı olmaktadır- gördüğü şeyleri taklit etmeye başlamaktadır. Başka bir deyişle, çevresinde var olan şeylerin, nesnelerin eylemlerine bürünerek onları taklit etmektedir. Yaşamının ilerleyen süreçlerinde farklı ortamlara dâhil olma hususuna tabi biçimde genişleyen sosyal ve çevresel ortamlar aracılığıyla muhtelif şeylerle karşılaşma, onları görme rastgeleliğine bağlı olarak tali sosyalizasyon dönemi diye adlandırabileceğimiz süreç meydana gelmekte ve böylece esasında Mead'in "grup içi oyun" nitelendirilmesiyle açıklamaya sunduğu döneme geçiş sağlanmaktadır. Bu dönemde ise birey, aile dışında karşılaştığı ötekilerle -okul, arkadaşlık, sevgililik, alelade bir kalabalık, iş ortamı veya kurumları- etkileşime girerek tekrardan gördüğü eylem biçimlerini ya da yaşam tarzlarını taklit etmeye veya uygulamaya başlamaktadır. Böylece her iki sosyalizasyon sürecinin sonucunda sosyal etkileşime bağlı olarak benlik ya da kendilik denilen olgu zuhur etmektedir (Mead, 2021: 30). Görünenlerin birey tarafından uygulanmasının beraberinde getirmiş olduğu çıktılar, hem zihin (ya da bilinç) denen olgunun dışarıda var olan nesnelerin etkileşimsel görünüşleri olduğu (Manzotti ve Parks, 2018: 96) hem de gerçekte beynin sosyal işleyiş -sosyal öğrenme- mekanizmasına tabi biçimde eylemde bulunanların insandan (etken) ziyade birey (edilgen) olduğudur. Zihin denilen olgu göstergesel toplumsallaşmanın bir ürünü iken (yani görünenin düşünülmeden uygulandığı bir dünya; "ilkellik") göstergesel toplumsallaşma ise kendisini yeniden üretilip devam ettiren bireyleri yaratarak ilkellik denilen olgunun meydana gelmesini sağlamaktadır. Bu noktada görünenin beyin tarafından ilk olarak limbik sistemde alınılması ve akabinde prefrontal kortekste işlenmesine bağlı olarak insan eylemlerinde iki tür yapı ortaya çıkmaktadır. Birincisi limbik sistemin sosyal çevrede gördüklerini bağlamlarıyla birlikte duygusal olarak öğrenip üzerine düşünmeden gördüğünü uyguladığı hareket biçimidir ve kişi bu hareket biçiminde edilgen konumda olmakla birlikte birey halindedir. İkinci hareket biçimi ise kişinin

toplumsal arenada maruz kalmış olduğu öteki görünümüne bağlıdır. Zira sosyal çevreden ne kadar farklı görünümde uygulama veya davranma biçimine denk gelirse o kadar çok harekette bulunma kapasitesi artmaktadır. Bu hareket biçimi ise ekseriyetle beynin prefrontal korteks olarak adlandırılan bölgesiyle ilişkilidir. Limbik sistemin öğrenme vasıtasıyla alımladığı olguları kendi hazinesinde işleyerek depolaması ya da hafıza haline getirmesi ve akabinde bünyesinde barındırdığı depodaki bilgileri işlemek üzere prefrontal kortekse göndermesiyle korteks bölgesi kendisine aktarılan bilgiler arasından seçim yaparak harekette bulunmaya başlar (Canan ve Çift, 2017: 155). Korteks aracılığıyla harekette bulunma eylemi ise etkenliğe ve bireyden ziyade kişinin insan olarak tanımlanmasına vurgu yapmaktadır. İlkinde -limbik sistem aracılığıyla hareket etme- göstergesel toplumsallaşma bağlamında görünenin düşünülmeden uygulandığı bir durum söz konusu iken ikincisinde görünenlerin karşılaştırılması ve kıyaslama neticesinde seçilenin uygulanması durumu bulunmaktadır. Ayrıca daha önceden aktarıldığı üzere prefrontal korteksin toplum içinde yaşayan tüm bireyler tarafından kullanıldığı ya da kullanılabileceği toplumsal bir yapı ahlaki toplumsallaşmayı temsil ederken diğeri göstergesel toplumsallaşmayı imlemektedir. Fakat ahlaki toplumsallaşmanın zuhur etmesinin ve günümüz toplumlarında mutlak bir şekilde var olduğunu söyleyebilmek güç bir haldedir. Zira gündelik hayatta sosyalleşmiş olan kişi, öğrenmiş olduğu edimlere beyin mekanizmasına bağlı olarak daha kısa sürede ulaşmaktadır. Böylece birey, kendisinin hayatta kalma güdüsünü koruyacak şekilde toplum tarafından öğretilmiş anlam ve edimlerle hareket etmeye daha yatkın olmaktadır.

Gerçekliğin inşasında izlenen öznelikten nesnellığe doğru geçişin yol haritası aynı zamanda küfür kullanımının tanımlanmasında ikinci sacayağı olan nasıl ortaya çıktığının açıklanmasında da yardımcı rol oynamaktadır. İlk sayacağı olan işlevselliğinden hareketle bireyde ve toplumsaldaki etkilerinin akabinde toplumsal içindeki öznel anlamların nesnel anlamlara dönüşerek nasıl yaygınlık kazandığını görmek küfür olgusunun *ne*'liğine dair tamamlanan bir anlamsallığı sunmaktadır. İnşa sürecinde ilk sırada yer alan çocukluk dönemi içinde birey asli sosyalizasyona bağlı olarak gözünü açtığı ilk yer olarak aile içinde gördüklerini taklit etmeye ve dil aracılığıyla söylenenleri olduğu gibi kabul etmeye, başka bir deyişle, dil vasıtasıyla

öğrendiği tüm olguları sorgulamaksızın gerçeklik ve olması gerekenin o olduğu algısıyla kabul etmeye ve gördüklerini uygulamaya başlamaktadır (Berger ve Luckmann, 2018: 88). Nitekim çocukların neden küfür ettiklerine yönelik olarak Trabzon ve Rize illerinde elli öğretmen ve yirmi beş veli ile gerçekleştirilen araştırmanın sonucuna göre küfür etmenin bireysel ve sosyal faktörleri bulunmaktadır. Ancak her ne kadar faktörler iki ayrı başlık altında toplanmış olsa da bireysel faktör olarak tanımlanan alışkanlık, normalleştirme, dikkat çekme, bilinçsiz kullanım (Yıldız, 2022: 40) gibi muhtelif olgular esasında sosyal olanın dayatmasından kaynaklı gelişen olgulardan başka bir şey değildir. Zira sosyal faktör olarak gösterilen aile ve çevrenin etkisi, dijital ortam ve araçların yaygınlaşması, eğitim düzeyinin eksikliği gibi hususların varlığına ve yapılarına tabi biçimde bireysel faktörler de söz konusu yapıların içinde mayalanmaktadır. Alışkanlık, normalleştirme ve bilinçsiz kullanım temelde bireyin sosyal çevresinde sürekli maruz kaldığı söylemlerin sonucunda doğan meselelerdir. Başka bir deyişle, birey ilk toplumsallaşma alanı olan ailede ve akabinde tali sosyalizasyon süreciyle birlikte dâhil olduğu öteki ortamlar olan dijital alan, arkadaşlık, iş kurumları gibi yerlerde ötekilerden sıklıkla duyduğu ve gördüğü edimleri tekrarlamaya başlamaktadır. Böylece en nihayetinde dışarıda zuhur eden ve sürekli devamlılık gösteren şeylerin bireylerin kendi edimlerine dönüşmesi meydana gelmektedir. Göstergesel toplumsallaşmayı imleyen bu döngü, daha çocukluk döneminde kişilerin zihinlerinin boş olduğu -zira kişi henüz muhtelif ötekilerle/görünümlemlerle karşılaşmamıştır- süreç esnasında başlamış olmaktadır. Öte yandan bireysel faktör başlığı altına konumlandırılan -fakat önceden de belirtildiği üzere gerçekte sosyal/toplumsal olanın sonucunda zuhur eden bir faktördür- bilinçsiz kullanım olarak ileri sürülen iddianın esasında bir yanılsama olduğunu iddia etmek mümkündür. Zira hem gündelik hayatta birbirlerine küfür eden kişilerin -özellikle birbirlerini tanımayanlar- verdikleri tepkilere bakıldığında hem de söz konusu bu tezin bulgular kısmında da tartışılacağı bir mesele olarak özellikle kavga veya çatışma durumunun ortaya çıktığı gerçeği küfür kullanımının bilinçsiz olarak değil aksine bilinçli bir şekilde gerçekleştirildiği ancak alışkanlık haline gelmesinden ötürü bireylerin bilinçsiz zannettiği bir mesele olduğu söz konusudur. Dolayısıyla her ne kadar bireysel faktörler olarak küfür kullanımının doğmasına vesile olan etkenler olarak sıralanan tüm bu maddeler

gösterilse de bireyin kendisine atfedilen tüm kullanım biçimleri ya da etkenleri esasında toplumsal olanın yönlendirmesinden kaynaklanmaktadır. Alışkanlık, normalleştirme ve bilinçsiz kullanım dışında diğer faktör olan dikkat çekme ise daha önceden aktarılan “kendilik kaygısı”ndan doğan bir husustur. Toplumsal arenada varlığını kanıtlama girişimine toplumsal yapının işleyiş biçiminden ötürü maruz kalan birey, çocukluktan itibaren anneden kopuş esnasında yaşamış olduğu cinsel kendilik krizine binaen gerek bireysel gerekse de toplumsal hayatta kalabilmesi için varlığını kanıtlama ihtiyacı duymaktadır. Böylece birey, toplumun muhtelif alanlarında gerek edimleriyle gerekse de söylemleriyle kendiliğine atıf veren söylemlerde bulunmaktadır. Ancak bu mesele kadın ve erkek kişilerinde aynı şekilde varlık göstermemektedir. Erkek kişisi kendisini söylemler ile cinsel kendiliğine güç atfederek var kılarken kadın kişinin bu tarz söylemleri icra etmesinin nedeni erimiş kendilik varlığındandır. Her ikisinde de ortak olan tek şey ise hayatta kalma güdüsüne binaen bu tarz söylemlerin aktarılmasıdır. Erkekler kendiliklerini vurgularken kadınların erkeğin gücünü gösteren söylemleri ifa etmesinin nedeni kendilerinin erimiş kendiliklerini yeniden inşa etme gayesidir. Kadınların küfür kullanımında erkekler üzerinden anlamsal olarak sergiledikleri güç gösterisi ile hem dikkat çekme hem de varlıklarının kıyas aracılığıyla -“erkekler söylerse biz de söyleyebiliriz” ya da “erkek yaparsa biz de yaparız” söylemlerinde bulunan anlayış gibi- yeniden inşa edilmesini sağlayan eşitlik anlayışı ya da mücadelesi durumu söz konusudur. Fakat bu noktada dikkat edilmesi gereken bir başka husus ise kadın ve erkeğin çocukluktan itibaren bilinçli olarak küfür kullanımında bulunduğu düşüncesidir. Zira bu düşünce de inceleme esnasında zihnin yönelebileceği yanlış çıkarımlardan birisi olmaktadır. İddia edilen şey, bireylerin çocukluk döneminde çevreyi doğrudan herhangi bir anlam kurmadan taklit etmesi ve akabinde ergenlik ve yetişkinlik döneminde öğrenmiş olduğu yeni anlamlara tabi biçimde küfürlü söylemleri bilinçli olarak kullandığıdır. Nitekim Ludwig Wittgenstein’a göre gördüklerimizi düşündüğümüz dünya arenasında yaşayan bireyler olarak “dil oyunları” vasıtasıyla hem çocukluktan itibaren bireyler üretmekte hem de gerçekliğin kendisini dışarıda bulunan nesnelerle girdiğimiz etkileşimler sonucunda ürettiğimiz anlamları ötekilere göstererek kurmaktayız (Wittgenstein, 2019: 41). Söz konusu anlamları öteki bireylere, özellikle yeni bireyler olacak olan çocuklara, göstermeli

imleme yoluyla aktaran yetişkinlerin davranışlarının arka planındaki Alfred Schütz'ten mülhem nedensel ve amaçsal güdüler anlaşıldığı takdirde esasında küfürlü söylemlerin nasıl ve neden zuhur ettiği ortaya çıkmış olacaktır. Ancak yetişkinlerin küfürlü söylemlerde bulunma meselesine gelmeden önce çocukların sosyal çevrelerinde maruz kaldıkları bu tarz söylemleri neden ve nasıl ifa ettikleri üzerinde durulması meselenin nasıl sosyal inşa olarak zuhur ettiğini görebilmek açısından elzemdir. Göstergesel toplumsallaşma biçimi olarak kurduğumuz gerçeklik arenasında gerçekliğin ilk öğrenildiği evre olan çocukluk döneminde Wittgenstein'in "dil oyunları" çerçevesinde yapılandırılan bir durum söz konusudur. Yetişkinler tarafından çocuklara öğretilen sosyal ve fiziksel dünya imler ve söylemler yardımıyla yeniden yaratılmaktadır. Önceden karşılaşmamış olduğu bir varlıkla/nesneyle karşılaşan çocuk, gördüğü nesnenin ne olduğunu yetişkinlerin ona aktardığı sınırlar çevresinde anlam kazanmaktadır. Başka bir deyişle, çocuğun görmüş olduğu şey artık yetişkinlerin onu anlamlandığı ve adlandırıldığı şey olmaktadır (Wittgenstein, 2019: 43). Görünen şey gören -yetişkin- tarafından görülen -rastgelelik- biçiminde çocuğa aktarıldığı andan itibaren nesne ya da varlık veya etkileşimlerden doğan tüm kurumlar ve tipleştirme tek gerçeklik haline gelmektedir. Çocuğun zihin dünyasında olduğu şeyden başka bir şey olmayan bu ve her varlık anlamsal sınırlandırmanın etkisiyle tekrar edilen ve zamanla alışkanlık haline gelerek uygulanmaya devam edilmesiyle -içselleştirme süreci- gerçeklik arenası yaratılmaktadır. Öte yandan çocuğun söylemler ve görünümler aracılığıyla öğrenmiş olduğu dünyanın bir başka perspektiften olan pekiştirme boyutu da bulunmaktadır. Bu evrede çocuk, etrafındakilerin davranışlarını taklit etmesiyle esasında yetişkinlerden aldığı geri dönüşlerle de edimlerini şekillenmekte veya pekiştirmektedir. Sözgelimi etrafından herhangi bir küfürlü söylemi duyan çocuğun küfrün anlamını bilmeden başka yetişkinlerin yanında bu söylemi kullanmış olduğu bir senaryo düşünölsün. Bu senaryoda söz konusu yetişkinlerin çocuğa verecekleri tepkilere bağlı olarak çocuğun davranışı şekillenecektir. Eğer yetişkinler gülerek tepki verirlerse muhtemelen çocuklar yaptıkları edimin iyi bir şey olduğu algısına kapılarak yetişkinlerden gelen olumlu olarak algıladığı geri dönüşü binaen söz konusu söylemi devam ettirme ve pekiştirme ediminde bulunacaktır. Eğer aksi biçimde sert ve baskılayıcı bir tepki verilirse bu durumda yine çocuğun zorlandığı bir

durumun ortaya çıkmasından ötürü çocuk bu tarz söylemleri ifa etmekte direktme girişiminde bulunabilir. Çözüm olarak ya ılımlı bir yaklaşımla çocuğa neden bu tarz söylemlerin ifade edilmemesi gerektiğinin anlatılması ya da çocuğun küfürlü söylemlerle karşılaşabileceği ortamlardan olabildiğince uzak tutulması gerekmektedir. Ancak yine de her ne kadar küfürlü söylemlerden olabildiğince kaçınma durumuna gayret edilse de bir şekilde maruz kalma meselesinin gerçekleşme ihtimalinin gözden kaçırılmaması da dikkate alınmalıdır. Bir şekilde küfürlü söylemlere maruz kalan çocuğun yetişkinliğe geldiğinde artık anlamlarını öğrendikten sonra küfür edip etmeme tercihinde bulunma özgürlüğü görünürde var olsa da esasında göstergesel toplumsallaşma (bu toplum yapısının meydana gelmesindeki araçlar duygu, beyin ve dil) yapısına binaen nadiren küfür etmeme seçimiyle ya da durumuyla karşılaşmaktadır. Böylece çocuklukta taklit edilen küfür etme olgusu pekiştirme ve baskılanmanın dışavurumu olarak devam ederken yetişkinlikte öğrenilen anlama binaen kendilik inşasında aracı olarak kullanılmasından ötürü bilinçli olarak devam ettirilmektedir. Ancak her iki dönemde de ortak olan şey, görünenin gören vasıtasıyla görülen biçiminde uygulandığı bir dünyadır. Bu dünyanın kurulum zeminini oluşturan şeyin ne olduğunun anlaşılması ise yetişkinlerin davranışlarının arka planlarında bulunan nedensel ve amaçsal güdülerin ne olduğuna bağlıdır (Schütz, 2020: 34). Çocuğun taklit etme aracılığıyla kullanmış olduğu küfürler ergenlik ve yetişkinlik dönemlerine kadar toplumsal olanın yapısına binaen nedensellik açısından farklılık göstermeye başlamaktadır. Başka bir deyişle, taklit veya pekiştirme olarak küfür kullanımından anlamsallığın olduğu bilinçli küfür kullanımına doğru bir geçiş yaşanmaktadır. Bu geçiş, kimlik/benlik ya da kendilik inşası sürecini imlemektedir. Dışarıdan alınılan nesneler ve nesnelerin etkileşimleriyle ötekinin gözünden kendini konumlandırma evresinin birey tarafından kavranmasıyla birlikte beyin işleyiş mekanizmasına tabi olarak öğrenilmiş kendilik üzerinden hareket edilmeye doğru bir süreç gelişmektedir. Söz konusu öğrenilmiş kendilik yetişkinlerin eylemlerinin arka planında bulunan nedensel ve amaçsal güdülerin varlığı olmakla birlikte bu varlıklar temelde toplumsal arenada bireyin bireysel ve toplumsal hayatta kalma güdülerinden başka bir şey değildir. Hayatta kalma güdülerinin duygularla olan bağlantısı ise hissedilenin söyleme büründürülmesini doğurarak kendilik inşasına vesile olmaktadır. Toplumsal

arenada hayatta kalmak salt fizyolojik yahut biyolojik dayanıklılıkla alakalı bir mesele değil aynı zamanda duygusal görünme ve var olmayla da alakalı bir husustur. Tüm bu aktarılan çizgisel süreç küfür etme olgusu ile birleştirildiğinde küfür etmenin “küfür” kelimesinin ve onu imleyen tüm kelimelerin/nesnelerin tamamının anlamlarının ne olduğunun öğrenilmesi anından itibaren bilinçli bir şekilde kendiliğini gösterme ve var kılma gayesiyle gerçekleştirildiği söylemek mümkün hale gelmektedir. Böylece çocukların küfür kullanımından ziyade odak noktasının yetişkinlerin kullanımına çevrilmesiyle küfür olgusunun tanımlanmasına yardımcı olan neden ve nasıl sorunsalları anlaşılmakta yeterli olmaktadır.

Literatürde küfürle ilgili çalışmalar çoğunlukla toplumsallaşmanın ilk evresine tekabül eden çocuklar üzerinden ve erilliğin sembolü haline gelmiş bir alan olarak futbol kültürünün içinde (sahada duyulan küfürler veya kitle iletişim araçları aracılığıyla sarf edilen küfürler) gerçekleştirilmiştir. Gündelik hayatta küfür kullanımının hem her yerdeliğine hem de her kesim tarafından aktarılmasına binaen ortaya konulan araştırmaların ortak tezleri sosyal öğrenme vasıtasıyla küfürlü söylemlerin yaygınlaştığı yönündedir. Nitekim Züleyha Yıldız’ın (2022) nitel araştırma yöntemiyle gerçekleştirdiği çalışmasında hedef noktası okula giden çocukların (ilkokul, ortaokul ve lise) ebeveynleri ile öğretmenlerinin çocukların neden küfür kullandıkları hakkındaki görüşleridir. Araştırmanın sonucuna göre sosyal çevrenin ve kitle iletişim araçlarının etkisinin daha fazla olduğuna dair görüşlerde hemfikir olunmakla birlikte söz konusu durumun azaltılmasına yönelik aile ve değerler eğitiminin ne kadar etkili olup olmayacağı da tartışılmıştır (Yıldız, 2022: 98-99). Ancak araştırma verilerinin doğrudan çocuklardan değil onları gözetken ebeveynleri ya da öğretmenleri aracılığıyla toplanmasından ötürü sonuç analizleri ikincil veriler üzerinden gerçekleştirilmiş olmaktadır. Sorunun ana kaynağından, edimi bizzat gerçekleştirenden ziyade bunu gözlemleyenler vasıtasıyla elde edilen veriler küfür kullanımı nedenlerinin derinlerine inmenin önünde bir engel teşkil etmektedir. Nitekim alan içerisinde yapılmış diğer çalışmalar da benzer şekilde ikincil verilerle analize tabi tutulmuştur. Sözgelimi öteki çalışmaların bir kısmı iletişim bölümlerinin incelemesinden ötürü sosyal medya ve kitle iletişim araçlarında (dergiler, televizyon programları vs.) kullanılan söylemlerin görünür analizine

yöneliktir. Ezgi Akbaş'ın (2012: 18) çalışmasında sosyal medya uygulamalarından biri olan Facebook üzerinden üç büyük takım taraftarlarının açmış oldukları fan sayfalarında bireylerin kullandıkları eril dil aracılığıyla hegemonik erkekliğin nasıl inşa edildiği tartışılmıştır. Bahsedilen eril dil, içerisinde küfürlü söylemleri barındırmakla birlikte erkek cinsel organına atfedilen iktidar niteliği kadın ve eşcinsel kimlikleri üzerinde üstünlük kurmaktadır (Akbaş, 2012: 26). Futbol araştırmalarında söylem kullanımıyla alakalı Mustafa Altıok'un (2017) yaptığı bir diğer çalışmada ise futbol programlarındaki argo söylemler vasıtasıyla eril söylemin yeniden inşasına odaklanılmıştır. Çalışmada her ne kadar küfürlü söylemlere yer verilmemiş olsa da spor dallarından biri olan futbola yüklenen güç, kazanma-kaybetme anlamları, söz konusu spor dalını erilleştirerek oyunun her alanında eril dilin hâkimiyet kurmasına zemin hazırlamaya vesile olmaktadır. Başka bir deyişle, var olana yüklenen her türlü anlam benzer düşünceleri doğurarak var olanın iktidarını besleyerek normalleştirmektedir. Böylece futbola yüklenmiş olan kazanma-kaybetme anlamıyla erkek doğası birleştirilerek gücün erkeğe ve dolayısıyla erkeğe ait olan her şeye bağlı olduğu düşüncesi ortaya çıkmaktadır. Hâlbuki günümüzde artık futbol yalnızca erkekler tarafından icra edilen bir spor dalı değil aynı zamanda kadınlar tarafından da icra edilen bir spor dalıdır. Dolayısıyla kalıplaşmış bir yargı olarak "futbolun erilliği" erkek doğasına ait düşüncelerin bir sonucudur ve gerek oyun esnasında gerekse de sonradan tartışma alanlarında söylenen söylemlerin (küfür veya argo) içerisinde eril iktidarı barındırmış olması tesadüfi bir durumu yansıtmamaktadır. Aksine görünenden algılanan duygu ve hissin önce düşünceye ardından ise dile yansımalarının sonucunu teşkil etmektedir. Zira futbol oyununun içinde barındırdığı oyun kurallarına binaen görünen nesnenin ya da nesneler arası ilişkilerin kazanma-kaybetme etkileşimselliği olmasından ötürü söz konusu yaratılan (etki-tepki meselesine binaen nedensel ve amaçsal güdü) gerçekliğin duygulardan ibaret olduğu aşikârdır. Duyguların -çoğu zaman bireysel ve toplumsal hayatta kalma güdüsüne tabi biçimde gelişen- nesnelere ve etkileşim sonucunda doğan anlamlara yansımaya binaen yaratılan yeni anlamlar kalıplaşıp -tipleştirilmenin gerçekleştirilmesiyle- toplum içinde ötekiler tarafından görülme vasıtasıyla devam ettirilerek muhtelif sayıda gerçeklikler yaratmış olmaktadır. En nihayetinde bireylerin öznel anlamlarından doğan -ki öznel anlamlara her ne kadar hayatta kalma

güdüünü içeren duyguları yansıtmış olsa da bu duygular toplum tarafından bireye dayatılmaktadır- tepkilerin ötekilerde başka tepkilere neden olmasının akabinde ortaklaşa yaratılan anlamlar nesnel bir hale gelerek varlığını gerçeklik arenasında gerçeklik olarak sunmaya başlamaktadır.

Öte yandan gerçekliğin -küfür kullanımı varlığının- sosyal yaratımına bir başka örnek teşkil eden sosyal öğrenme alanlarından ve güncelde popülerliğini koruyan yeni medya teknolojilerinden biri olan “Ekşisözlük”te futbol taraftarlarının yazılarının incelendiği Cem Yücetürk’ün çalışmasında öteki araştırmalarla benzer yönler bulunmaktadır. Küfürlü söylemleri içeren yazıların nefret söylemini inşa ettiğini ve böylece dijital sosyal ortamlar vasıtasıyla söz konusu söylemlerin görünürlük ve yaygınlık kazanarak öteki bireylere de nüfuz ettiğini söyleyebilmek mümkündür. Kazanma-kaybetme durumunun hissettirdiği duygu durumuna göre şekillenen söylemler kendi içinde çeşitlilik gösterse de artık günümüzde çoğunlukla cinsel içerikli küfürler her duygu durumuna hitap edecek şekilde kullanılmaktadır (Yücetürk, 2018: 115). Bu açıklamaya örnek teşkil edecek bir diğer araştırma mizah dergilerinde yer alan argo ve küfür içerikli karikatürlerin varlığıdır. Penguen dergisinin karikatürlerini inceleyen Tahsin Fırat’ın (2013: 120) çalışmasında tespit edilen 3767 karikatürün mizah içeriğine bakıldığında birinci sırada sosyal yaşam (%20,25) yer alırken ikinci sırada cinsellik (12,18) yer almaktadır. Araştırmada karikatürlerde gündelik hayatta kullanılan cinsel içerikli küfürlerin çoğunluğu yerini almaktayken söz konusu küfürlerin söylenen bağlam içerisinde ne anlama geldikleri de açıklanmıştır. Mizahın esas amacının toplumsal sorunlara ve kaygılara iğneleyici ve alaya alarak eğlendirici bir dille eleştirel biçimde yaklaşmanın olduğunu (Fırat, 2013: 231) iddia eden açıklamaların akabinde mizah gibi eleştirel tavrın içinde neden cinselliğe vurgu yapan ve bu cinselliğin hakaretimiz söylemlere dökülerek -küfür-yansıtıldığı sorunsalı doğmaktadır. Başka bir deyişle var olan sorun, eleştirilecek olan herhangi bir sorunun aktarımında gerek ciddi anlarda gerekse de hafif ve ılıman ortamlarda neden cinsel güce atıf veren söylemlerin kullanıldığıdır. Daha önceden aktarıldığı üzere küfürlü söylemlerin salt olumsuz olaylar ya da duygular esnasında değil aynı zamanda olumlu olaylar ve hissedilen duygular esnasında da kullanıldığı meselesi, söz konusu söylemlerin hayatta kalma güdülerıyla nasıl yakından ilintili

olduğunu göstermektedir. Sevinç, mutluluk ve eğlence gibi pozitif nitelendirilmesine tabi tutulan hisler esnasında kullanılan küfürlü söylemler, bireyin kendiliğinin kazanmış olduğu ve herhangi bir şeyin üstesinden gelmiş olduğu düşüncesine binaen ortaya çıkardığı söylemlerdir. Bireyin hayatta kalmasının sadece tehditlerden korunması veya tehditleri alt etmesine bağlı olmaması aynı zamanda da hayatta kalabilmesi için olumlu duygusal doyumlara yahut motive edici hislere ihtiyaç duyduğu hususu kendiliği imleyen küfürlü söylemlerin neden her iki olayda da - olumlu ve olumsuz- kullanıldığını desteklemektedir. Zira anlamsal açıdan gücü ve başarma düşüncesini imleyen cinsel içerikli küfürlü söylemler hem kendiliğe vermiş olduğu atıfla hem de anlamsal açıdan kabul edilmiş ortak duygu ve düşünceleri yansıtmaya binaen işlevsel söylemler olarak gerçeklik arenasında yerini almaktadır.

Toplumsal arenada küfrün sosyal inşasında rol oynayan bir diğer alan ise sosyal medya ve bu uygulamalar üzerinden kurulan iletişim dilidir. Nitekim Fatma Astam'ın (2018) çalışmasında incelediği örnek olaya binaen (Helin Palandöken cinayeti) kadına şiddet olaylarında sosyal medya üzerinden verilen söylemsel tepkilerin kadın bedenini aşağılayıcı söylemler içerdiği ortaya çıkmıştır. Cinsiyetçi küfürlerle birlikte şiddetin yeniden üretildiğini savunan bu tezde, küfürlü söylemler şiddet ekseninde değerlendirilmiştir. Bir kadın cinayetine Facebook, Twitter ve Instagram gibi sosyal medya mecralarında verilen tepkileri inceleyen araştırma çıktılarına göre, cinayete kurban giden kadını savunmak ve cinayeti işleyene söylemsel açıdan tepki vermek üzere yorum yapan kullanıcıların kullanmış oldukları cinsiyetçi ifadeler esasında şiddet olgusunu yeniden üretmektedir (Astam, 2018: 80, 108). Özellikle bir kadını suçludan korumak ve suçluyu kınayarak hak ettiğini vermek amacıyla ifade edilen söylemlerin cinsiyetçi küfürleri içermesi -kadını aşağılayan- her ne kadar tezatlığından ötürü bilinçsizce bir kullanım gibi görünüyorsa da görünenin arka planında kendilik ile özdeşleştirilen güç duygusu bulunmaktadır. Kadını korumak ve kadına zarar vereni cezalandırmak ile bu cezalandırmayı kadını küçük düşürücü ifadelerle ima etmek arasındaki zıtlık bilinçsizliğe vurgu yapıyor gibi görünse bile bireylerin kendilerine cinsel kendilik aracılığıyla atfetmiş oldukları güçlere imleme yoluyla başvurduğunu söyleyebilmek mümkündür. Başka bir deyişle, hem cinselliğe yüklenen görüntüsel anlamlar hem de

kendilik varlığının varlığını güçlendiren ve var kılan söylemlerden -cinsel söylemler- ötürü bireylerin olay esnasındaki tepkilerinin güçlerinin yettiği alanlar aracılığıyla içten gelen adalet duygusunun -hayatta kalma güdüsü temelli- kendilerinin varlıklarıyla sağlanabileceğine yönelik birer göstergeler olduğunu iddia etmek makul olmaktadır.

Alan hakkında yazılan son iki tez ise artık doğrudan küfür edimini gerçekleştiren üyelerin kendileriyle yürütülmüştür. Zira bu zaman kadar aktarılmış olan çalışmalar her ne kadar sosyal insanın muhtelif alanlarının irdelenmesini sunmuş olsa da tamamı ikincil kaynaklar üzerinden gerçekleştirilen çalışmaları temsil etmektedir. İkincil veriler aracılığıyla icra edilen araştırmalar doğrudan bireylerin kendi söylemlerine ve niyetlerine nüfuz edememesi bakımından salt araştırmacının yorumlamasına tabi kalmaktadır. Oysa doğrudan kaynakların kendileriyle -birincil veri olarak bireylerin kendileriyle kurulan iletişim- yapılan araştırmalarda hem katılımcıların kendi söylemlerini doğrudan görebilmek ve esas niyetlerinin ne olduğunu irdeleyebilmek hem de böylece belirtilen niyetler üzerinden makul yorumlar yapabilmek daha mümkün hale gelmektedir. Dolayısıyla tekrar sosyal insanın ilk basamağını temsil eden çocuklara yöneldiğimizde bu kez çocukların kendisi dışında kendileri hakkında varsayımda bulunan öğretmenleri veya velileriyle değil doğrudan kendileriyle kendilerine atıf veren aktarımları aracılığıyla hareket edebilmek meselenin kaynağına inebilmekte önemli derecede rol oynamaktadır. Serkan Tunç (2019) tarafından İstanbul Tuzla’da toplam 450 ilkökul ve ortaokul öğrencileriyle görüşülerek (nicel araştırma) yapılan çalışmada çocukların küfretmesine neden olan faktörler araştırılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre çocukların, en çok sinirlendiklerinde ve birileri onlara küfrettiklerinde aynı söylemleri kullandıkları tespit edilmiştir (Tunç, 2019: 33). Küfrü en çok duydukları ortam sokak iken ikinci sırada arkadaş çevresi yer almaktadır. Hangi sosyal ortamların çocukların küfür etmelerinde etken olduğunu görebildiğimiz bu araştırmada, ilk sosyalleşme alanı olan ailenin dışında bireylerin çocukluk döneminde denk geldiği mahalle, sokak ve okul ile mahalle çevresinde bulunan arkadaş ortamını gösteren sosyal alanların da öncelik ettiği görülmektedir (Tunç, 2019: 26). Böylece gerçekliğin inşasında rol oynayan sosyal çevre ve etkileşimlerin

bireyin şekillenmesinde nasıl bir çerçeve oluşturarak rol aldığı anlaşılmakla birlikte giderek genişleyen öteki alanlar vasıtasıyla artan görüntüler dünyasına mukabil biçimde birey varlığının sosyal bir organ olarak beyin bölgelerinde depolanan deneyimsel görüntülerle (hafıza) nasıl yaratıldığını görebilmek mümkün olmaktadır. Muhtelif ötekilerle karşılaşmanın akabinde oluşan farklı edim kalıplarının görülmesine binaen çeşitli edimler deposu oluşturan birey yaşam arenasında giderek gördüğü yaşam biçimlerinden oluşturmuş olduğu depodan öğrendikleri vasıtasıyla var olmaya başlamaktadır. Öte yandan çalışmanın çocukların kendilerine küfredenlere küfürle karşılık verdiği çıktısından ve daha önceki çalışmalardan aktarılan küfrün bir refleks olduğu iddialarını karşılaştırılmasından hareketle meydana gelen bir diğer sorunsal ise kendisini şu problematik aracılığıyla belli etmektedir: Eğer sosyal öğrenme aracılığıyla refleks olarak küfür ediyorsak, başka bir öteki bireyin kendisine küfrettiğinde neden olumsuz tepki veriliyor? Küfür etmek refleks ise onun yansıttığı anlamın bir önemi olmaması beklenirken neden küfür söylemi bir ötekinden duyulduğunda karşı tarafta olumsuz duygular yaratarak karşı tarafın olumsuz hareket etmesine vesile olmaktadır? En nihayetinde söz konusu bu sorunsallara verilecek olan yanıtlar, kullanılan dilin arkeolojisini yaparak arkaik insan hakkında bilgi vermekle birlikte öznel anlamlardan nesnel anlamların nasıl zuhur ettiğinin ortaya çıkmasına vesile olmaktadır.

Gündelik hayatta küfür etmenin iletişimdeki yerini tespit etmeye yönelik yapılan en kapsamlı araştırma ise Ahmet Çiçek'in (2019) üniversite öğrencileriyle gerçekleştirmiş olduğu çalışmadır. Türkiye'de bulunan yedi bölgenin her birinden en az bir üniversitenin öğrencileriyle yürütülen araştırmada toplam 1502 kişiye ulaşılmıştır. Katılımcılara yöneltilen sorular, katılımcıların kendilerinin, ailelerinin, sosyal çevrelerinde bulunan diğerlerinin küfürlü söylemlere karşı olan tutumlarına yöneliktir. Araştırmanın hipotezleri yapılmış diğer tezlerin hipotezleriyle benzerlik göstermektedir. Özellikle sosyal çevresinde küfür kullanan bireylerin de küfürlü söylemleri kullanacağı hipotezi tüm çalışmaların ortak kabullerindendir. Ötekilerden farklı olarak savunulan hipotezler şunlardır: "İletişimi iyi olan bireylerin argo ve küfür kullanımı düşer." , "Anne ve babanın öğrenin durumu bireyin argo ve küfür kullanımını etkiler" (Çiçek, 2019: 41-42). Çalışma sonucunda birinci hipotez

tamamen doğrulanırken ikinci hipotez kısmen doğrulanmıştır. Zira katılımcıların babalarının öğrenim durumları onların küfür kullanımında herhangi bir etkiye sahip değilken aksi bir şekilde annelerinin öğrenim durumu etkilemektedir (Çiçek, 2019: 87). Öte yandan bireyler ekseriyetle duygu durumlarına göre küfrederken sırasıyla en çok arkadaş çevresi, kitle iletişim araçları, aile ve akraba ortamından görerek söz konusu edimi gerçekleştirmektedir. Onlara göre küfür kullanımı anlık ve refleks olarak ortaya çıkan bir söylem iken argo ve küfür kullanımı rahatsız edici bir edimdir (Çiçek, 2019: 78). Ancak bu belirtilen ifadeler kendi içinde bir çelişkiye işaret etmektedir. Başkalarından duyulduğunda rahatsızlık yaratan küfürler, bireylerin bizzat kendileri tarafından da söylenmektedir. Anlık refleks olarak gelişen bir şeyin anlamına dikkat edilmemesi gerekirken, söz konusu edim karşı taraftan geldiğinde insanlar anlamın farkına vararak olumsuz tepki vermektedirler. Dolayısıyla küfrün gündelik hayatta anlık ve refleks olarak bir tepki vermektense ziyade çok daha fazla şey ifade eden bir söylem olduğunu söyleyebilmek mümkün hale gelmektedir.

Kitle iletişim araçlarının günümüzde yaygın kullanımına binaen insanların sosyal medya uygulamaları aracılığıyla birbirlerinin hayat tarzlarına daha hızlı erişimiyle birlikte bireyler arası ilişkisel geçişkenlikler de hız kazanmıştır. Sözelimi dijital bir meslek grubu olarak nitelendirebileceğimiz “Youtuber”lık özellikle genç bireyleri olumlu veya olumsuz yönde etkilemektedir. Nitekim bu alanda Hakkı Kahveci (2021) tarafından gerçekleştirilen çalışmada en çok aboneye sahip olan üç youtube kanalının en fazla izlenen ikişer videoları incelemeye tabi tutulmuştur. İnceleme sonucunda söz konusu videolarda argo ve küfür kullanımının eğlence adı altında kullanılmakta olduğu ve sosyal gelişim sürecinde olan bireyleri etkilediği ortaya çıkmıştır. Zira bahsedilen kanalların takipçileri genellikle gelişim çağında olan bireylerden oluşmaktadır (Kahveci, 2021: 216-217). Alev Aslan ve Betül Önay Doğan’ın (2017) “Potinss” uygulamasında lise öğrencilerinin kullandıkları küfürler siber zorbalık ekseninde incelenmiştir. Öğrencilerin toplam 5071 yorumunda hakaret ve tehdit edici mesajların yanında küfür söylemlerine de yer verdikleri tespit edilmiştir (Aslan ve Doğan, 2017: 110). Dolayısıyla küfür kullanımı yalnızca yüz yüze iletişimde kullanılan bir tehdit aracı değil aynı zamanda sosyal medya uygulamaları arasında da kullanılan ve insanlara zarar veren bir edimdir.

Küfürle alakalı yapılan bütün çalışmalar ayrılaşmıştır fakat bu ayrılaşmaya rağmen herhangi bir farklı hipotez ortaya atılmamıştır. Sözgelimi yapılan tüm çalışmalarda iddia edilen şey bireylerin gündelik hayattaki iletişimlerinde küfürlü söylemlere sıkça yer verdikleridir. Gerek öğrencilerle yapılan çalışmalar da olsun gerek futbol üzerinden gücün, iktidarın ya da hegemonik erkeğin yeniden inşası olsun gerekse de kitle iletişim araçlarında yoğun bir şekilde kullanımı olsun tüm araştırmalarda küfür kullanımı, sosyal öğrenmeye ve refleksi bağlanmıştır. Oysa göz ardı edilen bir nokta şudur ki; küfür söyleminin yaygınlaşmasında her ne kadar sosyal çevre ve duyum etkili olsa da söz konusu küfür gerçekleştiren bireyin amacına dair bir analiz bulunmamasıdır. Küfür duygusal veya refleks olarak ortaya çıkan bir durumken sorulması gereken diğer sorular ise şunlardır: “Herhangi bir duyu durumunda (sinir, öfke, mutluluk, sevinç, eğlence vs.) neden cinsel içerikli küfürlere yöneliyoruz? Olumsuz duyguların yanı sıra gündelik hayatta bireyler özellikle sokaklarda sevindiklerinde, sıradan şeyler konuştuklarında, şaşırdıklarında, eğlendiklerinde neden cinsel içerikli küfürlere başvururlar? Cinselliğin tabu olarak görüldüğü bir toplumda böylesine söz konusu edimin her an ve her yerde dillerde olmasının nedeni nedir?”

Küfürün doğuşuna yönelik argo ve küfür kullanımını sosyal açıdan farklı bir perspektiften ele alan Mustafa Şenel (2012), yaşanan coğrafyadaki sosyal, toplumsal ve siyasi olayların argo ve küfürlü söylemleri ortaya çıkardığını iddia etmektedir. Analizini Türkiye gibi bünyesinde farklı etnik kökenli bireyleri barındıran bir ülke üzerinden gerçekleştirmesine binaen tarihsel olarak yaşanan siyasi ve toplumsal olaylar ekseninde insanlarda doğan duyguların söyleme yansıdığını aktarmaktadır. İçinde bulunulan coğrafyanın şahit olmuş olduğu olaylar bilinçaltı aracılığıyla ortaya çıkan söylemlere bürünmektedir. Sözgelimi zulüm gören veya zulmeden ekseninde etnik olarak hakaret anlamına maruz kalmış söylemlerin varlığı insanların bilinçaltına kazınarak ötekilere aktarma vasıtasıyla kendi kendini idame ettirmektedir. Duyguların güçlülüğü ile düşüncelerin doğması ve ardından her ikisinin dile yansımalarının bir örneği olarak etnik küfürler, insandan insana aktarılma durumundan öncesinin, sosyal öğrenme aracılığıyla refleks olarak geçişkenlik sağlamasının arka planında küfürlerin nasıl inşa edildiğinin göstergesi olması

bakımından önem arz etmektedir (Şenel, 2012: 138-141). Söylemlerin sosyal veya çevresel (bu etkileşim esnasında yalnızca bir insan olmayabilir, aynı zamanda karşılaşılan herhangi bir zorluk veya nesne dahi olabilir) arka planı ile birleşen bilinçaltının ilkelliği⁵⁸, kendi kendisini yeniden üreterek insanlar arası etkileşim aracılığıyla her yerdeliğini muhafaza etmeye başlamaktadır. Yaşanılan coğrafyanın söylem üretmesi gibi insan bedeni de insanın kendisinin yaşamış olduğu bir coğrafya olmasından ötürü küfürlerin beden üzerinden gerçekleştirilmiş olması tesadüf değildir. Nitekim Melissa Mohr'a (2015) göre küfrün tarihi de bir evrimleşme sürecine tabidir. Beddua ve yeminlerden küfürlü söylemlere gelinen süreçte, başlangıçta iktidar ve güç merkezi olarak görünen Tanrı varlığının insanlar arasındaki etkileşimde söylemlere dâhil edilmesi, insanların birbirleri arasında gerçekleşen olaylara binaen yansıtılan duygu durumundan sonra doğan düşüncelerin söyleme dökülmüş haline tekabül etmektedir. Tanrısal gücü ötekine söylem vasıtasıyla yansıtarak insanlar önceleri gücü Tanrı'ya ait olarak görürken zamanla kendi gücünü keşfederek söz konusu güç olgusunu kendi bedenine atfetmiştir (Mohr, 2015: 155). Dolayısıyla artık ilk başlarda ötekini tehdit etme, ona zarar verme istemi esnasında söylenen ilahi alana ait olan beddua ve yeminler artık kendisini iktidar ve güç konumuna getiren insan ve onun bedenine doğru geçiş gerçekleştirmiştir. Bir durum karşısında Tanrı adına verilen söylemler veya Tanrının şahit tutulması ile gerçekleştirilen yeminler, ötekine olumsuz duygu aktaran beddualar zamanla insanı merkez almaya başlamıştır. Söz konusu geçiş birden bire değil, özellikle cinselliğin söyleme rahatça dökülebildiği dönemler esnasında zuhur etmiştir. Dolayısıyla beden coğrafyasının iktidarı gücü eline geçirmesiyle ilahi olandan beşer olana doğru geçiş sürecinin bir sonucu olan cinsel içerikli küfürler, bireyin kendi ve beden algısından bağımsız olarak anlaşılacak bir olgu değildir. Dönüşen zihinsel yapıya binaen şekillenen söylemler (özelde cinsel içerikli) toplumsal hayatta etkileşim vasıtasıyla sosyal olarak inşa edilmekle birlikte bir refleks olarak değil insan iradesi sahibi olarak varlığını sürdürmektedir. Yani olaylar coğrafyası olan beden, dışarıda karşılaştığı şeylere kendisinden olanı kullanarak tepki vermektedir.

⁵⁸ Bilinçaltı ilkelliği söyleminin ifade ettiği şey, bireylerin sosyal arena içerisinde maruz kaldığı ya da karşılaştığı öteki olgu, olay, durum, hareket, nesne gibi muhtelif etkileşimsel görünümlere binaen zuhur eden ve en nihayetinde bireyin beyinde depolanan bilgilerdir.

Cinsel içerikli küfürli söylemlerin muhtelif sosyal mecralarda nasıl ve hangi sosyal bağlamlara göre şekillendiğini inceleyen pek çok çalışmanın akabinde görülen en önemli etmenin ve başrol oyuncusunun bireyler arasındaki etkileşimlerden (etki-tepki, amaçsal ve nedensel güdü) doğan anlamların ve toplumsal yapının yönlendirmesine (toplumsal yapıya binaen şekillenen kendilik) tabi biçimde seçilen görünümler olduğu aşikâr biçimde kendisini göstermektedir. Gerek toplumsal içinde büyük ölçekli grupların bağlama dayalı olarak kendi aralarındaki çatışmaları olsun gerekse küçük ölçekli biçimde kişinin kendi kendisiyle ya da en az iki bireyin birbirleriyle etkileşimleri esnasında doğan çatışmalar yahut uzlaşılar (uzlaş esnasında meydana gelen coşkulu hissiyatlar) ve en nihayetinde duygular ile üretilen anlamlar olsun hem teker teker bireylerin kendilerinde hem de böylece etkileşimler aracılığıyla ulaşılan ötekilerde zuhur ederek ortaklaşa kabul haline gelmektedir. Böylece hem duyguların hem de anlamların öğrenilip yönlendirilerek toplumsal arenada bireyler vasıtasıyla cereyan etmesine tabi olarak yaratılan gerçeklik algısı bireyleri ve yeni oluşacak olan bireyleri yeniden üretmeye başlamaktadır. Özellikle öğrenmeye dayalı olan sosyal aktarım sistemi bireylerin görme kapasitesiyle ilişkili olmasından ötürü görünen muhtelif sayıda varlık/nesne ve ilişki kadar var olan bir dünya arenasında bireylerin gördüklerini uygulamaya başlaması kaçınılmaz hale gelmektedir. Dolayısıyla göstergesel toplumsallaşma biçimde gözlerini dünyaya açan çocuğun yaşamının tüm evrelerinde stabil ya da artan olgularla karşılaşmasına bağlı olarak gelişen bilinci/zihni (gördüğü kadar var olan bilinç, diğer bir ifadeyle deneyim) kendisinin fizyolojik büyümesine ve toplumsal arenada sosyalleşme çevrelerine binaen gelişim ve oluşum gerçekleştirmektedir. Başka bir ifadeyle, bir bireyin doğumundan ölümüne kadar geçirmiş olduğu süreçte karşılaştığı tüm görüntüler onun bilincini oluşturarak (deneyim) bireyin eyleme biçimlerini şekillendirmektedir. Sosyal çevrenin cinsel içerikli küfürleri bireye yaşamının her anı ve alanında nasıl kendisini dayatarak öğrettiğini ve esasında kendilik aktarımını temsil etmesinin öncesinde bulunan hayatta kalma güduları ile duygusal tepkimeleri imleyen var olma ihtiyacının dışavurumu olmasıyla hem bireyin toplumsal anlamların nesnelleştirilmesinde öznel anlamlarıyla nasıl rol oynadığını hem de ötekiler vasıtasıyla oluşturulmuş olan toplumsalın bireyin şekillenmesinde hangi

araçları kullanıp yönettiğini göstermesi bakımından önem arz etmiş olduğu yapılan muhtelif çalışmalar aracılığıyla ortaya çıkarılmıştır. Küfür kullanımında çocukluk döneminde öğrenme sürecinde baskın olan etmenler aile, okul, sosyal medya, mahalle ve arkadaş çevresiyken ilerleyen yaşlarda (ergenlik ile birlikte) sosyal medyanın ve iş ortamının etkisinin daha fazla baskın hale geldiğini söyleyebilmek mümkündür. Sosyal medya mecralarının küfür kullanımında baskın olarak etki göstermesinin nedeni her türlü kendisine içkin olan platformlarında sansürsüz biçimde yayımlanan iletilerin olması ve yüz yüze iletişimden ziyade her türlü içeriğe daha kolay ve anında ulaşılabilirliği bünyesinde barındırmış olmasıdır. Gündelik gerçekliğin bir video ya da fotoğrafa dokunmak kadar yakınlıştırıldığı dijital toplumsal arenada, çocuktan yaşlılık dönemine kadar hemen hemen her bireyin uygun koşulların bulunduğu takdirde muhtelif görüntülere ulaşabildiği ve gerçekliğin yeniden yaratılarak kopya edildiği bir sanal ortam alt yapısı sağlanmaktadır. Twitter, YouTube, Instagram, Facebook, TikTok vb. gibi çeşitli sosyal medya platformlarında kullanıcılar tarafından yayımlanan içerikler bireylerin kendi evleri veya küçük çevresinin dışına çıkmasına vesile olarak toplumsal dünyada sayısız ötekini görme fırsatı sunmaktadır. Böylece kendi yaşam tarzının dışında -görerek öğrenilen yaşam tarzı- kalan öteki hayatları görme olanağına erişen birey öğrendiği çeşitli edim kalıplarını hayatına dâhil etmeye başlamaktadır. Söz konusu edim kalıplarından birisi de küfür kullanımının sosyal medya platformlarının her birinde değişik biçimlerde kullanılıyor olması ve izleyicilerin ise bu kullanım tarzına erişebiliyor olmasıdır. Sözgelimi gündelik hayatta herhangi bir konuşma esnasında yakın arkadaşların birbirlerine küfür etmesi veya karşılaşılan güç bir durumda bireyin kendi kendine veya karşısındaki nesneye/olaya küfretmesini içeren sıradan paylaşımların yanı sıra cinsellik arenasında dikkat çekici başka bir kullanım alanı daha bulunmaktadır. Bu alan “seksting (sexting)” olarak adlandırılan cinsel içerikli mesajlaşma durumu ve esasında geçmişten günümüze kadar hala popülerliğini koruyarak varlığını devam ettiren pornografi kültürünün alt alanıdır. Karşılıklı olarak birbirini tahrik etme, flörtleşme gayesiyle gerçekleştirilen her türlü cinsel gönderimleri (fotoğraf, ses, söylem, emoji gibi nesneler) bünyesinde barındıran seksting (Lee ve Darcy’den akt. Yıldız, 2022: 23) ve söylem dışında cinsel eylemin kendisini gerçekleştiren pornografik içerikler içerisinde kullanılan cinsel içerikli küfürler çocuklardan

ergenlere, ergenlerden yaşlılara kadar tüm yaşam sürecinin her evresindeki bireylere sosyal medya araçları vasıtasıyla ulaşım sağlayabilmektedir. Dolayısıyla bir sonraki alt başlıkta küfür kullanımında kitle iletişim araçlarından pornografi kültürünün yazılı ya da görsel aktarımının hızla erişim sağladığı sosyal medya ile televizyon dizileri olarak en dikkat çeken iki mecranın etkilerinin nasıl olduğu tartışılacaktır.

3.3.1. Göstergesel Cinsellik Alanı Olarak Pornografi ve Küfür

Yunanca kökenli olan pornografi mefhumunun ilk kullanıldığı alan en eski mesleklerden birisi olarak nitelendirilen fahişelik hakkındaki her türlü yazı, anlatım ve şekilli göstergeleri aktaran girişimler arenasıdır (Hyde'den akt. Soydan, 2009: 27). İlerleyen zamanlarda ise hem halka açık bir sergilemeye dönüşmesine hem de özellikle cinsel eylemlerin ve nesnelerin cinsel tahrike yol açmasına sebebiyet verecek biçimde kullanılmasına evrilen pornografi (Soydan, 2009: 27), gösterge olarak bireylerin genelleştirilmiş kalıpların dışında var olabilecek olasılıkları, başka bir deyişle öteki nesneleri ve ilişkileri, görebilmesini sağlayarak gerçeklik arenasında kurgulanmış veya baştan yaratılmış anlamların yer edinmesine vesile olmaktadır. Sözelimi pornografi içinde muhtelif yaratımlardan önce toplumsal gerçeklik arenasında çok az olasılıklarla/farklılıklarla varlık gösteren cinsel eylemler veya nesneler, pornografinin serbest biçimde dolaşıma girmesiyle birlikte onu yaratan kişilerin anlamlarına (duygu ve hayatta kalma güdüsü aracılığıyla hissedilenin seçilen biçimde dışavurumu) tabi olarak cinsellik ve cinselliğe dair tüm bakış açıları eski olası anlamlarının yanı sıra yeni anlamların da arenaya dâhil olmasıyla değişim göstermeye başlamaktadır. Böylece çeşitli sayıda öteki görünümlere maruz kalan birey, gördüğü ya da diğer duyu organlarıyla alımladığı dışsal aktarımların bağlamlarını ve duygusal yansıtımlarını eş zamanlı olarak öğrenme yeteneği ile birlikte kendisinin hayatta kalma güdüsüne yarayacak şekilde kullanmaya doğru eğilim göstermektedir. Dolayısıyla pornografi, olağanlaşmış cinsellik anlayışının dışına sunmuş olduğu veriler, yeni ve değişken görünümler aracılığıyla çıkarak bireylerin bakış açılarını değiştirmeye vesile olmaktadır. Nitekim İsveç'te gerçekleştirilen bir araştırmada kadınların pornografi içeriklerini izlemesine binaen cinsel eylem sırasında oral ve anal sekse sıcak baktıkları ve bu tarz eylemleri

gerçekleştirmek istedikleri ortaya çıkmıştır. Zira öteki alternatifleri görme meselesinin gerçekleşmesini imleyen pornografide sunulan muhtelif görünüm, bireylerin cinselliğe dair olan önceki öğrenilmiş fikir veya görünüm kalıplarının yanına yenilerini ekleyerek (Çoker, 2015: 16) çeşitli olasılıklar arasında bağlama dayalı olarak rastgele bir seçimin yapılabilmesinin doğmasına vesile olmaktadır. Artık tek görünüm halinde bir cinsel eyleme biçimi değil başka şekillerde ve anlamlara denk gelebilecek cinsel eyleme biçimleri bulunmaktadır. Burada söz konusu olan şey, insanların kendilik anlayışlarına binaen bireysel ve toplumsal hayatta kalma güdülerinin ve dolayısıyla duygularının etkileşim esnasındaki hareketlerine yansiyarak yeni bir anlamın inşa edilmesidir. Porno yaratımlarında gerek sözlü veya yazılı gerek görsel ve gerekse de video şeklinde iletilerin bireylere aktarılması, bireylerin görüntü iktidarından muhtelif anlamları alımlamalarına sebep olmaktadır. Pornografinin muhtelif biçimlerdeki görünümü kendisinin ne'liğine dair her ne kadar farklı açıklamalar bulunmuş olsa da esasında her birinin yine bireylerin veya egemen grupların/sınıfların ideolojisini yansıttığını tanımlar vasıtasıyla görebilmek mümkündür. Nitekim Rea'nın (2001) literatürde tanımlanan tüm pornografi açıklamalarını derlemiş olduğu altı başlıktan bu hususu fark etmek zor olmamaktadır. Bu tanımlamalar pornografiyi seksin pazarlanmasıyla kar elde etme, aşağılık ve içi boş bir sanat olarak görme, insanların salt cinselliğe indirgenmesi, aşırı müstehcen bulunması, kadınlar üzerinde kurulan bir tahakküm biçimi olarak görülmesi ve en nihayetinde cinsel dürtüyü canlandırma destekçisi olarak aktarmaktadır (Uçuran, 2022: 10). Tanımlamalardan anlaşılacağı üzere esasında görünen tek bir olaya (cinsel eylemde bulunma) karşı hem bulunulan konum (bireyin sosyal konumu) hem de hayatta kalma güdüsüne binaen toplumsal etkileşimler/olaylar tarafından şekillendirilen kimlikler aracılığıyla pek çok bakış açısı bulunmaktadır. Görünen şey tek bir nesne iken görenin devreye girmesiyle birlikte görülen sayısında artış meydana gelmektedir. Dolayısıyla pornografi tanımlaması da tıpkı diğer tüm toplumsal yaratımların tanımlamasında olduğu gibi bireyler nazarında işlevsel ve nedensel (Mannheim, 2017: 103) görünüme binaen şekillenmektedir. İşlevsel görünümü tüketiciler açısından daha çok cinsel tatmin, cinsel çekicilik, cinsel tahrik iken üreticileri veya pazarlamacıları tarafından gelir elde etme gibi maddesel boyutta hayatta kalma çıkarlarını imlemektedir. Öte yandan

nedensel görünümlerinin ne olduğu sorgulandığında ise bu kez bireylerin sosyal kimliklerine ve dolayısıyla duygusal açıdan bireysel ve toplumsal hayatta kalma güdülerine odaklanmak gerekmektedir. Nitekim yine pornografinin tanımlamaları arasında aşağılama olgusuna vurgu yapan ve duygusal belirtilerden biri olan sapma ile açıklanmasına bağlı olarak bireylerin sadizm ve mazoşizm arasında değişken konumlarda yer alması pornografinin nedensel tanımlamasının anlaşılmasında elzem bir rol oynamaktadır. Karşı tarafa acı verme, karşı tarafı aşağılama ile özdeşleşen sadist ile bu durumdan hoşnut olan mazoşist (acı çekmeden zevk alma) (Hyde'den akt. Soydan: 2009: 38) arasındaki ilişkinin de bir dışavurumu olarak algılanabilecek olan pornografi esasında cinsel kendilik kaygısı veya inşasıyla da yakından ilintilidir. Zira özellikle pornografiye erişimin sosyal medya mecralarının imkânları aracılığıyla ulaşımın kolaylaştığı günümüz döneminde cinsel şiddet içeren pornografilerin gündelik hayatta cinsel şiddet olaylarını arttırıp kadınları aşağılayıcı davranış modellerinin icra edildiği bilinmektedir. Ayşe Sargın pornografik göstergelerin (söylem, video, görsel vb.) sunmuş olduğu görünümlerin seyirciyi etkilediğini ve akabinde seyircilerin bu görünümleri öğrenerek gerçek hayatta uygulamaya çalıştığını iddia etmektedir (Soydan, 2009: 125). Sözelimi erkekler, bu tarz içeriklerde görmüş oldukları pozisyonları cinsel eylemlerinde partnerlerinde/ kadınlarda deneyimlemeye çalışmakta ve bu durumun kadına acı verip vermediğini önemsememektedirler. Bunun nedeni olarak ise pornografinin sunmuş olduğu kadının ilişki esnasında acıdan ziyade zevk aldığı görünümü gösterilmektedir. Erkeğin kadını tahakkümü altına alması, elde etmesi, fethetmesi, kendi isteği doğrultusunda kadın bedenini kullanması gibi etken göstergelerle aktarılan erkek kimliğinin yanı sıra sadece vajina, meme ve kalça gibi bedene ve maddeye içkin olan nesnelerle özdeşleştirilen ve pasiflikle sunulan kadın kimliği hem toplumsal cinsiyet rollerinin (Soydan, 2009: 125) hem de görünenin gören aracılığıyla görülen biçiminde topluma yansıtılmasıyla gerçekliğin yeniden nasıl inşa edildiğini görebilmek mümkün hale gelmektedir. Öte yandan pornografi ile cinsel kimlik ilişkisini Kant'ın felsefi düşünceleri aracılığıyla aktarmaya çalışan Serap Kırıl (2019) pornografide kadının cinsiyetinin insanlığının önüne geçtiğini iddia eder. Nitekim Kant, erkeklerin kadınlara ilgi duymalarının nedeninin cinsiyet olduğunu ve kadınların bir insan olarak değil kendileri için birer cinsel varlık olarak

konumlandığını düşüncesi içerisinde olduğunu aktarır. Böylece pornografide gösterilen eylemlerle sunulan kadın ve erkek kimliklerinin cinsiyete dayalı eğilimlerini görebilmek mümkün hale gelmektedir. Kendisini ötekinin eğilimlerine binaen ötekine teslim eden kişi insanlığına göz yummakta ve onu (kişiliğini/insanlığını) yok saymaktadır, sadece cinsiyeti ile var olmaktadır (Kıral, 2019: 7-8). Pornografideki bedene indirgeme ve kadın ile erkeğe dağıtılan cinsel kimlik rolleri görünümünün karşılığını gerçek hayatta/gerçeklik arenasında cinsel içerikli küfürlü söylemlerde de görebilmek mümkündür. Nitekim pornografide niyetlere ve kimi zaman izleyicinin isteklerine bağlı olarak kurgulanan senaryolar ve kullanılan materyaller bulunmaktadır. Sözgelimi cinsel ilişki esnasında kadını bağlama, cezalandırma, kalçalarına şiddet uygulama veya herhangi bir yerde tecavüz gerçekleştirme gibi muhtelif biçimlerde cinsellik ile şiddeti ve dolayısıyla kazanma, güç ile başarı elde etme duygusunu iç içe geçirip pornografi aracılığıyla sunma meselesi gerçekleştirilmektedir (Soydan, 2009: 125-126). Pornografide cinselliğin kendilik göstergesiyle özdeşleştirilerek sunulması ve bu sunumun açık şekilde isteyen bireylerin erişimine olanak sağlaması ile pornografi izleyicilerinin sunulan duygu ve olay bağlamını aynı anda öğrenmesine vesile olarak gerçek hayatta söz konusu gördüklerini gerçekleştirmek istemelerine vesile olmaktadır. İzlediği senaryoda kendisini erkek veya kadın ile bağdaştıran erkek veya kadın kişisi görmüş olduğu tiplere modellerini uygulamak istemeye başlamaktadır. Dolayısıyla görünenin öğrenilerek uygulanmak istendiği bir dünya arenasında pornografinin duygulara hitap edip bireylerde kendiliklerini güç ve başarı elde etme isteğiyle cinsellik üzerinden kurmasının en önemli göstergelerinden biri olduğunu söyleyebilmek mümkün hale gelmektedir. Tahakküm eden ve edilen biçiminde iki ayrı rollerde bulunan kadın ve erkeğin cinsel eylemleri pornografi vasıtasıyla bireylere yansıtılarak bireylerin cinselliği gösterilen biçimde öğrenmesine sebebiyet vermektedir. Bu durumun en belirgin göstergesi ise cinsellikle anılan küfürlü söylemlerin bizzat kendisidir. Zira cinselliğin şiddet, tahakküm meselesi, cezalandırma, başarma ve kazanma gibi yansıtımlarla öğrenilmiş olma meselesi cinsel içerikli küfürlü söylemlerin anlamsal içeriklerine de yansımaktadır. Kadının cinselliği ile aşağılandığı ve erkeğin ise yine cinselliği ile övüldüğü küfür söylemleri, esasında bireylerin kendiliklerine ve dolayısıyla cinsel kendiliklerine atıf vererek

arka planda bulunan hayatta kalma güdüsüne tabi biçimde var olma kaygısının dışavurumunu temsil etmektedirler. Pornografideki fiziksel eylemlerin (vurma, saç çekme, bağlama gibi bedene zarar verici eylemler) gündelik hayattaki aşıkâr karşılığı cinsel içerikli küfürlü söylemlerdir. Küfürlü söylemlerin içinde barındırdığı erkek cinsel organının gücü ile kadın cinsel organına verilecek zarar anlayışı, cinselliğe toplumsal arenada muhtelif görünümlemlerle yüklenen anlamların yansımından ibarettir. Önceki bölümlerde de tartışıldığı üzere dönemsel olarak değişen kadın ve erkek kimliği algısının en son haliyle günümüz toplumunda erkek kimliğinin yüceleştirildiği kadın kimliğinin ise pasifleştirilerek ekseriyetle ikincil konumda tutulduğu bir yaşam alanında erkeklerin duygusal hayatta kalma aracı olarak cinselliği üstünlük ve başarı anlayışıyla özdeşleştirmeleri ve kadının ise hayatta kalma aracı olarak kendisini bağdaştırmış olduğu nesneyle uyum içerisinde olarak kimliğini ve varlığını devam ettirmesi söz konusudur. Başka bir deyişle, erkek kendiliğini ya da var oluşunu toplumsalın yönlendirmesiyle cinsel alanda güç gösterisi ile var kılarken kadın ise hiçbir zaman kendiliğini kuramadığı erimiş kendiliği ile ona sunulana uyum sağlayarak varlığını muhafaza etmektedir. Ayrıca pornografi dışında gerçek hayatta cinsel ilişki esnasında kullanılan küfürlü söylemlerin işlevsel olduğuna yönelik yapılan çalışmaların bulunması ile birlikte cinsel ilişki esnasında söylemler aracılığıyla kendiliğe yüklenen güç göstergesinin söylemlerin nasıl işe yarar bir aracı olduğunu da ortaya çıkarmaktadır. Gündelik hayatta pek küfür kullanmayan kadınların cinsel ilişki esnasında küfür kullandıklarını beyan eden Ümit Sayın (2018: 310) yapmış olduğu araştırmasından aldığı geribildirimler vasıtasıyla küfürlü söylemlerin cinsel performansta olumlu etkilerinin bulunduğunu aktarmaktadır. Her ne kadar küfür kullanımının işlevselliği diğer çıktılara (cinsel performansı olumlu tuttuğu) binaen tanımlama aracı olarak kullanılmış olsa da işlevsellik gösteren herhangi bir nesnenin salt işlevsel olmasından ötürü tüm toplumsal arenada olumlu nitelikler sergileyeceği yanılışına neden olarak küfrün olumlu bir şey olduğu düşüncesini zihinlerde kabul ettirmektedir. Oysa bir şeyin tanımlanmasında işlevsel görünüm kadar o şeyin hakikatte ne olduğunun anlaşılabilmesini göstermesi bakımından nedensel görünümü de önem arz etmektedir. Hatta varlığın nedensel görünümü, işlevsel görünümünden önceldir. Zira öncelikle bir şeyin ne olduğu ancak neden ve nasıl var olduğu ile anlaşılabilir.

ve bir şeyin işlevinden bahsedebilmek için yine öncelikle o şeyin var olması gerekmektedir. Böylece ancak nesnelerin varlık sebeplerine doğru gidildiğinde tüm nesne veya varlıkların neden ve nasıl, hangi amaç veya çıkar doğrultusunda zuhur edip ne için kullanıldığı ortaya çıkarılmış olacaktır. Küfürlü söylemler de her ne kadar cinsel ilişki esnasında olumlu bir işleve sahip olsa da esasında işlevi söz konusu söylemlerin imlemiş olduğu anlama tabidir. Erkeğe güç atfeden söylemleri kadının kullanması erkeğin kendilik yücelmesine ve oluşturmaya vesile olarak cinsel tatmin sağlama hususunda desteklenmesine vesile olmaktadır. Ancak öte yandan kadının yine bu tarz söylemlerde bulunmuş olması aynı zamanda kendisinin erimiş bir kendiliğe sahip veya bağlı olduğunun göstergesini içinde taşımaktadır. Kadın kimliksizliği ile var olurken erkek yapay kimlik denemesiyle var olmaktadır.

Cinselliğin pornografi aracılığıyla şiddet olarak kullanılmasının ve lanse edilmesinin bir başka toplumsal çıktısı ise pornografiye erişimin kolaylaşmasına binaen zuhur eden “intikam porno”sudur. İlk tanımlanması, ayrılan çiftlerden birinin ötekini aşağılamak veya eğlenmek üzere ilişki esnasında çekilen görüntü, video veya cinsel içerikli yazışmalar (seksting) gibi muhtelif cinsel eylemlere vurgu yapan içerikleri paylaşması veya yayımlaması olmuştur (Hall ve Hearn'den akt. Yıldız, 2022: 21). Sosyal medya platformları sayesinde bilgini hızlıca aktarımı ve ötekilere erişimine binaen yaygınlık kazanan intikam pornosu gündelik hayattaki ilişkilerde de hızlıca yerini almaya başlamıştır. Artık ayrılık sonrasında ilişki esnasında kayıt altına (rıza olsa da olmasa da) alınan her yaşanmış olaylar ilişkilerden birisi tarafından ötekine yönelik biçimde tehdit aracı olarak kullanılmaktadır. Tehdit eden kişi ya karşı taraftan intikam almak için onu rezil edip aşağılamak ya da karşı tarafı ilişkiye geri döndürmek için yakın çevrede bulunan otoriter figürlerle elinde bulunan bilgileri paylaşma girişiminde bulunmaktadır (Uçuran, 2022: 7). Tehdit eden kişinin edimindeki amaçsal güdüye bakıldığında cinselliği araç olarak kullandığı görülmektedir. İlişki esnasında cinselliğe dair yaşanmış tüm olaylar yaşandığı zaman aralığında herhangi bir olumsuz manaya gelmemekte iken ayrılmanın gerçekleşmesinin akabinde yaşanmış olan tüm cinsel eylemlerin birden hem bireyin hem mağdurun hem de toplumun nazarında olumsuz anlamlara geldiği ve gelebileceği tehdit eden kişinin gerçekleştirdiği edim sayesinde fark edilmektedir.

Yaşanan cinselliğin değişen ilişki durumunun (ayrılma) ardından olumsuzlanması hususu, toplumumuzda hala üstü örtük biçimde cinselliğe bakış açısının kadın nazarında aşağılayıcı erkek nazarında ise başarı ve gücü temsil eden bir olgu olduğu görüşünün bulunduğu ve bu durumun bireyler aracılığıyla devamlılığının sağlandığı görülmektedir. Burcu Uçuran (2022) tarafından intikam pornosuna maruz kalanlarla gerçekleştirilen bir araştırmada intikam pornosuna maruz kalan bir katılımcının kendisini tehdit eden kişi tarafından maruz kaldığı söylemleri şu şekilde aktarmaktadır:

“Çünkü ben böyle bir görüntüyü görmedim ama beni bununla ciddi anlamda tehdit etti. Bunu sonra bana şey diye anlattı, benim başka ilişkim başlayınca bir akşam sana geldiğimde şuraya ceketimi koymuştum, ceketimin cebinde gizli kayıt yapan kalem içi kameralardan vardı. Daha sonra benden de hatıra kalması için böyle bir şey kaydettim. Sana da sen tedirgin olma diye söylemedim. Çünkü bunu hiçbir zaman bir yerde paylaşmak gibi bir amacım yoktu. Ama şu an ben senin başkasıyla olmanı kaldıramıyorum. Eğer bu işe bir son vermezsen bunu ilgili yerlerle paylaşırım. Orada erkek arkadaşımın ailesini de kastediyordu. Bu senin için hiç iyi olmaz, sen öğretmensin, bunu izlemeyen kimse kalmaz.” (Uçuran, 2022: 54-55).

Yukarıdaki söylemlerin tehdit eden kişinin söylemleri olmasına binaen tekrardan söylemler üzerinden bireyin amaçsal güdüsünde aracı rol oynayan cinselliğin anlamsal görünümünün nasıl olduğu anlaşılmaktadır. Zira cinselliğin kadına, kadın kimliğine ve kadının toplum içindeki “öğretmen” kimliğine zarar verici bir şey olduğu iması bulunmaktadır. Nitekim bu ima toplumsal tarafından muhtelif araçlarla yaratılan bir gerçeklik sabitlemesi iken esasında toplumdan öğrenilen şeyin (cinsellik hakkında) tekrar topluma mal edilmesi durumu söz konusudur. Öte yandan önceden de belirtildiği üzere cinsel ilişki esnasında cinselliğin olumsuz bir şey olarak görülmemesi (öyle görünse yapılan bir eylem olmazdı) ancak üstü örtük biçimde erkek ve kadınlarda kendilik algılarına binaen olumsuz düşüncelerin bulunmasının ilişkide meydana gelen herhangi bir pürüz sayesinde ortaya çıkmasıyla fark edilir olması durumu da dikkat çekmektedir. En nihayetinde hem pornografinin sunmuş olduğu göstergesel cinsellik hem de pornografinin cinsel intikam aracı olarak kullanılmasına bağlı olarak cinselliğin arka planında bulunan duygusal, düşünsel varlıkların, tipleştirilmiş duygu ve düşüncelerin toplumsal tarafından nasıl inşa edildiğini görebilmekle birlikte küfürlü söylemlerin ise nedensel mahiyetinin esasında ne/neler olduğu anlaşılmış olmaktadır.

3.3.2. Hızlı Erişimle Görünen Öteki Olabilmek: Dizilerdeki Kendiliğe Bürünmek ve Küfür

Televizyon ve akabinde sosyal medya platformları ile genişleyen dijital kanalların etkisiyle gerçek hayatta karşılaşılabileceğimizden çok daha fazla şeyle karşılaşır veya çok daha fazla nesneyi/ötekini görür olduğumuz gerçeği, bireylerin kendilik görünümünün ani değişimlerine hızlıca vesile olmasına sebebiyet vermektedir. Özellikle gençlerin hem değişen teknolojileri merak edip söz konusu teknolojilere hızla adapte olmasından hem de kendi hayatlarından birer parça gördükleri muhtelif dizilerin içerisinde yer alan çeşitli karakterleri kendilerine veya olmak istedikleri benliklerine yakın görmelerinden ötürü söz konusu yansıtılan görünümünden daha fazla etkilendiğini söyleyebilmek mümkündür. Cinsiyet ayrımına binaen “homososyallık” kavramsallaştırması çerçevesinde bireylerin, kendi cinsinden olan kişilerden ve onların davranış biçimlerinden daha fazla etkilenip beraberce kurulan sosyal bağlar nazarında ilişkilerini sürdürdükleri olgusundan hareketle (Andersson’dan akt. Gedik, 2018: 62) televizyon dizilerinde görünen söz konusu grupsal yakınlık/arkadaşlık/duygusal-sosyal bağ gibi muhtelif ilişkilerin gerçek hayatta hem kadınları hem de erkekleri etkilediğini gerek gözlemler aracılığıyla gerekse de yapılan araştırmaların sonuçlarından görebilmek muhtemel hale gelmektedir.

Dizilerde kurgulanan kimlikler, bireyleri kendisine duygusal etki aracılığıyla çekerken ekseriyetle erkeklere ve kadınlara farklı içeriklerde sunulmaktadır. Ayrıca gerçek hayattaki ötekinden esinlenilerek kurgulanan karakterlerin ya da kimliklerin sunulduğu bu alanda, farklı alt yapılardan gelen bireylerin tüm ötekilere erişebilmesi durumu söz konusu olmaktadır. Diziler sunmuş oldukları kimlikleri hem gerçek hayattan almakta hem de alınan bu kimliklerin diğer ötekilere aktarılmasıyla öteki konumunda yer alan bireylerin sunulan kimliklere bürünmesine vesile olmaktadır. Başka bir deyişle, diziler, mevcut inşa edilmiş kimliklerden yararlanarak mevcut inşa edilmiş kimlikleri ötekilere aktararak yeniden inşa etmektedirler. Sözgelimi erkek seyirciye hitap eden dizilere bakıldığında, erkeklik, koruyuculuk, ağır abilik, mahalle kültüründe baskınlık gibi muhtelif rollerin gerek fiziksel gerekse de söylemsel -

küfür/argo- araçlarla birer kimlik olarak seyirciye yansıtılması durumu söz konusudur. Tüm bu özellikleri bir karakterde toplayan herhangi bir rol, söz konusu kendine atfedilen kimliğini sergileyebilmesi ve bu kimliği var kılabilmesi için herhangi bir ötekinin varlığına ihtiyaç duymaktadır. Yani, kimliği olarak tahakküm edici, baskın, koruyucu özelliğini yansıtabilmesi için karşı tarafta onun bu özelliklerini dışarıya vurabilmesi sağlayabilecek bir düşmanın yahut rakibin bulunması gerekmektedir. Böylece rakip temelli geliştirilen bir senaryoda, erkekliğin kendisine atfedilen kimlik özellikleri aracılığıyla kendisini sergileyebilme yolu doğmuş olmaktadır (Gedik, 2018: 64).

Erkeklerin kendilikleriyle bağ kurdukları özellikle erkek seyirciye hitap eden dizilerin çoğunluğunun şiddet içerdiği bilinmektedir. Erkekliği yeniden kuracak olan erkeğe atfedilen erkeklik özelliklerinin baskın olduğu pek çok dizi, bilimsel araştırmalara da inceleme konusu olmuştur. Nitekim bu konu üzerine literatürde en fazla incelemeye tabi tutulan ve son dönem internet dizilerinden birisi olan “Sıfır Bir” dizisi erkekliğe atfedilen tüm göstergeleri bünyesinde barındırmaktadır. Söz konusu dizinin izleyicileriyle gerçekleştirilen bir çalışmada katılımcıların dizi karakterlerinden ve küfürlü söylemlerden etkilendiği ve böylece gündelik hayatta söz konusu edimsel davranışların taklit edildiği ortaya çıkmıştır. Nuri Türk ve Abdullah Atli tarafından gerçekleştirilen araştırmada, Sıfır Bir dizisinin izleyicilerinin kendi arkadaşlarının dizideki argo söylemlerden etkilenecek gerçek hayatta daha fazla argo ve küfürlü konuşmalar gerçekleştirdiklerini aktarmışlardır. Araştırmaya katılan iki katılımcının küfürlü söylemler hakkındaki görüşlerine bakıldığında küfrün bağlamsal olarak öğrenildiği fark edilmektedir (Türk ve Atli, 2022: 1645-1646):

“Mahalledekilerin hepsi Sıfır Bir izledikten sonra daha çok küfürler falan arttı, sigara içmeler arttı ister istemez etkileniyorlar.” (Sinan)
Şey düşünüyorum ben şiddet, küfür, cinsel içeriklerin toplumda mesela diziler izlendiği zaman oradaki karakterler küfredince gülüp geçiliyor. Sonra da insanlar ‘ya demek ben de küfür etsem insanlar gülüp geçecek’ diye düşünüyor bu psikolojiyle kötü etkisi oluyor.” (İrem)

Katılımcıların aktarımları küfürlü söylemlerin söylendiği ortamda verilen tepkilerle birlikte ne anlama gelebileceğinin de öğrenilmesine vesile olduğunu imlemektedir. Başka bir deyişle, esasında bağlamsal ve duygusal öğrenmeyi temsil eden bu düşünce, küfrün doğrudan anlamından ziyade söylenildiğinde hangi ortamda hangi olaya karşı ve sarf edildiğinde kimlerden nasıl geri dönüşlerin alındığının öğrenilmiş olabileceğini aktarmaktadır. Nitekim doğruluk payı taşıyan bu düşünce, küfürlü söylemlerin bağlamsal anlamlardan anlam atfına maruz kaldığını göstermektedir. Toplumsal arenada yaşanan olaylara -ister olumlu ister olumsuz- bireylerin, bireysel ve toplumsal hayatta kalma meselelerini ayakta tutacak bir şekilde söylemsel tepki vermeleri kendiliklerine verilen atıflarla ilgilidir. Zira bireyin kendiliğini kurduğu en temel madde ve aracı kendisinin bedeni ve cinselliğidir. Bu maddeyi anlamlı kılacak olan şey ise, yukarıda erkeklik inşasında bahsedildiği üzere herhangi bir ötekinin varlığıdır. Esasında küfürlü söylemlerin kendiliğin kurulumundaki en temel aracı olduğu düşüncesini destekleyen tüm bu araştırmalar, dizilerdeki karakterlerin küfürlü söylemlerinin gündelik hayatta tekrardan bireyler tarafından taklit edilmiş olduğu geribildirimlerini ortaya çıkarmaları bakımından hem söz konusu düşünceyi hem de araştırmaları yeniden kendi kendine doğrulamaktadır.

Her ne kadar şiddet ve küfürlü söylemleri içermesi bakımından özellikle çok sayıda araştırmaya maruz kalması bakımından öne sürülen dizi Sıfır Bir dizisi olsa da daha öncesinde ve hala günümüzde aynı olguları içeren muhtelif diziler varlıklarını sürdürmektedirler. Bu tarz dizilere karşı bakış açısı birbirinden farklı iki görüşü imleyerek tartışma arenası yaratmaktadır. İlk bakış açısı söz konusu aktarımların, küfür ve şiddet dâhil, gerçek hayatta var olduğu ve oradan alındığı düşüncesiyle ikinci düşünce yapısı ise her ne kadar bu olgular gerçek hayatta olsa da söz konusu olguların tekrardan yoğun biçimde gösterilmesiyle hepsinin yeniden üretildiği iddiasını barındırmaktadır. Analizini yine Sıfır Bir dizisi üzerinden gerçekleştiren Ahmet Güven, söz konusu iki bakış açısını dizinin kurgusu üzerinden ele almaktadır. Dizide yoğun biçimde yer alan argo ve küfürlü söylemlerin, hırsızlığın, sokak ağzının gençleri özendirdiği düşüncesi ikinci düşünce yapısıyla örtüşmektedir (2017: 151). Nitekim ikinci düşüncenin toplumsal arenada alınması gereken bir önlemi imlediği varsayımından hareketle birinci söyleme nazaran daha fazla dikkate

alınması gereken bir mesele olduğuna dikkat çekmekte fayda vardır. Zira her ne kadar dizilerde olan şeyler gerçek hayatın birer parçaları olmuş olsa da izleyen herkesin alımlama kapasitesi bir değildir. Sözgelimi herhangi bir olayı olmaması gerektiği için dizilerde gösterilmiş olması, herkesin gösterilenden aynı anlamı çıkaracağı anlamına gelmemektedir. Bu olaya gerçek hayatta yapılmış olan başka bir araştırmadan katılımcıların görüşlerinden örnek vermek gerekirse, dizilerde argo ve küfür kullanımı hakkında ne düşündüklerini aktardıkları şu söylemler söz konusu meselenin algılanışının benzer olduğunu ortaya koymaktadır (Şeker ve Çavuş, t.y.: 96):

“Kesinlikle ekranlardan uzak tutulmalı. Çocuklar da bu diziyi izliyor, bu tür görüntülerin yanlış olmadığını düşünebilir.”
“Valla bilemekten izlenmiyor, çok ağır küfürler var. Ha bu milletin hoşuna da gidiyor, o yüzden izleyenler bile var ama yanlış yine de.”
“Filme kötü yansıyor, sürekli sürekli izlenmiyor. Yani evde filan ailecek izlerken insan rahatsız oluyor.”

Her üç katılımcının varmış olduğu sonuç aynı olmakla birlikte esas önemli olan vurgunun toplumsal arenada sosyalleşme evresinde yeniden üretilen bireyler olarak çocukların algılama potansiyellerine yapılan imlemenin olduğunu söyleyebilmek mümkündür. Zira aktarılan söylem, önceden de belirtildiği üzere hem bağlamın öğrenilmesini hem de herkesin alımlama ve ayırt etme kapasitesinin bir olmadığını önemine dikkat çekmektedir. Henüz neyi neden yaptığını bilmeden hareket eden çocukların dizilerde söz konusu söylemlere ve söylemlerin aktarıldıktan sonraki tepkilerin neler olduğunu görmesine binaen gördüğünü uygulamaya başlamaları göstergesel toplumsallaşma biçiminin temellerini atmış olmaktadır. Bağlamı, bağlam içindeki duyguları ve tepkileri, söylemin atfettiği anlamı gördüğü gibi kabul eden çocuk, genç ya da birey kimlik inşasında başlangıçta bilinçsizce taklit etmiş olsa da söz konusu araçların anlamlarını biyolojik ve sosyal gelişimi ilerlediği takdirde bilinçli bir şekilde kullanmaya devam etmeye başlamaktadır. Böylece kadın ve erkek seyirci ile dizilerdeki karakterler arasında kurulan bu “homososyal” ortam dil aracılığıyla görünenin uygulanmasına olanak sağlamaktadır (Gedik, 2018: 66).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İLKELLİĞİN YENİDEN İNŞASI: DUYGU VE DİL AÇISINDAN SOSYAL GEN AKTARIMI OLARAK KÜFÜR

4.1. Araştırma Verileri ve Veri Analizi

Bu araştırma iki ayrı veri toplama yönteminin kullanılmasıyla ulaşılan verilerin analiz edilmesiyle ortaya çıkarılmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde “Araştırmanın Yöntemi” başlıklı kısımda belirtildiği üzere nitel araştırma sonuçlarının tartışılacağı bu bölümde, deneysel verilerin sonuçları ve yarı-yapılandırılmış sorularla gerçekleştirilen mülakatların analizleri tartışma meselesi haline getirilecektir. Veri elde etmek için sahada kullanılan ilk yöntem olan ve bu çalışmanın içeriğiyle bağdaştırılan deney, kelime deneyidir. Toplam elli iki kelimedenden oluşan kelime listesi⁵⁹, kendi içerisinde anlam açısından nitel derecelendirmeye tabi tutularak oluşturulmuştur. Gündelik hayatta gerek sıkça karşılaştığımız şeylerin/nesnelerin gerekse de soyut biçimde ima ettiğimiz anlamların kelime halleri arasına küfürlü söylemler serpiştirilmiştir. Aynı zamanda cinsel içerikli küfürlü söylemlerin yerine ikame edebileceğimiz nötr söylemlerin de kelime listesine eklenmesiyle birlikte kelimelerin üç kategoriden oluştuğunu söyleyebilmek mümkün hale gelmektedir. Birinci kategoride yer alan kelimeler, gündelik hayatta sıkça gördüğümüz veya etkileşime geçtiğimiz gazete, üniversite, metro, futbol gibi yaşam tarzımızın içinde yer alan ve onu oluşturan nesnelerin kelime göstergesine aktarılmış halidir. İkinci kategorideki kelimeler, hem hafif küfürleri ve hem de kimi zaman küfür yerine kullandığımız göstergeleri imleyen gerizekâlı, hayvan⁶⁰, ahlaksız, kişiliksiz, aptal gibi kelimelerin yanı sıra cinsel içerikli küfürlü söylemlerle aynı anlamı kasteden veya aynı duygu sonucunda aktarılan defol git, hadi oradan gibi kelimeleri içermektedir. Son olarak üçüncü kategorideki kelimeler ise ilahi olanı imleyen beddualar ile insan varlığının kendisini/bedenini imleyen cinsel içerikli küfürlü söylemlerdir. Söz konusu kelime listesi mülakat sorularıyla yapılan

⁵⁹ Kelime listesi “Ekler” bölümünde bulunmaktadır.

⁶⁰ Toplumsal arenada hayvan varlığına olumsuz mana yükleyerek kullanılma durumunu imlemektedir. Yoksa her canlı, değerli bir varlıktır. İnsan varlığının kibrinden hayvan kelimesinin olumsuz mana taşımaya vurgu yapılmaktadır.

görüşmeye başlamadan önce bir dakikalığına katılımcılara verilerek katılımcılardan kelime listesinin incelenmesi istenmiştir. Tamamlanan bir dakikanın ardından alınan kelime liste yerini katılımcıya verilen boş bir kağıda bırakmıştır. Bu aşamada katılımcıdan aklında kalan kelimelerin yazılması talep edilmiştir. Son aşamayla tamamlanan kelime deneyinin amacı, tezin ileri sürdüğü iddiaya binaen göstergesel toplumsallaşmanın bireylerin zihinlerinde kalan görüntülerle birlikte ortaya çıkarılmasıdır. Başka bir deyişle, iddia edilen şey, kelime listesine bakıldığında bireyin aklında kalacağı kelimelerin gündelik hayatta sıkça karşılaştığı nesneler ve imlemeler olacaktır. Daha özele indirgendiğindeyse amaç, göstergesel toplumsallaşma çerçevesinde öğrenilenin uygulandığı toplumsal yaşam arenasında cinsel içerikli küfürlü söylemlerin bireylerin zihninde en fazla kalan kelimeler olduğunu teyit etmektir. Zira cinsel içerikli küfürlü söylemler gündelik hayatta sokakta, aile içinde, sosyal medya mecralarında, arkadaş ortamında, geçici kalabalıkların olduğu -tribün gibi- alanlarda oldukça sık denk gelinen bir halde günümüz dünyasında yerini almaktadır. Dolayısıyla ekseriyetle denk gelinen bir imlemeyi teşkil eden küfürlü söylemlerin gerek duyularak gerek söylenilerek gerekse de görülerek zihinlerde en fazla yer ediniş ve karşılaşıldığında fark edilen kelimeler olması kaçınılmaz hale gelmektedir. Kelime deneyinin ardından iki kısımdan oluşan yarı-yapılandırılmış mülakat sorularıyla⁶¹ birlikte yüz-yüze görüşme aşamasına geçilmiştir. Temel demografik sorular bölümünün akabinde konumlandırılan ve çoğunlukla cinsellik ile cinsel içerikli küfürlü söylemler algısına yönelik hazırlanan yirmi üç soru yer almaktadır. Bireylerden alınan geri dönüşler nazarında nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji desenin analiz yöntemi olarak kullanılmasıyla cinsel içerikli küfürlü söylemlerin hem söylenerek hem de maruz kalınarak deneyimlenme biçimlerinin ne, nasıl ve kaç çeşit olduğu, öznel anlamların nasıl nesnelleştiği veya öznelliklerin nesnelleşebilme durumunun olup olmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır. Araştırma için İstanbul’da çeşitli ilçelerde ikamet eden toplam 20 kişiyle Mayıs-Ağustos 2023 tarihleri arasında yüz-yüze görüşme sağlanmıştır. Görüşme süreleri 30-60 dakika aralığında değişkenlik göstermiştir. Katılımcıların cinsiyet dağılımları eşit (10 kadın ve 10 erkek) tutulmuştur. Görüşme

⁶¹ Yarı-yapılandırılmış mülakat formu tezin “Ekler” bölümünde yer almaktadır.

esnasında katılımcılardan alınan izne tabi olarak görüşmeler kayıt altına alınmıştır. Akabinde görüşmelerin deşifre edilmesi esnasında her bir katılımcı kendi isimlerinin dışında sırayla K1, K2, K3, ... K20 gibi kodlanmaya tabi tutulmuştur. Böylece araştırmanın bulgular kısmında aktarılan katılımcı görüşleri önceden kodlandığı biçimiyle yerini almıştır. K1 ile K10 arasında kodlanan katılımcılar kadın iken K11 ile K20 arasında kodlanan katılımcılar ise erkektir. Katılımcıların hepsinin gündelik hayatta küfürlü söylemlerde bulunmuş olması kıstası dikkate alınarak veri toplama sürecine geçilmiştir. Ancak sadece bir katılımcıda istisnai bir durum bulunmaktadır. Söz konusu katılımcı esasında Azerbaycanlı olup İstanbul’da ikamet eden ve gündelik hayatta küfürlü söylemlerde bulunmayan birisidir. Kendisinin araştırma verilerine dâhil edilmesinin nedeni, hem her iki kültürün karşılaştırılmasını sağlamak hem de öteki gözünden her iki ötekiyi⁶² anlamlandırabilmek ve böylece göstergesel toplumsallaşma biçiminin nasıl sosyal arenada konumlandığını görebilmektir. Öte yandan araştırmanın tasarlandığı ilk evrede katılımcı profilinin 18-65 yaş aralığında olacağı planlanmıştı. Ancak yapılan pilot görüşmelerle elde edilen geri dönüşlerden hareketle katılımcı profilinin yaş aralığı son haliyle 18-35 yaş aralığı olarak belirlenmiştir. Zira kırk beş yaş üstü bireylerle sahada görüşmeye gidildiğinde kadın ve erkek fark etmeksizin hem sorulara cevap verme kapasitesinin düşmesi hem de küfür kullanımının gerçekleştirilmediği iddiası ile karşı karşıya kalınmıştır. Dolayısıyla araştırma için sağlıklı veriler elde etme ve bu veriler ışığında değerlendirmelerde bulunma gayesi ile yaş aralığı özellikle daha genç ve doyum sağlayan yanıtlar verebilecek yaş aralığında tutulmuştur. Eğitim düzeyi sınırı üniversite ve üstü olarak belirlenirken katılımcıların öğrenci veya hâlihazırda aktif biçimde çalışıyor olma durumu dikkate alınmıştır. Eğitim düzeyinin üniversite ve üstü (yüksek lisans ve doktora) ile sınırlı tutulmasının nedeni ise hem yükseköğrenim görenlerin küfür kullanımını anlamlandırabilmek hem de daha düşük düzeyde eğitim seviyesinde olanların da araştırmaya dâhil edilmesinin sınırlı katılımcı sayısından (20) ötürü sağlıklı bir karşılaştırma olanağı sunamayacağı kanısındır.

⁶² Buradaki ötekiden kasıt iki ayrı anlama gelmektedir. İlk anlamı Azerbaycan ve Türkiye’de küfür kullanımının karşılaştırılması iken ikinci anlamı ise küfür edenler ile etmeyenlerin gözünde küfrün görünümüdür. Böylece birbirinin diğerini temsil eden -Azerbaycan’a karşı Türkiye, küfredenlere karşı küfür etmeyenler- görünümler vasıtasıyla küfür fenomeninin ne’liği üzerine farklı görünümünün ortaya çıkması mümkün olmaktadır.

4.1.1. Katılımcıların Özellikleri

Kod/Cinsiyet	Yaş	İkamet Yeri	Meslek/Bölüm	Hane Geliri
K1 (Kadın)	32	Şişli	Diyetisyen	40 bin
K2 (Kadın)	35	Ataşehir	İnsan Kaynakları Uzman Yardımcısı	30 bin
K3 (Kadın)	24	Çekmeköy	Çocuk Gelişimci	15-16 bin
K4 (Kadın)	25	Maltepe	Sosyal Bilgiler Öğretmeni	Yüksek
K5 (Kadın)	23	Tuzla	Öğrenci (Ergoterapi)	50 bin
K6 (Kadın)	21	Cevizli	Kasiyer	30 bin
K7 (Kadın)	22	Kartal	Çocuk Gelişimci	30 bin üzeri
K8 (Kadın)	18	Maltepe	Öğrenci (Mezuna kalan)	Ortalama
K9 (Kadın)	24	Kartal	Öğrenci (Elektrik ve Elektronik Mühendisliği)	30 bin
K10 (Kadın)	21	Kartal	Ebe	10 bin
K11 (Erkek)	22	Beşiktaş	Yüksek Lisans Öğrencisi (Mimar) / Restoran işletiyor	30-35 bin
K12 (Erkek)	35	Sultanahmet	Doktora Öğrencisi (Mimarlık)	40 bin
K13 (Erkek)	21	Pendik	Önlisans Öğrencisi / Kasiyer	35-40 bin
K14 (Erkek)	18	Kartal	Öğrenci	30-35 bin
K15 (Erkek)	18	Kartal	Öğrenci	Asgari ücret
K16 (Erkek)	20	Küçükyalı	Öğrenci (Metalurji)	30-40 bin
K17 (Erkek)	18	Kadıköy	Açıköğretim Öğrencisi	100 bin
K18 (Erkek)	30	Maltepe	Mali Müşavir	40-50 bin üzeri
K19 (Erkek)	21	Kadıköy	Öğrenci	50 bin
K20 (Erkek)	20	Ümraniye	Öğrenci	45 bin

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcıların demografik verilerine göre genel yaş aralığı 18-35 arasında değişim göstermektedir. İkamet edilen yere göre ise İstanbul'da Anadolu ve Avrupa yakasında sosyo-ekonomik ve kültürel yaşam tarzı olarak görece değişen ilçelerde ikamet etme durumu söz konusudur. Zira katılımcıların ortalama hane aylık gelirleri beyanında hareketle yaşanan ilçelerin nasıl bir durumda olduğu veya ilçelerin hangi bölümlerinde ikamet edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Sözgelimi Maltepe ilçesinin üç ayrı yaşam tarzını barındırdığından bahsetmek mümkündür; sahil kesimi ikamet edenleri, merkez/çarşıda ikamet edenler ve üst taraf olarak nitelendirilen, merkezden uzak kendi halinde kümeleşmiş yerlerde ikamet edenler. Her üç yerde yaşamak için ekonomik göstergelerin farklılaşacağı, şehir yerleşiminin bütünü göz önüne alındığında doğrudan fark edilmektedir. Dolayısıyla Maltepe ilçesinde olan bu durum, aynı şekilde öteki ilçelerde ikamet edenler için de geçerlidir. Ekonomik gelir göstergelerine bakıldığında hangi ilçelerde nasıl yerlerde ikamet edildiğinin tahmin edilmesi zor olmamaya başlamaktadır. Genel olarak aylık ortalama hane gelirleri 10 bin ile 100 bin arasında değişim gösterirken yoğunluğun toplandığı ortalama aralık ise 30-35 bin arasındadır. Katılımcılar üniversite ve üstü eğitim durumuna sahipken kimisi öğrenci kimisi ise çalışan konumundadır. Lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencisi olarak ayrımlaşan eğitim düzeyleri ve yaşa bağlı olarak gelişim arasında küfür kullanımının nasıl deneyimlendiği, aralarında bir farkın bulunup bulunmadığı, anlamsallığın nasıl değişim veya benzerlik gösterdiği, çalışma hayatının içinde bulunan bireyler aracılığıyla küfür kullanımının nasıl şekillendiği, cinsiyete bağlı olarak küfrün deneyimlenme biçimleri ile ekonomik göstergelerin küfür kullanımında nasıl etkilerinin bulunduğunu anlamak üzere elde edilen demografik verilerin özet aktarımı yukarıda bulunan Tablo-1'de gösterilmiştir. Son olarak tabloda belirtilmesi gereken bir diğer husus ise daha önceden de aktarıldığı üzere küfür kullanmayan ancak Azerbaycanlı olup bir senedir eğitim için Türkiye'de bulunan katılımcı K11 (Erkek) koduyla aktarılmıştır. Söz konusu katılımcının çalışmanın ilerleyen kısımlarında aktarılacağı görüşleri, her iki tarafın deneyimlenmesine binaen ötekiyi ötekinin gözünden görebilmek açısından elzemdir.

4.2. Bulgular

4.2.1. Sınıfsız Cinsellik Sınırsız Küfür

Dil kullanımının toplumsal sınıflara göre değişim gösterdiğini iddia eden Basil Bernstein, orta ve alt sınıflar arasında iletişimde ifade eksikliğinin bulunduğunu aktarır. Orta sınıfa mensup bireyler hem soyut düşünce biçimine daha yatkın hem de kendilerini sözel olarak muhtelif kelimelerle ifade edebilirken alt sınıfa mensup bireyler kendilerini sözel biçimde ifade etme hususunda orta sınıfa nazaran eksik kalmaktadır. “Eksiklik Kuramı” nitelemesiyle adlandırılan bu teori, özellikle alt sınıfların ifade biçimi olarak bedensel göstergelerini kullandıklarını, sözel ifadeler yerine bedenleriyle birbirlerini yönlendirdiklerini ima etmektedir (İmer, 1990: 30-31). Gündelik hayatta yaşanan ortamlar gözlemlendiğinde ve görünenin uygulandığı bir dünya yapısı düşünüldüğünde söz konusu tezin doğruluğu teyit edilmiş olmaktadır. Zira bireylerin içinde doğup büyümüş oldukları ortam ve gördükleri sayıdaki öteki kadar şekillenen zihin dünyasından (Wittgenstein, 2019: 34) ve böylece çevrelerinde bulunan nesnelerin ve birbirleriyle etkileşim kurdukları biçimlerde zuhur eden anlamların varlığı kadar söyleme aktarılan nesnelerin doğuşundan söz edebilmek mümkündür. Görünen nesne ile yaşanan ve en nihayetinde adlandırılan/tipleştirilen anlamlar kadar var olan sözel ifadeler, esasında bireylerin sosyal çevreleriyle sınırlıdır. Dolayısıyla ne kadar çok ötekine denk gelinirse o kadar çok anlam veya söylemden haber alma olasılığı artmaktadır. Böylece görünenlerin sayısı kadar büyüyen toplumsal ve bireysel dünya, bireylerin gördükleriyle ve sadece onlar aracılığıyla/çerçevesinde iletişim kurmalarına vesile olmaktadır. Her ne kadar görünen dünya bireylerin etkileşimsel açıdan sosyal varlıkların/nesnelerin arenasından ibaret olsa da tüm bireylerde ortak biçimde kendiliğinden bulunan bir biyolojik donanım söz konusudur. Bu donanımdan gelen ve dış dünya aracılığıyla şekillenen duygu ve dürtülerin aynı zamanda sosyal arenaya geri dönüşü bulunmaktadır. Özellikle toplumun toplum olabilmesini sağlayan, bireylerin üremesini imleyen biyolojik donanımın bir parçası olarak cinsellik, toplumsal sınıf fark etmeksizin her bireyin, grubun, alt-kültürün, toplumun bünyesine içkin olan ve esasında toplumu oluşturan en temel araçtır. Yeni bireyin ortaya çıkmasına vesile olan biyolojik güdü veya cinsellik, birey doğduktan sonra dâhil

olduğu sosyal çevreye binaen yerini toplumsal cinselliğe bırakmaktadır. Birey biyolojik varlığından getirmiş olduğu donanımın yanı sıra öznelliğini, önceden inşa edilmiş toplumsal kalıplar aracılığıyla da kazanmaya başlamaktadır. Başka bir deyişle, verili toplumsal çevre bireyi sosyo-psikolojik biçimde şekillendirerek kendisine muhtelif biçimlerde öznellik atfetmektedir (Walby, 2014: 147). Böylece biyoloji ve toplumsalın etkisinin birleşimiyle ve karşılıklı etkileşimleriyle yeniden yapılandırılan birey ve toplumsal arena, bireylerin gördüklerini/öğrendiklerini uygulamış olduğu dünya varlığının daha iyi biçimde anlaşılmasına sebebiyet vermektedir.

Sosyal çevrenin varlığı ile biyolojik bireyselliğin birleşiminin neticesinde cinselliğin, sosyal bir kurgu olarak zuhur eden sınıf olgusunda her ne kadar muhtelif biçimlerde görünümü olduğu düşüncesini vermiş olsa bile esasında cinsellik kendiliğinden bir var oluşa sahiptir. Ancak bu var oluşa yüklenilen anlamlar (rastgelelik), kendiliğin aksine toplumsal bir şekillendirmeye tabidir. Tüm sınıflarda cinsel eylem bulunurken eyleme biçimi ve anlamı toplumsal yapının düzeni, işleyişi ve kurallarına binaen değişim göstermektedir. Fakat toplumsallık içinde kendisine yer edinen yatay ve dikey hareketlilik ile bireylerin gördükleri dünya/öteki aracılığıyla hem öznellikleri oluşturulmakta (yatay hareketlilik vasıtasıyla) hem de sarsılmaktadır (dikey hareketlilik vasıtasıyla) (Mannheim, 2004: 36). Böylece çeşitli ötekiyi görme olanağına erişen birey, gördüklerini uygulama kapasitesine sahip olmaktadır. Dolayısıyla toplumsal arenalar içerisindeki anlamlar, bireylerin hareketliliği vasıtasıyla birbirine taşınmaya başlamaktadır. Cinsellik görünümü de zamana (inanılan düşünsel ve kullanılan maddesel araçlara bağlı olarak bir şekillendirilme), koşullara (kadın ve erkek nüfusu, cinsiyetlere uygulanan yaptırımların toplumsal çıktıları) ve mekâna (toplumsal arenanın muhtelif alanları, sosyal medya) göre değişim göstererek söz konusu araçlarla (zaman, mekân ve koşul) girilen etkileşimler sonucunda yaşam süresi boyunca bireylerin etkileşimleri vasıtasıyla toplumlar/gruplar/bireyler arasında anlam taşınmasına uğramaktadır. Görünen tüm öteki cinselliğin/cinsel anlamların öğrenilerek uygulanması ve taşınmasına binaen cinselliğin sınıfsız bir anlamı olduğunu veya sınıflar arasında geçişken bir anlamı imlediğini söyleyebilmek mümkün hale gelmektedir. Bu hususun

kendisini belirgin şekilde gösterdiği alan ise cinsel içerikli küfürli söylemlerdir. Zira küfrün toplumsal alanda ekseriyetle alt sınıflara ait bir dilin olduğu genel kanının aksine günümüzde toplumsal sınıf fark etmeksizin özellikle gençler arasında ciddi derecede yaygınlaştığı fark edilmektedir. Burada anlatılmak istenen şey, küfrün alt sınıflardan doğma bir davranış biçimi olmadığını iddia etmek değil fakat kaynağı her ne ya da neresi olursa olsun küfür olgusunun sınıflar arasında geçişkenlik arz ettiğini ve böylece esasında sınıfsız cinselliğin ve söylemlerin bir görünümü olduğudur. Nitekim yapılan bu araştırmada görece alt ve orta sınıfa mensup kimselerin gündelik hayatta küfürli söylemlerde bulunduğu tespit edilmiştir. Katılımcılara verilen kelime listesinden zihinlerinde kalan kelimelerin yazılmasının istendiği deney sonuçlarına bakıldığında aşağıdaki tabloda (Tablo 2 ve Tablo 3) kadın katılımcıların yazmış oldukları kelimeler sırasıyla bulunmaktadır.

Tablo 2: Kadın Katılımcıların Zihinlerinde Kalan Kelimeler - 1

K1 / (Gelir: 40 bin)	K2 / (Gelir: 30-40 bin)	K3 / (Gelir: 15-16 bin)	K4 / (Gelir: Yüksek)	K5 / (Gelir: 50 bin)
Güneş Araba Orospu Allah kahretsin Pezevenk Oha Allah belanı versin Yarrak Maç yapmak Aq Amına koyayım Futbol Örtü	Gülmek Makyaj Güneş Araba Su şişesi Allah belanı/cezanı versin Yarrak Orospu Pezevenk Amına koyayım Kanka Siktir git	Üniversite Güneş Ekonomi Gazete Eğlence Siktir Vay amk Orospu çocuğu Örtü Allah Allah Amına koyayım Allah belanı/cezanı versin Yarrak Orospu	Defol git Gerizekalı Örtü Allah Allah Allah belanı versin Araba Metro İlginç	Allah Allah Metro Üniversite Siktir git Amına koyayım Yarrak

Tablo 3: Kadın Katılımcıların Zihinlerinde Kalan Kelimeler - 2

K6 / (Gelir: 30 bin)	K7 / (Gelir: 40 bin)	K8 / (Gelir: Ortalama)	K9 / (Gelir: 30 bin)	K10 / (Gelir: 10 bin)
Pezevenk Gazete Siktir git Gezmek Amk Allah cezanı versin Orospu	Hayal etmek Kanka Oha Aq Yarrak Orospu Orospu çocuğu Gazete	Kanka Kahve Allah be Karaktersiz Defol git Siktir git Aq Pezevenk	Kanka Örtü Siktir git Pezevenk Allah be Oha Aptal	Orospu Pezevenk Allah cezanı versin Siktir Aq Amk

Her iki tabloya bakıldığında kadın katılımcıların tamamının zihinlerinde kalan kelimelerin arasında ekseriyetle küfürli söylemlerin kaldığı görülmektedir. Ancak K4 kodlu katılımcının yazdığı kelimeler arasında her ne kadar cinsel içerikli küfürli söylemler bulunmamış olsa da kendisinin aktarımı üzerine gündelik hayatta küfürli söylemlerde bulunduğunu belirtmekte fayda vardır. Yazmış olduğu kelimeler, küfürli kelimelerin katılımcının aklında kalmadığını kesin bir şekilde belli etmemekle birlikte bu durumun nedeninin katılımcının kendisini mülakat boyunca öğretmen kimliğiyle sıkça vurgulamasından ötürü benlik bölünmesi yaşama ihtimalinden kaynaklanıyor olabilir. Zira katılımcının ifade ettiği şu iki söylem biçiminin karşılaştırılmasından küfür eden kimliği ile öğretmen kimliği arasında bir çatışmanın yaşandığı görülmektedir:

“Normalde ben küfre çok karşı bir insanımdır açıkçası. Hiç küfretmeyi de sevmem ama bu son dönemlerde hem KPSS’nin vermiş olduğu o yorgunluk hem eğitim sistemi hem de ekonomik sıkıntının vermiş olduğu o durum beni artık ağzımdan o tür şeylerin çıkmasına sevk ediyor. Kendimi filmlere yönlendirdim ama onlara yönelince de bu sefer ağzımdan öyle şeyler çıkmaya başladı.” (K4, Kadın, 25 yaşında)

“Olmamalı ya da yanlış desem de bence bunun kimseye bir faydası olmayacak çünkü günümüzde artık herkesin ağzında, küçücük çocukların bile ağzından duyuyorum. Ben yakın zamanda öğretmenliği bitirdim, aslında amacım da çocukların daha kültürlü kazanım ve becerileri daha iyi yapabileceği, milli değerler, kültür, ahlak üzerine olabilir, daha iyi bir şekilde yetişmesini sağlamamız lazım iken ama daha çok anne-babaların ağzında olduğu için sokağa indiğiniz zaman sokak dili tamamen onlarla kaplı.” (K4, Kadın, 25 yaşında)

İlk söylemine dikkat edildiğinde katılımcının sıkıntılı süreçlerden geçmeye başladığı zamanlarda küfür etmeye başladığını ve ikinci söylemindeyse öğretmenlik kimliği ile küfürlü söylemlerin çatıştığını ima ettiği ifadelerini görebilmek mümkündür. Küfretmeyi sevmediğini ve istemediğini aktaran katılımcı, sıkıntılı sürecinde dikkatini dağıtmak üzere kendisini başka alanlara yönlendirmiş olsa bile söz konusu alanlarda (televizyon, dijital ortam ve sokak) da küfürlü söylemlere denk geldiğini belirtmiştir. Küfrün her yerdeliğine iki söylemi aracılığıyla vurgu yapan K4, istemeyerek ve kendi kimliğine uygun bulmayarak gerçekleştirdiği küfürlü söylemlerden rahatsızlık duymakta ve bu durumdan ötürü kendi içerisinde benlik bölünmesi/çatışması yaşamaktadır. Dolayısıyla mülakat esnasındaki ifadeleri hatırlatıldığında katılımcının kelime listesine baktığında aklında kalan kelimeleri yazmış olduğu kâğıtta küfürlü söylemleri aktarmamasının bir nedeni de kimlik bölünmesi yaşıyor olma ihtimalinden kaynaklanıyor olabilmektedir.

K4 gibi istisnai olan bu durumun akabinde tekrar tablonun geneline bakıldığında önemli bulunan bir diğer husus ise katılımcıların küfür yerine geçebilecek diğer kelimeleri veya cinsel içerikli olmayan küfürleri/hakaretleri (aptal, gerizekalı, hayvan, kişiliksiz, pislik gibi) aktarmaktansa küfürlü kelimeleri aktarmış olmalarıdır. Sözelimi siktir git söylemi ile aynı anlama gelen defol git söyleminin aktarılma oranları karşılaştırıldığında siktir git (siktir dâhil) 7 katılımcı tarafından hatırlanırken defol git söylemi ise sadece iki katılımcı tarafından (K4 ve K8) hatırlanarak kağıda aktarılmıştır. Aynı zamanda kelime listesinde yine aynı anlama gelebilecek “hadi oradan” kelimesi ise hatırlanmamıştır. Olumsuz biçimde hakaret anlamında kullanılan küfürlerin cinsel içerikli küfürler olarak katılımcıların aklında kalması dikkat çekmektedir. Zira cinsel içerikli olmayıp benzer hakaret anlamını verebilecek ve kelime listesinde yer alan “kişiliksiz, pislik, aptal, ahlaksız, hayvan” gibi muhtelif alternatiflerin katılımcılar tarafından beyan edilmemesi, gündelik hayatta küfürlü söylemlerin çok daha fazla yaygın biçimde kullanılıp dikkat çektiğini ve karşı tarafı aşağılarken aynı zamanda kişinin kendiliğine güç atfeden anlama gelmesinden ötürü kişiyi var kıldığını düşündürmektedir. Diğer söylemler doğrudan (pislik, aptal gibi kelimeler) sadece karşı tarafla alakalı bir anlamı imlerken cinsel içerikli söylemler kendi içinde barındırmış olduğu insan varlığının uzuvları ve

uzuvların görünen (gören tarafından atfedilen görülen anlam) anlamları hem söyleyeni güçlü kılmakta hem de söylenileni zayıf düşürmektedir. Cinsel içerikli hakaretlere girmeyen kelimeler sadece söylenileni küçük düşürücü ifadeler olup söylenen ile alakalı herhangi bir anlam taşımazken cinsel içerikli hakaretler/küfürler karşı tarafı aşağılamakla birlikte söyleyen kişinin kendiliğine de olumlu bir mana - güç- yüklemektedir. Dolayısıyla kendiliğe verilen atıf beraberinde bireylerin kendilerine rahatlama hissini vermesine vesile olmaktadır. Araştırmanın ilerleyen muhtelif başlıklarının altında bu mesele, detaylı bir şekilde ayrıca tartışılacaktır.

Genel olarak küfürlü kelimelerin yanında yazılan diğer kelimelere bakıldığında gündelik hayatta bireylerin sıklıkla karşılaştıkları veya denk geldikleri nesneler oldukları fark edilmektedir. Katılımcılar tarafından en sık yazıya dökülen güneş, araba, örtü, üniversite, gazete, metro ve kanka kelimeleri göstergesel toplumsallaşma biçiminin çıktılarından biridir. Zira görünenin uygulandığı, bilindiği, sık sık tekrar ettiği bir toplumsallaşma arenasında bireyin hem gördüğüne göre davranması hem de en fazla etkileşime girdiği şeyleri hatırlama veya bilme potansiyelinin olması söz konusudur. Ne kadar çok görünen ve tekrar edilen bir olgu varsa o kadar çok kabullenme ve kurumsallaştırma durumu gerçekleşmektedir. Nitekim gerçekliğin sosyal inşasında tekrarlanan her eylemin ötekilerin görmesi vasıtasıyla tekrardan eylenmesi durumunda yeniden üretilme durumu ortaya çıkmaktadır. Akabinde ise yeniden üretilme yoluyla genele yayılan eylemin sonucunda doğan anlamların tipleştirilmesi ve böylece kurumsallaşma meselesi meydana gelmektedir (Berger ve Luckmann, 2018: 80). Benzer şekilde gerçek hayatın/gündelik hayatın bir özeti niteliğinde olan bu kelimeler, esasında en çok etkileşimde bulunduğumuz, gördüğümüz ve zihnimizde tipleştirdiğimiz nesneleri yansıtmaktadır. Dolayısıyla katılımcıların gerçek hayatta kim olduklarına (kimlik/benlik) dair profillerine bakıldığında hangi toplumsal arenada hangi ötekilerle etkileşim halinde oldukları ve söz konusu bu kelimelerle bağlantıları ortaya çıkmış olacaktır. Araştırma verileri bölümünde ifade edildiği üzere katılımcılar üniversite ve üzeri eğitim düzeyi ile aktif biçimde çalışma hayatının içerisinde bulunan kişilerdir. Böylece katılımcıların zihninde kalan kelimelerin her gün denk geldikleri veya etkileşimde bulundukları üniversite, metro, gazete, kanka, güneş,

araba gibi kelimelerin olması gerçeğin -bireysel ve toplumsal yaratılan gerçeğin ya da verili sosyal çevrenin- zihinlere nasıl yansıdığını ve zihinlerde nasıl yaşadığını göstermektedir. En nihayetinde cinsel içerikli küfürli söylemlerin yanında gündelik hayattaki sosyal çevrede bulunan nesnelerin zihinlerde kalmış olması göstergesel toplumsallaşma ve dolayısıyla görünenin uygulandığı, bilindiği bir dünya gerçeğinin kanıtlarını sunmaktadır.

Kadın katılımcıların akabinde biraz daha farklılık gösteren erkek katılımcıların zihinlerinde kalan kelimelere (Tablo 4) bakıldığında yoğunluk olarak sadece küfürli söylemlere denk gelinmektedir.

Tablo 4: Erkek Katılımcıların Zihinlerinde Kalan Kelimeler

K11 / (Gelir: 30-35 bin)	K12 / (Gelir: 40 bin)	K13 / (Gelir: 35-40 bin)	K14 / (Gelir: 30-35 bin)	K15 (Gelir: Asgari ücret)
Güneş Müthiş haber Vay be Allah Allah Siktir git Aq Orospu	Güneş Ekonomi Orospu çocuğu Aq Amına koyayım Allah Allah Allah belanı/cezanı versin Bisiklet Pezevenk Araba Üniversite	Futbol Güneş Ahlaksız Amına koyayım Siktir Orospu Defol git Allah Allah Siktir git	Siktir git Aq Amına koyayım Orospu	Gazete Güneş Aq Orospu çocuğu Yarrak
K16 / (Gelir: 30-40 bin)	K17 / (Gelir: 100 bin)	K18 / (Gelir: 40-50 bin)	K19 / (Gelir: 50 bin)	K20 / (Gelir: 45 bin)
Güneş Orospu çocuğu Çanta Araba Pislik Lanet olsun Aq	Yarrak Aq Kanka Gezmek Vay amk Futbol İlginç Gazete Defol git Allah cezanı versin	Amına koyayım Bisiklet Allah be Allah cezanı versin Pezevenk Yarrak	Araba Futbol Aq Orospu Salak (Kelime listesinde yok) Mal (Kelime listesinde yok) Gerizekalı Aptal	Allah Allah Oha Futbol Maç yapmak Bisiklet Örtü Gerizekalı

Erkek katılımcıların neredeyse tamamının sadece küfürlü söylemleri aktardığı görüntüsünün analizine geçmeden önce söz konusu tabloda dikkat çeken iki meseleye değinmek gerekmektedir. K19 ve K20 kodlu katılımcıların zihinlerinde kalan kelimelerde öteki katılımcılara göre belli noktalarda farklılıklar bulunmaktadır. İlk olarak K19 kodlu katılımcının kelime listesinde olmayan ekstra iki tane kelimenin varlığını hatırladığını düşünerek yazdığı görülmektedir. Bu durum kelimelerin bağlamsal çağrıştırmacılığı ile alakalı bir mesele olabilmektedir. Zira kelime listesinde hakaretamiz kelimelerin görünümüne binaen katılımcının zihninde benzer öteki hakaretamiz kelimelerin de bulunduğu yanılgısını doğurabilmektedir. En temelde ise bu görünüm, gündelik hayatta sıkça rastlanan şeylerin en kolay biçimde hatırlanması meselesidir. Buradan hareketle küfürlü söylemlerin de gündelik hayatta muhtelif toplumsal arenalarda oldukça fazla biçimde yer almasından ötürü bireylerin zihinlerinde kolayca kaldığı çıkarımını yapmak makul olmaktadır. Tabloda ikinci farklılığı teşkil eden K20 kodlu katılımcının gündelik hayatta küfürlü söylemlerde bulunmasına rağmen aktarmış olduğu kelimeler arasında küfürlü söylemlerin bulunmaması meselesinin nedeni, yukarıda K4 kodlu kadın katılımcıda beliren benlik/kimlik bölünmesi meselesini çağrıştırmaktadır. K20 kodlu katılımcının kendisini cinsellik algısında daha muhafazakâr ve özelde kalması gereken bir şey olduğu tanımlamasını yapanların kategorisinde tutmasına binaen küfürlü söylemlerde bulunsa bile mülakat esnasında benimsediği görüş ile çatışmama durumunu sergileyebilmek için kendisine verilen kağıda küfürlü söylemleri aktarmamış olabileceğini söyleyebilmek mümkündür. Zira “Cinsellik hakkında hangi ortamlarda konuşursunuz?” sorusuna katılımcıdan gelen erkek ortamı olması koşulu ile “*Teke tek konuşurum öyle grup ortamında da konuşmam.*” cevabı katılımcının mahremiyet anlayışını benimsediği ve önemseydiğini göstermektedir. Akabinde cinselliğin ne olduğuna dair belirtmiş olduğu “*Kadın ve erkeğin de ihtiyacı. Boyutuna bağlı evlenmeden önce cinsellik olmaz düşüncesinin taraftarıyım ama diğer şeyler olabilir.*” söylemleri de söz konusu katılımcının cinsel içerikli küfürlü söylemleri aktarma meselesinde benlik bölünmesi yaşadığını destekler niteliktedir. Zira bu durum, cinselliğin ve ona dair olanın özel alanda kalması görüşüne yakınlık duyan katılımcının gündelik hayatta kendisinin cinselliği imleyen söylemlerde bulunan

kimliği ile çatışma görünümü verebileceği düşüncesinden ötürü kaynaklanıyor olabilir.

Farklılıkların çözümlenmesinin ardından en dikkat çeken mesele olan erkek katılımcıların neredeyse sadece küfürlü söylemleri yazıp bırakma ya da küfürlü söylemlerin yanında gündelik hayatta karşılaşılan nesnelerden birkaçının eklemeleri meselesi, erkeklerin iletişimsel yeteneklerine odaklanma meselesine doğru yön almayı beraberinde getirmektedir. Zira Ahmet Çiçek'in (2019: 87) araştırmasından hareketle iletişim becerileri iyi olan kişilerin gündelik hayatta küfür kullanımının az olduğunu ve tam tersi durumun da geçerli olduğunu söyleyebilmek mümkündür. Nitekim bu çalışmada ise kendisini ifade etme aracı olarak küfürlü söylemleri gören ve küfür olmadan herhangi bir olayı anlatamayacağı ve o olayı anlatabileceği kelimeleri bulamadığını aktaran K15 kodlu katılımcının aşağıda bulunan iki ifadesine bakmak meseleyi daha anlaşılır hale getirecektir.

“Kendimi ifade etme şekli olarak geçiyor. Bazı kelimeleri mesela kullanamam yani, bir şeyi anlatacakken mesela bazen küfürsüz anlatamam. Onun bende sözlükte bir karşılığı yok o kelimenin. Onu anlatamıyorum küfürsüz. Kendimi daha net ifade etmiş gibi hissediyorum.” (K15, Erkek, 18 yaşında)

“Mesela atıyorum olmayacak bir şey var, ben onu imkânsızlık derecesinde normal şekilde anlatamıyorum küfürle anlatmam gerekiyor. Bazen gerçekten oturup düşünüyorum böyle ben bunu nasıl anlatabilirim diye küfür kullanmadan bulamıyorum sonra hiç anlatmıyorum eğer küfür kullanamayacağım bir ortamsa.” (K15, Erkek, 18 yaşında)

Katılımcının söylemleri dikkatlice incelendiğinde küfür kullanımının aslında iletişim eksikliği -kelime haznesi azlığı veya az konuşma meseleleri gibi- meselesinden değil duygu durumunu dışavurma veya vuramama meselesinden kaynaklandığı fark edilecektir. Zira katılımcının ilk söyleminde bulunan “*Onun bende sözlükte bir karşılığı yok o kelimenin.*” ifadeleri esasında anlatacağı olayda boş kalan bir kelimeyi değil aktarmak istediği duyguyu imlemektedir. Katılımcının kendi içerisinde veya sözlüğünde bulamadığı ve görüldüğü üzere adlandıramadığı şeyin kelimeler veya sözcükler olmadığını bu eksikliğin duygu ifadesi olduğunu iddia etmek mümkündür. Dolayısıyla söz konusu bu durumu salt iletişim eksikliği olarak değil duygusal iletişim zayıflığı/eksikliği olarak nitelendirmek daha makul olmaktadır. Katılımcı aktarmak istediği olaya binaen hissettiği duyguları

aktarabilecek anlam yüklü bir kelime bulamadığında aktarımdaki söz konusu boşluğu olayda hissettiği anlamı küfürlü söylemlere yükleyerek doldurmuş olması olayın anlaşılmasında destekleyici bir faktör olarak rol oynamaktadır. Zira araştırma bulgularının ilerleyen bölümlerinde de bahsedileceği üzere kimi katılımcıların küfürlü söylemlere muhtelif anlamlar yükleyerek kullandığı meselesi katılımcıların geridönüşleriyle ortaya çıkarılmıştır ve böylece esasında küfürlü söylemlerin anlam kayması içerisinde olduğu meselesi tartışılacaktır. Erkek katılımcıların zihinlerinde kalan kelimeler tablosuna geri döndüğünde son bahsedilebilecek olan çıktı ise erkeklerin tıpkı kadın katılımcılarda olduğu gibi gündelik hayatta sıkça karşılaştıkları ve kendi kimlikleriyle özdeşleştir(il)dikleri kelimelerin de küfürlü söylemler yanında aktarılmış olmasıdır. Sözgelimi her ne kadar erkekler çoğunluklu olarak küfürlü söylemleri yazmış olsalar bile az da olsa toplumsal ve bireysel kimliklerini çağrıştıran araba, güneş, futbol ve bisiklet kelimelerini de zihinlerinde kalan kelimeler olarak yazmışlardır. Ancak güneş kelimesinin toplumsal ve bireysel kimlikten bağımsız olup katılımcıların (hem kadın hem erkek) zihinlerinde kalmış olmasının iki nedeni vardır; kelimenin kelime listesinin en başında yer alması ve göstergesel toplumsallaşma biçiminin çıktısı. Erkek katılımcıların araba, bisiklet ve futbol gibi kelimeleri yazmakla bireysel kimliklerini ve toplum tarafından onlara atfedilen kimliklerini yansıttıklarını söyleyebilmek mümkündür. Bu yönlendirilmiş hareket biçiminin sebebi ise erkeklerin çevrelerinde sıklıkla bu nesnelerle bağdaştırılmaları veya kendilerini bu nesnelerle bağdaştırmalarına ortam sağlayan göstergesel toplumsallaşma yapısının bizzat kendisidir. Görünenin uygulandığı ve zihinlerde kaldığı bir toplumsal arenada bireyler onlara dayatılan görme biçimlerine göre hareket etmektedirler. Böylece bir sonraki alt başlıkta küfrün görülme ve dolayısıyla kadın ve erkeğin küfrü görme biçimleri tartışılacaktır.

4.2.2. Küfrün Anlamı: Duygunun İşlevselliği Toplumun Nedenselliği

Katılımcılara “Küfür sizin için ne ifade ediyor?” sorusu yönelttiğinde kadın ve erkek fark etmeksizin ekseriyetle küfür hakkında yapılan diğer çalışmalarda olduğu gibi⁶³ küfrün işlevselliğine atıf veren ifadelerle karşılaşmıştır. Herhangi bir şeyin tanımlamasında kullanılan iki görünümünden biri olan söz konusu olgu veya nesnenin işlevsel görünümü o şeyin ne olduğunu anlayabilmek hususunu eksik bırakmaktadır. Bu noktada şeylerin anlamlarının ne olduğunu tamamlayan bir diğer görünüm ise nedensel görünümdür (Mannheim, 2017: 103). Dolayısıyla tanımlama açılımının küfre uyarlanması durumunda küfürlü söylemlerin işlevsel görünümü kadın ve erkek katılımcılar nazarında genellikle sinir, öfke, kısmen eğlence/neşe, üzüntü gibi duygu durumlarının dışavurumu ve sonucunda rahatlama hissiyatı iken küfrün nedensel görünümü ise kendilik meselesi ile alakalı bir husustur. Ancak her ne kadar işlevsel görünüm sadece duyguların dışavurumu gibi görünmüş olsa da meselenin arka planında esasında dışsal olan tarafından algılanan bir tehdide karşı gösterilen bireysel ve toplumsal hayatta kalma güdüsünün tepkisel çıktısı bulunmaktadır. Benzer şekilde nedensel görünümün arka planında yer alan şey de kendiliğin dışavurumunun doğmasına vesile olan hayatta kalma güdülerinin bizzat kendileridir. Böylece birbirinden ayrı ve bağımsızmış gibi görünen tanımsal görünümderine inildiğinde en temelde kimlik/kendilik meselesinin güdüleyicisi olan var olma veya hayatta kalma hususunda birleşim göstermektedir.

İlk olarak kadınlara göre küfrün ne olduğunu kadınların işlevsel boyuttaki tanımlamalarını imleyen ifadelerine bakıldığında çoğunluğunun dışarıdan gelen herhangi bir sinir, baskı, istenilen bir şeyin olmaması, kazanma-kaybetme durumları içerisinde bulunma ve mutluluk verici bir olay yaşama gibi meselelerle karşı karşıya kaldıklarında duygularının dışavurumunun bir aracı olarak kullandığını ve küfürlerin artık onlar için birer söylem değil duygu olduğunu söyleyebilmek mümkündür. Nitekim tek tek katılımcıların söz konusu ifade edilen durumları kanıtlayacak olan

⁶³ Çalışmanın “3.2.2. Sosyal Gen Aktarımı Olarak Küfür: İşlevselliğin Ardındaki Kendilik” bölümüne hatırlamak için tekrar bakılabilir.

söylemlerine bakmadan evvel öncelikle tüm bu işlevsel tanımlamaları içinde barındırmasından ötürü önemli bir örnekleme sahip olan K3 kodlu kadın katılımcının şu ifadelerine bakmakta fayda bulunmaktadır:

“Mesela sıcak su uzun süre gelmediği zaman küfür ediyorum ya da dolaptan su alacağım dolapta su yok dolaba küfür ediyorum. Oyun oynuyorum oyundakilere küfür ediyorum, bazen kedime de ediyorum. Yani gelene geçene ediyorum kısacası. Genel olarak her olay karşısında küfür ederim. Örneğin kedi Duman, tuvaleti temizlenmediği zaman anneme küfür ederim, niye tuvaleti temizlemedin, amina koyayım. Kedi benim bacaklarıma sarılır git buradan orospu derim, seninle mi uğraşacağım kaltak. Ondan sonra evde çok insan olduğu zaman çok daralıyorum, bir siktir olup gitsinler diye çok dua ediyorum ama gitmiyorlar. Mesela sosyal platformda bir oyun oynuyorum PUBG diye bir oyun, orada gelene geçene sayıyorum onlar da sayıyor. Çünkü sürekli öldürüyorlar, biz de öldürüyoruz ama onlar bizi daha çok öldürüyor, orospu çocukları diyorum genelde. Hayatım küfür ya.” (K3, Kadın, 24 yaşında)

Katılımcının ilk söyleminden itibaren tüm ifadeleri incelendiğinde sırasıyla istenilen şeyin olmaması, herhangi bir şeyde kaybetme meselesi veya kedisini hem sevmesinden ötürü küfre yüklediği samimi⁶⁴ anlama binaen “orospu” kelimesini kullanması hem de o esnada aslında onunla ilgilenecek durumda olmadığı için kedisinin yanından gitmesini istemesi gibi muhtelif olaylar karşısında hissedilen duygu durumlarının dışavurumunda küfürlü söylemleri kullandığı görülmektedir. Söylemler detaylıca açıklandığında ise sözgelimi düş alma veya sadece basit bir yüz yıkama meselesinde sıcak suyun gelmediği esnada küfrün ortaya çıkmış olması ilk görünümde sinir duygusuna bireyleri götürmüş olsa bile sıcak suyun gelmemesi ve soğuk suya maruz kalma meselesi temelde bireyin hayatta kalması için konfor bütünlüğüne yönelik bir tehdidin işaretini yansıtmaktadır. Ya da katılımcının ilk söyleminin akabinde belirtmiş olduğu dolapta suyun bulunmaması hususu, kişinin ihtiyacının karşılanmamasını imlemesinden ötürü bireyin biyolojik veya bireysel donanımına ve konforuna tehdit manasını taşımaktadır. Aynı zamanda oyunda kaybetme örneğinde de kişinin oyun karakteriyle özdeşleşmesine binaen kaybedilen ve yok olan bir kimliğin/hayatın/yaşamın varlığından söz etmekle birlikte yine oyunun kaybetme ihtimalinin bir tehdit unsuru olduğunu fark ettirmektedir. En nihayetinde ise K4 kodlu katılımcının aktarımlarından görünürde duygu durumlarına

⁶⁴ Küfrün samimiyet göstergesi olduğu ifadesi pek çok katılımcının aktardığı görüşlerden birisidir. Dolayısıyla bu pasajda kediye yönelik samimi bir anlamda kullanılmış olabileceği meselesi aktarılmıştır.

binaen küfür söyleminin zikredildiği varlık sahnesinde yerine alsa bile temelinde bireysel (biyolojik) hayatta kalma güdüsünün bulunduğunu söyleyebilmek mümkün hale gelmektedir.

Bireysel hayatta kalma güdüsünün yanı sıra toplumsal hayatta kalma güdüsünün varlığına yönelik küfürlü söylemlerin gerçekleştirildiği de kadın katılımcıların söylemlerinden çıkarılmaktadır. Ancak burada unutulmaması gereken husus çalışmanın teorik kısmında aktarıldığı üzere toplumsal hayatta kalma güdüsünün arka planında bulunan şeyin yine bireysel hayatta kalma güdüsü olduğudur ve esasında her ikisinin varlığı ancak ikisinin bir aradalığı mevcut olduğunda zuhur edebileceğidir. Başka bir deyişle, ancak herhangi bir toplumsal arenada veya toplumu/topluluğu oluşturan bireyler/canlılar/nesneler yığnında var olan birinin hayatta kalma potansiyelini kullanabileceği veya kullanmak zorunda kalabileceği meselesi bulunmaktadır. Zira bireyin biyolojik ve toplumsal kimliğini tehdit eden unsurlar ancak birey dışında öteki canlı veya nesnelerin de bireyin bulunduğu ortamda bulunmasına binaen aktiflik arz etmektedir. Her iki taraftan birisi bulunmadığında söz konusu mesele, mesele halinde varlık arenasında varlık kazanmamış olacaktır. Tüm bu hatırlatmanın akabinde toplumsal arenada katılımcılara toplumsal arenanın herhangi bir bölümünde aktarılan herhangi bir olgu, katılımcılar nazarında algılanma biçimine bağlı olarak katılımcının/bireyin hayatta kalma güdüsünü tetikleyebilmektedir. Sözelimi K2 kodlu kadın katılımcının baskıya dayandırmış olduğu aşağıdaki ifadelerine bakıldığında küfrün bir savunma mekanizması olarak bireyin hayatta kalma güdüsünü işlevsel açıdan desteklediği görülmektedir.

“İş hayatında bir yöneticin gelip canını sıkabiliyor, o canını sıkığında küfür edebiliyorsun. Ya da iletişim kurman gereken bir müşteri olabiliyor ona karşı sinirlenip küfür edebiliyorsun ama genelde yöneticilerine ve kendi mesai arkadaşlarına bu küfürler gerçekleşiyor. (...) Yaşanan baskı olabilir, orada yaşanan insanların birbirini kıskançlığı, birbirinin arkalarından konuşmaları olabilir. İş hayatı ile normal hayat biraz daha birbirinden farklı. Orada insanlar bazen kendi kişiliğinden bile çıkabiliyor. O nedenle herkes kendi kişiliğini iş hayatında göstermediği için o nedenle insanlar daha fazla birbirlerine küfür edebiliyor. Ya da o anın gerginliği ile o anın siniri ile.” (K2, Kadın, 35 yaşında)

K2 kodlu katılımcının ifadelerinden gündelik hayatta iş hayatında yaşamış olduğu sıkıntılı durumlara binaen küfürlü söylemlerde bulunduğu ve hatta çalışma arkadaşlarının da bu tarz eylemleri gerçekleştirdiği anlaşılmaktadır. İş hayatındaki ast-üst ilişkisinin baskıya sebebiyet vermesi ve iş ortamında bireylerin takmış oldukları öteki kimliklerin katılımcının küfür etme nedenleri arasında önemli bir gösterge halinde bulunduğu görülmektedir. Baskı durumunun bireyin hayatta kalma konfor alanına tehditte -baskı nedenine bağlı olarak işini kaybetme çıktısı ve işsiz kalma olasılığına tabi biçimde bireysel ve toplumsal hayatta kalamama güdüsünün devreye girmesi- bulunmasından dolayı bireye hissettirilen olumsuz çıktı ihtimalinin göstergesi bireyin düşünce ve duygularında olumsuzluğun (var olamama) oluşumuna vesile olmaktadır. Söz konusu bu olumsuzluğun dışavurumu olarak gerçekleştirilen küfür söylemi, bireyin kendiliğine ve dolayısıyla kendiliği aracılığıyla gücüne akabinde ise karşı tarafın alt edilebilir olduğu düşüncesine vurgu yapmaktadır. Bu söylem bireyde yaşamış olduğu duruma karşı baş edebilme gücü vererek küfrün işlevselliğinin hangi noktada görüldüğünü fark etmemizi sağlamaktadır. Öte yandan iş hayatında bireysel kimlikler dışında iş ortamına uygun olarak takılan sahte kimliklerin iş arkadaşları arasında gerçek ve samimi bir ilişkinin kurulmadığını ve rol yapılmasına binaen kimlik çatışmasının yaşandığını görebilmek mümkündür. Esasında herkes var olma ve hayatta kalma gayelerine -hayatlarını devam ettirebilmeleri için paraya ihtiyaç duyulması ve bunun için işten atılmama gayesinin hayatta kalmak için güdülmesi- binaen bireysel kimliklerini ötekiler arenasında -çünkü ötekiler her zaman tehdit olarak görünür- başka bir kimlik ardında saklayarak hareket etmektedir. Ancak her iki kimliğin de toplumsal tarafından oluşturulan veya dayatılan kimlik özelliği taşıyor olmaları bireyleri çatışma arenasına doğru sürüklemektedir. Gerek toplumsalın genelinde meydana gelen bireysel kimlik olsun gerekse iş hayatında tehditlerden korunmak için takılan maskeler olsun toplumsal olanın baskısının veya şekillendirmesinin birer sonucudurlar. Dolayısıyla iş yaşamındaki çatışmanın meydana gelmesine sebebiyet veren şeyin arka planında yine hayatta kalma güdüsünü bireyde zuhur etmesini sağlayan toplumsal yapının bizzat kendisi olmaktadır. Sahte veya dayatılan kimlik karşılaşması meselelerinde devreye küfür söyleminin girmesinin nedeni ise yine görünen (bireyin neden maske

taktığı ya da takmak zorunda kaldığı düşünülmeden) üzerinden hareket edilerek karşı tarafın tehdit olarak algılanmasıdır.

Küfürle söylemlerin duygunun bizzat kendisini yansıttığını ve ister olumlu (K5) ister olumsuz (K5 ve K1'in aşağıdaki söylemleri) bir duygu olsun birey tarafından sarf edildiğinde hayatta kalma güdüsünü beslediğini ve bu özelliğinden ötürü işlevsel bir mahiyete sahip olduğunu diğer katılımcıların ifadelerinden görebilmek mümkündür.

“Ben çok mutluyken de çok iyi küfrederim çok üzgünsem çok net ederim ama en çok sinirliysen ederim. Ettikten sonra rahatlıyor gibiyim.” (K5, Kadın, 23 yaşında)

“Sinirlendiğimde karşımdakine hakaret şeklinde söylüyorum açıkçası kendime de sinirlenirsem içimden kendime karşı da küfür ederim. (...) Biraz rahatlama aracı. Birine sinirleniyorsun ve ona kötü söz söylüyorsun söyleyince de rahatlıyorsun.” (K1, Kadın, 32 yaşında)

K5 kodlu katılımcının ifadesi hem olumlu hem de olumsuz bir olay yaşandığında hissedilen duygunun küfür aracılığıyla dışa vurulduğunu göstermektedir. Küfrün hem olumsuz hem olumlu bağlamda kullanılması ve böylece temelde olumlu ve olumsuz görünümlere bürünmüş olması meselesi, günümüzde artık birer duygu kelimeleri olduğunu kanıtlamaktadır. Öte yandan hayatta kalma güdüsüyle olan bağlantısını sadece olumsuz durumlarla değil aynı zamanda olumlu durumlar esnasında da var olabileceğini göstermesi bakımından önemli bir söylemi imlemektedir. Nitekim hayatta kalma güdüsü sadece bireylerin olumsuz veya tehdit edici bir meseleyle karşılaşma esnasında kendisini göstermemektedir aksi biçimde olumlu olaylardan da beslenmekte ve böylece var olmaktadır. Yine çalışmanın teori kısmında detaylı biçimde aktarılan bu hususun kısaca özetlenmesi gerekirse hayatta kalma güdüsü, bireylerin kendi hayatlarını devam ettirebilmeleri için olumlu ihtiyaçlara gereksinim duymuş olmasını da bünyesinde barındırmaktadır. Bireyin hayatta kalmak için öncelikle maddi ve olumlu duygusal ihtiyaçlarını beslemesi gerekirken akabinde dışarıdan gelen tehditleri savurma aşamasına geçebilmektedir. Dolayısıyla hayatta kalma güdüsünün ilk basamağı maddi ve duygusal ihtiyaçların

doyurulmasıdır⁶⁵. Böylece katılımcının (K5) söylemine dönüldüğünde öteki katılımcılardan farklı olarak mutlu olma durumunda küfretmesi bildirisinden bireylerin herhangi bir şey karşısında başarma, kazanma veya kendisine iyi gelme hissiyatına veya düşüncesine sahip olması durumunda kendiliğe ve güce, akabinde ise temelde var olma (bireysel ve toplumsal anlamda) ve görülme/kazanma (toplumsal anlamda fark edilme ve statü göstergesi) durumunu kendiliği ile bağdaştırıp mutlu olduğu esnada yine kendisinin veya toplumun kendiliğe vurgu yapan güç anlamını yüklediği cinsel içerikli söylemleri ifa etmesi çıkarımını yapmak makul olmaktadır. Daha basit bir ifadeyle mutluluk esnasında gerçekleştirilen cinsel içerikli küfürlü söylemler, cinsel içerikli küfürlü söylemlerle özdeşleştirilen cinsel kendilik⁶⁶ inşasıdır. Bu kendilik inşası ise bireyin hayatta kalmasını duygusal manada besleyen en temel etmenlerden birisidir.

Küfrün işlevsel anlamının erkek katılımcılar tarafından tanımlanma biçimlerinin çoğunluğu kadınlara nazaran daha fazla duygu temelli hâkimiyet kurma veya kendi varlığını gösterme anlamı taşımaktadır. Genel olarak erkek katılımcılardan elde edilen verilere göre küfrün işlevsel tanımlamasında haksızlığa uğrama, yok sayılma (görülmemeye), homojen duygu kullanımı, kendini gösterme/vurgulama, otorite/vurgu/dikkat çekme gösterisi, genelin iyiliğini sağlamada düzenin sarsılması tehdidi gibi muhtelif temalar ortaya çıkmıştır. İlk önce tıpkı kadın katılımcılarda olduğu erkek katılımcıların da çoğunluğunun sinir duygu durumu esnasında küfürlü söylemlerde bulunduğunu belirtmek gerekmektedir. Ancak söz konusu sinir durumunun arka planında bulunan nedenler incelendiğinde her ne kadar işlevsel açıdan rahatlama görüntüsü varmış gibi görünse de esasında yine hayatta kalma güdüsü odaklı ve bu kez daha çok kendilik inşa etme gayesinin bulunduğunu söyleyebilmek mümkündür.

⁶⁵ Bir nevi Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi.

⁶⁶ Cinsel kendilik inşasının anneden kopuş sürecinde doğduğunu ve kendisine tez metninin teori kısmında detaylıca yer verildiğini hatırlatmakta fayda vardır.

Erkek katılımcılardan alınan sinir duygu durumlarında küfür ettikleri geribildirimine binaen kendilerine yöneltilen “Hangi olaylar/şeyler karşısında sinirlenirsiniz?” sorusuna alınan yanıtların incelenmesine geçildiğinde yukarıda bahsedilen temalarının tamamı daha anlaşılır hale gelecektir. Nitekim K12 kodlu erkek katılımcı şu ifadeleriyle kendisini sinirlendiren olaylardan bahsetmektedir:

“Siyasetçiler ağırlıklı televizyonda gördüklerimiz. Genel olarak insanlar. Siyasetçilere sinirleniyorum insanlara çok fazla sinirlenmiyorum ama hani tanımlamak için kullanıyorum hani zekâ seviyesiyle ilgili bir tanım yapmam gerekiyorsa kötü anlamda gerçek olarak kullanıyorum. Çöpünü yere atan bir insanın ahlakını sorgulamak gerekiyor zaten. Bu direkt zekâ ile alakalı bir durum.” (K12, *Erkek*, 35 yaşında)

Katılımcının söylemlerinde özellikle vurgulamış olduğu zekâ seviyesinin, toplum içinde birlikte yaşama becerisine yönlendirilen bir atıf olduğunu düşündürmektedir. Katılımcının vermiş olduğu örnekten hareket edildiğinde yere çöp atan birisinin toplumsal düzene uymadığı ve toplum tarafından norm haline getirilmiş bir normu çiğnediği meselesi düşünüldüğünde, katılımcı nazarında toplum içinde zarar verici bir şekilde uyumsuzluk sergileyen bireye yönelik bir küfür söyleminin gerçekleştirilebileceğini söyleyebilmek mümkündür. Zira yere çöp atan birey, toplumun hayatta kalmasına zarar verici bir eylemde bulunmanın yanı sıra öteki bireylerin de zarar görmesine ve onların varlıklarını tehdit etmesine vesile olmaktadır. Bu durumda zarar gördüğü kişiye, cinsel kendilik anlamı aktarılmış veya yüklenilmiş olan cinsel içerikli küfürlü söylemler aracılığıyla güç gösterisinde bulunma meselesi doğmaktadır. Esas mesele sinir olmak değil, olaya maruz kalan kişinin (katılımcının) hayatta kalma güdüsünün tehdit edilmesidir. Dolayısıyla zaten tehdit edici bir eylem olmasından ötürü yere çöp atmamak gerekliliği veya düşüncesinin normlaştırılmış haline aksi biçimde karşı çıkan birisinin (yere çöp atan) toplumsal ve onu oluşturan bireyleri tehdit etmiş olması kişiye verilen tepkinin - küfürlü söylem- esas sebebinin imlemektir. Genelin iyiliğini sağlamada düzenin sarsılması tehdidi temasına bir örnek teşkil eden bu söylem, küfürlü söylemlerin hem güç hem de gücü imleyen kendilik göstergesi⁶⁷ olduğunu düşündürmektedir.

⁶⁷ Zira çöp atan kişiye küfretme eylemiyle esasında cinsel içerikli söylemlere yüklenen tahakküm ve güç anlamı ile kendilik aracılığıyla cezalandırma eylemi yöneltilmektedir.

Erkek katılımcılar arasında da iş hayatında sinirlenmelerine vesile olacak herhangi bir olay yaşadıklarında küfür etme eylemi gerçekleştirilmektedir. Küfrün kendisi için bir “*Rahatlama seansı*” olduğunu ifade eden K13 kodlu katılımcı çalışma hayatında düzenin aksamasına sebebiyet veren herhangi bir durum karşısında sinirlendiğini ve içten içe küfürlü söylemlerde bulunduğunu belirtmektedir. “*İş hakkında yapılan yanlış hareketler. Mesela söylediğim on tane şeyin fazladan yirmi tane girilmesi. Ya da müşteriye daha geç ürün teslim edilmesi.*” söylemiyle yanlış yapılan bir duruma karşı yine güç gösterisi uygulandığı görülmektedir. Zira söz konusu yanlış, sürecin aksaması ve düzenin bozulmasına neden olmasından ötürü yine yukarıdaki diğer örnekte olduğu gibi genelin iyiliğinin tehdiye uğramasını gösteren bir olayı yansıtmaktadır. Son iki katılımcının örneğini birleştirebilecek nitelikte olan bir diğer söylemi K18 kodlu katılımcının ifadelerinde görebilmek mümkündür.

“Ben işim gereği evrak toplama olsun, gittiğim gezdiğim yerler olsun insanların mesela oturmasını kalkmasını, toplu taşımada genelde gerçekleşiyor bu, hani genelde insanlar oturmasını kalkmasını bilen insanları tercih ederler ya bu sözü ben cidden gördüm. İnsanlar gerçekten toplu taşımada dahi oturmasını kalkmasını bilmiyor, yolda yürümesini bilmiyor. (...) Bu tür durumlarda öfkeyle içten bir küfür oluyor sonuçta direkt ona karşı küfür edecek değilim. Ama normal bir şekilde bu insanları sakın bir şekilde uyardığımda anlamayınca tartışma alevlenirse karşı tarafa küfür olabiliyor veya böyle bir olayı arkadaşına aktarıırken, böyle bir olay yaşadım diye.” (K18, Erkek, 30)

Öte yandan tıpkı kadın katılımcılarda olduğu gibi erkek katılımcılar da muhtelif duygu durumlarında küfürlü söylemlerde bulunmaktadır. “Homojen duygu kullanımı” olarak adlandırabileceğimiz bu küfürlü söylemleri işlevsel mahiyette kullanma biçimi, önceden belirtildiği gibi cinsel içerikli küfürlü söylemlerin doğrudan duyguların yerine geçmesi meselesini imlemektedir.

“Her türlü olayda kullanabiliyorum. Yani üzgün olduğumda da kullanırım örnek veriyorum bir şeye sinir olduğumda da kullanırım veya komik bir olay anlatacağım zaman da bunu kullanırım. Hani genelde yüzde doksanında kullanıyorum. Genel olarak gündelik hayatta artık dilime bir alışkanlık olmasından kaynaklı kullanıyorum. Sinirlendiğim bir olaya sinirlendiğim için kullanıyorum. Genel olarak gündelik hayatta normal hissediyorsam bile kendimi ifade ederken kullanıyorum. (...) Kullanım amacına göre değişse de genel olarak öfke durumunu çağırıyor gibi geliyor. Bir şeye sitem duyduğumuzda verdiğimiz tepki gibi geliyor. Amacı sitem duymak gibi bir şey. (...) Mesela gündelik hayattan örnek vereyim şu bardağı aldım şuraya koydum derken bile nokta virgül gibi onu kullanabiliyoruz. Onun dışında birine bir şey yapma diyeceğim zaman onunla daha vurgulu bir şekilde söylüyorum. Belki de daha ciddiye tli tepkimin yüksek olduğunu ifade ediyor olabilir.” (K14, Erkek, 18)

Sinirlenme, üzülmeye, komik bir olayı aktarma veya öylece gündelik hayatta gerçekleşen herhangi bir konuşma esnasında alelade bir biçimde kullanım durumlarına atıf veren K14 kodlu katılımcının söylemlerinden, küfrün hem her duygunun yerine geçebilecek bir duygu aracı hem de kendilik ifadesi/göstergesi veya dikkat çekme aracı olduğunu söyleyebilmek mümkündür.

“Kendimi ifade etme şekli olarak geçiyor. Bazı kelimeleri mesela kullanamam yani, bir şeyi anlatacakken mesela bazen küfürsüz anlatamam. Onun bende sözlükte bir karşılığı yok o kelimenin. Onu anlatamıyorum küfürsüz. Kendimi daha net ifade etmiş gibi hissediyorum.” (K15, Erkek, 18)

“Genelde espri yaparken falan ama aslında nokta olarak daha çok kullanıyorum ama onun dışında çok da bilmiyorum.” (K16, Erkek, 20)

K15 ve K16 katılımcılarının ifadelerinde yine K14 kodlu katılımcıda olduğu gibi küfrün muhtelif duygu durumlarında ve kendini ifade etme aracı olarak kullanıldığı görülmektedir. Aynı zamanda katılımcıların söylemlerinin dikkat çekmesi için (arka planında gizli bir kendini gösterme ve kabul ettirme isteği bulunmaktadır) küfürle söylemleri cümlelerinin sonunda nokta olarak kullandığı hem K15 kodlu katılımcının söyleminden hem de yukarıda bahsedilen diğer katılımcıların söylemlerinden çıkarılabilmektedir. Zira cümle sonunda nokta olarak kullanılan küfürle söylemin gündelik hayatta herkesin denk geldiği “aq” veya “amk” biçiminde kısaltması olan “amına koyayım” söylemidir. Hangi olay anlatılırsa anlatılsın veya birey hangi cümleyi kurarsa kursun bireyin cümlesinin sonuna “amına koyayım” söylemini eklemesinin arka planında hem küfürden önce söylediği söyleme hem de böylece söylem ve söylemi aracılığıyla kendiliğine dikkat çekme veya güç atfetme, kendiliğini gösterme ve konumlandırma hususu bulunmaktadır. Söz konusu bu meseleyi en kapsamlı biçimde sonlandıracak ve birbirine bağlayacak olan söylem, “Küfür kullanımından sonra ne hissediyorsunuz?” sorusuna cevap veren K16 kodlu katılımcının şu ifadeleridir:

“Su içerken ne hissediyorsam onda da aynı şey. Çünkü ağzıma yuva yaptığı için kendimi konfor alanımda hissettiğim için daha rahat. Hep aynı şeyi yapmak insanda bir güven duygusu oluşturur ya sözcüklerde de aynı şeyi hissediyorum herhalde bilmiyorum.” (K16, Erkek, 20)

Su içmenin fizyolojik ihtiyacı giderme aracı olduğu veya su içmenin fizyolojik ihtiyacı giderme gibi bir işlevinin olması düşünüldüğünde söz konusu ihtiyaç giderildiğinde fizyolojik tamamlanma ya da tam olma hali tamamlanmaktadır. Küfürlü söylemleri kullanmanın akabinde oluşan hissiyatı su içmeden sonra oluşan hissiyata benzeten K16 kodlu katılımcıdan hareketle esasında tıpkı su içmenin ardından meydana gelen fizyolojik tamamlanma olgusu gibi küfürlü söylemlerin ardından meydana gelen kendilik tamamlanması olgusunun zuhur ettiğini söyleyebilmek mümkündür. Böylece hem söylem vurgulanmış olacak hem de söylemi söyleyenin kendiliği gösterilerek kendiliği vurgulama ve gösterme yahut da otorite figürü olarak sahneye çıkma meselesi gerçekleştirilmiş olacaktır.

Küfrün anlam tanımlamasının ilk sacayağı olan duyguların işlevselliğinin aktarımından sonra ikinci sacayağı konumunda bulunan toplumun nedenselliği olgusuyla kastedilmek istenen şey, küfrün anlamının ve üretiminin toplum tarafından oluşturulduğudur. Başka bir deyişle, küfrün anlamı ya da ifade ettiği şeyin ne olduğu meselesi katılımcılara sorulduğunda katılımcılardan alınan geribildirimler aracılığıyla aktarılacak üzere içi boş birer kelimeler olarak toplumun öğrettiği bir şey olduğunu söyleyebilmek mümkündür. Bu bakış açısıyla bireyler kendilerini pasifize ederken toplumun etkenliğine vurgu yapmaktadır. Böylece küfrün kendilerinden önce toplum tarafından yaratılmış bir olgu olup ötekiler vasıtasıyla yayılmasına binaen kendilerinin dillerinde yer edinen içi boş, alelade, anlamsız söylemler olduğu görüşü temelde küfrün tanımlanmasında kullanılan ikinci görüşü, yani toplumun nedenselliğini temsil etmektedir. Nitekim cinsel içerikli küfürlerin özellikle kadın varlığına doğrudan yönelik biçimde doğmadığını ve günümüz insanlarından bağımsız öncel bir yaratım olduğunu şu ifadelerle aktaran K16 kodlu katılımcının söylemleri dikkate değer bir sorgulamayı taşımaktadır:

“Kadın kimliğinden ziyade karşıda iki tane adam var sayalım. Adama zarar vermek için adamın kutsallarına yöneliyor karşıdaki herif. Kutsalı ne var? Eşi var ya da dini var. Adam en kolay gördüğü için eşine yöneliyor, eşine küfrediyor, eşine cinsel münasebette bulunmak istediğini dile getiriyor, bu adamı rahatsız ediyor. Adama saldırmak için o yolu kullanıyor olabilir.” (K16, *Erkek*, 20)

Basit ve doğrudan bir akıl yürütme ile yukarıdaki söylemlerde bulunan aktarımın muhtemel olabileceği gerçeği, küfürlü söylemlerin her ne kadar kadından bağımsız bir arenada doğduğunu imlemiş olsa bile en nihayetinde kullanılan kelimeler veya göstergelerin kadın varlığını ezici, düşürücü, tahakküm altına alınabilecek bir yapı, aşağılayıcı veya ikincil konumda bulunan bir varlık gibi muhtelif anlamlara gelebilecek görünümüleri imlemesinin önüne geçememektedir. Fakat katılımcının söz konusu söyleminden alımlanması gereken veya esas dikkat çekilen mesele, küfür olgusunun günümüz insanları tarafından değil öncekiler tarafından karşılıklı etkileşim içinde etki-tepki meselesine (Schütz'ün nedensel ve amaçsal güdüsü) binaen yaratılmış olmasıdır. Söz konusu bu yaratım sonucunda meydana gelen anlamlar ötekiler tarafından görülüp uygulanmaya başladığı andan itibaren kabul edilen veya olması gereken gerçeklik haline gelmeye başlamaktadır. Nitekim sosyal gerçekliğin oluşumunu fenomenoloji aracılığıyla açıklayan Alfred Schütz, gerçekliğin bireyler arasındaki etkileşimlerden doğduğunu ve bu etkileşimlerin ise özelde etkileşime bağlı nedenler olarak etkileşimdeki karşılıklılıktan zuhur eden bireylerin amaçsal ve nedensel güdülerinden meydana geldiğini aktarmaktadır. Etkileşim arenasında ilk eylemi sergileyen kişinin anlamını alımlayıp tepki veren ikinci kişinin güdüsü ilk kişinin eylemine bağlı olarak nedensel güdüyü temsil ederken birinci kişinin güdüsü ise yine karşısındaki kişiye bir şey iletme gayesi taşımasından ötürü amaçsal güdüyü temsil etmektedir. Böylece karşılıklı eylem alışverişinden sonra doğan ortak anlamın toplumun ötekileri tarafından da icra edilmeye başlamasıyla -görerek ve öğrenerek- tipleştirilmektedir. Tüm bu tipleştirme sürecinin toplumun geneline bireylerin edimleri tarafından yayılmasıyla birlikte ise sosyal gerçeklik denilen ve ortak kabul haline getirilip olması gerekenin zaten o olduğu düşüncesiyle bir düzen arenası oluşmaktadır (Schütz, 2020: 34). Toplum arenasında henüz bir tipleştirme -sözelimi arkadaşlık olgusu- modeli oluşmadan evvel onu oluşturan bireylerin hareketleri eylem konumundayken -arkadaşlık henüz var olmayan bir şey olduğu için seçme eylem potansiyeli var, bireyler tarafından arkadaşlık yerine sevgili olma durumu da tercih edilebilirdi- bireylerin etkileşimleri sonucunda yaratılan bir tipleştirme modeli ötekiler tarafında icra edilmeye başlandığı andan itibaren artık bireylerin eylemleri edime dönüşmektedir. Başka bir deyişle toplumsal arenada birey, etkenlikten zorunlu

olarak edilgen (pasif) konuma geçiş yapmaktadır. Böylece esasında yaratılmış gerçekliğin önceden hazır bir veri haline gelmiş olması durumuyla birlikte toplumsal yaratılandan sonra doğan insanların gördüklerini uyguladıkları ya da pasif/edilgen oldukları bir arena söz konusu haline gelmektedir. Artık görünenin uygulandığı bu toplumsal gerçeklik yaratımının göstergesel toplumsallaşma biçimini temsil ettiğini görebilmek mümkün olmaktadır. Zira bu toplumsal yapı biçiminde bireyler, çevrelerinde gördüklerinin olması gerekenin o olduğu n kabulüyle davranarak sadece gördüklerini uygulamaktadırlar. Öteki türlü başka bir ihtimalin veya davranış biçiminin ve en nihayetinde anlamın olabileceğı olasılığını görememekte veya uygulayamamaktadır. Diğerk teki türlü davranma biçimini temsil eden toplumsal yapı ise ahlaki toplumsallaşma yapısıdır. İlkinde salt olanı görmenin uygulama arenasında baskınlığı söz konusu iken ikincisinde ise var olan dışındaki ötekileri de görme ve böylece kıyaslama zelliğıyle seçerek davranma baskınlığı söz konusudur⁶⁸. Birincisinden (göstergesel toplumsallaşma) ikincisine geçiş (ahlaki toplumsallaşma) arasında yaşanan kırılma durumundan ise ilkelik denilen olgu doğmaktadır. İlkeliliğin sadece görünenin uygulandığı anlamını imleyen bir olgu olarak kullanıldığı bu tez çalışmasında, ilkeliliğin ilkellik olarak adlandırılmasında söz konusu bu geçiş aşamasının yaşanmış olması gerekmektedir. Ancak bu aşama yaşanırsa bireylerin toplumsal arenada edimlerinin, aslında zaten ilkel edimler sergiledikleri halde, sadece görülmenin kırılmaya uğramasıyla ilkel olarak kabul edilmeye başlanması durumu söz konusu olmaktadır. Başka bir deyişle ilkeliliğı imleyen bir edim söz konusu şartlarda temelde ilkel olsa bile eğer olay bağlamında öteki eylemler veya çıktılar görülmezse söz konusu ilkel edimler devam ettirilerek edimlerin ilkel olduğu düşüncesi ya da görünümü toplumsal arenada zuhur etmemektedir. Böylece belki de esasında topluma veya herhangi bir gruba zarar verici edimlerin devam ettirilmesi sağlanmış olmaktadır. Oysa söz konusu edimlerin olumsuz toplumsal ıktıları zuhur etmeye başladığı andan itibaren -böylece öteki bir olasılık görülmüş olacak- başka bir eyleme geçiş yapılmasıyla birlikte ilk edimle ikinci eylemin kıyasından algılanan ilkellik olgusu görülebilmektedir. Dolayısıyla gerçekliğin inşası ve devam ettirilmesi sonucunda doğan pasif/edilgen ve gördüğünü

⁶⁸ İki toplumsallaşma biçimi arasındaki ilişki çalışmanın teori kısmının genelinde örneklendirmeler yoluyla detaylıca aktarılmıştır.

uygulayan birey yapısı, kimi zaman toplumsal arenada zuhur edebilecek ilkelik olgusunu doğurabilmektedir. Nitekim çalışmanın önceki bölümlerinde de belirtildiği üzere esasında her toplum biraz ilkeldir. Şimdi K16 kodlu katılımcının söylemlerine dönüldüğünde küfrün doğuşunda iki erkek arasında geçen etkileşimin etkili olduğu aktarılmaktadır. İki erkeğin birbirlerinin amaçsal ve nedensel güdülerine tabi biçimde hareket ettiği etkileşim sahnesinde doğan tartışma -bir tripleştirme modeli ve bu tartışmada esas gaye bireysel ve toplumsal (statü ya da görünüm, itibar) hayatta kalma meselesidir- ötekini alt etme meselesine evrilerek karşı tarafa zarar verme girişimiyle gelişim göstermektedir. Bu zarar verme hususunda aracı olarak kullanılabilecek iki tür yol vardır; fiziksel ya da sözel şiddet⁶⁹. Sözel şiddeti seçen taraf söz konusu toplumsal yapıda nesnelere yüklenilen anlamsal atıfları kullanarak ötekinin toplumsal görünümüne zarar vermeyi amaçlamaktadır. Sözgelimi katılımcının söylemlerinde ifade edildiği üzere değer ve kadın varlığının kutsallık anlamında birleştirildiği ve kadının temelde cinsel obje olarak görüldüğü bir toplumsal yapıda, erkeğin diğer erkeği cinsellik üzerinden kadını ve dolayısıyla değer ve kutsallık imleyen varlığı imlediği söylemler aracılığıyla alt etmeye çalışması kullanılabilecek olan önemli toplumsal araçlardan biridir. Görünenin ardında bulunan kimlik veya kendilik tanımlaması/konumlandırması toplum içindeki görünümünün nasıl olduğu bireyin hem bireysel hem de toplumsal hayatta kalma meselesi ile yakından ilintilidir. Zira ekseriyetle öteki (bu nesne, etkileşim, canlı bir varlık veya anlamlar/semboller olabilir) aracılığıyla kurulan benlik/kimlik/kendilik ötekinin değişen anlam(lar)ına binaen muhtelif etkilere maruz kalmaktadır. Ötekine atfedilen anlamların sembolik şiddet nesnesi olarak kullanılmasıyla kendiliğe/kimliğe verilebilecek olan herhangi bir zarar, bireyin toplumsal arenada yaratılmış veya atfedilmiş statüsü, itibarı ve kimliğine olumsuz biçimde etkide bulunmaktadır. Dolayısıyla toplumun gözünde var olan kendilik bir anda yok olma/var olamama tehdidi ile karşı karşıya kalmaya başlamasına binaen kendisini savunmaya geçmektedir. Böylece etkileşim arenasının arka planında bulunan tüm bu sembolik anlamlar, bireylerin edimlerini/eylemlerini belirleyen esas faktörler olarak toplum sahnesinde yerlerini almaktadırlar. En nihayetinde cinsel içerikli küfürlü söylemlerin

⁶⁹ Sözel şiddet Pierre Bourdieu'nun sembolik şiddetini imlemektedir (Bourdieu ve Passeron, 2021: 36-37).

anlamsal açıdan doğuşuna fenomenolojiye dayalı bir bakış açısı sunulduktan sonra katılımcıların kendilerini pasif birer varlıklar yerine koyarak küfrün toplumsal manasına nasıl vurgu yaptıklarını ötekilerin ifadeleri aracılığıyla da görebilmek ve daha iyi anlayabilmek mümkündür. Önceden yaratılmış bir gerçekliği temsil eden küfrün, günümüzde kullanıcıları tarafından herhangi bir anlamı düşündürmediği meselesi oldukça sık zikredilmektedir. Küfrün yaratılan toplumsal gerçekliğin bir ürünü olduğunu gösteren bazı katılımcıların düşünceleri aşağıdaki gibidir:

“İşte şundan dolayı genelde bu küfürler oluşmuş, oluştuktan sonra da ataerkil toplumun söylendiği gibi mi bilmiyorum ama dilimize yerleşmiş. Yerleştiği için de içselleştiriyorsun. Sonra da ağzına yapıyor.” (K1, Kadın, 32 yaşında)

“Yani aslında pek tasnif ettiğim bir şey değil. Ama dediğim gibi artık çok yaygınlaştığı için tasnif etmediğiniz bir şeyi de bazen yaparsınız. Yaygınlaştığı zaman artık küfür de hayatımıza işlemiş bir şekilde tasnif etmiyoruz ama hepimiz bir şekilde ona çekiliyoruz ya da itiliyoruz ya da zorlanıyoruz.” (K2, Kadın, 35 yaşında)

“Ben bir çocuğun ağzından duyduğum zaman bunun aile yapısıyla alakalı olduğunu düşünüyorum, anne baba bunu günlük yaşamda kullanıyor ki çocuk da bunu kullanıyor. Çünkü çocuk eğer kullanıyorsa demek ki anne baba tarafından öğretilmemiş, söylenmemiş çocuğum bu ayıp bir şey, yanlış bir şey söyleyemezsin, tanımadığın herhangi birine ya da arkadaşlarınla konuşurken bu dille konuşamazsın diye. Bu bir dil bile değil, bu bir hakaret. Kavga ettiğin zaman aniden ağzından çıkan bir şey ama günlük yaşamda top oynarken ya da ne bileyim parkta oynarken bile ağzından çıkabiliyor. Sadece çocuklar için söylemiyorum büyükler için de söylüyorum. Bence aile yapısıyla alakalı bir şey.” (K4, Kadın, 25)

Yukarıda ifadeleri bulunan her üç katılımcının da ortaklaşa bahsettikleri şey, küfrün dışsal (toplumsal içinde önceden oluşmuş) olan tarafından kendisini dayatarak bireylere etkileşimler vasıtasıyla göstererek öğrettiği ve bireyin pasifize bir şekilde yayılmasında aracı konumda bulunmuş olmasıdır. Özellikle ilk sırada aktarılan katılımcının (K1) söylemlerinde yer alan içselleştirme vurgusu, gerçekliğin sosyal inşasında bulunan önemli ve esasında kilit noktasında yer alan bir süreci göstermektedir. Zira gerçekliğin sosyal olarak inşa edilmesinde geçilmesi veya tamamlanması gereken sırasıyla üç aşama bulunmaktadır; dışsallaştırma, nesnelleştirme ve içselleştirme. Dışsallaştırma süreci, Alfred Schütz’ün fenomenolojik inşa sürecinde açılmadığı amaçsal ve nedensel güdüler aracılığıyla meydana gelen etkileşimlerin ve etkileşimler sonucunda doğan anlamların bizzat kendisidir. Nesnelleştirme evresi ise doğan anlamların ve yaratılan eylemlerin toplum içinde ötekiler tarafından görülerek uygulanmaya başlamasıdır. Başka bir

deyişle, görünen anlamın, eylemin öteki bireyler vasıtasıyla yayılarak nesnelleşmesidir. Son aşama olan içselleştirme, var olan ya da yaratılmış dışsallığın ve yayılan nesnelliğin bireyler tarafından kabul edilerek meşrulaştırıldığı evreyi imlemektedir. Ötekiler tarafından nesnelleştirilen herhangi bir olguyla karşılaşan bireyin özelde o olguyu kendisininmiş gibi görmesiyle zuhur eden içselleştirme, bireyin kendisi bağımsız bir varlık olarak görememesini ve söz konusu olguyu kabul ederek uygulamaya koymasını göstermektedir. Böylece tekil bireyler tarafından içselleştirilen her mesele tekrardan toplumsallaşarak ortak kabul haline ve olması gereken görünümüne bürünerek gerçeklik inşa edilmiş olmaktadır. Ayrıca içselleştirme meselesi bireylerde zuhur etmesinin iki ayrı ve birbirinin devamı niteliğinde olan yolu bulunmaktadır; asli ve tali sosyalizasyon. Asli sosyalizasyon bireyin dünyaya geldiğinde gördüğü ilk yakın çevresi olan ailesinin kendisi, koşulları ve yaşam tarzından öğrendiklerinden başka bir şey değildir. Tali sosyalizasyon ise aile dışında ve bireyin büyümesine binaen gelişen çevresinde karşılaştığı muhtelif ötekileri (arkadaşlık, iş hayatı, okul gibi kurumlarla girilen etkileşimler aracılığıyla ötekini görme) yansıtmaktadır (Berger ve Luckmann, 2020: 194-205). Dolayısıyla birey, hayatı boyunca iki farklı süreç içerisinde farklı görünümlere maruz kalma evresinden geçmektedir. Böylece bireyler gördükleri kadar farklı durumlar neticesinde gördükleri arasından görünen birini uygulamaya (yaşam tarzının veya edimlerini) uygulamayı başlamakta veya maruz kalmaktadır. Ancak bu durum her zaman bireyin seçme kapasitesiyle gerçekleşmektedir. Aksine ekseriyetle toplumsal yapı kendisini bireye dayatmaktadır ve bu gerçekliğin sosyal inşası sürecinin kilit noktası olan içselleştirme sürecinde “somutlaştırma” kavramsallaştırmasıyla nitelendiren bir olguyu doğurmaktadır. Hem önceden aktarılan teorik çerçeve hem de katılımcıların küfürlü söylemler hususundaki aktarımlarından hareketle bireylerin gerçekliğin inşası içinde kendisini pasifize ettiği imlemelerinin tamamı somutlaştırma meselesini göstermektedir. Somutlaştırma içerisinde bulunan birey, dış dünyanın kendisinden önce yaratıldığını ve onun değiştirilemez bir şey olup kendisinin de öyle davranması gerektiği düşüncesi içerisinde olarak kendisini pasifize etme eğiliminde bulunmaktadır (Wallace ve Wolf, 2015: 388). Dolayısıyla gerçekliğin inşasında ekseriyetle en nihai ve kaçınılmaz nokta olan somutlaştırma evresi, gerçekliği olması gereken gibi yeniden yaratan veya üreten en önemli

düşünsel araçsal iktidar konumundadır. Nitekim K2 kodlu katılımcının “*Ama dediğim gibi artık çok yaygınlaştığı için tasnif etmediğiniz bir şeyi de bazen yaparsınız. Yaygınlaştığı zaman artık küfür de hayatımıza işlemiş bir şekilde tasnif etmiyoruz ama hepimiz bir şekilde ona çekiliyoruz ya da itiliyoruz ya da zorlanıyoruz.*” söylemi tekrar hatırlandığında somutlaştırma meselesinin bireyler üzerindeki ciddi biçimdeki etkisi görülmektedir. En nihayetinde bahsedilen tüm bu görmeye ve pasifize etmeye dayalı inşa süreci ve oynanan roller yönümüzü göstergesel toplumsallaşma biçimine çıkarmış olmaktadır.

Katılımcılardan küfür etme olgusunun inşa sürecinde bireyleri pasifize edecek biçimde kendisini gösterdiği ortamlara ve özellikle tali sosyalizasyon sürecinde meydana gelen koşullara yönelik vurgular da gelmektedir. Katılımcılar sokak ağzı ve sosyal medyada yer alan küfürlü söylemlerin, bireylerin küfretmesinde etkili olduğunu ve küfrün yayılmasında birer aracı konumunda bulunduklarını düşünmektedirler. K3 kodlu katılımcı şu söylemleriyle söz konusu meseleye dikkat çekmektedir:

“(…) Şuradan dışarıya çıkın on kişiden dokuzu zaten o dediğim amina koyayımı her lafin sonuna koyuyor. Bunların ağzı özentî gençlik, bir keko tayfa var onların ağzından çıkıp bunlara yayılıyor. Biz mesela Konuşanlar’dan öğreniyoruz. Beyinde bitiyor bu iş, ya da ilgisini çekenleri mi etkiliyor? Mesela sizin ilginizi çekmediği için etkilemiyor olabilirsiniz ama benim ilgimi çektiği için etkiliyor olabilirim.” (K3, Kadın, 24 yaşında)

Katılımcının bahsetmiş olduğu “Konuşanlar”, sosyal medya platformunda yer alan bir kanalın programlarından birisidir. Söz konusu programın içeriği, programa giden seyircilerin kendi hayatlarından itiraflarda bulunmalarıdır. Bu itiraflar arasında hem cinsel içerikli itirafların bulunması hem de bu vesile ile her iki itiraf biçimi sonucunda ortaya çıkan herhangi bir duygu durumunda muhtelif şekillerde küfürlü söylemlerin ifade edildiği görülmektedir. Dahası “Konuşanlar” programından bahseden katılımcının söylemlerinin devamına bakıldığında söz konusu programdan daha önce hiç duymadığı küfürleri öğrendiği anlaşılmaktadır.

“Güneş görmemiş küfürler öğrendim. Mesela dal taşak gezmek, Konuşanlar’da duydum. Donsuz gezmek anlamında mı bilmiyorum ama yani çok ilgimi çekti. (...) Ya da çok sık duyduğum götünü sikeyim diyorlar, bu bana komik geliyor. Kelime anlamı bana komik geliyor, götünü sikeyim deyince gözümde hiçbir şey canlanmıyor ama bana kelime olarak komik geliyorlar. Yani insanlar söylerken mimikleri değişiyor ya onlar benim hoşuma gidiyor.” (K3, Kadın, 24 yaşında)

Küfrün sosyal öğrenme meselesi olduğunu ve dolayısıyla küfrü kullanan kişiler için herhangi bir anlam teşkil etmediğini ifade eden pek çok katılımcının görüşünü özet niteliğinde sunması bakımından K12 kodlu katılımcının söylemlerine bakmak yeterli olacaktır.

“(…) Ama dediğim gibi tamamen öğrenilmiş aslında bu da. Başka bir küfrü öğrenmiş olsaydık başka bir küfrü kullanıyor olabilirdik. Ya da hani şey çok kullanılan bir küfür, Türkçede çok kullanılmıyor ama İngilizce’de ‘Fuck be’yi erkek kadın hani küfür olarak kullanabiliyor. Bunlar biraz tamamen öğrenilmiş şeyler. Daha çocuğun konuşmayı öğrendiğinde çocuğa küfür öğretiyorlar. Yabancı dili öğrendiğinizde o dilin ilk küfürlerini öğreniyorsunuz. Herhangi bir insanın bunu düşünerek küfür ettiğini sanmıyorum tamamen öğretilmiş diye düşünüyorum.” (K12, Erkek, 35 yaşında)

Toplumsala vurgu yapan katılımcıların söylemlerinden küfrün anlam tanımlanmasında duygunun işlevselliğinin yanı sıra toplumun nedenselliği vurgusunun varlığı da görülmektedir. Toplumun nedenselliğinde küfürlerin öğrenilerek aktarıldığı ve bireyler için içi boş ve dolayısıyla anlamsız birer sözcükler olduğu düşüncesi katılımcıların ifadelerinden çıkarılabilmektedir. Ancak çalışmanın ilerleyen kısımlarında muhtelif başlıklar altında tartışılacağı üzere katılımcıların küfür kullanımı hakkında öteki söylemleri ile bu tarz söylemleri karşılaştırıldığında ortada çelişik bir durumun var olduğu fark edilecektir. Sözgelimi cinsel içerikli küfürlerin birbirini hiç tanımayanlar arasında sarf edilmesinin özellikle erkekler arasında kavgaya çıkmasına vesile olması gibi durumlarda cinsel içerikli küfürlü söylemlerin bireyler için anlamsız söylemler olduğu düşüncesinden bahsetmenin makul olmaması gibi söz konusu önerme de bu örnekleme ile düşmektedir. Fakat bu noktada başka bir düşünce ileriye sürülebilmektedir. Katılımcıların aktardığı gibi küfürlü söylemlerin öğrenildiği meselesi göz ardı edilmeden sadece küfürlü söylemlerin değil toplum içinde bu tarz söylemlerin kullanıldığında bağlamın da öğrenildiğini söyleyebilmek mümkündür. Başka bir deyişle, herhangi birinin küfürlü söylem gerçekleştirdiğini gören başka bir bireyin küfreden kişiden sadece küfrü değil hangi ortamda hangi olaya binaen hangi duygu ile küfür ettiğini ve esasında küfrün

olumsuz anlamları imleyen kelimelerden oluştuğunu da öğrendiği meselesi önemli bir noktayı göstermektedir. Dolayısıyla küfrün öğrenilmesi meselesi, içi boş ve anlamsız bir göstergeyi sunmamakta aksine daha fazla öğrenme nesnelerini olayın içerisine dâhil etmektedir. Söz konusu bu durum ise yine bireylerin göstergesel toplumsallaşma biçimi içerisinde duyguların dahi öğrenildiği bir toplumsal yapının çatısı altında pasifize hareket edip somutlaşma evresinde kalarak gerçekliğin sosyal inşasını yeniden ürettiklerini yansıtmaktadır.

Küfrün toplumsal tarafından görülen anlamsal bütünlüğüne bakıldığında araştırma verilerinden hareketle bahsedilmesi elzem olan son iki husus bulunmaktadır. Bu hususlar çalışmanın verilerini aktarırken bahsedilen bir katılımcı profili olan gündelik hayatta küfürlü söylemlerde bulunmayan ve başka bir kültürden gelen Azerbaycanlı katılımcının küfre karşı bakış açısı ile katılımcılar arasında kendisini asexüel⁷⁰ olarak tanımlayan ama gündelik hayatta küfürlü söylemlerde bulunan katılımcının görüşleridir. Her iki katılımcının ortak görüşü tıpkı diğer katılımcılarda olduğu gibi küfrün toplum tarafından öğrenilen bir söylem olduğudur. Özellikle kendisini asexüel olarak tanımlayan katılımcı (K17, Erkek, 18), küfrün kendisi için hiçbir anlamı olmadığını ve küfürleri öylesine gelişigüzel bir vaziyette kullandığını “*Hiçbir şey ifade etmiyor, çok boş bir şey. Sadece ağzımız alıştığı için ediyoruz.*” söylemleriyle aktarırken aynı zamanda “*Mutlu, üzgün, ağlarken her şekilde ağzım alıştığı için hep kullanırım.*” söylemiyle de küfrün kendisi için duyguları ifade etme aracı olduğunu belirtmektedir. Başka bir deyişle, söz konusu K17 kodlu katılımcı için de diğer katılımcıların verileri neticesinde çıkarılan küfürlü söylemlerin bizzat duygunun yerini aldığı sonucuna varılmaktadır. Aynı zamanda katılımcı, tıpkı diğer katılımcıların belirttiği gibi öğrenme meselesine alışkanlık vurgusuyla atıfta bulunmuştur.

⁷⁰ Cinsel manada kadına ve erkeğe ilgi duymayan kimse.

Öte yandan gündelik hayatta küfür kullanmayan Azerbaycanlı olup bir senedir İstanbul'da yaşayan K11 (Erkek, 22 yaşında) kodlu katılımcı da benzer biçimde küfrün kendisi için ne ifade ettiği sorusuna “*Boş bir şey, anlamsız bir şey ama insanlar işte stres atıyor. Bazı insanlar küfürle stres atıyorlar.*” söylemiyle vermiş olduğu yanıtla küfrün anlamsal tanımlamalarının (işlevsellik ve nedensellik) her ikisine de vurgu yaptığı görülmektedir. Aynı zamanda katılımcı gözlemlemiş olduğu her iki kültürün karşılaştırmasından hareketle küfrün sosyal inşasında toplumsal cinsiyet bazında yetiştirilme tarzının etkisine vurgu yapmaktadır. Katılımcının erkeklerin küfür kullanımı hakkında söylem sarf ettiği bölümde değinmiş olduğu toplumsal öğrenme meselesi temelde öğrenme olgusunun nasıl göstergesel toplumsallaşmayı imlediğini göstermektedir. Dahası ahlaki toplumsallaşma biçiminin olması gerektiğini imleyen görüşleri de bulunmaktadır.

“Aptallık. Çocukluktan erkeklerle kadını ayırıyorlar, çok ayrı ayrı yetiştiriyoruz. Erkekler sokakta daha çok kalıyor kadınlar kalamıyor, şimdi Türkiye’de bu değişti tabii orası ayrı. Erkeklerle sokak ağzı diyorlar ama sokak ağzı küfürlü bir ağız değil. Sokakta anneye babaya kardeşe küfretmemeyi öğretiyorlar. Küfür biliyorsun, onu niye biliyorsun, sana edilmesin sen de kimseye etmeyesin diye. Ama küfrü kullanmayı öğrenmemelisin bence.” (K11, Erkek, 22 yaşında)

Küfrün sokakta öğrenebileceği meselesine vurgu yapan katılımcı aynı zamanda bu meselenin bireyler tarafından yanlış alımlandığına vurgu yapmaktadır. Sokakta duyulan küfürleri küfretmek için öğrenmediğimizi aksine bunun yanlış olduğunu görüp küfrü öğrenmememiz gerektiğine dikkat çekmektedir. Katılımcının ilk bahsettiği husus, yani, bireylerin sokakta duydukları küfürleri öğrenip gördüğünü uygulayarak küfür etmeye başlaması hususu göstergesel toplumsallaşmayı imlemektedir. İkinci olarak bahsettiği husus olan küfür etmemeyi öğrenme meselesi ise temelde ahlaki toplumsallaşma biçimini vurgulamaktadır. Zira toplumsal arenada bireylerin etkileşimleri soncunda vermiş oldukları tepkileri görerek -sözelimi birbirlerine küfür eden bireylerin kavga etmeye başlaması çıktısı- küfür edilmemesi gerekliliğine varan katılımcı, görmüş olduğu tüm ötekileri (söz konusu ötekiler küfür etme ve etmeme durumunda karşılaşılan toplumsal çıktılar) kıyaslama aracılığıyla

esasinda hem ilkelik meselesini⁷¹ görmüş olmakta hem de beyinde prefrontal korteksi devreye sokarak ahlaki olabilme kapasitesine dikkat çekmektedir. Nitekim görünenin uygulanması -küfretmeyi görenin küfretmeyi öğrenmesi veya uygulaması- göstergesel toplumsallaşma biçimi iken görünenin doğrudan değil öteki olasılıklarla veya çıktılarla kıyaslanarak uygulanması veya uygulanmamasının tercih edilmesi ise ahlaki toplumsallaşma biçimini imlemektedir. İlk toplumsallaşma biçimi (göstergesel toplumsallaşma) beynin doğrudan duyguları içinde barındıran ve aynı zamanda öğrenme özelliğini de taşıyan limbik sistemle hareket etmeyi temsil ederken ikinci toplumsallaşma biçimi (ahlaki toplumsallaşma) ise kendisine iletilen bilgileri işleyip düzenleyen ve kıyaslama süzgecinden geçirerek bir karar veren prefrontal korteksle hareket etmeyi temsil etmektedir. Dolayısıyla küfür etme meselesi, görünenin uygulanması (duygu ve bağlam tabanlı öğrenme) ile bağlantılı olmasından ötürü göstergesel toplumsallaşmanın bir çıktısıdır. Ayrıca öğrendiğini ve gördüğünü uyguladığı limbik sistem ile görünenlerin kıyaslanmasıyla hareket eden prefrontal korteksin çatışmasından ekseriyetle galip gelenin limbik sistem olması (Karaismailoğlu, 2017: 179), gündelik hayatta küfürlü söylemlerin neden bu kadar yaygın olduğunu kanıtlar niteliktedir.

4.2.3. Göstergesel İlkeliğin Görünmeyen Yüzü Olarak Kendiliğin Örtülmesindeki Araç: Küfür

Göstergesel toplumsallaşma biçiminin bir çıktısı olarak küfür aracılığıyla küfrün öncelikle kendisine atfedilen rastgele bir anlamı temsil etmesinin akabinde onu kullanan kişilerin toplum içinde ötekiler tarafından görülerek uygulanması ve bu durumun devam ettirilmesi görünenin uygulandığı bir dünya veya toplum varlığının ortaya çıktığını söyleyebilmek mümkündür. Küfre atfedilen rastgele -bağlama dayalı ve kendilik ile ilişkili olarak rastgelelik- anlama geçilmeden önce küfrün etimolojik

⁷¹ Zira bireylerin birbirlerine küfür etme ve etmeme durumlarını ayrı ayrı gözlemleme fırsatını bulan katılımcı, küfretmenin çıktısının olumsuz bir çıktıya sebebiyet verdiğini ancak küfür etmemenin ise herhangi bir olumsuz çıktıya sebebiyet vermeyeceğini görmesine binaen esasında ilkeliğin zuhur etmesindeki kırılma noktasını görmekte veya fark etmektedir. Başka bir deyişle, küfretmenin, küfretmemenin olumlu sonuçlarının görülmesi aracılığıyla olumsuzlanmasına ya da olumsuz bir şey olduğunun görülmesine binaen küfretmenin ilkel bir şey olduğu fark edilmektedir. Nitekim ilkelik, tezdeki tanımlanma anlamı olarak görünenin uygulandığı bir şeyi imlemekle birlikte ancak kendisiyle ilgili bir durumda öteki sonuçların görülmesiyle kırılmaya uğrayarak fark edildiği bir olguyu imlemesinden ötürü görülme biçimlerinin bir çıktısı olmaktadır.

anlamı olan “örtmek” imlemesini olayla ilişkisi bağlamında tekrar gün yüzüne çıkarmak gerekmektedir. Zira ilahi alana ait olgular arenasından türeyen örtmek eylemi, Tanrı’ya yönelik anlamları yahut gerçeklik olarak kabul edilen olguların insanlar tarafından çarpıtılması, düşünceye aktarılması veya çarpıtma eylemine göre davranılmasını temsil etmektedir (Aktunç, 2020: 94). Başka bir deyişle, mevcut biçimde var kabul edilen muhtelif gerçekliklerin zıt biçimde olduğunu iddia etmek ve bu iddiaya göre davranmaktır. Kelimenin ilahi alandan daha geniş toplumsal arena meselelerine taşınmasına binaen günümüzde cinsel içerikli küfürlü söylemlerde de “küfür” atfının kullanılması anlamının hangi olgulara nazaran gelişmiş olabileceğini irdelemek, cinsellik ile örtmek (küfür) söylemlerinin veya maddesel varlıklarının (görünüm olarak) arasındaki ilişkinin ne olduğunu görebilmek açısından elzemdir. Tezin teorik çerçevesinde tartışıldığı üzere kendiliğin (ya da kurulamayan kendiliğin) örtülme aracı olarak nitelendirilen küfür söylemlerinin özellikle kendiliğin varlık alanı olarak cinsellikle bağdaştırılmış olması şaşırtılacak bir durumu taşımamaktadır. Nitekim, kendilik denilen şey, öncelikle maddesel bir varlığın varlığını incelemektedir. Akabinde bu varlığa atfedilecek olan görünümlere (toplumsal yapıda şekillenen toplumsal bakış) ihtiyaç duyulmaktadır (Mead, 2021: 30). Böylece varlıkla dışarıdaki gözün/anlamın birleşimiyle oluşan kendilik, toplumsal yapıların muhtelifliğine binaen şekillenmekte, kurulmakta (sağlıklı veya sağlıksız) veya hiç kurulamamaktadır. Cinsel içerikli küfürlü söylemlerin bu noktadaki kendilikle olan ilişkisi çalışmanın “Cinsellik, İlkellik ve Küfür” başlıklı bölümden itibaren sık sık tekrarlanarak analize tabi tutulmuştur. Dolayısıyla söz konusu önceki aktarımlardan hareketle, özetle, cinsel içerikli küfürlerin, toplum tarafından sağlıklı biçimde kurulamayan kendilikleri güç gösterisi aracılığıyla örtme girişiminin sonucunda duygusal (bireysel ve toplumsal hayatta kalma güdüsü) temelli doğduğunu ifade etmek gerekmektedir. Böylece küfre atfedilen ve esasında cinselliğe atfedilen etkileşimler neticesindeki rastgele anlamlar, toplum içerisinde bireyler vasıtasıyla dolaşıma sokularak gerçekliğin göstergesel biçimde yeniden üretilmesini sağlamaktadır.

Cinsel içerikli küfürlü söylemlerin toplum tarafından göstergesel biçimde öğretilen anlamlarını (hem kadın hem de erkek kimliğini imleyen anlamlarını), gündelik hayatta küfür kullanmayıp dışarıdan bir gözle bakabilen K11 kodlu katılımcının şu söylemlerinde görebilmek mümkündür:

“Kadınları çok alçaltır. Türkiye’de daha çok duydum, amına koyayım falan diye. Artık boş bir şeye geldi. Yani aslında bu önemli bir konu ama o kadar söylendi ki artık yani koy işte, böyle bir durum oldu. Artık insanlar küfür gibi algılamıyor onu amına koyayım falan diyorlar. Yani ciddi şekilde söylese bile ciddiye alınmıyor anlamsız bir şey oldu. (...) Erkekler de o kadar duydular ki yani kadınların amına koyulacak bir şey olduğunu duydular. Daha doğrusu amin koyulabilecek bir şey olduğunu öğrendiler, o yüzden tecavüzün sayı arttı, şerefsizlerin sayı arttı. İşte ben söylüyorum neden yapmayayım gibisinden oldu.” (K11, Erkek, 22 yaşında)

Öncelikle toplumda kadın olsun erkek olsun görmeye dayalı öğrenme biçimine vurgu yapan katılımcı, sürekli görünen ve tekrarlanan bir şeyin aynı zamanda anlam yitimine maruz kaldığına da dikkat çekmektedir. Özellikle toplumda kadın cinsel organını hedef alarak imlenen “amına koyayım” söyleminin yaygınlaşması ve sık biçimde görünmesi/duyulmasına binaen anlam kaybına uğradığını belirtmiştir. Ancak madalyonun görünen öteki tarafında ise erkeklerin ve kadınların, fakat özellikle erkeklerin, bu söyleme maruz kalarak (söylemin/dilin birey üzerindeki iktidarı ve yönlendirici kapasitesi) kadın cinsel organının koyulabilecek bir şey veya ona zarar verilebilecek bir şey olduğunu öğrenmesi meselesinin oluştuğunu da aktarmaktadır. Söz konusu söylemin bireyler üzerindeki anlamsal iktidarına değinen katılımcının söylemleri aracılığıyla bu tarz küfürlü söylemlerin, bireylerin davranışlarında etkili olup bireyleri olumsuz çıktıları yansıtan ve doğurabilecek eylemlere sürüklediğini ima ettiği görülmektedir.

Görünenin bireyler tarafından sadece maddesel olarak algılanıp uygulandığı değil aynı zamanda duygusal bağlamı ile (anlamı) birlikte öğrenilerek uygulandığı göstergesel toplumsallaşma biçiminde bireylerin kendilikleri, kadın ve erkek cinsiyetlerinin ayrılaşmasıyla toplumsal yapının anlamlarına binaen iki farklı şekilde varlık kazanmaktadır. Kadınların anneden kopuş sürecinde “kendilik kaygısı” gütmemesi ile kadınlarda varlık kazanan kendilik erimesi ve erkeklerin bu süreçte “kendilik kaygısı” güderek öteki alanlarda “kendilik kazanma/inşası” arayışında bulunmalarıyla varlık kazanan kendilik yaratımları söylemler ve görünüm

vasıtasıyla şekillendirilmektedir. Kendilik hakkındaki görünümünün ve düşüncelerin dışsal olana tabi biçimde şekillenmesinin yanı sıra bu şekillenmenin doğmasına vesile olan esas alan ise bireyin maddesel kendiliği, yani biyolojik olarak cinselliği veya bedenidir. Bireyin kendisine en yakın olan tarafı gösteren maddesel varlığı veya cinselliği, kendisi hakkındaki görüşlerin toplum içinde ötekilerle girmiş olduğu etkileşimler neticesinde anlam kazanmaya başlamaktadır. Kendisine yüklenen anlamların varlığı ise bireyin kendilik algısını oluşturmaktadır. Böylece cinsellik ve kendilik arasındaki ilişkinin öteki vasıtasıyla ortaya çıkarılmasını takiben esasında kendiliği imleyen cinsel içerikli söylemlerin ifade edilmesinin temelinde kendiliğin güç nazarında yeniden üretilmesi yer almaktadır. Başka bir deyişle, cinsel içerikli küfürlü söylemler kendiliğin gücüne atıf vererek kendiliği öteki üzerinden var kılmaktadır. Bu husus, ilk bakışta erkek kişisi için geçerli bir durummuş gibi görünse de ileride aktarılabilecek olan katılımcıların söylemlerinden hareketle kadınların da kendiliklerini öteki gözüyle gördükleri -buradaki öteki erkek- kişiyi güç noktası olarak baz almalarının sonucunda, girmiş oldukları kıyas durumuna binaen aynı küfürlü söylemleri güç göstergesi olarak kullandıkları görülecektir. Fakat bu noktada bulunan şu çelişki ayrı bir tartışma konusu daha yaratmaktadır. Söz konusu çelişki bir soru kalıbıyla belirtildiğinde ifade edilmesi gereken sorunsalın kendisi bu sorudur: Kadınlar kendi cinsel organlarını aşağılayan küfürlü söylemleri güç göstergesi olarak mı kullanmaktadır? Sorunun kısa cevabı “evet” olmak ile birlikte söz konusu bu cevabın hala var olan çelişkiyi açıklamadığı da görülmektedir. Bu sorunun cevabı ve çelişkili ifadenin esasında neyi imlediği hususu çalışmanın “Benlik Bölünmesi Mi, Mantığa Büründürme Mi?: Yoksa Anlam Mı Kayıyor?” başlığı altında tartışılacaktır.

Şimdi katılımcıların ve dolayısıyla toplumsalın cinsel içerikli küfürlere atfetmiş olduğu anlamlara söylemler vasıtasıyla bakmak meselenin daha görünür hale gelmesine vesile olacaktır.

“(Küfürle söylemlere olumsuz manayı kim yüklüyor sorusu üzerine verilen yanıt) Yine biz insanlar herhalde maalesef. Bir de güç yani cinsel organlara güç yüklüyorlar hangisi daha güçlü şeklinde bakıyorlar o yüzden erkekler kendini o güçlü konuma cinsel organlarla getirdiklerini düşünüyorlar. (...) Yani bize anlatmak istedikleri şeylerden ziyade insanları cezalandırma amacı olarak kullandığımız için ben işte senin özel bölgelerini ya da atıyorum şeylerine hakaret ediyorum gibi.” (K1, Kadın, 32 yaşında)

“Yani sonuçta küfre biraz bizim toplumumuzda sadece küfür olarak bakılmıyor. Güç olarak da algılanıyor edilen küfürle baktığımızda. İşte ben senden daha üstünüm, ben senden daha güçlüyüm. Hani insanların üzerinde bir güç ya da egemenlik kurmaya dayandığı için o nedenle de çok fazla tasnif etmiyorum. İşte bir tarafta çok yaygınlaştığı için insan tasnif etmediği bir şeyi de bazen yapabiliyor.” (K2, Kadın, 35 yaşında)

Her iki katılımcının söylemlerine bakıldığında küfrün imlemiş olduğu güç olgusunu görebilmek mümkündür. Katılımcılar güç meselesini yansıttığını düşündükleri cinsel içerikli küfürle söylemlerin kullanıldığında karşı tarafı cezalandırma gücünün ve bu yaptırımın olabileceği düşüncesinin bireyin kendisinde zuhur ettiğini düşünmektedir. Daha basit ifadeyle, bireyler esasında küfürle söylemleri kullandıklarında kendiliklerine/varlıklarına atıf vererek hem kendilerini (hayatta kalma güdüsü) korumakta -zira yaşamlarını tehdit eden herhangi bir olayla karşılaşmaları düşünüldüğünde- hem de karşıda bulunan tehdidi imha etmeye çalışmaktadır. Böylece duygudan doğan koruma güdüsü söylem (dil) aracılığıyla dışsal dünyada varlık kazanarak bireyin hem kendisini yönlendirmesi ve inandırması hem de ötekinin hareketinin yönlendirilmesi meselesi zuhur etmektedir. Cinselliği kendilik gücü ve varlığı olarak alımlayan birey –bu durumun toplumsal yapının görmesi ve işleyiş biçimiyle meydana geldiği göz ardı edilmemelidir- küfürle söylemler aracılığıyla sağlıklı kurulamayan kendiliğini kurmaya çalışmaktadır. Fakat bu mesele, yani küfürle söylemler ise temelde kurulamayan/var olmayan kendiliğin örtmecesi niteliği taşımaktadır. Nitekim K2 kodlu katılımcının söylemlerinin devamına bakıldığında cinsel içerikli küfürlerle kendilik arasındaki ilişkinin nasıl olduğu daha net anlaşılabacaktır.

“Genellikle daha çok sinirlendiğimde ya da üslupla ilgili bir sorun olduğunda karşı taraf insan ama siz insan değilsiniz gibi davranıldığında küfür ediyorum. (...) Ben de insanım karşı tarafta insan. Ama bunu şuna dökmek lazım, ben senden daha üstünüm sana her şeyi söyleme hakkına sahibim ya da ben senden daha altım o yüzden sana bunu söyleme hakkına sahip değilim gibi. (...) Ben iş hayatında böyle düşünmüyorum. Hani üst alt ilişkisi olsa bile herkes insan. Belli saygı ve sevgi çerçevesi içinde herkes birbiri ile anlaşabilir. (...) Ben karşı tarafa o kadar sinirlenmiş bir hale geliyorum ki onu küfür etmeden kelimelerimle eziyorum ama öte taraftan içime o kadar sinir dolduğu için küfür ederek kendi kendimi yatıştırmaya çalışıyorum. Küfrü içimden ediyorum.” (K2, Kadın, 35 yaşında)

Katılımcının “*Karşı taraf insan ama siz insan değilmişsiniz gibi davranıldığında küfür ediyorum.*” söylemi öteki tarafından kendiliğin görülmemesi, kabul edilmemesi ve tehdide uğramasına binaen katılımcının şahsı tarafından kendiliği cinsellik aracılığıyla imleyen cinsel içerikli küfürlü söylemlerin kullanılması, cinselliğin kendiliği var kılan en önemli araç olduğu fark edilmektedir.

Öte yandan kendilik mücadelesinin erkek erkeğe olan etkileşimler arasında daha net görebilmek mümkündür. Zira pek çok katılımcının aktarımlarından hareketle erkeklerin birbirlerine -birbirlerini tanımayan yabancı erkekler- cinsel içerikli küfürlü söylemler yönelttiğinde olayın fiziksel şiddete ve kavgaya taşınması meselesi, kendilik ile özdeşleştirilen cinsellik bağıntısının görülmesini sağlamaktadır. Nitekim K3 kodlu katılımcının gündelik hayat içinde denk geldiği bir olayı aktarmasına bakıldığında söz konusu küfürlü söylemlerin nasıl kavgaya evrildiği görülmüş olacaktır.

“Zaten erkek erkeğe küfretse kavga çıkar. Sen bana nasıl küfrettin lan orospu çocuğu gel buraya diyerek kavga ediyorlar. Mesela bak en yakın örneği geçenlerde evimizin altında veteriner var. Yani bak onlardan da hiç küfür duymamıştık düşün. Kavga esnasında bak, insanlar sinirlendikleri anda farklılaşıyor, canavarlaşıyor. Bizim çiçekçi ile veterineri park kavgasından dolayı, ki çiçekçi böyle konuşmayan çocuk çok düzgün bir şeye benziyordu. Gitti çocuğa dedi ki senin amına koduğumun çocuğu, bak ettiği küfre bak. Sen amına koduğumun çocuğu derken... Ablama dedim ki orada su şişesini kafasına vursaydın bari. Bu nasıl bir cümle, ondan sonra ettiler kavga. Yani erkek erkeğe küfrettiği zaman kavga çıkar sinirlendiklerinde.” (K3, Kadın, 24 yaşında)

Aktarılan ilk iki cümle, kavganın başlama nedeni olan küfür ile kavganın devam etmesini sağlayan yine bir başka küfrün, kendiliğe yönelik saldırı olarak algılanması meseleyi giderek daha olumsuz bir hale getirmektedir. Yaşanan olay her ne olursa olsun bir erkeğin bir erkeğe küfretmesi kendiliğe yönelik bir saldırı olarak algılanmakta ve küfre maruz kalan tarafın ötekine tekrar başka bir küfürlü söylemde bulunmasına vesile olmaktadır. Bu noktada aynı zamanda küfrün fiziksel şiddeti engelleyici bir işlevi bulunduğu görüşünün her zaman doğruluk payı içermediğini de görebilmek mümkündür. Küfrün fiziksel şiddeti engellemediği aksine fiziksel şiddete doğru götürebilecek bir olgu olduğu katılımcıların söylemlerinden fark edilebilmektedir. Zira küfrün fiziksel şiddete sebebiyet vermesinin nedeni, bireylerin

kendiliklerine cinselliğe atfedilen olumsuz anlamlar aracılığıyla zarar verilmeye çalışılmış olmasıdır.

Tekrar madalyonun diğer tarafına odaklanıldığında cinsellikle bağdaştırılan küfürlü söylemlerin kadınlara yöneltilmesi durumunda kadınların kendilik sorgulamalarına doğru hareketlerde bulunduğu görülmektedir.

“Kadın bence psikolojik olarak düşüşe geçebilir. Yani ben kendimi o an şöyle hissederim ben gerçekten öyle miyim, ben bunu hak ediyor muyum? Psikolojik bir şiddettir ve bir erkekten duymak daha farklı. Acaba ben gerçekten böyle bir insan mıyım, benim hakkımda böyle mi düşünüyor gibi düşüncelere kapılabilirim. Bu sefer de içime de kapanabilirim. Öyle değilsen bile bu sefer kendini sorguluyorsun en sonunda yani.” (K6, Kadın, 21 yaşında)

“Daha çok cinsellik konusunda insanları yargılıyoruz ya toplumda genel olarak cinsellik şey olduğu için, yargılanan bir konu olduğu için o yüzden söylendiğini düşünüyorum.” (K10, Kadın, 21 yaşında)

Katılımcıların kendilerine yöneltilen küfürlü söylemlerle karşılaştıklarında kendiliklerini sorgulamaya başlamalarıyla aynı zamanda bu tarz cinsel içerikli söylemlerin kendilikleriyle olan bağlantısını da sorgulamaya başladıklarını söyleyebilmek mümkündür. Özellikle K10 kodlu katılımcının cinselliğin toplumsal arenada yargılanan bir olgu olduğu ve bunun için bireylerin birbirlerine cinsellik üzerinden hakaretlerde bulunduğu iması, cinselliğin neden hakaretimiz bir söylem alanı olarak kullanıldığı sorusunu da beraberinde getirmektedir. Zira cinsellik, gerek toplumsal gerekse de bireysel bilinçaltında kodlanmış geçmişten gelen olumsuz anlamları hala taşımaktadır. Nitekim bu durum, muhtelif ötekilerle karşılaşmaya rağmen hala görünende kalan ve görüneni devam ettiren ilkelik meselesini yansıtmaktadır. Başka bir deyişle, her ne kadar cinsellik hakkındaki görüşler, gerek çeşitli bilimsel verilerin olumlu çıktıları gerekse iletişim çağının bireyler arasındaki etkileşimi kolaylaştırması bakımından ötekilerin yaşam tarzlarını görebilme fırsatının kolaylaşmasına binaen prefrontal kortekste olumlu görünüme sahip olsa da hala limbik sistem olarak adlandırılan bölgede bireylerin ilk toplumsallaşma evresinde karşılaştıkları cinsellik hakkındaki görünümünde kalmaktadır. Limbik sistem aracılığıyla duygusal bağlarla birlikte öğrenilen cinselliğe dair tüm görünüm ve anlamlar hayat boyunca bireylerin hareketlerinde esas belirleyici faktör olarak rol oynamaktadır. Zira beyin bölgeleri arasında prefrontal korteksin mi yoksa limbik

sistemin mi bireylerin edimlerinde daha baskın ve belirleyici rolde olduğunu muhtelif örneklendirmelerle açıklayan Serkan Karaismailoğlu'nun (2017: 173) “Eğer limbik sistemin inanmışsa, korteksin ne söylediği kimin umurunda...” söylemi olayı en net şekilde açıklayan özet bir ifadeyi yansıtmaktadır.

Görünenin uygulanması meselesinde erkek katılımcılarda da durum herhangi bir farklılık taşımamaktadır. Tüm erkek katılımcılar küfürlü söylemlerin toplumsal arenada sıkça karşılaşılan söylemler olmasından ötürü normalleştiği ve bu yüzden bireyler tarafından olağan bir şekilde kullanıldığı görüşünü ifade etmektedirler.

“Çok da doğru olmadığının farkındayım ama bir şekilde de kullanmaya devam ediyorum. Çok da faydalı olduğunu ve insanlara bir yararı olduğunu düşünmüyorum. Cinsiyetçi olduğunun da farkındayım ama kullanmaya devam ediyorum yani.” (K14, Erkek, 18 yaşında)

“Zaten küfürlerin çoğu cinsel içerikli bence o yüzden pek bir şey ifade etmiyor. Anlamı normal geliyor artık duya duya kulak alışkanlığı çok bir anlam bulamıyorsun içinde.” (K15, Erkek, 18 yaşında)

“Bence şu an erkeklerin birçoğu cinsel içerikli küfürleri cinsel içeriği düşünerek etmediğini düşünüyorum. Mesela siktir git, amina koyayım bu tarz küfürlerde insan orada siktir git tarzında söylemiyor, yürü git buradan defol buradan tarzında o kelimeyi artık alışkanlık haline getirdiği için kullanıyor. Diğer küfrü de amina koyayımı da nokta olarak kullanmaya başladı millet.” (K18, Erkek, 30 yaşında)

Yukarıdaki üç söylemde toplumsalda görünen olgunun bireylerin edimlerinde zuhur etmesinin olağan olduğu görüşünü yansıtmaktadır. İlk sıradaki katılımcı (K14) her ne kadar küfürlü söylemlerin yanlış olduğu ifade etse de bir şekilde kullanmaya devam ettiğini belirterek esasında üstü örtük biçimde göstergesel toplumsallaşma biçimindeki görünenin uygulanması meselesine vurgu yapmaktadır. Benzer şekilde diğer iki katılımcının söylemlerinde bulunan sıkça duyma (K15) ve alışkanlık haline gelmesi (K18) meselesi, zaten gerçekliğin inşasındaki en temel süreçleri imleyen ve böylece toplumsal yaratımı (göstergesel toplumsallaşma) bireyler vasıtasıyla meydana getiren araçlardır. Ayrıca K18 kodlu katılımcının son ifadesi olan “*Amina koyayımı da nokta olarak kullanmaya başladı.*” söyleminin daha önceden aktarıldığı gibi bireylerin cümlelerini ifade etmeleri ardından kendiliklerini vurguladıklarının göstergesi olduğunu, tekrardan hatırlatmakta kendilikle cinsellik arasındaki ilişkinin bir kez daha görülebilmesi için fayda vardır.

Benzer biçimde cinsel içerikli küfürlerin kendilik imlemesi görevinde kullanıldığını aktaran erkek katılımcı söylemleri de bulunmaktadır. Özellikle kişileri sinirlendirmek için cinsellik ve cinsel içerikli küfürlerle karşı tarafı vurma veya yaralama meselesi, cinsellikle kendilik algısının tekrardan nasıl iç içe geçmiş olduğunun göstergesini sunmaktadır. Sözgelimi “Cinsel içerikli küfür kullanımı hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusuna K12 kodlu katılımcının vermiş olduğu şu cevap bir önceki ifadeyi destekler niteliktedir:

“Eğlenceli. Mesela bazen arkadaşlarımı kızdırmak için, biraz feminist hiç fark etmez hani diğer ibnedir, eşcinseldir, gaydir gibi. İbne de küfür kategorisinde kullanılıyor ama bence insanlar bunu küfür olarak algılıyor. Bu tarz cinsiyetçi küfürler biraz bir insanı kızdırmak istediğinizde kullanabiliyorsunuz. Mesela kadın arkadaşlarımıza bunu kasten yapıyorum, şakaları eğlenceli buluyorum, ben alınmıyorum çünkü. Kavganın sonunda söylemediğin ve gerçekten kişiliğine hakaret etmediğin sürece karşıdaki insanın. Bu tarz küfürlerin son dönemdeki cinsiyetçi algısı aslında onları biraz da cinsiyetçi yapıyor. Yani çevremdeki birçok insanın cinsiyeti umrumda değil, ilgi duymuyorsam karşıdaki insana, erkek ya da kadın olması neden umrumda olsun ki.” (K12, Erkek, 35 yaşında)

Şaka niyetine de olsa katılımcının da ifadelerinde aktardığı gibi feminist/ibne/gay arkadaşlarına yöneltmiş olduğu cinsel içerikli küfürlerin arkadaşlarını sinirlendirdiği meselesi, cinselliğe atfedilen olumsuz anlamın göstergesini taşımaktadır. Her ne kadar katılımcının kendisi bu tarz küfürlere bir anlam yüklediğini ifade etmiş olsa da öteki bireyler nazarında cinsel içerikli küfürler kendiliğe saldırı olarak algılanmaktadır. Nitekim esasında katılımcının kendisinin söyleminde kullanmış olduğu “*arkadaşlarımı kızdırmak için*” ifadesi, temelde kendisinin de bu tarz küfürlerin kızdırıcı veya sinirlendirici ifadeler olduğu düşüncesi içerisinde olduğunu göstermektedir.

Yukarıdaki katılımcı gibi bir diğer erkek katılımcının da (K16) söylemleri kendi içerisinde çelişkili ifadeler taşımaktadır. Ancak eklenmesi gereken bir tabirle, bu çelişkili gibi görünen ifadelerin aslında olayın iki ayrı ama birbirini bütünleyen boyutlarıdır. K16 kodlu katılımcı küfürlü söylemlere bir anlam yüklenmediğini çünkü temelde onların birer ağız alışkanlığı olduğunu fakat aynı zamanda öteki bireylere zarar verme aracı ile de kullanıldığını aktardığı söylemleri aşağıdaki gibidir:

“Kendi fikrim çoğu kişinin de bir anlam yüklediği üzerine. Anlam yükleyen var mıdır bilmiyorum ama dediğim gibi ağız alışkanlığı büyük ihtimalle. Kavga ya da öfke anlarında mesela karşıdaki kişiyi rahatsız etmek, küçük düşürmek amaçlı kullanılıyor. (...) Çünkü karşıdaki kişiye saygısızlıktır küfür. Karşıdaki kişiyi aşağılama, küçük düşürmeye çalışmak bunlar aslında edepsiz hareketlerdir.” (K16, Erkek, 20 yaşında)

Bu söylemler başlangıçta anlam yüklenmeme meselesi ve ötekine zarar verme ikiliği bağlamında çelişkili ifadelermiş gibi görünse de anlam yüklenmeme meselesi diğer katılımcıların aktarımlarıyla birleştirildiğinde gündelik hayatta sıkça kullanılma durumundan kaynaklı olduğunu düşündürmekle birlikte bu hususun göstergesel toplumsallaşma biçimini imlediğini söylemek mümkündür. Akabinde ötekini küçük düşürmek ve aşağılamak için kullanılması imasının ise küfürlü söylemlerin bireylerin kendilikleriyle ilişkili olduğunu bir kez daha yansıtmaktadır. Gerek kadın gerekse erkek katılımcıların görünene uygun biçimde davranmalarının (göstergesel toplumsallaşma ve ilkelik) beraberinde getirmiş olduğu söz konusu aktarılan tüm bu çelişkiler bizi ayrı bir başlığa veya sorunsala getirmektedir. Bu sorunsal benlik bölünmesinin bizzat kendisidir.

4.2.4. Benlik Bölünmesi Mi, Mantığa Büründürme Mi?: Yoksa Anlam Mı Kayıyor?

Gündelik hayatta küfür kullanımı hem ona atfedilen anlamsal nitelik hem de kullanım amacına göre analiz edildiğinde küfür kullanımında cinsiyete dayalı biçimde farklılaşmanın olduğu görülmektedir. Erkek katılımcılar küfür kullanımını mantığa büründürürken kadın katılımcılar küfür kullanırken benlik bölünmesi içerisindedirler. Her iki cinsiyet küfre toplumun nedenselliği (öğrenilmiş ve içi boş kelimeler olduğu düşüncesi) anlamını yüklerken aynı zamanda duygu durumlarına göre küfür kullanımı da gerçekleştirmektedirler. Olumsuz duygularda karşı tarafı alt etme veya ona ceza verme gayesi varken olumlu duygularda kendini besleme gayesi bulunmaktadır. İki duygu durumu ise esasında hayatta kalma güdüsüne hizmet etmektedir. Toplumun nedenselliği ile duyguların işlevselliği aracılığıyla küfre yüklenen bu iki anlamın birbirleriyle çelişiyor gibi görünüyorsa kadınlar da benlik bölünmesine sebebiyet verirken erkekler de ise durumu toparlama gayesiyle mantığa büründürme meselesini meydana getirmektedir. Öncelikli olarak

erkeklerdeki mantığa büründürme hususuna bakıldığında, katılımcıların cinsel içerikli küfür kullanımının anlamsal olumsuzluğunun farkında olmalarına rağmen küfür kullanmaya devam etmelerini toplumsal nedenlere atfen açıklaması ve bu açıklamayla aslında küfürlerin o anlamlara gelmediğini, toplumsal alışkanlıklar olarak boş kelimeler olduğunu iddia ederek mantığa büründürmeleri söz konusudur.

“Cinsel içerikli küfür kullanımının kadın kimliğine nasıl etkileri bulunmaktadır?” sorusuna K16 kodlu katılımcının vermiş olduğu yanıt, bu tarz küfürlü söylemlerin kadını aşağılamak için zuhur etmediğini göstermektedir. Katılımcının vermiş olduğu yanıtın akabinde kendisine yönlendirilen “Bu küfürlerin hangi amaçla gelişmiş olabileceği?” sorusunun cevabıyla birleştirilen iki sorunun cevabı aşağıdaki gibidir:

“Bir etkisi olduğunu düşünmüyorum. Yani bu tarz söylemler nasıl gelişti öncesini bilmiyorum ancak bir kadına ya da kadın kimliğine zarar verecek bir şekilde geliştiğini düşünmüyorum. (...) Kadın kimliğinden ziyade karşıda iki tane adam var sayalım. Adama zara vermek için adamın kutsallarına yöneliyor karşıdaki herif. Kutsalı ne var? Eşi var ya da dini var. Adam en kolay gördüğü için eşine yöneliyor, eşine küfrediyor, eşine cinsel münasebette bulunmak istediğini dile getiriyor, bu adamı rahatsız ediyor. Adama saldırmak için o yolu kullanıyor olabilir.” (K16, Erkek, 20 yaşında)

Cinsel içerikli küfürlerin kadın kimliğine zarar verecek bir şey olmadığını ancak iki erkek arasında bu tarz söylemlerin kavga meselesinden çıkabileceğini iddia eden katılımcı, erkekler arasındaki söylemin anlamına vurgu yapıyor görünmektedir. Öte yandan “Cinsel içerikli küfürler ne anlam ifade ediyor olabilir?” sorusuna vermiş olduğu yanıtı bakılıp tüm bu yanıtlar kıyaslanarak değerlendirildiğinde ortada bir çelişkinin bulunduğu ve bu çelişkinin mantığa büründürme gayesi ile ortadan kaldırılmaya çalışıldığı fark edilecektir.

“Kendi fikrim çoğu kişinin de bir anlam yüklediği üzerine. Anlam yükleyen var mıdır bilmiyorum ama dediğim gibi ağız alışkanlığı büyük ihtimalle. Kavga ya da öfke anlarında mesela karşıdaki kişiyi rahatsız etmek, küçük düşürmek amaçlı kullanılıyor.” (K16, Erkek, 20 yaşında)

Katılımcının söz konusu söylemi içerisinde birbiriyle çelişen iki ifade bulunmaktadır. İlk ifade olan küfürli söylemlere toplumun geneli tarafından bir anlam yüklenilmediği ve bu söylemlerin ağız alışkanlığı olduğu ifadesinin akabinde yer alan küfür karşıımızdaki kişiye zarar vermek amaçlı kullandığımız düşüncesi birbirine zıt görüşleri yansıtmaktadır. Herhangi bir anlamsallığın yüklenmediği söylemler (cinsel içerikli küfürler) nasıl küçük düşürme veya aşağılama aracına dönüşebilmektedir? Anlam ifade etmediği iddiasıyla kavga veya öfke esnasında ötekine yöneltildiğinde yeni bir kavganın doğmasının sebebi nedir? Eğer cinsel içerikli küfürler bir anlam ifade etmiyorsa birbirini tanımayan insanların bu küfürleri birbirlerine yönelik kullanmaya başladıkları andan itibaren neden fiziksel şiddet meydana gelmeye başlamaktadır? Tüm bu soruların yanıtları niteliğinde olabilecek bir önerme bulunmaktadır: Olayın sosyal bağlamı ve karşıda bulunan ötekinin yakınlık derecesine göre değişen küfür kullanımı ve anlamı söz konusu olmaktadır. Nitekim aynı katılımcı yakın zamanda küfürli söylemlerden ötürü içinde bulunmuş olduğu bir kavga meselesinden bahsetmiştir:

“Sert çıkışırım. Keza yakın zamanlarda böyle bir olay oldu. Akşam sarhoş bir adam bana saldırdı küfür etti ben de buna vurmuş bulunmakta oldum, çenesi kırıldı. Şu an üstümde adli kontrol var. O yüzden böyle tatsız bir olay yaşadım.” (K16, Erkek, 20 yaşında)

Tanımadığı birisinin kendisine küfretmesi karşısında ne yapacağı sorulduğunda katılımcının yukarıda vermiş olduğu yanıt, küfürli söylemlerin esasında hem anlamsal bir nitelik taşıdığını fakat katılımcıların bu durumu mantığa büründürdüğünü hem de kullanımı bakımından bağlama ve yakınlık derecesine göre anlam değiştirdiğini desteklemektedir.

K16 kodlu katılımcıyla benzer söylemlerde bulunan K14 kodlu katılımcıyla gerçekleştirilen aşağıdaki diyaloga⁷² bakıldığında cinsel içerikli küfür kullanımının anlamlarının farkında olunduğu ancak aynı zamanda bu kullanımın toplumsal alışkanlığa atfedilmesiyle herhangi bir anlam ifade etmediği düşüncesinin hem mantığa büründürme ve kendini pasifize etme meselesini yansıttığını hem de

⁷² Diyalogda araştırmacının söylemleri “A” sembolü ile katılımcının söylemleri ise “K14” kodlamasıyla gösterilecektir.

“Karşılıklı Çelişkide Muafiyet”⁷³ meselesini imleyerek her iki görüşün de aynı anda kabul edildiğini söyleyebilmek mümkündür.

“A: Birisi size küfrettiğinde nasıl hissedersiniz ve nasıl tepki verirsiniz?

K14: Hiç tanımadığım birisi küfrettiğinde sinirlenirim ve çıkışımı doğal olarak ama tanıdığım biriye samimiyetin durumuna bağlı olarak çok da umursamam.

A: Cinsel içerikli küfürler hakkında ne düşünüyorsunuz?

K14: Çok da doğru olmadığının farkındayım ama bir şekilde de kullanmaya devam ediyorum. Çok da faydalı olduğunu ve insanlara bir yararı olduğunu düşünmüyorum. Cinsiyetçi olduğunun da farkındayım ama kullanmaya devam ediyorum yani. (...) Alışkanlıktan kaynaklı olduğunu düşünüyorum. Eskiden bir ortamda küfretmekten çekinirdim ama şimdi çok alışmadığım bir ortamda bile rahatlıkla küfür edebiliyorum. Dilime oturmuşluk var ondan kaynaklı olduğunu düşünüyorum.

A: Cinsel içerikli küfür kullanımının kadın kimliğine ne gibi etkileri olabilir?

K14: Zarar verdiğinin farkındayım. Reel olarak baktığımızda zarar veriyor ama bir şekilde devam ediyoruz bunu kullanmaya.” (K14, Erkek, 18 yaşında)

Küfrün bir alışkanlık olduğunu ve toplum içinde gelişigüzel biçimde kullandığını ifade edip aynı zamanda anlamlarının olumlu olmadığını da belirten K14 kodlu katılımcı, tanımadığı birisinden gelen küfürle birlikte olumsuz tepki verebileceğini de aktarmıştır. Küfür kullanımının yakınlık derecesi ve bağlama göre hayatta kalma güdüsüne binaen değişim gösterdiğini söyleyebilmek mümkündür. Zira yabancı olan birisi birey için bir tehdidi imlemektedir. Yabancıнын niyetinin ne olduğunun bilinmemesine binaen yabancı kişiden gelen küfür, bireyin kendiliğine ve değer verdiği ötekilerin varlığına yönelik bir tehdidi yansıtmaktadır. Kendiliğini hayatta tutabilmek için savunmaya geçen birey küfreden kişiye sözel veya fiziksel biçimde olumsuz tepki vermeye yönelmektedir. Yakınlık derecesinin bir ucunda yer alan yabancı konumunu dolduran bireyin küfür kullanımına katılımcı tarafından verilen tepkinin akabinde söz konusu yakınlık derecesinin tam karşısında konumlanan yakın çevre (arkadaş) kişilerinin küfür etme meselesinde katılımcıların vermiş oldukları tepkilere de bakmak meselenin hayatta kalma güdüsü ve küfrün değişen anlamsallığıyla nasıl bağlantılı olduğunun anlaşılmasına vesile olacaktır.

⁷³ Tıp literatüründe bir hastalığa verilen adlandırma olan “Karşılıklı Çelişkide Muafiyet” mefhumu ve küfürlü söylemlerle olan bağlantısı tezin “3.2.1: ‘Karşılıklı Çelişkide Muafiyet’: Kendilik Gücü Olarak Küfür” başlıklı bölümünde detaylıca tartışılmıştır.

Tehdide yönelik verilen tepkinin hayatta kalma güdüsüne bağlı olarak kendiliğin savunulmasını imleyen küfür kullanımının karşı kutbunda yer alan ve herhangi bir tehdit teşkil etmeyen aksine bireyi ve yakını (yakın çevre olarak arkadaş) hayatta kalma güdüsü temelli olarak duygusal manada besleyen bir küfür kullanımı tarzı bulunmaktadır. Bu tarz, en genel manada anlam kaymasını imlerken aynı zamanda bireylerin kendiliğini güç ekseninde doyuran bir özelliğe de sahiptir. Nitekim bu görüşü destekleyecek olan bir diğer katılımcının söylemlerine bakmakta fayda vardır:

“Kızdığım ya da hoşuna giden bir şey olduğu zaman ki millet olarak sevdiğimiz insanları da küfürlü seviyoruz. Hani başarılı insanlara da aferin orospu çocuğu da diyebiliyorsun. O küfür değil aslında artık birçok küfürlü kelime hitap olmaya geçmiş durumda. O yüzden küfürlü kelimeler olarak değerlendirilebilir mi bunlar onu da bilmiyorum. (...) Daha çok bayağı zamirleşmiş ya da sıfatlaşmış küfürler var. Bir kişiden bahsederken o kişinin ismi yerine ismini bilmediğin de olabilir, az önce dediğim gibi aferin orospu çocuğunu kullanabildiğimiz bir küfür başarılı bir insana karşı. Herhalde benim kendi adıma, bunları ben kullanıyorum işte amına koyayım, orospu çocuğu ya da bezer küfürleri ama anlamı kaymış halde kullanıyorum. Gerçek anlamında kullandığım küfürler bunları da pek küfür olarak saymıyorum daha çok sıfat olanlar salak, gerizekalı, aptal. O insanın gerçekten öyle olduğunu düşündüğüm ve kullandığım gerçek anlamında kullandığım küfürler o kadar.” (K12, *Erkek*, 35 yaşında)

Küfürleri anlam kaymasına uğratılmış haliyle kullandığını aktaran katılımcının söylemlerinden hareketle yakın çevreye yönelik gerçekleştirilen küfürlerin temelde niyetin ne olduğunun bilinmesine tabi biçimde anlam kaymasını yansıtan ve bireylerin özel olarak olumlu anlamlar atfettiği haliyle kullanıldığını ifade etmek mümkündür. Sözgelimi katılımcının aktarımı içerisinde yer alan “sevdiğimiz insanları da küfürlü seviyoruz” ifadesiyle tanıdık birine yöneltilen “aferin orospu çocuğu” söylemi, karşı tarafı küfürlere yüklenen olumlu manadaki güç atfıyla birlikte sevgi ve kutlama niyetiyle hayatta kalma güdüsünü kendiliği üzerinden besleme gayesi taşımaktadır. Zira önceden de aktarıldığı gibi hayatta kalma meselesi salt dışarıdan gelen tehdide karşı kendini korumayla sınırlı değil kendini (bedensel/biyolojik) ve kendiliğini (toplumsal) korumak, beslemek (duygusal doyum, farkındalık ve öğrenme kapasitesi) ve var kılmakla da alakalı bir meseledir. Öte yandan katılımcının dikkat çekmiş olduğu bir diğer önemli husus olan küfürlerin zamirleşmesi ve sıfatlaşması, başka bir deyişle kişiye yönelik bir hitap olarak kişinin bizzat varlığı/kendiliği yerine geçme meselesi, benzer şekilde kendilikle

bağdaştırılan küfürlü söylemler tezinin destekleyicisi niteliğindedir. Çünkü cinsel içerikli söylemlere yüklenilen “koymak, yapmak” gibi etkenliği ve gücü imleyen anlamlar bizzat kişinin yerine geçerek (sıfat ve zamir şeklinde hitabı imlemek) kendiliği var kılmakta ve güçlü göstermektedir.

Bireylere yöneltilen küfürlerin yabancı ve tanıdık birileri tarafından yapılmasına binaen bireylerin vermiş oldukları tepkilerdeki farklılaşmaların nasıl olduğunu ve katılımcılar bazında nasıl benzerlik gösterdiğini görebilmek üzere diğer katılımcıların söylemlerini aktarmakta fayda bulunmaktadır. Sözgelimi gündelik hayatta küfür etmeyen K11 kodlu katılımcının tanımadığı biri tarafından maruz kaldığını zannettiği küfürlü söyleme nasıl tepki verdiğini aktardığı şu söylemlerde görebilmek mümkündür:

“(…) Ama bir keresinde yanlışlıkla bana küfrettiğini zannettiğim çocukla bir kavga yapmıştım. Bir tek onu hatırlıyorum. O da yanlışlıkla, bana söylemiyormuş başka bir çocuğa söylüyormuş. Ben kendi üzerime alınmışım, sonu kötü bitti ama oldu işte. Arkadaş ortamında rahat. Azerbaycan’da aptal, gerizekalı gibi küfürler var, onları arkadaş ortamında birbirimize söyleyen oldu.” (K11, Erkek, 22 yaşında)

Akabinde ise küfre gerçek manada maruz kaldığında vereceği tepkinin ne olduğu sorulduğunda özellikle fiziksel şiddet meselesine başvurduğu görülmektedir:

“Direkt kızarım ve herhalde üzerine atlarım. Kadınsa ama farklı olur yani. Cevabını verir uzaklaşmaya çalışırım. Çünkü şiddet falan kötü bir şey kadınlara karşı. Erkek olduğu zaman şiddete başvurulur.” (K11, Erkek, 22 yaşında)

Her iki söyleme bakıldığında yabancı birisinin varlığı ve yöneltmiş olduğu küfürlü söylemler birer tehdit unsuru olarak algılanmaktadır. Yabancı ve tanıdık birisinden küfre maruz kalma meselesinin öteki katılımcılarda nasıl benzer tepkimelere yol açtığı söz konusu katılımcıların şu söylemlerinden anlaşılmaktadır:

“Hakaret olarak ettiyse sinirlenirim ve karşılığını veririm ama samimiyetten dolayı ettiyse normal karşılarım.” (K15, Erkek, 18 yaşında)

“Tanıdık biri eğer şaka maksatlıysa o şekilde küfür ediyorsa bir sorun teşkil etmiyor ama tanıdık biri o aile fertlerine küfretmez çünkü beni tanır ve bilir. Ama başka birinin küfretmesi ne konu hakkında küfür ettiği, hangi şartta ettiği, haklılık haksızlık payına göre değişir.” (K18, Erkek, 30 yaşında)

“A⁷⁴: Yabancı birisi size küfrettiğinde ne hissedersiniz?

K17: Saldırım.

A: Yakın arkadaşlarınız size küfrettiğinde ne hissedersiniz?

K17: Benim için hiçbir şey ifade etmiyor, herkesin konuşma biçimi aynı olduğu için yakın arkadaşlarımdan. Benim de öyle olduğu için çevrem de öyle sonuçta.” (K17, Erkek, 18 yaşında)

En nihayetinde katılımcıların söylemlerinden özetle anlaşılması gereken çıktılar şu ifadeleri yansıtmaktadır: Arkadaş ve yakın ilişkilerin beslendiği çevrelerde küfürlü söylemlerin sıradanlaşması ve herhangi bir olumsuz duygu durumunun oluşmaması katılımcıların çoğunluğu tarafından zikredilmiştir. Bireyler küfürlü söylemlerin gerçek anlamlarını bir yabancı tarafından kendilerine söylendiğinde idrak etmektedirler. Nitekim katılımcıların söylemlerinden hareket edildiğinde arkadaş çevresinde yapılan küfürler normal olarak algılanırken hiç tanınmayan birisinin yapmış olduğu küfür, tehdit unsuru olarak algılanarak aşırı tepkilerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu noktada özellikle erkek katılımcılar bir yabancının söylemlerini kendilerinin iktidarına yapılmış bir saldırı olarak gördüklerinden dolayı karşı tarafa doğru fiziksel veya söylemsel bir savunma mekanizması gerçekleştirmektedir. Bu savunma mekanizması ise bireyin bireysel ve toplumsal hayatta kalma güdüsü ile yakından ilintilidir. Bireylerin yakın çevrelerindeki kişilerin kendilerine küfür etmelerini olumsuz karşılamaması ile yabancıların küfür etmelerini olumsuz karşılamaları arasındaki küfrün anlamına yönelik çelişkiden doğan mantığa büründürme ve anlam kayması meselesi erkek katılımcılarda görünen ayırıcı kullanım niteliği göstermektedir.

Küfür kullanımında erkeklerin mantığa büründürme ve anlam kayması içerisinde olmasına karşıt biçimde kadın katılımcılarda ise “benlik bölünmesi” söz konusudur. Sennett ve Cobb’dan (2017:206) mülhem olan “benlik bölünmesi⁷⁵” kavramsallaştırması söz konusu bu çalışmaya uyarlandığında, toplumsal yapı içerisinde her bakımdan ikincilleştirilen ve ezilen kadın bu durumdan korunmak için benlik bölünmesi yoluna başvurur. Başka bir deyişle, kendiliğini anneden

⁷⁴ Araştırmacı.

⁷⁵ Kavramın orijinal anlamına tezin “2.2. Toplum Nasıl Oluşur?” başlıklı bölümünde değinilmiştir. Bu bölümde ise kavramdan esinlenilerek söz konusu tez bağlamında benzetme anlamıyla kullanılmıştır.

koparamayan kadın -kendilik erimesi içinde olduğu için- toplumsal arenada girdiği herhangi bir kabın şeklini alabilecek vaziyette sıvı durumunda olan kendiliğinin yönlendirilmesine tabi olarak ona atfedilen biçimde davranarak/davranmak zorunda kalarak -ki bu bizim toplumumuzda ikincil ve ezilen bir varlığı imler- kendisine atfedilen kendiliği ya sürdürme ya da sürdürmeme seçeneklerine sahiptir. Kendisine atfedilen kendilik üzerinden hayata devam eden kadın, ezilme durumlarından korunmak için benlik bölünmesiyle ilerlemek zorunda kalır. Bu durumun kadının küfürlü söylemleri kullanma meselesiyle olan ilişkisi ise, kadının ezilmiş benliğinin küfür aracılığıyla örtülmesinde gizlidir. Nitekim kadınlar, cinselliğe ve dolayısıyla cinsel içerikli küfürlere atfedilen erkek merkezli güç olgusuna ve böylece kendiliğe küfürlü söylemleri kullanarak ulaşmaya çalışmaktadır. Ezilmiş kimliği ile özerk bir kendilik kurma arasında kalan -benlik bölünmesi- kadın, küfürlü söylemlerde bulunarak ezilmişlik duygusundan kurtulmaya ve kendilik inşa etmeye (görölmeye, var olmaya) çabalamaktadır. Söz konusu durumun temelinde ise tıpkı erkekler de olduğu gibi bireysel ve toplumsal hayatta kalma meselesi bulunmaktadır. Zira toplumsal arena içerisinde herkesin birbirine göre var olduğu bir alanda öteki nazarında var olarak konumlanamayan birey, yok hükmünde sayılmaktadır. Bu durum ise kendisine toplumsal açıdan hissettirilen duygusal olarak beslenememe ve hayatta kalamama meselesine vesile olmaktadır (Botton, 2015: 9).

Kadınların bir taraftan cinsel içerikli küfürlü söylemde bulunmaları diğer taraftan ise küfürlü söylemlerin anlamsal açıdan kadın kimliğine vermiş olduğu hasarın farkında olmaları benlik bölünmesini gündeme getirmektedir. Nitekim K10 kodlu katılımcının küfürlü söylemlerin kendisi için ne ifade ettiğini ve akabinde kadın kimliğine nasıl etkide bulunduğunu aktardığı şu iki ayrı söylemine bakmak meseleye giriş bakımından elzem bir görünümdür:

“Küfür bence hoş bir şey değil ya, öyle hoşlandığım bir şey değil ama insanın enerjisini boşa çıkarırsın ya o kötü enerjiyi dışarı vurma gibi. (...) Küfürün yerine geçebilecek bir kelime düşününce bilemedim var mıdır?” (K10, Kadın, 21 yaşında)

“Hoşuma gitmiyor. Yakışmıyor. Kendi uzuvlarına yapılan bir şeyi bir başkasına yapması çok küçük düşürücü. Yakıştırmıyorum şahsen. Erkeğe de yakışmıyor ama kadına hiç yakışmıyor.” (K10, Kadın, 21 yaşında)

Söz konusu katılımcının ilk söylemi küfrün duygu boşalmasına sebebiyet veren eşi bulunamaz bir araç olduğunu imlerken bir kadının başka bir kadına cinsel içerikli küfürli söylemlerde bulunması meselesine getirmiş olduğu yorumu imlemektedir. İlk ifadeden katılımcının zaten cinsel içerikli söylemlerde bulunduğunu gösterirken ikinci ifade ise kadın katılımcının esasında benlik bölünmesi içerisinde bulunduğunu göstermektedir. Zira ilk ifadesiyle küfrettiğini imlemesinin yanı sıra ikinci ifadesiyle birlikte edilen küfürlerin küçük düşürücü anlamına geldiğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla “Bu tarz küfürli söylemleri kadını küçük düşüren, değersizleştiren bir aracı olarak gören kadının/kadınların küfürli söylemlerde bulunmalarının nedeni nedir?” sorunsalı zihinlerde oluşmaktadır. Ya da benzer biçimde küfrettiğinde kendisini “pis” hisseden veya nitelendiren K9 kodlu katılımcının söylemleriyle esasında yaşamış olduğu şey nedir ve bu şeyin nedeni ne olmaktadır?

“O sinir anında bir rahatlama gibi bence. Ama genelde şey küfürler bana genelde iyi hissettirmiyor. Mesela bazen erkek kardeşimle konuşurken o böyle rahat olunca ben de bazen söylüyorum ama içime sanki bir şey oluyor, kötü hissediyorum. O yüzden kelimelerime dikkat etmeye çalışıyorum. Söylediğim kelimelerin ruh halime etki ettiğini düşünüyorum.” (K9, Kadın, 24 yaşında)

Her iki sorunun cevabı, benlik bölünmesi meselesinde açılıma kavuşmuş olacaktır. Zira yine K9 kodlu katılımcının söylemlerinden devam edilecek olduğunda ve kadınların cinsel içerikli küfür kullanımı hakkındaki görüşlerine bakıldığında küfür kullanımının kendilik/benlik kanıtlaması, kurması veya inşası gayesiyle gerçekleştirilmiş olduğu ortaya çıkmaktadır: “*Gereksiz buluyorum. Ama bir ağız alışkanlığı. Hani erkeklerde de varsa kadınlar da edebilir, kadınlar etmesin falan demiyorum. Erkekler ediyorsa kadınlar da edebilir ama tabii gereksiz yani.*” (K9, Kadın, 24 yaşında).

Kadınların küfür kullanımındaki söylemlerinin art arda çelişkili ifadeleri barındırması benlik bölünmelerinden kaynaklanmaktadır. Zira K8 kodlu katılımcı ile gerçekleştirilen şu diyaloga bakıldığında kadınların nasıl anlamsal farklılıkları aynı anda zihinlerinde barındırdıklarını göstermektedir:

“A: Kadınların cinsel içerikli küfür kullanımı hakkında ne düşünüyorsunuz?

K8: Kadınların küfür etmesi çok itici falan bu söylemlere ben karşıyım. Bir kadın küfredebiliyorsa bir erkek de küfretsin. Küfür sadece erkeğe mi yakışıyor? Kadına da yakışır, bu ayrım çok saçmadır. Bu ayrıma da karşıyım.

A: Kadının başka bir kadına küfretmesi hakkında ne düşünüyorsunuz?

K8: Onun birazcık sınırı olduğunu düşünüyorum. İnsan hemcinsini çok varoş bir şekilde vurmamalı bence. Ya ne bileyim çok aşırıya kaçmamak lazım.

A: Cinsel içerikli küfür kullanımının kadın kimliğine etkisi ne olabilir?

K8: Küfürlerin çoğu anneye yönelik olduğu için kadını aşağılayan bir durum söz konusu bence. Böyle küfürleri kullanınca utanıyorum kendimden, inşallah bir gün kurtulurum.” (K8, *Kadın, 18 yaşında*)

Kadınların küfürlü söylemlerin kendi kimlikleri açısından olumsuz mana taşıdığını bilişsel açıdan bilmelerine (prefrontal korteks) karşılık söz konusu küfürleri kullanmaya devam ettikleri görülmektedir. Bu durumun nedeni ise toplumsal arenada erkeğin kendiliğini küfür aracılığıyla kurmaya çalışmasına karşılık olarak kadınlarda bulunan “Erkek yaparsa biz de yaparız.” algısıyla erkekle eşitlenebilme düşüncesidir. Zira kadınlar, varlıklarını toplumsal arenada öteki -erkek- nazarında konumlandırma veya kurma çabasına maruz kaldıklarından dolayı erkeğin yapmış olduğu her şeyi yapabilme düşüncesine kapılmaktadırlar. Bu durumda küfürlü söylemlerin anlamsal açıdan imlemiş olduğu güç göstergesi erkek tarafından araç olarak kullanıldığında kadınlar da bunun kullanılabilir bir şey olabileceği algısına eğilimli olmaktadır. Erkeğin yaptığına binaen kurulan kadın kendiliği, görünenin uygulanması (göstergesel toplumsallaşma ve ilkelik) aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Zira kendi cinsel organının hedef alındığı söylemlerin kadınlar tarafından söylenmesi meselesi, kadınların da duygusal öğrenme (limbik sistem) tabanlı davranış biçimi sergilediklerini göstermektedir.

Kendilik bölünmesini gösteren başka bir söylem de K6 kodlu katılımcı ile gerçekleştirilen görüşmeden çıkarılmıştır. Katılımcıya göre kadın cinsel organlarının kullanılarak sarf edilen küfürlü söylemlerin kadınlar tarafından birbirlerine yönelik kullanımında herhangi bir sorun bulunmazken erkeklerin kullanımı sorun teşkil etmektedir.

“A: Sizce amına koyayım söyleminin kullanılması ne anlama geliyor?

K6: Kız kıza söylendiğinde çok rahatsızlık duymuyorum ama bir erkek söylediğinde insanın zoruna gider. Yani sen kimsin ki o karşındakine bu lafı kullanıyorsun?

A: Kız kıza söylendiğinde sizce neden rahatsız olunmuyor, erkek söylediğinde böyle düşünüyorsunuz?

K6: Cinsiyetten dolayı. Mesela iki yakın arkadaşın birbirine onu kullanması. Bilmem ciddiye almıyorum herhalde ondan olabilir.” (K6, Kadın, 21 yaşında)

Benzer biçimde kadının kadına bu kelimeleri kullanmasında problem görmeyen K5 (Kadın, 23 yaşında) kodlu katılımcının şu ifadeleri “Bence biz kadınlar birbirimize edebilelim ama onlar bize etmesin.” kadınların, erkeklerin kadınlara yönelik gerçekleştirdiği küfürlü söylemlerden rahatsızlık duyduğunu göstermektedir.

Söz konusu “amına koyayım” küfrünün kadınların birbirine yönelik olarak kullanmasında herhangi bir sorun görmeyen katılımcılar bir erkeğin kadına yönelik kullanmasında sorun bulmaktadır. Ancak aynı küfrü kadının kadına yöneltmesi ile erkeğin kadına yöneltmesi arasında kadın katılımcılar tarafından imlenen anlamsal fark, söz konusu küfrün anlamını değiştirmekte midir? Başka bir deyişle, bir erkeğin bir kadına “amına koyayım” demesiyle oluşan anlam, bir kadının bir kadına söylemesiyle farklılık mı göstermektedir? Söz konusu küfür anlam değişimine mi uğramaktadır yoksa kadının benlik bölünmesine uğramasının bir sonucu mudur? Nitekim kadının benlik bölünmesinden kaynaklı bir mesele olduğu aşikârdır. Zira kadınlar hem söz konusu küfrün ne anlama gelip kadını nasıl bir konumda tuttuğunu bilmekte hem de bu küfürleri erkeklerin konumuna gelebilmek için birer aracı olarak görmektedirler. Fakat bu konuma ulaşabilme yolunda ise erkeklerin kendilerine bu tarz söylemlerde bulunmamalarını küfrün anlamına tabi olarak istememektedirler. Öte yandan kadınları bu duruma sokmamak için küfürlü söylemlerde bulunurken başka bir yöntem geliştiren K2 kodlu kadın katılımcı, eğer söz konusu küfürler içten içe edilirse ne erkekler kadınların bu tarz küfürleri kabul ettiğini düşünecek ne de

kadınların kendilikleri hakkındaki bu fikirleri onayladıkları görüntüsünü dışarıya vereceği düşüncesinde olduğunu aktarmaktadır.

“İçten içe edildiğinde de aynı anlamı taşıyor ama onu sadece kendiniz bilmiş oluyorsunuz. Ya da kendinizi sadece bir yatıştırma aracı olarak kullanıyorsunuz. (...) Evet çünkü mesela bir kadın olarak da bunu dışarıya sürdüğün zaman karşı tarafa evet ben senin dediğini onaylıyorum, senin benim üzerimde kurmuş olduğun gücü de onaylıyorum anlamına geliyor. Ama bunu içten içe ettiğinde sadece kendin bilmiş oluyorsun. Aslında kabul etmiyorsun o durumu ama bunu dışarıya vurduğün zaman karşı taraf seni o şekilde görmediği için sanki senin düşündüğün yanlış onların düşündüğü doğruymuş gibi oluyor. Derler ya çoğunluk ne diyorsa doğrudur, aslında bu da çok büyük bir yanlış düşünce.” (K2, Kadın, 35 yaşında)

Küfürlü söylemler sesli bir şekilde kadınlar tarafından söylendiğinde toplumsal arenada meydana gelen dışsal görünüm ötekiler tarafından -hem kadın hem erkek- normalleştirilen, olağanlaştırılan bir ifadeye bürünmektedir. Başka bir deyişle hem erkekler hem de kadınlar söz konusu cinsel içerikli küfürlerin her iki cinsiyet tarafından da kullanılıyor olduğu bir toplumsal yapıyı gördüklerinde söylemlerin ima etmiş olduğu anlamların yeniden üretildiği ve esasında olması gerekenin zaten oymuş gibi olduğu düşüncesine kapılmaktadırlar. Böylece görünenin uygulandığı göstergesel toplumsallaşma biçimi zuhur etmekte ve söz konusu söylemlerin kullanımına yönelik öteki görünümünün -küfür etmeme veya edenleri uyarma, küfür etmenin olumsuz bir şey olduğu düşüncesinin yayınlaşması veya çoğunluk haline gelmesi- meydana gelmemesine bağlı olarak görünenin uygulanmasıyla ilkelik olgusu devam ettirilmektedir. Dolayısıyla kadınların benlik bölünmelerinden kaynaklı olarak kullanmış oldukları küfürlü söylemler, kendilik kazanma aracı olarak doğru veya yanlış bir yöntemi imlerken, bu söylemleri gerçekleştirme yöntemleri ise görülme (aşıkâr biçimde küfür etme) ve görülmemeye (içten küfür etme) arasında değişim göstermektedir. Ancak en nihayetinde hem kadınların hem de erkeklerin küfür kullanımında görünen ilkeliliğin devam ettirildiği görülmektedir.

Son olarak K4 kodlu katılımcının söylemlerine bakıldığında kadınların küfür kullanımıyla kendilerine atfedilen kediliklerini toplumsal arenada yeniden ürettiklerini ve aynı zamanda küfür kullanımının kendiliklerini kurmakta bir aracı olduğu çelişkisini imlemektedir.

“Çok saçma gerçekten çok saçma. Diyor ki siktir git, sen çok saçma bir şey söylüyorsun. Erkeğin cinsel organıyla gelmişsin karşıdaki kadına diyorsun ki siktir git, bak fark etmiyorsun yine bir gerizekalı bir erkeğin aynı şekilde üstünlüğünü getirip kendine dâhil etmeye çalışıyorsun. Hiç gerek yok ve bence kadınlar erkeklere göre bence daha çabuk alttan alıp birbirleriyle konuşabilirler. Çünkü mesela onlar trafiklerde dın dın hemen basıyorlar kornaya, hemen ellerine silah, bıçak almaya meyilli insanlar ama kadınlar öyle değil bence. Onlar daha çok konuşmaya ve anlaşmaya hazır insanlar. (...) Dünya erkekleri kendilerini kadınlardan üstün gördükleri için kadınlar da üste çıkma çabalarıyla küfürle bunu yapmaya çalışıyor. Artık onlar da o şekilde karşılık vermek istiyorlar. Artık o kadar eziliyoruz o kadar çok dışlanıyoruz ki toplumda dışlanmamak için ya da kendimizi savunabilmek için biz de artık küfürleri çok şey görmeye çalışıyoruz. Erkeklerin daha çok o konuda silmeye çalışıyoruz. Kendimizi güçlü göstermek için.” (K14, Kadın, 25 yaşında)

Yukarıdaki ifadelerden anlaşıldığı üzere kadınlar toplumsal arenada cinsel içerikli küfürlerde bulunarak -bulunmalarının nedeni benlik bölünmesi- kendiliklerini erkeklerin konumuna getirmeye veya erkekler gibi konumlandırmaya çalışmakta fakat aynı zamanda bu duruma gelebilmek için kullanmış oldukları küfür aracının da kendi kimliklerine zarar verdiklerinin farkındadırlar. Hem söylemsel açıdan çelişkili bir durumun içinde olduklarının farkında olup hem de kendilerini küfürlü söylemleri gerçekleştiren bir varlık içinde bulan kadınların, tıpkı erkekler gibi göstergesel toplumsallaşma içerisinde gördüklerini uyguladıkları ilkel varlıklar olduklarını söyleyebilmek mümkündür.

4.2.5. Korteksin Bildiğini Limbik Bilmez: “Karşılıklı Çelişkide Muafiyet”le Ne Görüyoruz?

Cinsel içerikli küfürlere yüklenilen anlamların -hayatta kalma güdüsü ve bağlama dayalı olarak rastgelelik- ve bu anlamların bireyler tarafından deneyimlenme biçimlerine çeşitli perspektiflerden bakılan dört bölümün akabinde konumlandırılan beşinci bölümde, görünen cinselliğin nasıl zuhur ettiği ve neyi imlediği, toplumsalın yaratmış olduğu öğrenme biçimlerine göre nasıl farklılık gösterdiği meseleleri tartışılacaktır. Katılımcılardan elde edilen verilere göre cinselliğe dair görüşler çeşitli toplumsal kimliklere binaen değişim göstermektedir.

Sözelimi meslek, kendini muhafazakâr tanımlayıp tanımlamama, cinsel yönelim gibi bireylerin kendilerini tanımlama biçimlerine yönelik olarak değişken cinsellik algısının bulunmasının yanı sıra cinsellik hakkındaki söylemlerinde çelişkilerin görüldüğü tespit edilmiştir. Esasında meydana gelen bu durumun arka planında, toplumsal dayatma ile yükselen eğitim ve ötekini görme kapasitesi ve olanağı arasındaki zıt yönde olan gelişmeler bulunmaktadır. Araştırma kapsamında söz konusu ayrımların görünmesine katılımcılara yöneltilen cinsel içerikli küfürler hakkında ne düşündükleri, cinselliğin ne olduğu ve insan bedeni (akabinde kadın ve erkek bedeni soruları) ile cinsel organlara bakıldığında ne görüldüğü, düşünüldüğü soruları vesile olmuştur. Cinselliğe dair belirlenen bu sorularla ortaya çıkarılması hedeflenen amaç, bireylerin toplumsalın attığı cinsellik algısıyla mı hareket ettiği yoksa kendilerini pasifize etmeden özerk bir şekilde mi davrandıkları meselesini görünür kılmaktır. Başka bir deyişle, bireyler görünenin uygulandığı ve bunun aracı olan limbik sistem vasıtasıyla mı yoksa görünenlerin kıyaslanmasıyla seçilebilen ve prefrontal korteksi imleyen etkenlikle mi hareket etmektedir? Yoksa aynı anda her ikisini de kabul edip (“Karşılıklı Çelişkide Muafiyet”) mantığa büründürme durumu mu söz konusudur?

İlk olarak kadınların ve erkeklerin cinselliği oluşturan beden ve cinsel organlara dair bakış açıları incelendiğinde ortaya farklılaşan bakış açılarının çıktığı görülmektedir. Kadınlar ekseriyetle kendi cinsel organları ve bedenleri hakkında olumlu bakış açılarına sahipken erkeğin cinsel organına ve bedenine yönelik mesafeli, bilinmezliği imleyen, hoşlanılmayan ve en nihayetinde de “normal” olarak görünen tanımlamalarda bulunmuşlardır. Aşağıda bazı kadın katılımcıların kadın ve erkek cinsel organına yönelik gördükleri imgeler belirtilmiştir.

“Gıcık bir şey düşünüyorum erkek cinsel organına baktığımda. Çünkü tamamı ile sanki o çok güzel bir şeymiş gibi karşı tarafınki çok kötü bir şeymiş gibi davrandıkları için gıcık bir şey olarak görüyorum onların cinsel organını. (...) Toplumun bir anlam yüklemesinde dolayı, kendim kesinlikle bir anlam yüklemiyorum. Toplumun ve erkeğin kendi kafasında ona bir anlam yüklediği için o nedenle.

(Kadın cinsel organı için) Normal yani hani normal bir cinsel organ olarak ona herhangi bir anlam atfetmiyorum. Olması gerektiği gibi.” (K2, Kadın, 35 yaşında)

“(Kadın bedeni için) Kim Kardashian geliyor, ya da ben çok kilolu bir insan olduğum için bilmiyorum öyle geliyor olabilir. Yani iri memeli, götü büyük, beli ince olanlar geliyor. (Erkek bedeni için) İşte o kaslı. (Kadın ve erkek organlarına baktığınızda ne görüyorsunuz?) Çocuk gelişimi bölümü okuduğumuzdan dolayı bunları inceledik. Erkek organı çok ilgimi çekmiyor. Böyle tiksintilik geliyor bana. Yaratırken Allahu Teala neden bu şekilde yarattı da başka şekilde yaratmadı. Hayvanlarda da aynı şekilde böyle. Kadının cinsel organı ise sıradan, olması gereken bence.” (K3, Kadın, 24 yaşında)

İlk iki katılımcının söylemlerine bakıldığında her ikisinin de kadın cinsel organına baktıklarında olağan bir şey gördükleri anlaşılmaktadır. Ancak erkek cinsel organına bakıldığında toplumsal kimlikler bazında farklılaşmalar söz konusu olmaya başlamaktadır. İlk katılımcı söz konusu organa baktığında, toplumsal ve erkekler tarafından atfedilen anlamlardan ötürü olumsuz imgeler görmektedir. Söz konusu organın esasında sosyolojik bir tanımlamasına vurgu yapmış olmaktadır. Böylece ilk katılımcı bireylerin toplumsal kimliklerinin bakış açılarından hareketle erkek cinsel organına herhangi bir değer yargısal ifade de bulunmuştur. İkinci katılımcının söylemleri ise mesleki kimliğinden ileri gelmektedir. Tıpkı ilk katılımcı gibi kadın cinsel organına bakıldığında “normal” bir organ gören ikinci katılımcı, erkek cinsel organını anatomi bağlamında nasıl gördüğünü aktarmıştır. En nihayetinde kadının organı, katılımcıların kadın olmasından ötürü kendilik ile iç içe olunmasına binaen, kişi tarafından sürekli görülmesiyle alışılmışlığa tabi biçimde normal ve olağan iken, erkek cinsel organına bakış açısı gerek fiziksel mesafe -farklı bedende var olma- gerekse de toplumsal mesafeden ötürü içinde bulunulan kimliklere göre farklı görünüm algıları doğurmaktadır. Öte yandan söylemlerden fark edilen bir diğer nokta ise, bireylerin çevrelerinde gördükleri şeyler vasıtasıyla düşünebildikleridir. Zira Wittgenstein’in düşünce üzerine aktarımında olduğu gibi, düşünen bir birey, esasında çevresindeki gördükleri imgelerle bu eylemi gerçekleştirmiş olmaktadır. Başka bir deyişle, sadece görünen şeyleri düşünebilme varsayımından bahsetmek mümkündür (Wittgenstein, 2019: 34-41). Nitekim K3 kodlu katılımcının “Kadın bedeni dediğimizde ne görüyorsunuz?” sorusuna vermiş olduğu yanıtla görüldüğü üzere katılımcı toplumsal arenanın herhangi bir alanında önceden görmüş olduğu nesnelere binaen zihninde yer edinen bir kadın bedeni profilini imlemiştir. Benzer şekilde erkek bedeni için de aynı yolu izleyerek yanıt vermiştir. Dolayısıyla bireylerin toplumsal arenada gördükleri çerçevesinde düşündüklerini (Rousseau, 2019: 27) ve

gördüklerini uyguladıkları göstergesel toplumsallaşma alanı içerisinde şekillendiklerini akabinde ise bu şekillenmeye tabi biçimde davrandıklarını söyleyebilmek mümkün hale gelmektedir.

“(Kadın bedeni için) Kadınlar böyle genelde güzel fizik, böyle narin çok böyle yumuşak dokuları olan bir varlık benim gözümde.
(Erkek bedeni için) Kaba saba, kıllı millî.
(Kadın cinsel organı için) Tertemiz bir doku.
(Erkek cinsel organı için) Pek bir şey çağırıştırıyor bana. Erkeklerle ait olan bir üreme organı.”
(K4, Kadın, 25 yaşında)

“(Kadın bedeni için) Bilmem güzel bir görüntü geliyor, hoş, çok güzeliz.
(Erkek bedeni için) Çirkin bir görüntü geliyor. Kıl falan. Erkek bedeni çok şey bulduğum bir beden değil, tabii ki beğendiğim kısımları da var ama çok toparlayamadım şu an.” (K5, Kadın, 23 yaşında)

“(Kadın ve erkek bedeni için) Çok naif, çiçek gibi, hassas, güzellik. Ama erkek de biraz daha höt falan, sertlik, öfke. Ama bu yaşanmışlık tarzına da bağlı. Şimdi ben ailemde abimler tarafından bu şekilde gördüğüm için bizim erkeklerimiz biraz serttir. Ama babama bakın, hiç sesi soluğu çıkmaz. Babamdan çok abimler bizde baskındı. O yüzden erkek deyince sert, bağırır çağıran, höst bir insan hayvan gibi bir insan desem yeridir.
(Kadın cinsel organı için) Göğüs geliyor.
(Erkek cinsel organı için) Bilmiyorum o konuda çok dikkat çekmiyor, bir şey gelmiyor.” (K6, Kadın, 21 yaşında)

Benzer biçimde katılımcılardan alınan yukarıdaki üç yanıtta bakıldığında hem göstergesel toplumsallaşmanın bir ürünü olarak bireylerin zihinlerindeki sosyal çevrenin etkisiyle oluşan görünümünün yansımalarını hem de beden ve cinsel organ tanımlamalarında bulunan düşünsel yapının farklılaşmasının devamlılığı fark edilmektedir. Özellikle K6 kodlu katılımcının erkek bedeni açıklamasında vurgu yapmış olduğu, erkeğin yetiştiği ortama göre şekillenen fiziksel ve rol bakımından görünümü, çevrenin herhangi bir nesnenin anlamına ya da tanımlamasına nasıl etki ettiğini ortaya çıkarmaktadır. Doğulu bir ailede büyüdüğünü aktaran katılımcı (K6) yaşadığı yerde bulunan erkeklerin dışsal görünümünün ve bürünmüş oldukları rollerin nasıl olduğuna vurgu yapmanın yanı sıra herhangi bir şey düşünmemiz istendiğinde aklımıza ilk olarak en yakınımızda gördüğümüz veya en çok meşgul olduğumuz şeylerin görüntüsünün geleceğini de göstermiş olmaktadır.

Kadınların beden ve cinsel organlara baktıklarında ne gördüklerini gösteren anlamlara bakmaya son üç katılımcı üzerinden devam edildiğinde, K8 kodlu katılımcının cinsel organların toplumsal arenada toplumsal ilişkiler vasıtasıyla üretilen toplumsal anlamlarına atıfta bulunduğu görülmektedir. Kadının cinsel organının arzulan ve elde edilemediğinde aşağılanan bir şey olup erkek cinsel organının ise sahip olduğunda büyük bir güç göstergesi olduğu anlamının imlendiği toplumsal bakış açısının dayatmasının sonucu olarak bir tanımlamanın olduğuna dikkat etmek gerekmektedir. Öte yandan diğer görüntüsel anlamlara bakıldığında tekrardan kadın bedeni ve cinsel organına atfedilen anlamların veya görünümünün olumlu imlemeler taşıdığı erkeğin bedeni ve cinsel organına yüklenen anlamların ise olumsuz tabirler olarak “kaba, korkutucu ve güç” aktarıldığı fark edilmektedir.

“(Kadın bedeni için) Kıvrım, kum saati konumu daha çok.
(Erkek bedeni için) Erkek de daha çok düz ve kaba bir yapı.
(Kadın cinsel organı için) Karmaşık.
(Erkek cinsel organı için) Kaba.” (K7, Kadın, 22 yaşında)

“(Kadın bedeni için) Göğüs geliyor yani erkekten ayıran bir şey.
(Erkek bedeni için) Adı üstünde. (Gülüyor, erkeğin cinsel organını kastederek.)
(Kadın cinsel organı için) Bir sürü kişinin arzuladığı sonra elde edemeyince de aşağıladığı bir şey.
(Erkek cinsel organı için) Sahip olduğunda dünyayı yönetebilecek gibi hissettirmek geliyor.” (K8, Kadın, 18 yaşında)

“(Kadın bedeni için) Kadın bedenini ben çok beğeniyorum görünüş olarak yani, hoş. Üstü çıplak bir kadın bedeni canlandı.
(Erkek bedeni için) Spor merkezlerinde üstten geniş omuzlu, yapılı ama aşırı kas değil adele.
(Kadın cinsel organı için) Çok hoşuma gitmiyor, bana nedense hoş gelmiyor görüntü olarak. Her iki cinsinde cinsel organları.
(Erkek cinsel organı) Hiç güzel değil ve daha önce de hiç görmedim. Ama erkek kardeşim, küçük erkek kardeşiminki gördüm. Korkutucu böyle.” (K9, Kadın, 24 yaşında)

Beden ve cinsel organ görünümünün kadın katılımcılardan alınan geribildirimler aracılığıyla aktarılmasının akabinde kadınlar tarafından kadın bedeni ve cinsel organına atfedilen bu olumlu anlamlara karşıt biçimde neden cinsel içerikli küfürlü söylemlerin kullanıldığı meselesinin tartışılması üzerine kadınların cinsellik ve cinsel içerikli küfürlü söylemler hakkındaki görüşlerine bakmak elzem hale gelmektedir. Kadınların hem kendilik algılarının (beden ve cinsel organlarına yükledikleri anlam) iyi olması hem cinselliğe olumlu anlamlar yüklemeleri hem de

toplumsal açıdan cinsel içerikli küfür kullanımının kendi kimliklerine vermiş olduğu zararların farkında olmalarına karşıt biçimde kendilerinin de cinsel içerikli küfürlü söylemlerde bulunuyor olması meselenin “Karşılıklı Çelişkide Muafiyet” kavramsallaştırmasıyla yakından ilintili olduğunu göstermektedir. Söz konusu kavramsallaştırma ile analize geçilmeden önce kadınların cinselliğe ve cinsel içerikli küfür kullanımına yönelik algılarının neler olduğuna bakmak öncel hale gelmektedir. Nitekim K2 kodlu kadın katılımcının cinsellik hakkındaki görüşlerine bakıldığında olumlu atıflara yer vermiş olduğu görülmektedir:

“Genellikle kadınla erkeğin birlikte olması, o durumdan zevk alınması ama bunu sadece birleşme olarak düşünmeyin diğer tarzda da ön sevişme de bence bir sekstir bir cinselliktir bana göre. Böyle şeyler geliyor aklıma. (...) Aslında bakıldığında normal bir şey, olması gereken bir şey. İki taraf da bunu istiyor ve zevk alıyorsa bana normal geliyor. Herhangi bir şöyledir ya da böyledir yargısı yapamam, olağan bir durum.” (K2, Kadın, 35 yaşında)

Cinselliğe ve cinsel ilişkiye yüklenilen bu olumlu atfın yanı sıra cinsel içerikli küfürler hakkında da oldukça net farkındalığa sahip olan K2 kodlu katılımcının şu söylemleri “Karşılıklı Çelişkide Muafiyet” kavramına götürme yolunda gelişme kısmını yansıtmaktadır.

“Çünkü cinsel içerikli küfürlerde genelde erkekler kendilerinde daha güçlü bir güç hissettikleri için yani kendilerini daha baskın gördükleri için kadınlardan özellikle toplumumuzda bu onlara empoze ediyor. Çünkü genellikle daha çok cinsel içerikli küfürler kullanıyorlar. Bunu kullanmalarının sebebi de tamamen kadınların üzerinde baskı kurmak, kadının üzerinde söz sahibi olmak, topluma egemen olmak. Sanki dünya onların etrafında dönüyor onlar dünyanın merkeziymiş gibi gördükleri için cinsel tarzlı küfürlerden hoşlanmıyorum. (...) Kadın organına yapılan küfürlerden son derece rahatsız oluyorum. Özellikle de zaten kadın organı üzerine yapılıyor bu küfürler. Bence bu küfürler toplumuzdan kalkmalı. Ya da edilecekse her iki tarafın cinsel organı da ağza alınarak edilmeli.” (K2, Kadın, 35 yaşında)

Yukarıda cinsel içerikli küfürler hakkında söylenen söylemlere bakıldığında K2 kodlu katılımcının cinsel içerikli küfürleri kadın kimliğine ve varlığına söylemler aracılığıyla zarar veren ve erkeği ise benzer biçimde söylemler vasıtasıyla yücelten ve onun kimliğine güç atfeden söylemler olarak gördüğü fark edilmektedir. Ancak bu farkındalık halinde olması durumu katılımcının cinsel içerikli küfürlü söylemlerde bulunmasına engel teşkil etmemektedir. Hatırlanacağı üzere K2 kodlu katılımcının sinirlendiği, haksızlığa uğradığı ve insan yerine konulmadığını düşündüğü

zamanlarda cinsel içerikli söylemlerde bulunduğunu ve hatta kimi zaman ise bu söylemlerinin farkında oluşu ile benlik bölünmesini imleyen edimi olan içinden küfür etme durumunu gerçekleştirdiğini aktarmak bu noktada önemli bir hususun doğuşuna vesile olmaktadır. Görüldüğü üzere prefrontal korteksin yapmış olduğu farkındalığı imleyen düşünce, görünenin uygulanmasını imleyen limbik sistemin önüne geçememektedir. Dolayısıyla bireyin (katılımcının) hem farkındalık sahibi olması hem de küfürlü söylemleri gündelik hayatında icra etmesine binaen “karşılıklı çelişkide muafiyet” durumu/sarsıntısı içerisinde olduğunu söyleyebilmek mümkün hale gelmektedir. Tıp literatüründe gerçekleşmesi aynı anda imkânsız olan iki eylemin/durumun varlığının kişi tarafından kabul edilmesi rahatsızlığını imleyen “Karşılıklı Çelişkide Muafiyet” (Solms ve Turnbull, 2020: 106) kavramsallaştırmasının söz konusu bahsedilen olaya uyarlandığında, kadın katılımcıların kendi cinselliklerine/kendiliklerine yönelik olumlu ve olumsuz anlamları aynı anda kabul ettikleri fark edilmektedir. Bu durumun esas nedeni ise bir önceki başlık altında tartışılan “benlik bölünmesi” meselesidir.

Cinselliğe bakış açısının kendisi için normallliği yansıttığını aktaran bir başka katılımcının olan K3’ün söylemlerine bakıldığında konu bağlamında iki farklı noktaya daha vurgu yapılması gerekecektir. Zira katılımcı hem cinsellik hakkındaki görüşlerinin muhafazakâr olarak nitelendirdiği ailesiyle farklılaştığını hem de cinselliği imleyen kelimelerin günümüzde önemli bir göstergeyi imleyen işaret araçları olduklarını aktarmıştır. İlk olarak cinsellik hakkındaki kendisi bakımında olumlu ancak ailesi açısından olumsuz algıların bulunduğu söylemlere odaklanmak meseleye bir girişi temsil edecektir:

“(Cinsellik hakkında) Ablamla konuşamam ona pis şeyler gibi gelir. Mesela ben cinsellikle alakalı film açarım izlemeyi severim o istemez. Bunu niye açıyorsun elalemin şeylerini biz görmek zorunda mıyız der. Sülale böyle yalnız. Örneğin sadece mesela ben orada bir karakteri sevdiysem seyrederim, cinsellik olsun olmasın fark etmez. Ama bizim sülalede öyle bir şey var ki onlar da toplum da böyle seksli şeyler gördüğünde hemen atlayarak izliyorlar. Günah diye mi görüyorlar acaba? Dine bağlıyorlar. Namahrem olduğu için. (...) Ailem hiç sevmez seksi. Kadınlar gerçekten öyle ama film izliyoruz seks sahnelerini atlıyorlar, kapatıyorlar, ne biçim bir şey açtın diye ama ben izliyorum.” (K3, Kadın, 24 yaşında)

Kuşak ve inanç düzeylerinin farklılığına binaen ortaya çıkmış olabilecek bu farklılaşma, esasında toplumsal bakış açısının temelinde yer alan cinselliğin -seksin- kötü bir şey olduğu düşüncesinin öteki söylem alanlarına da yansımış olabileceğini düşündürmektedir. Başka bir deyişle olumsuz bir şey olarak görünen -rastgelelik-seks, seksi oluşturan tüm nesnelerin -cinsel organ ve ilişki esnasındaki eylem-anımlarını teşkil ederek yeniden başka bir anlam üretmektedir; bu alan veya anlam ise cinsel içerikli küfürlerin bizzat kendisi olmaktadır. Öte yandan benzer şekilde sekse olumsuz bakmayan katılımcının olumlu manalar yüklemiş olduğu seks aracılığıyla oluşturulan küfürlü söylemleri kullandığını hatırlamak benzer şekilde “Karşılıklı Çelişkide Muafiyet” kavramını sahneye tekrardan çıkarmaktadır.

Söz konusu katılımcıdan görülen diğer önemli bir çıktı ise kadın ve erkek cinsel organının birleşimi tahayyül edildiğinde aklınıza ne geliyor sorusuna binaen K3 kodlu katılımcının vermiş olduğu yanıtın cinselliğin görünen her yerdeliğine ve her yerde görüne yüklenilen cinselliğin görülmesine vesile olmasıdır.

“Seks geliyor. Ama yani objeleri bile cinsel organlara benzetme kapasitesine sahibim. Geçen TT olmuştu gördünüz mü bilmem. Böyle bulut çıkmıştı, üç tane iç içe halka. Herkes başka bir şeye benzetmiş ben onu kadın cinsel organına benzettim. Yorumlara baktım hiç kimse de onu dememiş. Dedim ki benim beynime bak sen dedim. Mesela bizim evin karşısında böyle üç tane bloklar var. Orada mesela bir şey gösteriyorum, şu evin balkonuna bak diye, görmüyorlar. Ondan sonra diyorum ki bak şurada çuk gibi binaya bak diyorum hemen görüyorlar. Çuk gibi bina ya da aaa bak şu taşğa benziyor. Veya kahve içiyorum ya böyle üstünde köpük şey oluyor ya, üstünde o şekil oluyor, geçen anneminkinde vardı, taşğa benziyor dedim.” (K3, Kadın, 24 yaşında)

Cinsellik aracılığıyla ötekileri imleme ve böylece dikkat çekme meselesi temelde daha önceden tartışılan bir diğer husus olan kendiliğin gücüne atıf vermektedir. Zira “kendilik kaygısı”ndan türeyen ve kendini konumlandırma, var kılma, kendiliği kurma aracı olarak inşa edilen cinsel içerikli küfürlü söylemler, esasında bireylerin kendilerine atfetmiş oldukları güç vasıtasıyla hayatta kalma güdülerini yansıtmaktadır. Dolayısıyla kendilik ve hayatta kalma gayesi ile bu kadar özdeşleştirilmiş olan söylemlerin im olarak kullanılması ve bireylerin daha önceden fark etmedikleri şeyleri kendiliklerinden olan bir şeyin ifade edilmesiyle görmeleri şaşırlacak bir hususu teşkil etmemektedir. Ayrıca söz konusu cinsellik aracılığıyla

dikkat çekme olayını destekleyecek olan başka bir söylem de K9 kodlu katılımcı tarafından şöyle aktarılmıştır:

“Sanki daha sert ifade etmek istiyorlar ifade etmek istedikleri şey neyse. Daha baskın, daha dikkat çekici Bence baskın olmasının sebebi insanın egosuyla alakalı olabilir. Daha baskın, söylediğini arkasında. O sonuna koydukları belki de o yüzden yani daha dikkat çekici bir cümle kurabilmek için.” (K9, Kadın, 24 yaşında)

Küfürli söylemlerin gündelik hayatta kullanıldığında dikkat çekmek ve baskın konumda bulunmak üzere ifade edildiğini aktaran katılımcının bu bağlamda değinmiş olduğu bir diğer nokta ise baskınlığın ve dikkat çekmenin ego -kendilik- ile özdeşleştirilmiş olmasıdır. İçinde kendiliği taşıyan cinsel içerikli küfürli söylemlerin bu kadar yaygın kullanılmasının -erkekler açısından- nedeni kendilik kurulumu iken kadınlar açısından ise kendilik erimesi (kendilik bölünmesi) temelli erkeklerle giriştikleri eşitlik yarışında kendilik kurulumlarını sağlama gayesidir.

“Karşılıklı Çelişkide Muafiyet” kavramının gerçek hayattaki görünümünü tekrardan gösteren bir başka katılımcının şu iki ayrı söylemini kıyaslama aracılığıyla anlayabilmek mümkündür:

“Böyle aşk diyesim var ama sanki sadece aşktan da ibaret değilmiş gibi. Bir tatmin söz konusu ama tatmin sadece cinsel olarak değil aynı zamanda ego tatmini vs. de olabilir.” (K8, Kadın, 18 yaşında)

A: Cinsellik hakkında ne düşünüyorsunuz?

K8: Biraz çekindiğim bir şey. Bazen de ihtiyaç duyulan bir şey.

A: Cinsellik denilen şey nedir?

K8: Tenin tene dokunması, insanların birbirini hem ego olarak hem de cinsellik olarak tatmin etmesi. İçinde aşk varsa ne güzel ama yoksa sağlıklı olmayıp tehlikeli bir şey.” (K8, Kadın, 18 yaşında)

İlk söyleminde kadın ve erkek cinsel organının birleşiminde ne gördüğünü aktaran katılımcının “ego tatmini” meselesine değinmiş olması önceden belirtildiği üzere cinselliğin kendilikle olan bağlantısını ortaya koymaktadır. Akabindeki söyleminde yine egoya değinilmesinin yanı sıra cinselliğe yönlendirilen olumlu bakış açısı görülmektedir. Cinsellik hakkında olumlu görüşleri bulunan bireylerin cinsel içerikli küfürli söylemlerde bulunmuş olması kadınlar açısından “Karşılıklı Çelişkide Muafiyet” sarsıntısının bulunduğunu göstermektedir.

Son olarak mesleki kimliğiyle cinselliğe yönelik bakış açısının değiştiğini ileri süren K10 kodlu kadın katılımcının söylemlerinin cinselliğin görünüm değiştirebileceğini, rastgele başka anlamlara ve bireylerin kendilik çıkarlarına göre muhtelif anlamlara gelebileceğini doğrulamaktadır. “Kadın cinsel organına baktığınızda ne görüyorsunuz?” sorusuna katılımcı tarafından verilen cevap aşağıdaki gibidir:

“Bu artık mesleğimden dolayı normal geliyor. Önceden iki yıl önce bu soruyu sorsaydınız kesinlikle bir tuhaf karşılardım ama şu an çok çok normal geliyor bana. Önceden olsa biraz daha tuhaf karşılardım, öğrenebilirdim görmekten ya da dokunmaktan. Ama şu an biyolojik olarak biliyorum nasıl olması gerektiğini, dokunuyorum, kadınlara yardımcı olmak konusunda da bilgi sahibiyim. O yüzden normal karşılıyorum.” (K10, Kadın, 21 yaşında)

Ötekinin görülmesine binaen değişen yerleşikleşmiş görünen uygulamasının olduğunu görebileceğimiz bu hikâyede, kendiliğine ait bir organ hakkındaki düşüncenin veya birey nazarındaki görünümün eğitim ve mesleki kimliğin etkisiyle -ötekinin görülmesi- değişime uğradığı fark edilmektedir. Bu noktada bahsedilmesi gereken bir diğer husus ise, görünümünün devreye giren başka sosyal bağlamlar -eğitimin etkisi ve mesleki aşinalık- aracılığıyla kırılıma uğrayarak görünenin uygulandığı ilkelik olgusunun yok olmasıdır. Başka bir deyişle, katılımcının aktarımlarından hareketle, bireyin ilk sosyalizasyon (asli sosyalizasyon) sürecindeki alanlarda gördüklerini uygulamaya koyulduğu zamanlardan ikinci sosyalizasyon sürecini imleyen tali sosyalizasyon sürecine geçtiği evrede sosyal çevrede görmeye başladığı muhtelif öteki görünümlemler vasıtasıyla birey nazarındaki gerçeklik veya önceden yerleşikleşmiş olan görünüm kırılıma uğramaktadır (Berger ve Luckmann, 2020: 194-205). Söz konusu durum bireyin cinsellik algısına uyarlandığında, kendiliğine ve cinselliğe yönelik anlamları sosyalizasyon sürecinin ilk evresi olan asli sosyalizasyonda kısıtlı bir çevre olan aile ekseninde oluşurken ikinci sosyalizasyon süreci olan tali sosyalizasyon evresindeki öteki alanların -iş, okul, arkadaşlık gibi öteki alanlar- devreye girmesiyle birlikte anlamların kırılıma uğrayarak değişim göstermeye başlaması söz konusudur. Bu noktada ise ilkelik denilen sadece tek bir görünenin uygulanmak zorunda olduğu arenadan çıkma durumu söz konusu olarak bireyin ilkelliği devam ettirmeme kapasitesi doğmaktadır. Ancak bu her zaman gerçekleşebilen bir mesele değildir. Zira katılımcının da tam

manasıyla söz konusu durumu aşabildiğini söyleyebilmek mümkün değildir. Katılımcının (hatta tüm katılımcıların) her ne kadar cinselliğe dair olan bakış açısı değişim göstermiş olsa da cinselliği eski anlamlarıyla olumsuzlayan cinsel içerikli küfürlü söylemleri devam ettirdiği bilinmektedir.

Kadın katılımcıların akabinde erkek katılımcıların sosyal çevrenin bir ürünü olarak zihinlerinde görünüm bulan her iki cinsiyetin cinsel organları imgelemlerine, cinselliğe ve en nihayetinde küfürlü söylemlere karşı olan görüşlerine bakıldığında tıpkı kadınlar da olduğu gibi öncelikle kendilerine atfedilen veya kendilerinin bürünmüş oldukları kimlikler nezdinde değerlendirmelerde bulundukları tespit edilmiştir. Nitekim küfür etmeyen, kendisini cinsel yönelim açısından asexual olarak tanımlayan, mesleki zihinsel görüşünün diğer alanlara yansıdığını gösteren, kendisini muhafazakâr olarak tanımlayan pek çok toplumsal tipin veya kimliğin ayrı görünümleri gördüğü ortaya çıkmıştır. Ayrıca her ne kadar katılımcıların tamamının eğitim düzeyi üniversite ve üzeri olarak kasten tutulmuş olsa da -zira görüşlerde farklılık olmayacağı beklentisi bulunmaktaydı- eğitimin lisansüstü düzeye doğru yükselmesiyle söz konusu cinselliğe ve cinsel içerikli küfürlü söylemlere dair görünümünün daha fazla mantığa büründürülmesi halinin bulunduğu fark edilmiştir. Ancak bu mantığa büründürme hali, küfürlü söylemlerde bulunmama göstergesini değil küfürlü söylemlerde bulunup bu durumun, anlam kayması temelinde varlık sahnesinde yeni bir görünüm kazandığı iddialarının katılımcılar tarafından yansıtılmış olmasını imlemektedir. Katılımcıların kimliklerine ve eğitim düzeylerine göre mantığa büründürme ifadelerine temel bir girişi temsil edecek K12 kodlu katılımcının şu söylemleri meseleyi görünür kılacaktır. Söz konusu katılımcıya öncelikle genel bir soru olarak “İnsan bedeni dediğimizde ne görüyorsunuz?” ifadesi yöneltilmiştir. Sorunun cevabında mesleki kimliği ve dolayısıyla bu kimliğin kendisine kazandırmış olduğu görünüm kapasitesini söylemlerine yansıttığı görülmektedir:

“Yani genel bozuk. Bozuktan kastım milyonlarca bilinen hastalık var. Görsel olarak mı sonuçta mimarım ve estetik çok önemli, güzel bir vücut ya da çirkin bir vücut. Ya da insanları güzel çirkin olarak sınıflandırabilirsiniz, zayıf ya da kilolu olarak sınıflandırabilirsiniz. Ama insan vücudu dediğimde ince uzun bir beden.” (K12, Erkek, 35 yaşında)

Mimarlık bölümünde doktora öğrencisi olan K12 kodlu katılımcı insan bedenini düzenlenmesi/düzeltilmesi veya estetikleştirilmesi gereken bir yapı olarak görmektedir. İnsan bedeni dediğimizde tıpkı mesleğinde olduğu gibi insan varlığının genel profilleri zihninde art arda sıralanmıştır; güzel, çirkin, ince, uzun. Toplumsal arenada toplumsallaşma süreçlerine binaen geçilen her evre aracılığıyla ötekinin görünmesine binaen değişen görünüm ve bu görünümün bireylerin zihinlerini hem etkileyip hem de oluşturması meselesi, katılımcının söylemlerinden de anlaşılacağı üzere görünenin görülerek uygulandığı bir toplumsal arena olarak göstergesel toplumsallaşmanın içerisinde bulunduğumuzu fark ettirmektedir. Toplumda bulunan ötekiler tarafından inşa edilen zihin ve dolayısıyla muhtelif kimlikler bireylerin görme ve böylece düşünme araçlarına yansyarak görme meselesinin de esasında çevre tarafından şekillendirilen ve yönlendirilen bir husus olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Benzer biçimde hiç küfürlü söylemlerde bulunmayan ve mimarlık bölümünde yüksek lisans öğrencisi olan Azerbaycanlı katılımcı da zekâya vermiş olduğu önemden dolayı insan bedenine baktığında gördüğü şeyleri şu ifadeleriyle aktarmıştır:

“Önce yüz gelir herhalde sonra beden kol, beden çizgileri. Ben misal beynimde bir şey var ahlak şeyi gibi direkt onları geçiyorum, hiç cinsel olarak düşünmüyorum. Mesela yanıma bir kadın ya da erkek geldiğinde bunun cinsel organı nasıldır diye düşünmem, ben düşünceye çok önem veririm. Bunun mantığı düşüncesi nasıldır diye düşünürüm ya da sağlığı nasıldır diye düşünürüm. Yani şeyi düşünmem bu büyük mü küçük mü ya bakire mi değil mi öyle bir şey düşünmem.” (K11, Erkek, 22 yaşında)

Katılımcının ifadelerinde görüldüğü üzere insanlara baktığında zihninde ilk olarak yüz ve akabinde ise beden ve kol “çizgi”lerinin gelmiş olması mesleki eğitiminin birer çıktıları olarak nitelendirilebilir. Ayrıca katılımcının gündelik hayatta küfür kullanmıyor oluşuna binaen “beyin” ve “zekâ” durumlarına yapmış olduğu vurgu, hem cinsel içerikli küfürlü söylemlere bakış açısını göstermektedir hem de olayların kıyaslanmasını zihinde gerçekleştirerek daha önceden de

belirttiğimiz üzere ahlaki toplumsallaşma biçiminde bulunabilecek bir bireyi veya davranış kalıbını sergilediğini göstermektedir.

Akabinde aynı katılımcının (K11) kadın ve erkek cinsel organına baktığında vermiş olduğu yanıtlar ise aşağıdaki gibidir:

“A: Kadın cinsel organına baktığınızda ne görüyorsunuz?

K11: Normal organ, herkeste olan bir şey. Erkekte de var kadın da var. Biliniyor yani kadında erkete farklı bir şey yok. Herkes aynı.

A: Erkek cinsel organı?

K11: Aynı şey.” (K11, Erkek, 22 yaşında)

Cinsel organlara yönelik olağan algısı ve katılımcının cinselliğe herhangi bir nedenden ötürü güç veya ast üst ilişkisini imleyecek anlamlar yüklememesi söz konusu katılımcının küfürlü söylemlerde bulunmama davranışını destekler niteliktedir. Dolayısıyla küfretmeyen bir bireyde, “Karşılıklı Çelişkide Muafiyet” sarsıntısının bulunmadığını, mantığa büründürme meselesini ortaya çıkarabilecek herhangi bir çelişkili eylem ve söylemlerinin olmadığını ve göstergesel toplumsallaşma biçiminin tam karşı konumunda yer alan ahlaki toplumsallaşma biçiminin var olabileceğini görebilmek mümkün hale gelmektedir.

Toplumsal kimlikler üzerinden cinselliğe bakış açısının ne olduğu devam ettirildiğinde bu kez kendisini muhafazakâr olarak tanımlayan K16 kodlu katılımcının cinsel organlar ve cinsellik hakkındaki zihninde var olan görüntüsel ifadeleri şu şekilde aktarmaktadır:

“A: Erkek cinsel organına baktığınızda ne görüyorsunuz, en anlam atfediyorsunuz ona?

K16: Erkeğin gururu diyebilirim ama daha çok Türkiye’de özellikle çünkü anlam atfediyor milletimiz. Mesela üreme yeteneği olmayan kişilere, çok ağır bir söylem vardı, iktidarsız diyorlar. Şahsen bana koyar. Rahatsız edici bir durum. Çünkü toplum içinde kendi kimliğimi o şekilde tasvir etmek istemem şahsen.

A: Kadın cinsel organına baktığınız zaman ne görüyorsunuz?

K16: Çiçek. Zarif.” (K16, Erkek, 20 yaşında)

Katılımcının erkek cinsel organına baktığında gördüğü “erkeğin” gururu anlamının esasında yine söylemlerinin devamından anlaşılabileceği üzere toplumsal olanın şekillendirmesinden ötürü kaynaklandığı görülmektedir. Ayrıca kendisine atfedilen bu anlamın dışında görünen bir varlık olmak istemediğini “iktidarsız” atfıyla açımlayan katılımcının kendisine atfedilen toplumsal kimlik nezdinde bir varlık konumlandırmasında olmak istemesinin sebebi, toplumsal hayatta kalma güdüsü ile yakından alakalı bir meseledir. Zira iktidarsız olduğunda veya bu söyleme maruz kaldığında hem önceden kendisine atfedilmiş olan “erkeğin gururu” anlamı sarsıntıya uğramakta veya yok olmakta -dolayısıyla kendiliğin yok oluşu- hem de ötekiler arasında var olamama/görülmemek/kabul edilmeme gibi bir çıktının meydana gelmesiyle grup içine dâhil olamayan ve böylece yaşamını sürdürebilme potansiyelinin düşmesi durumuyla karşı karşıya kalan bir varlık görünümü doğmuş olmaktadır.

Katılımcının cinselliğe dair görüşleri kendisinin arka planındaki toplumsal kimliğine uyumlu olan bir vaziyette varlığını şu söylemleri aracılığıyla göstermektedir:

“A: Bir tabloya baktığınızı düşünün ve bu tabloda kadın ve erkek organının birleştiği bir tasvir çizilmiş ona baktığınızda ne düşünürsünüz?”

K16: Cinselliğin daha çok kapalı kapılar ardında yapılması taraftarıyım. Büyük ihtimalle bu bana öğretilen dinimden dolayı bu şekilde düşünüyor olabilirim ama insan bedeni birazcık daha kutsal, özellikle cinsel birleşme anlamında daha da kutsal. O yüzden insanlar önünde bunun yapılmasını doğru bulmuyorum.

A: Bu ne anlamda bir kutsallık olabilir sizce?

K16: Cinselliğin amacı sonuç olarak zevk almak yanında geliyor çocuk doğurmak yani üremektir. Üremek, yeni bir beden ortaya çıkacak yeni bir insan ortaya çıkacak ve bunu insanlara göstermek beni rahatsız ediyor şahsen ama neden rahatsız ediyor bilmiyorum.” (K16, *Erkek, 20 yaşında*)

Cinselliğe dair olan görüşlerinin kendisine öğretilen öğretiler çerçevesinde (kendisinin imlemiş olduğu din veya herhangi bir düşünsel inançlar) oluştuğunu ifade eden katılımcının esasında toplum içindeki her birey için geçerli olan bir meseleye vurgu yaptığını söyleyebilmek mümkündür. Zira bireylerin kendilerinden önce muhtelif biçimlerde kurulmuş olan anlamlar dünyasına gelmesiyle öğreneceği veya benimseyeceği ilk şeylerin söz konusu gördükleri o ilk anlamlar olacağı gerçeği

bilinen bir meseledir. Dolayısıyla her bireyin ilk öğrendiği anlamlara göre davranması akabinde ise eğer başka anlamlarla karşılaşma ihtimali gerçekleşirse hayatta kalma çıkarına göre davranış göstermesi durumu söz konusudur. Nitekim katılımcının son söylemlerinde de fark edildiği gibi rahatsızlık duyduğunu aktardığı hususta temelde neden rahatsızlık duyduğunu bilmediği vurgulaması toplumsal olanın bireyi şekillendirme meselesinde nasıl baskın olduğu görülmektedir. Önceki toplumsal anlamların, bireylerin toplumsal arenada öteki anlamları görmesiyle birlikte sarsıntıya uğraması bireyleri neyi neden yaptıkları sorgulamasına yönlendirebilmektedir. İlk görünenin uygulanmasını temsil eden ilkelik, ötekiyle karşılaştığında sarsıntıya uğramaktadır. Ancak birey her ne kadar bu sarsıntıyı hissedip görüntüler arasındaki kırılımı görmüş olsa da ekseriyetle ilk öğrendiği biçimiyle edimde bulunmaya (limbik sistemin güçlü duygusal öğrenme kapasitesine binaen) devam etmektedir. Fakat bu noktada ötekinin her zaman daha iyi veya faydalı olduğu düşüncesine doğru yönelmek makul olmamaktadır. Nitekim aktarılan temel şey de esasında bu değildir. Aktarılmak istenen şey, önceki edimle yeni görünen öteki edimin çıktılarının kıyaslanmasına binaen bireye ve toplumsala sağlamış olduğu iyi veya faydalı edimin gerçekleştirilmesi meselesidir (prefrontal korteksin aracı olduğu ahlaki toplumsallaşma). Ayrıca görünen ve öğrenilen ilk edim ise her zaman ilkel bir edimi imlememektedir. Söz konusu ilkelliğin daha önceki bölümlerde de tartışıldığı üzere her toplum ve bireyin içinde sosyal bağlam ve koşullara göre olayların/edimlerin çıktısının zararlı olmasına tabi olarak kısmi derecede bulunduğunu hatırlatmakta fayda vardır.

Kendisini asexual olarak tanımlayan K17 kodlu katılımcının söz konusu hususlara yönelik aktarımları gündelik hayatta küfür kullanmayan K11 kodlu katılımcının ifadeleri veya düşünceleriyle benzerlik taşımaktadır. Nitekim kadın ve erkek bedenine baktığında “beyin” organını gördüğünü ifade eden katılımcı cinsel içerikli küfürli söylemlerin hiçbir şey aktarmadığı şu söylemlerle yansıtmıştır: “Hiçbir şey aktarmazlar, hiçbir yararı yoktur.” Öte yandan cinsellik hakkında hiçbir şey düşünmediğini asexual kimliğine atıf vererek “Bana göre boş bir şey. Ben asexualim böyle şeylerden hoşlanmıyorum” söylemleriyle aktarırken kadın ve cinsel organının birleşimi görüntüsüne baktığında ise “eşitlik” gördüğünü ifade etmiştir.

Gündelik hayatta küfürlü söylemlerde bulunmayan katılımcı (K11) ile gündelik hayatta küfürlü söylemlerde bulunduğunu ifade eden ve asexüel kimliğine vurgu yapan katılımcının (K17) düşünsel anlamlarının benzerlik göstermesinin nedeni, cinselliğe yüklenilmiş olan söz konusu toplumsal olarak kabul edilen genelgeçerleşmiş anlamların dışında ötekinin faydasına ve var olanın zararına yönelik farkındalıktır. Bu ifadede çelişkili görünen asexüel kişinin küfürleri ve cinselliği anlamsız bulup ancak aynı zamanda küfretmesi meselesi, hakiki bir farkındalığın olup olmadığının sorulmasına vesile olmaktadır. Haklı bir sorgulama ifadesi olabilecek olan bu problem ise bizi önceden aktarılan ve esasında birbiriyle bağlantılı olan mantığa büründürme meselesine yönlendirmektedir. Zira erkek katılımcılar ister küfür etsin -ki araştırmada bir kişi hariç hepsi küfreden katılımcılar bulunmaktadır- ister etmemiş olsun, küfürlü söylemlerde bulunma durumlarını küfrün tanımlamasını imleyen gerek toplumsal gerekse de işlevsel görünümüne atıf vererek mantığa büründürme durumu içerisinde olmaktadır.

SONUÇ

Günümüz gündelik hayatında belki de önceden olduğundan daha fazla biçimde küfürlü söylemlere maruz kalıyoruz. Olayın bizlerle alakasının olmadığı durumlarda dahi, sözgelimi sokakta yürürken yanımızdan geçen birinin telefonla konuşurken küfretmesi veya genç bir grubun kendi aralarında küfürlü söylemlerde bulunması veya aniden gelişen bir kavgada, trafik esnasındaki yanlış bir harekette, ansızın duymak zorunda kaldığımız bir ortamda beliriveriyoruz. Kimisi ötekine isminden ziyade küfürle hitap ederken kimisi ise kendi kendine herhangi bir durumla (olumlu veya olumsuz) karşılaştığında sesli bir şekilde küfürlü söylemlerde bulunmaktadır. Peki karşılaştığımız veya etkileşimde olduğumuz her an ve her şeyin karşısında neden dilimizde sürekli olarak küfürlü söylemler yerini almaktadır? Küfürlü söylemlerin bizlerle olan ilişkisel anlamı nedir ve bu söylemleri kullanırken hem söylemin kendisiyle hem de bizler ne anlatmak istiyor olabiliriz? Tüm bu soruların yanıtlarını aramak üzere bir araştırma yolculuğuna çıkılmıştır. Söz konusu araştırmayı temsil eden bu araştırma için küfürlerle olan ilişkilerimizi anlamak üzere kadın ve erkek kişileriyle meselemiz hakkında görüşmeler gerçekleştirilmiştir. İstanbul’da yaşayan 10 kadın ve 10 erkek katılımcı olmak üzere toplam 20 kişiyle görüşülüp elde edilen verilerin analiz edildiği bu araştırmanın sonuçları, iki farklı fakat birbirini besleyen veri toplama araçlarından elde edilmiştir. Kelime deneyi ve yarı-yapılandırılmış mülakatlar aracılığıyla katılımcılardan elde edilen geri bildirimler çalışmanın sorunlarını/problemlerini açık bir şekilde yanıtlamaya yeterli olmuştur. Şimdi çalışmanın sorunsallarını teşkil eden sorular bazında sırayla çalışma sonucunda görünür hale gelen çıktılar, özet şeklinde aktarılacaktır. Zira söz konusu veriler çalışmanın “Bulgular” kısmında detaylı biçimde kıyaslama metoduyla detaylı bir şekilde tartışılmıştır. Burada aktarılması gerekenler, özet niteliğinde olup esasında çıktıların “Sonsöz” biçiminde tekrardan hatırlatılması ve birbirleriyle olan ilişkilerinin genel ve geniş bir tablo aracılığıyla sunulması meselesidir. Çeşitli araştırma sorularının başlığı altında elde edilen çıktılar aşağıdaki gibidir:

Araştırma sonucunda ortaya çıkan en geniş ve temel bulgu küfrün muhtelif biçimlerinin olduğudur. Yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, iş, cinsel yönelim alanlarında ve bu alanlara dair bireyleri yansıtan kimliklerde çeşitli şekillerde küfür görünümünün veya anlamının olduğunu söyleyebilmek mümkündür. Her ne kadar birbirinden bağımsızmış ve ayrı ayrı nedenleri imlemiş gibi görünseler de esasında her anlamın arka planında tek bir gayeden türeyen ve tek bir şey için hizmet eden ortak nesneler bulunmaktadır. Arka planda bulunan tek gaye bireysel ve toplumsal olarak hayatta kalma güdüsü iken küfrün hizmet ettiği veya oluşumu için aracı olduğu şey ise kendilik meselesidir. Kendilik ile ilişkilendirilen küfürlü söylemlerin böylece dünyada var olan ve muhtelif toplumsal kurgularla ayırtlaştırılan çeşitli toplumsal gruplar arasında zuhur ettiğinin de göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Zira günümüz dünyasında dijitalleşme vasıtasıyla hızla ötekine ulaşabilme potansiyeline binaen bireyler bir anda çok daha fazla ötekini görmekte, ona maruz kalmakta, ötekine ulaşabilmekte ve öteki olabilmektedir. Nitekim araştırma için kullanılan deneysel yöntemin sonuçlarından birisi de küfürlü söylemlerin toplumsal sınıf, cinsiyet, yaş ve eğitim fark etmeksizin sosyal ve bireysel şekilde herkese yayıldığını ve gündelik hayatta çok fazla dikkat çektiğidir. Gerek sosyal medya gerek kitle iletişim araçları gerekse de şehir yaşantısında iç içe geçmiş muhtelif sayıda yaşam tarzlarının görünürlüğünü tabi olarak ötekinin gördüğünü görebilmeye erişebilme potansiyeliyle birlikte toplumsal yaşam arenasında önceden keskin biçimde ayrımlaşan bazı yaşam tarzları günümüzde giderek aynışmaya ve birbiri içerisinde erimeye başlamaktadır. Bunlardan birisi de kaçınılmaz olarak her insanda ortaklaşa bulunan duygu ve iletişim kurabilme aracı olan dil (söylem) ile inşa ettiğimiz anlamların birbirimize aktarıldığı sembollerdir. Bir sembol olarak küfrün görünümünü iki perspektif aracılığıyla işleyen bu tezin sonucuna göre küfrün toplumsal arenada bireyler tarafından anlamsal açıdan atfedilen iki anlamı bulunmaktadır; duygunun işlevselliği ve toplumun nedenselliği. Ancak her iki anlamın arka planında bireysel ve toplumsal hayatta kalma güdüsü yer almaktadır. Duygunun işlevselliği anlamlandırmasında küfür, bireyler için bir söylem değil duygudur. Kadınlar ve erkekler için benzer biçimde aynı anlama gelen duygunun işlevselliği, olumlu ve olumsuz tüm duygularda kullanılan küfürleri imleyerek duygunun ifade edilmesini ve katartik etkiyi gösteren bir olgudur. Toplumun

nedenselliği atfı ise, küfürlerin anlamlarının toplum tarafından oluşturulduğu düşüncesini imlemektedir. Bireyler bu tanımlama biçimiyle kendilerini pasifize ederken toplumu etken konumda tutmaktadır. Önceden etki-tepki (Schütz'ün nedensel ve amaçsal güdüsünün etkileşimi) meselesine binaen oluşmuş bir veri olarak kabul edilen küfürlü söylemler, tipleştirilme biçimini yansıtmaktadır. Başka bir deyişle bu söylemler, küfürlü söylemlerin şu anki anlamını almasının dayandırıldığı önceki etkileşim sahnesinde, bireylerin etkileşimler esnasında kendilik korumalarına yönelik (hayatta kalma güdüsü) olarak davranma biçimlerinden doğan rastgele anlamların tipleştirilmesinin sonucunda oluşum göstermektedir. Böylece kendilerine geçmişten aktarılan bu söylemlerin toplumsal arenada görülerek bağlamı ve bu bağlamın duygularla birlikte öğrenildiği düşüncesi zuhur etmektedir. Bu noktada bireyler gördüklerini uyguladıkları ve ötekinin görülmesine nazaran –eğer değişim gerekiyorsa fayda/zarar ilişkisine binaen- hala değişim göstermeyerek olanı sürdürerek ilkel konumunda yer almaktadır. Toplum ise daha önceden yüklediği anlamları imleyen görüntüler aracılığıyla kendisini bireye dayatarak en büyük gösterge konumunda bulunmaktadır. İlkel bireyle gösterge toplumunun bir araya gelmesiyle göstergesel toplumsallaşma meselesi meydana gelmektedir. Göstergesel toplumsallaşma içerisinde birey gördüğünü uygularken (limbik sistem) onun aksi kutbunda yer alan ahlaki toplumsallaşma biçiminde ise tüm öteki görünümeler arasında kıyas yaparak (prefrontal korteks) kendisinin ve toplumun genelinin iyiliği için eylemde bulunma kapasitesi bulunmaktadır. Söz konusu göstergesel toplumsallaşma ise “gerçekliğin sosyal inşası” evreleriyle kurulmaktadır. Küfür kullanımının buradaki kilit noktası gerçekliğin inşasında yer alan üçüncü evre olan içselleştirme evresinde görünenin uygulanmasından başka bir çarenin veya olanın olmadığı düşüncesini imleyen somutlaştırma olgusudur. Somutlaştırma olgusunda birey, kendini pasifize ederek gördüğünü öğrendiğini ve uyguladığını ifade etmektedir. Küfrün duygunun işlevselliği tanımlamasında erkeklerin söz konusu tanımlamaya daha fazla atıf verdiği tespit edilmiştir. Erkekler küfrü bir söylem olarak değil duygu ifadesi olarak kullanmaktadır. Zira bu durum, iletişim zayıflığının küfürlü söylemlere yönlendirdiğini göstermekte veya zaten duyguların yerine küfürlü söylemlerin kullanılmış olduğu toplumsal arenalarda -sosyal medya, diziler, oyun, sokak, arkadaş ortamı- muhtelif alanlarda söz konusu durumu bağlamına göre

öğrenen erkeklerin öğrendikleri ve dolayısıyla gördükleri biçimlerde davrandıklarını söyleyebilmek mümkündür. Erkek katılımcıların belirtmiş oldukları görüşlerine binaen duygusal işlevsellik tanımında veya görünme biçiminde toplam altı kategori tespit edilmiştir; haksızlığa uğrama, yok sayılma (görülmemeye), homojen duygu kullanımı, kendini gösterme/vurgulama, otorite/vurgu/dikkat çekme gösterisi, genelin iyiliğini sağlamada düzenin sarsılması tehdidi. Aktarılan bu kategoriler erkek katılımcıların gündelik hayatta küfür etme durumlarına binaen ortaya çıkarılmış olan küfür etme biçimlerini veya küfrün görülme biçimlerini temsil etmektedir. Her kategorinin ortak çıkış noktası ise kendilik meselesinin bizzat kendisidir. Zira cinsel içerikli küfürler söylendiğinde içerisinde kendiliğe yönelik iki atıf bulundurmaktadır. İlk atfı söyleyen kişinin kendilik gücünü gösterirken ikinci atıf ise söylenenin ezikliğine, güçsüzlüğüne, cezalandırılmasına, alt edilmesine veya kendilik olarak yok edilmesini imlemektedir. Nitekim tekrar kelime deneyi hatırlandığında bireylerin zihinlerinde kalan kelimelerin çoğunluğu iki taraflı atıflı söylemleri imleyen cinsel içerikli küfürlü söylemlerdir. Oysa kelime listesinde, yine karşı tarafa yönlendirilebilir olan ama bu kez sadece karşı taraf atıflı argo ve hafif küfürler olarak da nitelendirebileceğimiz “gerizekalı, ahlaksız, kişiliksiz” gibi söylemler de bulunmaktaydı. Fakat bireylerin zihinlerinde ekseriyetle hem kendilik varlığı meselesine binaen hem de gündelik hayatta en çok duydukları ve dolayısıyla imgesel olarak gördükleri kelimeler kalmıştır. Böylece bireylerin, gördüklerini uyguladıkları ve kendiliklerini de gördükleri biçimlerde öğrendikleri hususunun varlık sahnesinde arz ettiği görülmektedir. Peki kendiliğin bu kadar önemli olması ve cinsel içerikli küfürler aracılığıyla yansıtılmış olmasının önemi ve sebebi nedir? Kendiliği önemli yapan şey kendilik kurulumunun arka planında onun hareket ettirici unsuru olarak hayatta kalma güdüsü bulunmaktadır. Hayatta kalma meselesi birer toplumsal varlık olarak bireylerin ötekiler arenasında var olabilmesini imlemektedir. Zira ötekiler arasında kendisine yer edinemeyen birey yabancılaşma, intihar, ötekileşme, şiddet gibi muhtelif başka toplumsal çıktılara sebebiyet verebilecek olgulara yönelme durumunda kalabilmektedir. Dolayısıyla kendiliğin çocukluktan itibaren sağlıklı biçimde kurulmasının karşı kutbunda yer alan kurul(a)mama meselesi bireyleri toplumun öteki alanlarında kendiliğini göstermeye yönlendirmektedir. En nihayetinde kendiliğin göstergesi olarak küfürlü söylemlerin, kendiliğin tehdi-

maruz kaldığı veya uğradığı her an zuhur etmiş olması şaşırılacak bir durumu temsil etmemektedir. Aynı zamanda sadece kendiliği korumak gereken şartlarla karşılaşıldığında değil kendiliğin beslendiği olumlu olaylar sonucunda hissedilen duyguların söylemsel olarak dışavurumunda da küfürlü söylemleri görmek muhtemel olmaktadır. Çünkü küfürlü söylemlere atfedilen güç göstergesinin kullanıldığında bireye güç atfetmesi hayatta kalma meselesiyle alakalıdır. Hayatta kalma meselesi ise iki kaynaktan beslenen ve harekete geçen bir durumdan ibarettir; savunma ve savunma gücünü kendisinde bulabilmek için olumlu manada duygusal beslenme. Savunmanın da duygusal beslenmenin de gerçekleşebilmesi görünürde aynı zamanda bir ötekinin varlığına ihtiyaç duymaktadır. Böylece küfürlü söylemlerin kendilik ile hayatta kalma meseleleriyle ilişkilendirilmenin arka planında toplumsal ilişkilerin/etkileşimlerin bizzat kendisinin bulunduğu söyleyebilmek mümkün hale gelmektedir. Erkeklerin küfür kullanımında küfre yükledikleri anlam kategorilerinin bir diğerini gösteren “homojen duygu kullanımı” yukarıda anlatılan meselelere verilen genel tabirdir. Kavramsallaştırmayla esas anlatılmak istenen şey, küfrün her türlü duygu durumunun yerine geçmesi ve duyguları beslemesidir. Her ne kadar erkek katılımcıların duygunun işlevselliği tanımlamalarının alt başlığında “haksızlığa uğrama” başlığı ile değerlendirilen bir başka kendilik imlemesi olayı bulunsa da bu imleme kadın katılımcılar tarafından da gerçekleştirilmektedir. Özellikle çalışma hayatında, gündelik hayatta sahte maske takan kişilere veya toplu yaşama düzeninin kurallarına uymayanlara karşı biçimde küfürlü söylemlerin daha çok kullanıldığı ortaya çıkmıştır. Kendini gösterme kategorisi ise kendisini daha çok gündelik hayatta sıradan konuşmaların veya mesajlaşmaların sonuna getirilen cinsel içerikli küfürlü söylemleri yansıtmaktadır. Bu durumun kendilik ile olan ilişkisi katılımcılardan aktarıldığı üzere söylenen şeyin ve söyleyen kişinin daha dikkat çekici hale getirilmesi meselesidir. Ya da herhangi bir oyun esnasında girilen rolde, rol gereği yapılması gerekenlerin uygulanmasına rağmen ölme/kaybetme gibi olguların doğmasına binaen küfürlü söylemlerin kullanılmış olması kendiliğin kaybeden ötekini yüzünü göstermektedir. Söz konusu kendilik ile cinsel içerikli küfürlü söylemlerin ilişkisini bağdaştıracak olan son aktarım ise, bir erkek katılımcıdan mülhem su içme davranışının akabinde gelen fizyolojik ihtiyacın tamamlanmasına benzediği düşüncesine binaen küfürlü söylemlerin de icra edilmesiyle katılımcılar

nazarında algılanan şeyin, kendilik tamamlaması/tamamlanması/ihtiyacının giderilmesi olduğunu söyleyebilmek mümkündür.

Küfür görülme ve uygulanma biçimlerinin aktarılmasının akabinde sürdürülme meselesinin ardındaki kendilik olgusunun hangi araçlar ve gayeler ekseninde devam ettirildiği nedensellikleri erkek ve kadın katılımcıların verileri aracılığıyla ortaya çıkarılmıştır. Erkek katılımcılar küfretme olgularını mantığa büründürme aracılığıyla anlam kaymasına dayandırırken kadın katılımcılar ise toplumsal arenada giriştikleri var olma mücadelelerinde “erkek yaparsa biz de yaparız” sloganını kendilerine baz alarak kıyas aracılığıyla ve ötekinin varlığı ile görünümüne binaen kendiliklerini kurmak üzere gerçekleştirdikleri anlaşılmıştır. Fakat kadınların kendilik inşasından ziyade kendilik bölünmesi içerisinde oldukları tespit edilmiştir. Nitekim kendi bedenleri, cinsel organları ve cinselliğe dair görmüş oldukları olumlu imgelere karşıt biçimde kendiliklerini ve cinselliklerini aşağı çeken söylemleri kullanmaları, “Karşılıklı Çelişkide Muafiyet” meselesi temelli bir sarsıntı olup bu sarsıntının ise kurulamayan kendiliğin bölünmesinden ileri geldiğini iddia etmek yerinde olacaktır. “Karşılıklı Çelişkide Muafiyet” olgusunun bir hastalık tanımlaması olmasına binaen birbirine zıt olguların aynı anda kabullenilmesi durumunu imlemesi, kadınların kendilikleri hakkında tıpkı söz konusu hastalık gibi bir vaziyet içerisinde bulunduğunu görmemize vesile olmaktadır. Öte yandan erkek açısından mantığa büründürme meselesi de küfürlü söylemlerin artık birer hitap şekline dönüştüğü, sıfatlaştığı ve zamirleşmiş olduğu düşüncesine dayandırılmaktadır. Fakat bu noktada gözden kaçırılan husus ise, her ne kadar küfürlü söylemler bir zamir olarak bireylerin yerine konularak hitap haline gelmiş olsa da görünenin ardındaki görünmeyen kendilik dikkat çekmeye başlamaktadır. Zira bu sefer bireyin kendisi ile bizzat özdeşleştirilen bir cinsel anlam söz konusu olmaya başlamaktadır. Son olarak araştırma verilerinden elde edilen ve esasında genel toparlayıcı bir kapanışı temsil eden husus olarak bireylerin cinselliğe dair bakış açıları ve cinsel organlara yükledikleri anlam veya onlara baktıklarında ne gördükleri ile cinsel içerikli küfürlü söylemleri kullanmaları durumunun karşılaştırılması meselesinin bizi götürmüş olduğu sonuç şu kanıya çıkmaktadır: Ötekilerin görülmesinin genişlediği söz konusu toplumsal zamanlamamızda muhtelif ötekilerin

görülmesine binaen hala görünenin uygulandığı (göstergesel toplumsallaşma ve ilkellik), öteki görünümünün kıyaslanması (prefrontal korteks) meselesinin gerçekleştirilmesi ve ötekinin bütünün iyiliği açısından anlamsal ve fiziksel fayda sağlayacağı bilincinin olmasına (ahlaki toplumsallaşma) karşıt biçimde bilincin eyleme dökülememesi durumu söz konusudur. Bu durumda son haliyle bireyin kendisini pasifize ederek edimde bulunduğu, her iki durumu da aynı anda kabul ederek küfrün olumsuzluğunun farkında olup kullanılmaya devam edildiği, görüneni uygulayıp ötekini sadece düşünme sürecinde bırakmak veya düşünceyi değiştirmenin/öteki yüzden görmenin (mantığa büründürme/anlam kayması) var olduğu bir göstergesel toplumsallaşma içerisinde ilkel varlıklar olarak sosyal gen aktarımına binaen söylemsel/duygusal/anlamsal veya sembolik davranışlarda bulunmaktayız

KAYNAKÇA

- Ahmed, Sara: **Duyguların Kültürel Politikası**, Çev. Sultan Komut, İstanbul, Sel Yayıncılık, 2014.
- Akbaş, Ezgi: **Türkiye’de Sosyal Medyada Futbol Taraftarlarının Erkeklik Söylemleri**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Medya ve İletişim Sistemleri Anabilim Dalı, 2012.
- Aktunç, Hulki: **Erotologya**, İstanbul, Sel Yayıncılık, 2000.
- Altıok, Mustafa: **Futbolda Eril Söylem ve Bunun Televizyon Futbol Tartışma Programlarına Yansıması: Yenilsen de Yensen de ve Beyaz Futbol Örnekleri**, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sinema ve Televizyon Anabilim Dalı, 2017.
- Aristoteles: **Retorik**, Çev. Mehmet H. Doğan, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1995.
- Aslan, Alev, Doğan, Betül Önay: “Çevrimiçi Şiddet: Bir Siber Zorbalık Alanı Olarak “Potinss” Örneği”, **Marmara İletişim Dergisi**, Sayı: 27, 2017, 95-119.
- Astam, Fatma Kübra: **Kadına Yönelik Şiddet Olaylarında Sosyal Medyada Nefret Söyleminin Yeniden Üretimi: Helin Palandöken Cinayeti Örneği**, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı, 2018.
- Ateş, Mehmet: **Mitolojiler ve Semboller**, İstanbul, Milenyum Yayınları, 2001.

- Bal, Hüseyin: **Nitel Araştırma Yöntem ve Teknikleri**, İstanbul, Sentez Yayınları, 2016.
- Berger, Peter, Luckmann, Thomas: **Gerçekliğin Sosyal İnşası**, Çev. Vefa Saygın Ögütte, Ankara, Atıf Yayınları, 2020.
- Berkowitz, Eric: **Seks ve Ceza**, Çev. Orhan Düz, İstanbul, Kolektif Kitap, 2013.
- Bingölçe, Filiz: **Kadın Argosu**, İstanbul, Metis Yayınları, 2001.
- Botton, Alain: **Statü Endişesi**, Çev. Ahu Sıla Bayer, İstanbul, Sel Yayıncılık, 2010.
- Bourdieu, Pierre, Passeron, Jean Claude: **Yeniden Üretim: Eğitim Sistemine İlişkin Bir Teorinin İlkeleri**, Çev. Aslı Sümer, Levent Ünsaldı, Özlem Akkaya, Ankara, Heretik, 2021.
- Bourdieu, Pierre: **Eril Tahakküm**, Çev. Bediz Yıldız, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 2015.
- Boyraz, Aynur: **Türkiye’de Kadın Bekareti Söylemi ve Etkileri**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı, 2019.
- Bozkurt, Veysel: **Değişen Dünyada Sosyoloji**, Bursa, Ekin Yayınları, 2011.
- Chodorow, Nancy: **Anneliğin Yeniden Üretimi: Psikanaliz ve Toplumsal Cinsiyetin Sosyolojisi**, Çev. Damla Tanal Tatar, Ankara, Phoenix Yayınevi, 2021.
- Chomsky, Noam: **Biz Ne Tür Yaratıklarız?**, Çev. A. Nüvit Bingöl, Taylan Doğan, Öznur Karakaş, İstanbul, bgst yayınları, 2020.
- Churchland, Patricia S.: **Güvenen Beyin: Nörobilim Ahlak Hakkında Bize Ne Anlatır?**, Çev. Yelda Türedi, İstanbul, Alfa Basım Yayım, 2013.

Cournut, Jean:

Erkekler Kadınlardan Neden Korkar?, Çev. Bülent Arıbaş, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005.

Çiçek, Ahmet:

Küfür ve Argonun Gündelik İletişimdeki Yeri Üniversite Öğrencileri Üzerinde Bir Alan Araştırması, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, 2019.

Çift, Pelin, Canan, Sinan:

Beynin Sırları, İstanbul, Destek Yayınları, 2017.

Çiftçi, Melis Nisan:

Zelizer'in Teorileri Işığında Yakın İlişkilerde Paranın Sosyal Anlamı: Çift Gelirli Haneler Üzerine Nitel Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Yapı Sosyal Değişme Anabilim Dalı, 2023.

Çoker, Ogeday:

Pornografiye Yönelik Tutumların, Toplumsal Cinsiyet Roller ve Demografik Değişkenlerle İlişkisi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, 2015.

Descartes, Rene:

Ruhun Tutkuları, Çev. Murat Erşen, İstanbul, Say Yayınları, 2014.

Dehaene, Stanislas:

Bilinç ve Beyin, Çev. Sibel Sevinç, İstanbul, Alfa Yayınları, 2018.

Dolgun, Uğur:

Şeffaf Hapishane Yahut Gözetim Toplumu: Küreselleşen Dünyada Gözetim, Toplumsal Denetim ve İktidar İlişkileri, İstanbul, Ötüken, 2015.

Durkheim, Emile:

Ahlak ve Toplum, Çev. Duygu Çenesiz, İstanbul, Pinhan Yayıncılık, 2016.

- Durkheim, Emile: **İntihar**, Çev. Figen Kıyak, Ankara, Dorlion Yayınevi, 2020.
- Edgerton, Robert: **Hasta Toplamlar**, Çev. Harun Turgut, Ankara, Buzdağı Yayınevi, 2015.
- Erkek, Mehmet Salih: “17. Yüzyılda Mardin Kadı Mahkemesine Yansıyan Küfür Davaları”, **Hakaret Kitabı**, Ed. Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun, İstanbul, Kitabevi, 2010.
- Fırat, Tahsin Emre: **Mizah Basınında Egemen Söylem Olarak Argo Kullanımı (Penguin Dergisi Örneği)**, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı, 2013.
- Fisher, Steven R.: **Dilin Tarihi**, Çev. Muhtesim Güvenç, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2013.
- Foucault, Michel: **Kelimeler ve Şeyler: İnsan Bilimlerinin Bir Arkeolojisi**, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara, İmge Kitabevi, 2001.
- Foucault, Michel: **Özne ve İktidar**, Çev. Işık Ergiden, Osman Akınhay, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2014.
- Foucault, Michel: **Cinselliğin Tarihi**, Çev. Hülya Uğur Tanrıöver, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2020.
- Foucault, Michel: **Söylem ve Hakikat**, Çev. Kerem Eksen, Murat Erşen, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2021.
- Fromm, Erich: **Rüyalar, Masallar, Mitoslar: Sembol Dilinin Çözömlenmesi**, Çev. Kaan H. Ökten, İstanbul, Arıtan Yayınevi, 1992.

- Gedik, Esra: “Homososyal Birliktelik Örneği Olarak Mahalleyi Korumak: Sıfır Bir Dizisinde Erkeklik Halleri” **Fe Dergi**, 10(2), 2018, 60-70.
- Gellatly, Angus, Zarate, Oscar: **Zihin ve Beyin: Kafamızdaki Evreni Anlamak İçin Çizgibilim**, Çev. Duygu Akın, İstanbul, NTV Yayınları, 2012.
- Gibson, Clare: **Semboller Nasıl Okunur? Resimli Sembol Okuma Rehberi**, Çev. Cem Alpan, İstanbul, Yem Yayınları, 2013.
- Giddens, Anthony: **Sosyoloji**, Çev. Cemal Güzel, İstanbul, Kırmızı Yayınları, 2012.
- Giddens, Anthony: **Mahremiyetin Dönüşümü**, Çev. İdris Şahin, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2010.
- Giddens, Anthony: **Modernite ve Bireysel Kimlik**, Çev. Ümit Tatlıcan, İstanbul, Say Yayınları, 2010.
- Gökalp, Nurten: **Duygu Felsefesi**, Ankara, Atlas Yayınları, 2019.
- Greenfeld, Liah: **Milliyetçilik: Moderniteye Giden 5 Yol**, Çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul, Alfa Yayınları, 2017.
- Güven, Ahmet: “Bir İnternet Dizisi Değerlendirmesi: Sıfır Bir’de Şiddet ve Gerçeklik”, **Marmara İletişim Dergisi**, Sayı 28, 2017, 149-152.
- Hacızade, Naile: **Bilişsel Dilbilim Açısından Duyguların Dili**, Konya, Çizgi Kitabevi, 2012.
- İmer, Kamile: **Dil ve Toplum**, Ankara, Gündoğan Yayınları, 1990.
- Kahveci, Hakkı: “Sosyal Medya İçeriklerinin Ahlaki Değerler Bağlamında İncelenmesi: Youtube Örneği”, **Anadolu Journal of Educational Sciences International**, 11(1), 2021, 204-225.

- Kıral, Serap: **Deontolojik Etik Yaklaşım Temelinde Pornografi Tartışmalarına Eleştirel Bir Bakış**, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı, 2019.
- Karaismailoğlu, Serkan: **Kadın Beyni Erkek Beyni**, Ankara, Elma Yayınevi, 2017.
- Ledoux, Joseph: **Duygusal Beyin: Duyguların Gizemli Dünyası**, Çev. Arıcan Uysal, İstanbul, Pegasus Yayınları, 2020.
- Lehrer, Jonah: **Karar Anı: Beynimiz Karar Vermemizi Nasıl Sağlıyor?**, Çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2009.
- Malinowski, Bronislaw: **İlkel Topumlarda Cinsellik ve Baskı**, Çev. Hüseyin Portakal, İstanbul, Kabalcı Yayınları, 1989.
- Malinowski, Bronislaw: **Kuzeybatı Melanezya'da Vahşilerin Cinsel Yaşamı**, Çev. Saadet Özkal, İstanbul, Kabalcı Yayınları, 1992.
- Mannheim, Karl: **Kültür Sosyolojisi**, Çev. Mustafa Yalçınkaya, İstanbul, Pinhan Yayıncılık, 2017.
- Mannheim, Karl: **İdeoloji ve Ütopya**, Çev. Mehmet Okyayuz, Ankara, Epos Yayınları, 2004.
- Manzotti, Riccardo, Parks Tim: **Zihnin Ucu Bucağı: Bilinç ve Dünya Bir Midir?**, Çev. Özde Duygu Gürkan, İstanbul, Metis Yayınları, 2018.
- Mead, George Herbert: **Zihin, Benlik ve Toplum**, Çev. Yeşim Erdem, Ankara, Heretik, 2021.
- Mohr, Melissa: **Küfür Etmenin Kısa Tarihi**, Çev. Zeynep Dörtok Abacı, İstanbul, Aylak Kitap, 2015.

- Morali-Daninos, Andre: **Cinsel İlişkiler Tarihi**, Çev. İbrahim Yakupoğlu, İstanbul, İletişim Yayınları, 1991.
- Naskali, Emine Gürsoy, Altun, Hilal Oytun: **Hakaret Kitabı**, İstanbul, Kitabevi, 2010.
- Nisbett, Richard E.: **Düşüncenin Coğrafyası Doğulular ile Batılılar Nasıl – ve neden – Birbirinden Farklı Düşünürler?**, Çev. Gül Çağalı Güven, İstanbul, Varlık Yayınları, 2015.
- Osho: **Duygular: Öfke, Kıskançlık ve Korkunun Ötesi**, Çev. Sagneet, Ganj Kitap, 2011.
- Özarslan, Aylin Dikmen: “Ölümün Tıbbileşmesi ve Heterotopya Olarak Yoğun Bakım Ünitesi” **MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 1 Sayı 15, 2017, 30-44.
- Philipp, Michael C., Lombardot, Laura: “Hurt Feelings and Four Letter Words: Swearing Alleviates The Pain Of Social Distress”, **European Journal of Social Psychology**, 2017, 517–523.
- Pinker, Steven: **Dil İçgüdüsü: Zihin Dili Nasıl Meydana Getirir?**, Çev. Feray İlgün, İstanbul, Bilge Kültür-Sanat, 2018.
- Popuşoi, Simona A., et. al.: “Get The Fuck Out Of My way!” Exploring The Cathartic Effect Of Swear Words In Coping With Driving Anger”, **Transportation Research**, 2018, 215–226.
- Poroy, Akif: **Avrupa’da Cinsellik Tarihi**, İstanbul, Dharma Yayınları, 2010.
- Renan, Ernest: **Dilin Kökeni Üzerine**, Çev. Atakan Altınörs, İstanbul, Bilge Yayıncılık, 2011.

- Ricoeur, Paul, Changeux, Jean-Pierre: **Neden Nasıl Düşünürüz? Etik, İnsan Doğası ve Beyin Üzerine Bir Tartışma**, Çev. İsmet Birkan, İstanbul, Metis Yayınları, 2013.
- Rosenwein, Barbara H., Cristiani, Riccardo: **Duygular Tarihi Nedir?**, Çev. Kemal Özdil, İstanbul, Islık Yayınları, 2019.
- Rousseau, Jean Jacques: **Dillerin Kökeni Üstüne Deneme**, Çev. Ömer Albayrak, İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları, 2019.
- Sayın, Ümit: **Cinsel Beyin**, İstanbul, Tantra Akademi, 2018.
- Sennett, Richard, Cobb, Jonathan: **Sınıfın Gizli Yaraları**, Çev. Mustafa Kemal Coşkun, Ankara, Heretik, 2021.
- Slattery, Martin: **Sosyolojide Temel Fikirler**, Çev. Ümit Tatlıcan, Gülhan Demiriz, Bursa, Sentez Yayıncılık, 2017.
- Schütz, Alfred: **Fenomenoloji ve Toplumsal İlişkiler**, Çev. Adnan Akan, Seyda Kesikoğlu, Ankara, Heretik, 2020.
- Searle, John R.: **Zihin Dil Toplum**, Çev. Alaattin Tural, İstanbul, Litera Yayıncılık, 2006.
- Senberg, Asne, et. al.: “Swearing and Coprophnomena – A multidimensional Approach”, **Neuroscience and Biobehavioral Reviews**, 2021, 12-22.
- Smith, Tiffany Watt: **Duygular Sözlüğü: Acımadan Zevklenmeye**, Çev. Hale Şirin, İstanbul, Kolektif Kitap, 2018.
- Solms, Mark, Turnbull, Oliver: **Beyin ve İç Dünya: Öznel Deneyimin Sinirbilimine Giriş**, Çev. Hakan Atalay, İstanbul, Metis Yayınları, 2020.
- Solomon, Robert C.: **Duygulara Sadakat**, Çev. Funda Çoban, Ankara, Nika Yayınevi, 2016.

- Soydan, Ersoy: **Görsel Medyada Pornografi ve Kültürel Yansımaları**, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon Sinema Anabilim Dalı, 2009.
- Stone, Teresa E., et. al.: “Back To Swear One: A Review Of English Language Literature On Swearing and Cursing in Western Health Settings”, **Aggression and Violent Behavior**, 2015, 65-74.
- Sutherland, Norman S.: **İrrasyonel**, Çev. Gülin Ekinci, İstanbul, Domingo Yayınları, 2007.
- Şeker, Tülay, Çavuş, Selahattin: “Behzat Ç. Bir Ankara Polisiyesi” Dizisinin Alımlama Analizi”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı, t.y.
- Şenel, Mustafa: “Bilinçaltına Dayalı Etnik Küfürler”, **Karadeniz Araştırmaları Dergisi**, Sayı 32, 2012, 137-154.
- Tok, Murat: “Kadın Taraftarların Özdeşleşme Düzeyleri ve Küfürlü Tezahürata Yaklaşımlarının Belirlenmesi (Göztepe Kadın Taraftarlar Örneği)”, **Academia**, 2016, 1-36.
- Tunç, Serkan: **Akran Zorbalığında Küfür Kullanımının Okul Sosyal Hayatına Etkileri**, Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, 2019.
- Türk, Nuri, Atli, Abdullah: “Popüler Dizi-Film Karakterlerinin Lise Öğrencilerinin Rol Model Alma Davranışı Üzerindeki Etkileri: ‘Onun Gibi Olsam’”, **Milli Eğitim**, Cilt 51 Sayı 234, 2022, 1639-1660.

Uçuran, Burcu:

Kişilerin Cinsel İçerikli Görüntülerinin Rıza Dışı Paylaşımı: İntikam Pornosu, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü, 2022.

Vingerhoets, Ad J., et. al.:

“Swearing: A Biopsychosocial Perspective”, **Psychological Topics**, 22(2), 2013, 287-304.

Voloşinov, Valentin N.:

Marksizm ve Dil Felsefesi, Çev. Mehmet Küçük, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2001.

Yıldız, Züleyha:

Çocuklar Arasında Yaygınlaşan Argo-Küfür Kullanımının Azaltılmasında Ailenin ve Okullarda Verilen Değerler Eğitiminin Rolü, Yüksek Lisans Tezi, Bayburt Üniversitesi Eğitim Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, 2022.

Yılmaz, Engin:

Toplum ve Dil, Ankara, Pegem Akademi, 2021.

Yılmaz, İbrahim:

“39 ve 41 Numaralı Konya Şer’iye Sicillerinde Küfür Sözleri”, **Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi**, Cilt 3, Sayı 3, 2019, 346-353.

Yücetürk, Cem:

Futbol Fanatizmi ve Yeni Medya: Ekşisözlük’te Yer Alan Nefret Söylemleri Üzerine Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo-Televizyon-Sinema Anabilim Dalı, 2018.

Zıllıoğlu, Merih:

İletişim Nedir?, İstanbul, Cem Yayınevi, 2007.

Walby, Sylvia:

Patriyarka Kuramı, Çev. Hülya Osmanağaoğlu, Ankara, dipnot yayınları, 2014.

Wallace, Ruth A., Wolf, Alison:

Çağdaş Sosyoloji Kuramları: Klasik Geleneğin Genişletilmesi, Çev. Leyla Elburuz, M. Rami Ayas, Ankara, Doğu Batı Yayınları, 2015.

Washmuth, Nicholas B., Stephens, Richard:

“We Do Give A Damn: Improving Patient Outcomes With Swearing”, **Washmuth and Stephens Archives of Physiotherapy**, 12(6), 2022, 2-4.

Wittgenstein, Ludwig:

Mavi Kitap Kahverengi Kitap, Çev. Doğan Şahiner, Ankara, Fol Yayınları, 2019.

Wittgenstein, Ludwig:

Tractatus-Logico Philosophicus, Çev. Oruç Aruoba, İstanbul, Metis Yayınları, 2013.

Winston, Robert:

İnsan İçgüdüsü: İlkel Dürtülerimiz Modern Yaşamlarımızı Nasıl Biçimlendiriyor?, Çev. Sinan Köseoğlu, İstanbul, Say Yayınları, 2010.

EKLER

EK-1: Araştırma Görüşme Formu (Yarı-Yapılandırılmış Mülakat Soruları)

Araştırma Soru Formu

Demografik Veriler

Cinsiyetiniz?

Yaşınız?

Eğitim düzeyiniz?

Medeni durumunuz?

Mesleğiniz?

Aylık geliriniz?

Doğdunuz yer?

Ailenizde anne ve babanızın doğduğu ve büyüdüğü yer?

Yaşadığınız yer?

Kaç senedir burada yaşıyorsunuz?

Ailenizden biraz bahsedebilir misiniz? (Kaç kişi yaşıyor, ailede yaşayanların meslekleri, ilişkileriniz nasıl, kendinizi en yakın hissettiğiniz aile üyeniz, kimin yanında daha rahatsınız vs.)

Yarı-Yapılandırılmış Mülakat Soruları

1) Ailenizde küfürlü söylemler hangi aralıklarla kimler tarafından ve hangi olaylar esnasında gerçekleştirilir?

2) Çocukluğunuzdan şimdiki yaşıncıza kadar hangi ortamlarda küfürlü söylemlerle karşılaştınız?

3) Ne sıklıkla küfürlü söylemlerde bulunuyorsunuz?

4) Çocukluğunuzdaki küfürlü söylemler ile şu anki döneminizdeki küfürlü söylemleri karşılaştırdığınızda en çok etkilendiğiniz ortam (sizi küfretmeye iten) hangisiydi?

5) Küfür sizin için ne ifade ediyor?

6) Gündelik hayatta sizi küfretmeye iten faktörler, olaylar nelerdir?

- 7) Hangi tarz küfürlerden rahatsızlık duyuyorsunuz? Neden?
- 8) Birisi size küfrettiğinde ne hissedersiniz ve nasıl tepki verirsiniz?
- 9) Cinsel içerikli küfürler hakkında ne düşünüyorsunuz?
- 10) En çok hangi duygu durumundayken küfredersiniz? Bu söylemi gerçekleştirdikten sonra ne hissediyorsunuz?
- 11) Kadınların ve erkeklerin cinsel içerikli küfür kullanımları hakkında ne düşünüyorsunuz?
- 12) Bir kadının başka bir kadına, bir kadının bir erkeğe, bir erkeğin başka bir erkeğe ve bir erkeğin bir kadına küfretmesi hakkında ne düşünüyorsunuz?
- 13) Sizce cinsel içerikli küfür kullanımının kadın ve erkek kimliğine ne gibi etkileri vardır?
- 14) Sizce cinsel içerikli küfürlerin anlatmak veya aktarmak istediği şey/şeyler nelerdir?
- 15) İnsan bedeni hakkında ne düşünüyorsunuz, insan bedenine baktığınızda nasıl bir varlık ve yapı görüyorsunuz? (Kadın-erkek bedeni)
- 16) Gündelik hayatta hangi durumlarda beddua ve yemin edersiniz?
- 17) Kendinizi ifade etmekte başka kelimeler bulamadığınızda hissettiklerinizi aktarmak için (olumlu veya olumsuz) küfürlü söylemler ya da beddua/yeminli söylemlerden hangisini tercih ediyorsunuz? Neden?
- 18) Küfür etmek yerine başka söylemleri tercih edip etmeme hususunda ne düşünüyorsunuz? Neden başka söylemlerde bulunmuyorsunuz ve bu konu üzerine hiç düşündünüz mü?
- 19) Hangi ortamlarda ve koşullarda, kimlerle cinsellik hakkında konuşursunuz?
- 20) Genel olarak cinsellik hakkında ne düşünüyorsunuz?
- 21) Sizce aileniz ve arkadaşlarınızla cinselliğe yönelik görüşleriniz hangi noktalarda benzerlik veya farklılık taşıyor?

22) Ailenizi nasıl tanımlarsınız?

- a. Dindar
- b. İnanır ve dini yükümlölüklerini yerine getirir
- c. İnanır ama dini yükümlölüklerimi kısmen yerine getirir
- d. İnanır ama dini yükümlölüklerini yerine getirmez
- e. İnanmaz
- f. Agnostik
- g. Şüpheci
- h. Diğer

23) Kendinizi nasıl tanımlarsınız? (Üstteki sorunun şıklarıyla aynı)

EK – 2: Kelime Deneyi

Lütfen aşağıdaki kelimeleri/söz öbeklerini inceleyiniz.

Güneş	Kıyafet	Ekonomi	Siktir git
Araba	Üniversite	Allah belanı/cezanı versin	Örtü
Çanta	Pezevenk	Eğlence	Hayal etmek
Allah kahretsin	Kağıt toplayıcısı	Hadi oradan	Gülmek
Metro	Harika	Pislik	Vay amk
İlginç	Makyaj malzemesi	Orospu çocuğu	Mutlu olmak
Düşünce	Siktir	Bisiklet	Ahlaksız
Orospu	Gerizekalı	Aptal	Müthiş haber
Duygu	Su şişesi	Futbol	Allah be
Hayvan	Kişiliksiz	Aq	Kavga etmek
Bilgisayar	Yarrak	Maç yapmak	Sataşmak
Allah Allah	Kahve	Gezmek	Oha
Defol git	Kanka	Gazete	Amına koyayım

**Tarih ve Sayı: 31.01.2023-
1606681**

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik
Kurulu Başkanlığı**

Sayı :E-35980450-663.05-1606681
Konu :Hilal EKŞİ

Sayın Hilal EKŞİ

İlgi : 13.12.2022 tarihli, 1440108 sayılı yazı

Sorumlu araştırmacılığını üstlendiğiniz 2022/380 dosya numaralı "İlkelliğin Yeniden İnşası: Duygu ve Dil Açısından Sosyal Gen Aktarımı Olarak Küfür" başlıklı çalışma, Kurulumuzun 26.12.2022 tarih ve 11 sayılı toplantısında görüşülerek etik yönden uygun bulunmuş olup, karar ekte sunulmuştur.

Bilgilerinizi rica ederim.

**Prof. Dr. N. Tolga SARUÇ
Başkan**

Ek:Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Kararı

